

IKIMOKYKLINIO UGDYMO METODINĖS REKOMENDACIJOS

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS
ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS
2015 m.

UDK 373.1
Ik-17

„Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinės rekomendacijos“ parengtos ir išleistos įgyvendinant Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (2012–2015). Projektas yra Mokyklų tobulinimo programos plus (MTP plus) dalis. Jį inicijavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, vykdė Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.

Rengėjų darbo grupė:

Grupės vadovė prof. dr. Ona Monkevičienė,

Grupės nariai: doc. dr. Birutė Banevičiūtė, Vitalija Bujanuskienė, doc. dr. Alvyra Galkienė, doc. dr. Violeta Gevorgianienė, doc. dr. Vitolda Sofija Glebuvienė, doc. dr. Marija Jonilienė, doc. dr. Daiva Karkockienė, doc. dr. Vida Kazragytė, Vijolė Mauragienė, doc. dr. Aldona Mazolevskienė, dr. Elena Motiejūnienė, doc. dr. Antanas Valantinas, doc. dr. Viktorija Sičiūnienė, doc. dr. Kristina Stankevičienė, doc. dr. Stasė Ustilaitė.

Pasiūlymus teikė:

Sigita Balčiūnienė, prof. Eglė Ganda Bogdaniienė, Jolita Gedvilienė, Rita Motiejūnienė, Violeta Puodžiukienė, Rita Špokienė.

Konsultantai:

Teresa Aidukienė, Laimutė Jankauskienė, Edita Maščinskaitė, Gražina Šeibokienė.

Rekomendacijų projektą 2013–2014 metais išbandė ir tobulinti padėjo šalies ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, švietimo pagalbos specialistai, ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovai.

ISBN 978-609-460-122-4

Tiražas 4000 vnt.
Užsakymo Nr. 01459

Spausdino: UAB „Baltic Printing House“
Redaktorė Asta Drungilienė
Maketuotojas Marius Vaidaugas
Dailininkė Vanda Padimanskaitė

TURINYS

1. ŠIUOLAIKINIS VAIKAS: KOKS JIS?
O. Monkevičienė, V. S. Glebuvienė, M. Jonilienė, A. Mazolevskienė, A. Galkienė, V. Gevorgianienė
2. KOKIA ŠIUOLAIKINĖ KOKYBIŠKO IKIMOKYKLINIO UGDYMO TURINIO SAMPRATA IR JO NAUDA VAIKUI?
O. Monkevičienė, V. S. Glebuvienė, A. Valantinas, V. Sičiūnienė
3. VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠAS
O. Monkevičienė, V. Bujanuskienė, K. Stankevičienė, V. S. Glebuvienė, M. Jonilienė, A. Valantinas, V. Gevorgianienė, A. Galkienė
4. KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠU?
O. Monkevičienė, V. S. Glebuvienė, M. Jonilienė, K. Stankevičienė
5. KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMO PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?
O. Monkevičienė, V. Sičiūnienė, V. S. Glebuvienė, K. Stankevičienė, E. Motiejūnienė
6. KOKIE Į VAIKO UGDYMO REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?
K. Stankevičienė, V. Bujanuskienė, O. Monkevičienė, V. S. Glebuvienė, E. Motiejūnienė
7. VAIKŲ PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS ATSKLEIDŽIANTYS PAVYZDŽIAI IR UGDYMO GAIRĖS
O. Monkevičienė, V. Bujanuskienė, B. Banevičiūtė, A. Galkienė, V. Gevorgianienė, V. S. Glebuvienė, M. Jonilienė, D. Karkockienė, V. Kazragytė, V. Mauragienė, A. Mazolevskienė, E. Motiejūnienė, V. Sičiūnienė, K. Stankevičienė, S. Ustilaitė, A. Valantinas
8. KAIP SAVITAI BESIVYSTANTIS VAIKAS ĮSITRAUKS Į BENDRĄ GRUPĖS VEIKLĄ?
A. Galkienė, V. Gevorgianienė
9. KAIP BENDRADARBIAUTI SU TĖVAIS IR KITAIŠ UGDYTOJAIŠ SIEKIANT VAIKO UGDYMO PAŽANGOS
A. Valantinas
10. KAIP UŽTIKRINTI DERMĘ TARP IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMŲ
O. Monkevičienė, V. S. Glebuvienė, K. Stankevičienė
11. LITERATŪRA
12. PRIEDAI

ĮVADAS

Siekis užtikrinti į vaiką orientuotą ugdymą, pripažįstant jį lygiaverčiu ugdymo proceso partneriu, bei laiduoti kokybišką ikimokyklinį vaiko ugdymąsi keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinio ugdymo programa vis labiau suprantama kaip visuma, kurioje yra numatyti vaikų ugdymo tikslai, uždaviniai bei rezultatai (tai, ko siekiama); ugdymo ir ugdymosi turinys, ugdymo proceso dalyvių sąveika, pedagoginės strategijos, ugdymosi aplinka ir priemonės (kaip siekiama vaiko ugdymosi rezultatų); vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimas (iš ko žinome, ar rezultatai pasiekti).

Siekiant vaikų ugdymo kokybės bei tikslingesnio kiekvieno vaiko ugdymosi, parengtas „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ (2014) (toliau – Pasiekimų aprašas). Jis keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programų kokybę, padeda jas tikslingai tobulinti. „Ikimokyklinio ugdymo metodinių rekomendacijų“ („Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinių rekomendacijų“) (toliau - Rekomendacijos) paskirtis yra pristatyti Pasiekimų aprašą, atskleisti, kaip juo vadovaujantis patikslinti vaikų ugdymosi rezultatus įstaigų ikimokyklinio ugdymo programose; kaip pažinti vaiką, atpažinti jo pasiekimus ir apmąstyti ikimokykliniais metais daromą pažangą; kaip, įvertinus jau įgytus vaiko gebėjimus bei tolesnio ugdymo gaires, numatyti artimiausius jo ugdymosi rezultatus. Rekomendacijose vartojama sąvoka „ugdymas“ suprantama kaip dvikryptis, dialogine sąveika grindžiamas procesas, apimantis tikslingą pedagogo poveikį vaiko ugdymuisi ir spontanišką vaiko ugdymąsi pedagogo tikslingai sukurtoje edukacinėje aplinkoje.

Pasiekimų aprašas yra ir orientyras tėvams, ko jie gali tikėtis iš ikimokyklinio ugdymo, ko gali pasiekti jų vaikas, todėl Rekomendacijose pateikiami patarimai, kaip pedagogai galėtų prasmingiau bendrauti su tėvais, siekdami vaiko kokybiško ugdymosi.

Rekomendacijose pateikiami pasiūlymai, kaip, remiantis Pasiekimų aprašu, garantuoti ugdymo dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų.

Rekomendacijų prieduose pateikti praktikų ir leidinio autorių parengti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos rezultatų analizės pavyzdžiai; ugdomosios veiklos planų pavyzdžiai; vaikų pasiekimų analizės ir grafinių jų vaizdavimo pavyzdžiai.

Rekomendacijos skirtos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, švietimo pagalbos specialistams, ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams, aukštųjų mokyklų ikimokyklinio ugdymo studijų programų studentams.

1. ŠIUOLAIKINIS VAIKAS: KOKS JIS?

1. ŠIUOLAIKINIS VAIKAS: KOKS JIS?

Skyriuje kalbama apie tai, kokiomis savybėmis pasižymi šiuolaikinis vaikas, į kokius berniukų ir mergaičių elgesio skirtumus turime atsižvelgti juos ugdydami, kokie skirtingomis socialinėmis ir kultūrinėmis sąlygomis augančių vaikų poreikiai.

Siekiant padėti ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, kitiems pedagogams ir specialistams geriau suprasti įstaigas lankančių vaikų poreikius bei atsižvelgti į juos tobulinant įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas, skyriuje pateikiamas bendras šio laikmečio vaikų poreikių ir atskirų vaikų grupių (mergaičių ir berniukų, gyvenančių skirtingoje kultūrinėje aplinkoje, gabių, dvikalbių, migrantų, socialinės atskirties aplinkoje gyvenančių ir kitų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių) poreikių aprašymas.

Išvardytų grupių vaikai skiriasi savo patirtimi bei pasiekimais įvairiose ugdymo srityse. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, kitiems pedagogams ir specialistams rekomenduojama naudoti Pasiekimų aprašą kaip gaires vaikų pasiekimams stebėti ir atpažinti bei konkretaus vaiko poreikiams išsiaiškinti.

Skyriuje pateikta informacija taip pat siekiama paskatinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojus ir kitus pedagogus apmąstyti, kokia veikla yra įdomi, ugdanti, prasminga šiandieniams vaikams, kokia ugdymo aplinka ir būdai atitinka vaikų lūkesčius, koks įstaigos mikroklimatas palankus vaikams, kurie ateina iš įvairių socialinių kultūrinių aplinkų.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Kokiomis savybėmis pasižymi „interneto amžiaus“ vaikai?
- Į kokius berniukų ir mergaičių elgesio skirtumus turime atsižvelgti juos ugdydami?
- Kaip vaikų tautinis identitetas formuojasi globalizacijos sąlygomis?
- Kokie vaikai vadinami gabiais ir kokie jų ugdymosi poreikiai?
- Kokie svarbiausi dvikalbių vaikų ugdymosi poreikiai?
- Kokie svarbiausi migrantų vaikų ugdymosi poreikiai?
- Kokie socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje augančių vaikų poreikiai?
- Kas yra specialieji ugdymosi poreikiai? Kas juos lemia?

Sparčiai keičiantis visuomenei bei technologijoms kinta ir požiūris į vaiką, jo ugdymą bei ugdymąsi ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šiandien vaikai, jų poreikiai ir patirtis yra kitokie, negu suaugusiųjų vaikystėje. Be to, visi vaikai yra skirtingi: vieni auga mieste, kiti kaime, vienų šeimoje kalbama viena, kitų – keliomis kalbomis, vieni auga gerovės, kiti nepritekliaus sąlygomis. Nėra dviejų tokių pačių, vienodai veiklose dalyvaujančių ir patirtį kaupiančių vaikų.

Šeimų lūkesčiai ikimokykliniam vaiko ugdymui taip pat nevienodi. Vieniems tėvams aktualu, kad vaikas būtų kokybiškai ugdomas, kad būtų plėtojami jo gabumai ir talentai, kiti tėvai iš ugdymo įstaigos labiau tikisi meilės vaikui ir geros vaiko savijautos, dar kiti tikisi pagalbos įveikiant vaiko socialines ir pažinimo problemas.

Tad vienas iš aktualiausių uždavinių ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems pedagogams – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius, personalizuoti jų ugdymąsi, t. y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas bei aplinkas.

Kokiomis savybėmis pasižymi „interneto amžiaus“ vaikai?

Šiuolaikiniai vaikai vadinami įvairiai – „interneto amžiaus“, Z kartos, skaitmeninių technologijų vaikais ir kt. Jie auga su kompiuteriais, internetu, interaktyviomis lentomis, mobiliaisiais telefonais, fotoaparatais, skaitmeninėmis knygomis bei žaislais.

Kuo šie vaikai ypatingi?

- Jie pasitiki savimi, yra optimistiški, linkę gyventi be rūpesčių, nori įdomios informacijos.
- Vaikams reikia labiau personalizuotos, t. y. kiekvienam asmeniškai pritaikytos, aplinkos, kurią jie patys gali susikurti, keisti ir joje savarankiškai veikti.
- Vaikai nori patys ieškoti informacijos, pamatyti, išgirsti, veikti, kurti realioje aplinkoje, o ne žiūrėti paveikslėlius ar klausytis pasakojimų apie aplinką bei įsiminti išgirstą informaciją.
- Vaikams patinka tyrinėti, spręsti problemas, išsiaiškinti jų kilimo priežastis, tikint savimi ir savo sprendimais, pajauti sėkmę.
- Jie greitai kuo nors susidomi, vienu metu gali įsitraukti į keletą veiklų, dažnai jas keičia. Tačiau gali ilgai ką nors daryti, jeigu veikla turi žaidimo elementų. Jie stengiasi patirti sėkmę, net jeigu veikla reikalauja daugiau pastangų.
- Vaikai turi daug informacijos apie skirtingas kultūras ir yra tolerantiški kultūriniam skirtumams.
- Vaikų smegenų struktūra pakitusi taip, kad jie greičiau bei lengviau priima ir suvokia vaizdinę informaciją.
- Vaikai mėgsta ką nors veikti kartu, komandoje, lengvai mokosi vienas iš kito.

Šiuolaikinį vaiką domina ne tik tradiciniai, įprasti, bet ir **nauji žaislai bei žaidimai**:

- žaislai, kurių gamyba pagrįsta naujomis elektroninėmis technologijomis ir naujomis žaidimo su jais galimybėmis;
- animacinių filmų veikėjai, kurių veiksmas, elgsena pagrįsti naujomis technologijomis, – *bakuganai, digimonai, benai tenai, transformeriai, betmenai, pokemonai, bibleidai ir kt.*;
- žaislai, sukurti remiantis šiuolaikinio gyvenimo aktualijomis ir originaliais sprendimais, pvz., šiukšlių rūšiavimo idėjos sklaidai skirti žaislai – šiukšliukai konteineriuose;
- knygos su garso ir vaizdo signalais bei mechaniniais įtaisais – elektroniniu pieštuku palietus atsakymui skirtą vietą, užsidega žalia (teisingas atsakymas) arba raudona (neteisingas atsakymas) švieselė, paspaudus raidę ar paveikslėlį, pasigirsta atitinkamas garsas ir kt.;
- šiuolaikiniai spaudos leidiniai-žaidimai;
- žaislų kolekcijos, gyvūnų ir žmonių figūrėlės, *puponautai, kepsai*;

- lėlės su šiuolaikinį žmonių gyvenimą atspindinčiais priedais;
- kompiuteriai ir kompiuteriniai žaislai;
- modernios technikos žaislai – fotoaparatai, telefonai, mikrofona, buitinės technikos modeliai, transporto priemonės ir kt.;
- modernūs konstruktoriai, funkcionali statybinė medžiaga ir ją papildančios detalės.

Ugdydami vaikus turėtume atsižvelgti į „interneto amžiaus“ vaikų ypatumus tam, kad geriau pritaikytume ugdymo turinį vaikų poreikiams ir mokymosi stiliui:

Sudaryti galimybes pačiam vaikui susikurti, keisti, pertvarkyti aplinką. Vaikai skatinami įsirengti žaidimų vietas, pernešant žaislus ir daiktus iš vienos erdvės į kitą, savo kūrybiniais darbais papuošti aplinką, ugdymo įstaigos teritorijoje auginti ir tyrinėti daržoves, gėles.

Kurti vaikų ugdymosi situacijas, kupinas žaismės, nuotykių, atradimų. Vaikų grupė gali virsti paraudotuve, mišku, vaikų kelione per Lietuvą, vaikai planšetiniu kompiuteriu ar skaitmeniniu fotoaparatu gali fotografuoti, filmuoti savo išvykas į gamtą, edukacinius centrus ir kt.

Kurti situacijas, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti. Vaikai skatinami diskutuoti apie pamatytas realaus gyvenimo problemines situacijas, matytus filmus, skaitytas knygeles, kurti susitarimus dėl gyvenimo grupėje kartu, tyrinėti darželio teritorijos aplinką ir kt.

Skatinti vaikų veiklą grupelėmis. Kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus dalytis veiklos sumanymais, mintimis, mokantis susitarti, ką nors daryti drauge, padėti vienas kitam, kurti ir įgyvendinti bendrus projektus.

Sudaryti galimybes patiems vaikams ieškoti informacijos. Vaikai kviečiami ieškoti informacijos enciklopedijose, vaikų žodynuose ir kitose knygose, planšetiniuose kompiuteriuose, žiūrėdami ugdomojusius filmukus ir kt.

Sudaryti sąlygas žaisti su šiuolaikinio vaiko poreikius atitinkančiais žaislais. Šalia jau įprastų žaislų, tokių kaip mašinėlės, lėlės, minkšti žaislai, stalo žaidimai, dėlionės, ikimokyklinio ugdymo grupėse turėtų atsirasti kompiuteriai, fotoaparatai, interaktyviosios lentos, skaitmeninės knygos ir kt.

Sudaryti vaikams galimybes internetinių pokalbių programa „Skype“ bendrauti su kitų Lietuvos miestų ar užsienio ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikais. Vaikai gali kalbėtis, kurti bendrus projektus, rodyti vieni kitiems savo kūrybinius ir kitus darbelius.

Į kokius berniukų ir mergaičių elgesio skirtumus turime atsižvelgti juos ugdydami?

Dažnai girdime, kad ikimokyklinio ugdymo įstaiga labiau pritaikyta mergaitėms ir tik iš dalies atliepia berniukų poreikius. Todėl aktualu suprasti berniukų ir mergaičių elgesio skirtumus.

Kai kuriuos berniukų ir mergaičių elgesio bei gebėjimų individualius skirtumus paaškina naujais smegenų tyrimais. Daugelis tyrimų rodo, kad mergaitės anksčiau pradeda kalbėti, o berniukai geriau orientuojasi erdvėje. Į fizinę emocinę ir protinę įtampą mergaitės reaguoja ramiau, ieškodamos švelnumo ir bendravimo, berniukai įtampą įveikia aktyviai judėdami arba veikdami. Mergaitės vienu metu gali sutelkti dėmesį į kelis objektus, berniukai – tik į vieną ir kt.

Daugiau mergaičių ir berniukų skirtumų galima rasti toliau pateiktoje lentelėje.

1 lentelė. Berniukų ir mergaičių skirtumai

Mergaitės	Berniukai
<p>Įsčiose mergaičių smegenų žievė, lemianti intelektą, bręsta greičiau nei berniukų.</p> <p>Naujagimystė:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mergaičių klausa geresnė ir jas dažniau galima nuraminti švelniais žodžiais, • mergaitė verkia ilgiau nei berniukas, jei girdi šalia verkiantį kūdikį, • mergaitė į motinos kalbinimą atsako balsu, • mergaitė labiau domisi motinos veidu. 	<p>Įsčiose berniukų smegenų žievė, lemianti intelektą, bręsta lėčiau nei mergaičių.</p> <p>Naujagimystė:</p> <ul style="list-style-type: none"> • berniukų klausa silpnesnė, juos sunkiau nuraminti švelniais žodžiais, • reaguodamas į kito kūdikio verksmą, berniukas pravirksta, bet greitai liaujasi, • berniukas į motinos kalbinimą reaguoja klausymusi, • berniukai domisi žmonėmis ir daiktais.
<p>Ikimokyklinė vaikystė:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kairioji mergaičių smegenų žievės dalis, valdanti mąstymą, kalbą, bendravimą, bręsta greičiau nei berniukų. Ankstesnis mergaičių kairiojo smegenų pusrutulio formavimasis lemia geresnius negu berniukų su kalba susijusius gebėjimus. • Mergaičių smegenų dalis, jungianti kairįjį ir dešinį pusrutulius, išsivysčiusi geriau nei berniukų. Dėl kairiojo ir dešiniojo pusrutulių geresnės sąveikos mergaičių skaitymo įgūdžiai geresni nei berniukų. • Dėl ankstesnio, nei berniukų, smegenų neuronų jungčių brendimo mergaitės geriau suvokia aplinką ir anksčiau pradeda bijoti atskirti nuo mamos. • Mergaitės geriau negu berniukai įveikia fizinę, emocinę ir protinę įtampą. • Mergaitės vienu metu gali atlikti kelis darbus (jų smegenų <i>Corpus callosum</i> 30 proc. didesnis nei berniukų). 	<p>Ikimokyklinė vaikystė:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Berniukų smegenų svoris ir tūris maždaug 10–15 proc. didesnis nei mergaičių. • Berniukai geriau orientuojasi erdvėje, nes jų smegenyse ryšys tarp dešiniojo ir kairiojo pusrutulių formuojasi vėliau, ir kurį laiką iš dešiniojo pusrutulio augančios neuronų jungtys „grįžta“ atgal ir labai sutankėja. • Berniukų smegenų sritys, atsakingos už erdvinį mąstymą bei motorinius įgūdžius, išsivysto anksčiau nei mergaičių. Todėl berniukai dažniau renkasi erdvinio mąstymo, konstrukcinius, matematinius žaislus. • Nuo 9 mėnesio berniukai išmoka savo baimę valdyti veikla, judėjimu. Toks įprotis išlieka ir vėliau. • Berniukai emociškai pažeidžiamesni už mergaites. • Berniukai užmezga daugiau draugystės ryšių, tačiau šie ryšiai dažnai paviršutiniškesni ir trumpesni. • Berniukai vienu metu gali susikaupti tik vienai veiklai.

ŽAIDIMAS yra pagrindinė ikimokyklinio amžiaus vaikų veikla. **Būtent žaidžiant atsiskleidžia daugelis berniukų ir mergaičių elgesio skirtumų, į kuriuos pedagogas turėtų atsižvelgti.** Psichologas (Schaffer H. R., 2004) yra nustatę šiuos berniukų ir mergaičių žaidimo skirtumus.

Tyrimai rodo, kad berniukai dažniau nei mergaitės naudoja kitus varžantį žaidimo stilių:

- vartoja daugiau komandų;
- dažniau nutraukia kitus;
- rodo valdžią, jėgą;
- bando padaryti poveikį kitam;
- dažniau rizikuoja;
- stengiasi užsiimti geriausią padėtį, vaidmenį;
- žaisdami užima daug erdvės, daug juda;
- dažniau pasakoja juokelius, nes nori būti dėmesio centre;
- kalba santūriai, egocentiškai.

Mergaitės dažniau nei berniukai naudoja suteikiantį galimybių, teisių žaidimo stilių:

- siekia užmegzti tarpusavio ryšius, bendrauti, o ne demonstruoti save;
- stengiasi susitarti;
- retai naudoja jėgą;
- suteikia teisę pasisakyti ir kitam;
- teikia pasiūlymus, kaip žaisti, priima kitų pasiūlymus;
- žaidžia mažoje erdvėje, atsiribojusios nuo bendros grupės erdvės;
- bendrauja socialiesne, sudėtingesne kalba.

Tyrimais nustatyta nauja informacija apie berniukų ir mergaičių žaidimo skirtumus turėtų paskatinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojus apmąstyti jų poreikius, tinkamai interpretuoti jų elgseną, suprantant, kad ji vaikams yra natūrali, bei kurti berniukams ir mergaitėms jų prigimtį atitinkančias ugdymo ir ugdymosi sąlygas.

Grupėse turėtų pakakti priemonių ir berniukus, ir mergaites dominančiai veiklai – elektroninių techninių robotikos serijos žaislų, konstruktorių, šiuolaikinių žaislinių ir vaikiškų buities ir aplinkos tvarkymo įrankių, minkštų žaislų, eksperimentuoti, tyrinėti skirtų įrenginių, sporto inventoriaus, knygų, kuriose skirtingų lyčių veikėjai atlieka įvairius vaidmenis ir kt. Laikomasi nuostatos, kad tiek mergaitės, tiek berniukai laisvai renkasi žaislus pagal individualius poreikius. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai vaikams sukuria kuo įvairesnio pasirinkimo galimybes.

Grupėse ir aikštelėse svarbu skirti daugiau erdvės judėti, žaisti sportinius žaidimus, sudaryti galimybes nedidelei rizikai. Tai gali būti laipiojimo sienelės, įdomesnės karstyklės, batutai, kojūakai ir kt.

Kiekvienoje vaikų veiklos erdvėje turėtų būti priemonių ir žaislų, dominančių tiek berniukus, tiek mergaites. Tai skatina skirtingų lyčių vaikus žaisti ir bendrauti drauge.

Naujausi tyrimai skatina ikimokyklinio ugdymo auklėtojus nuolat reflektuoti savo požiūrį į vaikus, planuojamą veiklą, pasirenkamas priemones, bendravimo su vaikais būdus, pasitikrinant, ar jie neturi su vaikų lytimi susijusių stereotipų.

Margarete Blank-Mathieu (2003) atkreipia dėmesį į tai, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojų moterų požiūris į berniukus ir mergaites, joms pačioms to nesuvokiant, skiriasi. Berniukai veržliau siekia įgyvendinti savo norus ir sumanymus, dažniau priešinasi ikimokyklinio ugdymo auklėtojų nustatytai tvarkai, todėl reikalauja daugiau dėmesio, pastangų, kantrybės, ištvermės nei mergaitės. Mergaites ikimokyklinio ugdymo auklėtojos suvokia kaip malonias, keliančias mažiau problemų.

Autorė nustatė, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojos mergaites nesąmoningai suvokia kaip:

- visuomeniškas,
- pasitikinčias,
- dėmesingas,
- paslaugias,
- pasiduodančias įtakai,
- bendradarbiaujančias,
- ramias.

Berniukus ikimokyklinio ugdymo auklėtojos nesąmoningai suvokia kaip:

- neramius,
- triukšmingus,
- pašėlusius,
- jįžūlius,
- gebančius apsiginti,
- siekiančius laimėjimų,
- nenuspėjamus.

Pačių ikimokyklinio ugdymo auklėtojų nesuvoktos nuostatos dėl berniukų veikia jų požiūrį ir santykius su vaikais. Berniukai sulaukia daugiau kritikos. Jie jaučiasi varžomi mažoje grupės erdvėje ar ribojant jų laisvą judėjimą kieme. Jie neturi vyriško elgesio modelio darželyje, kadangi vyras auklėtojas darželyje – retenybė. O iš mergaičių per dažnai tikimasi paklusnumo, nuolankumo, ramaus elgesio, ribojant kai kuriuos natūralius jų poreikius.

Taigi ikimokyklinio ugdymo auklėtojoms rekomenduojama nuolat apmąstyti savo elgesį su skirtingos lyties vaikais, išmokti atpažinti savo kad ir nesąmoningos elgsenos klaidas ir jų nekartoti.

Pageidautina, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose auklėtojais dirbtų ne tik moterys, bet ir vyrai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojos turėtų sudaryti galimybes grupės vaikams pabendrauti, veikti kartu su įstaigos darbuotojais vyrais – staliumi, kiemsargiu. Į grupę gali būti kviečiami savanoriai tėčiai, studentai, menininkai ir kiti vyrai, kad vaikai turėtų galimybę matyti vyriško elgesio modelius.

Kaip vaikų tautinis identitetas formuojasi globalizacijos sąlygomis?

Ikimokyklinio amžiaus vaikų *tautinis identitetas* – tai vaiko tapatinimasis su ta pačia kalba kalbančiais artimiausios aplinkos žmonėmis, gyvenamąja vietoje, tradicijomis ir papročiais, folkloru, tautodaile, kulinariniu paveldu ir kt. Tautinio identiteto pradmenis turintis vaikas:

- kalba gimtąja kalba, domisi lietuvių liaudies pasakomis, padavimais, sakmėmis, kasdienėje veikloje pritaiko patarles, posakius, kalba tarmiškai, skiria savo kalbą nuo kitų kalbų;
- atpažįsta Lietuvos simbolius (vėliavą, herbą, himną), svarbias valstybės vietas (Seimo rūmus, Valdovų rūmus, Prezidentūrą, TV bokštą), įžymias pilies, paminklus (Gedimino pilį, Raudonės pilį, Birutės kalną, Kryžių kalną, Vytauto paminklą ir kt.), koplytstulpius, kryžius.
- nori saugoti ir globoti gamtą, grožėtis jos spalvų ir formų įvairove, domisi aplinka, senoviniais miesto ar kaimo pastatais, etnografinėmis sodybomis, reikmenimis bei įrankiais, buitimi, senaisiais darbais ir amatais, apie tai klausinėja, pasakoja, aiškina, vaizduoja dailės kūryboje;
- noriai dainuoja liaudies dainas, su malonumu žaidžia tradicinius žaidimus, klausosi lietuvių liaudies pasakų, grožisi tautodailės ornamentais puoštais buities daiktais, drabužiais, audiniais, šiaudininiais sodais;
- domisi savo šeimos ir giminės tradicijomis, papročiais, laukia, noriai dalyvauja ir prisiima įvairius vaidmenis Užgavėnių, Velykų, Sekminių ir kt. šventėse.

Šiandienėmis globalizacijos sąlygomis vaikų tautinis identitetas formuojasi kitaip nei prieš keletą dešimtmečių. Ugdymo įstaigas lanko skirtingų tautybių vaikai iš įvairių valstybių, kasdien jie girdi keletą kalbų, klausosi įvairių tautybių muzikos, mato Helovyno, Šv. Valentino dienos atributiką, lankosi „McDonalds“ restoranuose, valgo kitoms šalims būdingą maistą (sušius, lavašą, picą, mėsinčius), geria kokakolą, nešioja turkiškus, afro stiliaus drabužius, kalbėdami vartoja daug svetimybų ir lietuvių kalboje prasmės neturinčių žodžių (*OK, davai, gūglinti, puponautai, digimonai, angry birds ir kt.*), per televiziją ir vartydami knygas mato kitų šalių gamtos vaizdus, su tėvais keliauja į kitas šalis. Taigi globalizacijos procesai sudaro prielaidas ikimokyklinio amžiaus vaikui pažinti ne tik savo, bet ir kitų pasaulio tautų kultūras.

Patirtis, kurią vaikas kasdien įgyja iš globalaus pasaulio, siejasi su etnine vaiko patirtimi. Šiomis sąlygomis ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turėtų rasti priimtinausius būdus formuoti vaiko tautinio identiteto pradmenis.

Kaip plėtoti vaiko tautinį identitetą globalizacijos sąlygomis? Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams aktualu išsiaiškinti, kiek jų grupės vaikai turi etninės patirties ir kiek jiems įtaką daro globalusis pasaulis. Nepriklausomai nuo globalaus pasaulio daromos įtakos vaikui, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turi atrasti tinkamiausią etnokultūrinio ugdymo turinį ir būdus vaiko tautiniam identitetui puoselėti.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas siekia, kad etninės kultūros pradmenis vaikas perimtų kuo natūraliau kasdieniame gyvenime. Vaikams sudaromos sąlygos perimti liaudies tradicijas kuo įvairniais, vaikui priimtiniais būdais (klausantis, įsižiūrint, įsijaučiant, paliečiant, tyrinėjant, eksperimentuojant, stebint, aktyviai veikiant ir t. t.) ir formomis (išvykos, ekskursijos, susitikimai su tauto-

dailininkais, liaudies dainininkais, folkloro kolektyvais, edukacinės programos, projektai, pramogos, vakaronės, liaudies menininkų darbo proceso stebėjimas ir aktyvus dalyvavimas). Etninės kultūros ugdymas grindžiamas šiuolaikiškai interpretuojamu turiniu (pvz., lietuvių liaudies pasakų interpretacijos, šiuolaikiškai aranžuotos lietuvių liaudies dainos, etninė muzika, tautodailės elementų naudojimas kuriant rūbų dizainą, modernų interjerą, šiuolaikinius šokius lietuvių liaudies šokių motyvais ir kt.), teigiamomis vaikų emocijomis, maloniais išgyvenimais ir žaismingumu.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas atrinka vaikų etninės kultūros ugdymo turinį bei organizuoja ugdymo procesą neperkraudamas jo vaikams nesuprantamais ir tolimais dalykais (pvz., šiandieniam miesto vaikui gali būti sunkiai suprantami kai kurie agrarinių (sėjos, derliaus nuėmimo) švenčių papročiai ir tradicijos, senoviniai buityje nebenaudojami daiktai, rakandai ir kt.). Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaiko tautinis identitetas plėtojamas planuojant trumpalaikę ir ilgalaikę veiklą (pvz., „Bitės“), vykdam etnokultūrinius projektus (pvz., „Paukšteliai parskrido“), kuriant etnokultūrinę aplinką, kurioje pats vaikas galėtų aktyviai veikti.

Su etninės kultūros pagrindais vaikai supažindinami įprastinėje kasdienėje veikloje. Ugdant vaikus, naudojama smulkioji tautosaka (mįslės, patarlės, greitakalbės, paukščių balsų pamėgdžiojimai), liaudies pasakos, dainos, piemenų folkloras. Atkreipiamas dėmesys, kad pedagogui renkantis ugdymo priemones, vaikų literatūrą, muzikinius kūrinius ir kitą ugdymo procesui reikalingą medžiagą, organizuojant ugdymo procesą, būtų užtikrinta, kad juose nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagandos rasės, tautybės, kalbos, kilmės, lyties, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2008).

Perimant etninės kultūros pradmenis, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų bendradarbiauti su šeima, pradine mokykla, vietos bendruomene. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas į grupę gali pasikviesti vaiko tėvus, senelius, artimuosius, gebančius pasakoti, dainuoti liaudies dainas, groti liaudies instrumentais, pinti, drožti iš medžio, lipdyti puodus, austi juostas, rišti verbas, kepti duoną ar kt. Ugdymo įstaigoje gali būti steigiami papildomo etninio ugdymo būreliai, kuriuose vaikas pasijustų aktyviu dalyviu, galinčiu perduoti savo patirtį kitiems. Etnokultūra tampa vaikų gyvenimo turtinimo, džiuginimo, kūrybos ir prigimtinių galių atsiskleidimo šaltinis.

Pasiekimų aprašas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams išsiaiškinti ir nustatyti, kuriame pasiekimų srityje „Savivoka ir savigarba“ žingsnyje yra jo grupės vaikai. Tai leidžia atrinkti ir pritaikyti etninės kultūros turinį vaikų tautinio identiteto ugdymuisi pažįstant aplinką, gamtą, šeimos ir tautos tradicijas, bendraujant, ugdantis dorą elgesį, pagarbą, jautrumą, užuojautą bendraamžiams ir vyresniems žmonėms, meilę tėvynei ir gimtajai kalbai, muzikuojant, sportuojant ir kitose veiklose.

Etninė kultūra vaikų tautiniam identitetui ugdyti gali būti panaudota kaip integrali įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos dalis bei vienos ar kelių grupių ugdymo modelis. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai kuria tinkamą etnokultūrinę aplinką, grindžiamą šiltu bendravimu, tolerancija kitos lyties, rasės, tautybės, religinių įsitikinimų žmonėms. Vaikai skatinami išsakyti savo mintis, nuomonę apie kitų kultūrų žmones, su tėvais lankytų užsienio šalių kultūrą ar gyvenimą emigracijoje. Kartu žadinamas vaikų pasitenkinimas priklausomybe savo šeimai, bendruomenei, tautai bei jos tradicijoms.

Vaikų tautiniam identitetui plėtotis įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje svarbu remtis Lietuvos etnografinių regionų savitumu, įtraukiant į ją puoselėtinas regiono kultūros tradicijas ir bendruomenės ypatumus.

Kokie vaikai vadinami gabiais ir kokie jų ugdymosi poreikiai?

Gabūs vaikai pasižymi individualiais gebėjimais bei savybėmis, lemiančiais mokymosi sėkmę ir didelius laimėjimus intelektualinėje, kūrybinėje ar kitoje veikloje. Vaikas gali pasižymėti aukšto lygio bendraisiais gebėjimais, kurių reikia ne vienos, o daugelio rūšių veiklai atlikti, ir specialiaisiais gebėjimais, kurių reikia tam tikrai veiklai atlikti (dainuoti, šokti, kurti eiles, pasakojimus).

Gabūs vaikai nėra vienalytė grupė, kurią galima ugdyti vienodai. Jie skiriasi:

- interesais ir polinkiais – vieni domisi kuria nors viena veikla (muzikavimu, konstravimu, knygų vartymu ir skaitinėjimu), kiti – keliomis ar visomis sudėtingomis veiklomis;
- motyvacija – tokie pat gabūs vaikai gali skirtis motyvacija veikti ir atlikti darbą iki galo;
- gabumų lygiu – du vaikai, gabūs toje pačioje veiklos srityje, nebūtinai turi to paties lygio gebėjimų (dviejų dainuoti gabių vaikų gebėjimai nėra vienodi);
- kūrybingumu – gabių vaikų kūrybingumo gebėjimai, pvz., gebėjimas įžvelgti naujas idėjas ir taikyti jas sprendžiant problemas, gali būti skirtingo lygio;
- pasiekimų lygiu – vienodai gabūs vaikai dėl savo asmens savybių ir kitų ypatumų nebūtinai pasiekia tų pačių rezultatų;
- galimybe atpažinti, identifikuoti gabumus – vaikai nebūtinai atskleidžia savo gabumus ugdytojams bei tėvams, kartais vaiko gabumus įžvelgia tik specialistai;
- asmenybės ypatumais – vaikai skiriasi motyvacija, temperamentu, charakterio bruožais, elgesiu;
- aplinka, kurioje auga – gabūs vaikai sutinkami įvairioje (socialinėje, ekonominėje, kultūrinėje) aplinkoje.

Nepaisant to, kad gabūs vaikai yra labai skirtingi, ankstyvoje vaikystėje daugelis jų:

- pradeda labai anksti kalbėti, jų žodynas greitai plečiasi, jie sklandžiai reiškia mintis, anksti išmoka skaityti;
- yra labai judrūs, anksti pradeda vaikščioti;
- pasižymi greita emocijų kaita ir intensyvumu, jautrumu;
- pasižymi išskirtiniu guvumu ir energija, mėgsta įsitraukti į kelias veiklas vienu metu;
- yra smalsūs, pastabūs, daug kuo domisi, klausinėja, tyrinėja;
- yra lakios vaizduotės, geba fantazuoti, rasti daug įvairių vienos problemos sprendimo būdų;
- siekia sudėtingesnės veiklos negu jų bendraamžiai vienoje, keliose ar visose veiklos srityse;
- tvirtai laikosi savų vertybių;
- lengvai ir greitai mokosi.

Ne kiekvienas gabus vaikas turi visus minėtus ypatumus, tačiau pasižymi daugeliu jų.

Gabūs ikimokyklinio amžiaus vaikai dažniausiai turi gerų socialinių bei lyderystės gebėjimų. Jie geriau supranta save ir kitus, geriau numato elgesio pasekmes, geba tarpininkauti sprendžiant konfliktus, todėl geriau nei bendraamžiai įveikia įtampą, problemas, kliūtis. Tačiau dėl per didelio jautrumo jie gali būti pažeidžiamesni už kitus vaikus.

Gabių vaikų ugdymosi poreikiai

Poreikis būti pripažintam, pastebėtam. Gabūs vaikai jautriai stebi aplinkinius, vertina jų poziciją save ir savo veiklos rezultatus. Jei aplinkiniai pastebi jų gabumus ir atkreipia dėmesį į jų veiklą bei jos rezultatus, vaikai jaučiasi priimami ir gerbiami.

Poreikis ilgam įsitraukti į sudėtingą veiklą pagal savo polinkius. Gabiems vaikams nepatinka kasdienė rutina, jie nuobodžiauja, jeigu grupėje siūloma veikla atitinka tik vidutinių gebėjimų vaiko galimybes, jeigu nėra sąlygų ilgam pasinerti į mėgstamą veiklą.

Poreikis bendrauti su kitais panašių gebėjimų ir interesų vaikais. Gabių vaikų ir jų bendraamžių interesai dažnai labai skiriasi. Todėl gabūs vaikai ieško draugų, kurie turėtų tokią pat aistrą atrasti, tyrinėti, kurti, mėgtų sudėtingą veiklą, iššūkius. Jei vaikas turi galimybę bendrauti su panašiais į save, dalytis idėjomis, mokytis vieniems iš kitų, jis nesijaučia „kitoks“, atstumtas. Būtent dėl to gabūs vaikai mėgsta bendrauti su vyresniais vaikais ir suaugusiais.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigose reikėtų sukurti kuo palankesnes sąlygas gabiems vaikams ugdyti ir ugdytis:

- *Grupėje sudarykite sąlygas kuo įvairesnei, nevienodo sudėtingumo veiklai ir paskatinkite vaikus rinktis veiklą.* Tai leis pastebėti, kokia veikla patinka kiekvienam vaikui, kokio sudėtingumo veiklą vaikas renkasi, kaip ilgai į ją įsitraukia, koks yra veiklos rezultatas. Pastebėję, kad vaiką domina sudėtinga veikla, kad jis atkakliai stengiasi įgyvendinti sumanymą, kad jo idėjos bei jų realizavimas yra netikėti, originalūs, pasikalbėkite apie tai su tėvais ar tos srities specialistais.

- *Parodykite vaikui, kad pastebime jo interesus ir pasiekimus.* Padrąsinkime vaiką įgyvendinti tai, ką yra sumanęs, skirkime jam laiko ir dėmesio, pasidžiaukime pastangomis ir rezultatais.
- *Planuodami, ką su vaikais veiksime, niekada nepamirškime gabijų.* Gabiesiems reikėtų sugalvoti iššūkio situacijų – pasiūlyti sukurti ką nors sudėtingo (nupiešti judančius gyvūnus, sukonstruoti pasvirusį, bet pusiausvyrą išlaikantį bokštą, sugalvoti naują kompiuterinį žaidimą), parūpinti sudėtingesnių priemonių (skaitmeninių programų kūrybinei veiklai, sudėtingesnių konstruktorių, enciklopedijų).
- *Į grupę kvieskite menininkus, mokslininkus,* pasiūlančius vaikams sudėtingesnės veiklos, įdomių eksperimentų, tyrinėjimų. Vaikams įdomu, kaip kuria menininkai, jiems rūpi ką nors išbandyti kartu su jais (vaidinti, dainuoti, tapyti). Jie nori kartu su mokslininkais pažinti sudėtingus dalykus, atrasti tyrinėdami, stebėti eksperimentų rezultatus.
- *Sudarykite situacijas, kuriose gabus vaikas pasijustų lyderis.* Tegul jis pasiūlo kitiems vaikams įdomių žaidimo ar kitos veiklos idėjų, paaiškina žaidimo ar veiklos taisykles, padeda kitiems sudėtingesnėse situacijose.
- *Sudarykite galimybes bendrauti su tų pačių interesų bei gebėjimų vaikais.* Ugdymo įstaigoje organizuokime papildomo ugdymo būrelius pagal veiklos sritis (dailės, muzikos, vaidybos, šokių, konstravimo, sporto ar kt.), į kuriuos susirenka įvairaus ikimokyklinio amžiaus tai veiklai gabūs vaikai. Pasitarkime su tėvais, ar nederėtų vaikui lankyti gabumų ugdymo mokyklėlių, būrelių, studijų už įstaigos ribų (choro, sporto būrelio, dailės studijos), kuriuose su vaikais dirba profesionalūs specialistai.

Tikslingai praturtinti gabaus vaiko ugdymą padeda jo turimų pasiekimų atpažinimas ir pažangos stebėjimas, vadovaujantis Pasiekimų aprašu. Vaikų gabumai gali pasireikšti labai įvairiose srityse. Nustačius, kuriame kiekvienos srities pasiekimų žingsnyje yra vaikas, išsiaiškinamos sritys, kuriose jo pasiekimai geresni, nei daugumos bendraamžių. Atsižvelgus į tai, numatomi tolesnio jo ugdymo uždaviniai, sudėtingesni nei kitiems grupės vaikams. Gabių vaikų ugdymosi rezultatus, turinį, būdus, aplinkas reikėtų įtraukti į įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas.

Kokie svarbiausi dvikalbių vaikų ugdymosi poreikiai?

Dvikalbiais vaikais vadiname tuos, kurie kasdien bendrauja dviem ar daugiau kalbų, t. y. dar iki mokyklos išmoksta ne vieną, o dvi kalbas. Vaikus, kurie iki mokyklos išmoksta kalbėti trimis ir daugiau kalbų, vadiname daugiakalbiais. Kitakalbiais vadiname vaikus, kurių gimtoji kalba (ja kalbama namuose) yra viena, tačiau jie keletą metų iki mokyklos lanko grupę, kurioje bendraujama kita kalba. Jie taip pat tampa dvikalbiais.

Dvikalbystė globalizacijos sąlygomis yra labai paplitęs, t. y. natūralus reiškinys. Visame pasaulyje dvikalbių vaikų yra panašiai tiek pat, kiek ir vienakalbių. Dvikalbystės (daugiakalbystės) sąlygomis bendraujant skirtingose kalbinėse situacijose (su mama vaikas kalba viena kalba, o su tėčiu – kita), vaikai geba „persijunginėti“ iš vienos kalbos į kitą, susipažįsta su vienos ir kitos kalbos kultūriniu kontekstu. Moksliniai tyrimai rodo, kad vaikai, kurie ankstyvoje vaikystėje auga daugiakalbėje aplinkoje, yra nuovokesni ir intelektualiai lankstesni, tam tikras mąstymo reikalaujančias užduotis atlieka geriau už vienakalbius, jie yra empatiškesni, geriau įsijaučia į kito žmogaus situaciją.

Tai, kad vaikas auga šeimoje, kurioje tėvų gimtosios kalbos yra skirtingos, dar nesuteikia garantijų, kad jis jas abi mokės. Šeimose, kuriose tėvai kalba skirtingomis kalbomis, 75 proc. vaikų yra dvikalbiai. Kita dalis vaikų kalba tik viena kalba, nors ir turi puikias sąlygas mokytis kalbėti abiem namuose vartojamomis kalbomis. Pagrindinis veiksnys, lemiantis, ar vaikas mokysis kitos kalbos, yra tėvų požiūris. Tam, kad vaikas išmoktų abi kalbas, būtina jį skatinti, palaikyti ir nuosekliai bei tolygiai mokytis kalbų.

Dvikalbių vaikų pagrindinis poreikis – būti su visais ir kaip visi. Jie nori būti matomi, išgirsti, išklaudyti, suprasti, kalbinami, padrašinami, dalyvaujantys. Dvikalbiai vaikai bendravimą su kitais vaikais ir žmonėmis mokosi vertinti ne kaip savaimę suprantamą, o kaip procesą, dėl kurio reikia pasistengti. Mokantis dviejų kalbų svarbiausia yra vaikų noras mokytis.

Ikimokyklinio ugdymo grupėje dvikalbis vaikas mokosi kurios nors vienos kalbos, tos, kuria bendraujama grupėje. Tačiau gali turėti galimybes mokytis abiejų kalbų, jei vaikų ugdymas grupėje iki pietų vyks vienam ikimokyklinio ugdymo auklėtojui su vaikais bendraujant viena kalba, o po pietų kitam ikimokyklinio ugdymo auklėtojui su jais bendraujant kita kalba. Ugdymą galime organizuoti ir taip, kad grupėje vienu metu dirbtų du ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, iš kurių vienas su vaikais bendrauja viena, kitas – kita kalba. Gali būti, kad į grupę, kurioje kalbama viena kalba, valandai ar kelioms valandoms ateina kita kalba kalbantis pedagogas ir ta kalba bendrauja su vaikais, įsitraukdamas į kasdienę grupės veiklą. Kaip bus organizuojamas dvikalbių vaikų ugdymas, apsvarsto ir susitaria ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, tėvai, įstaigos vadovai ir kiti ugdymo proceso dalyviai.

Siekdami gilinti ir plėsti vaikų kalbos supratimą ir vartojimą ikimokyklinio ugdymo auklėtojai privalo gerai įsiklausyti į vaikus, daug bendrauti su jais, suprasti juos ir rodyti jiems dėmesį. Kai vaikai pajunta, kad juos suaugusieji supranta, jiems kyla noras tęsti pokalbį, aiškintis nesuprantamus žodžius, frazes. Vaikai pasijunta dideli ir drąsūs. Dviejų kalbų mokymasis jiems suteikia džiaugsmo.

Geriausiai vaikai šnekamosios kalbos išmoksta natūraliai bendraudami kasdienėse buitinėse situacijose, žaisdami vaidmeninius žaidimus, kuriuose vyrauja dialogas: jie kalbasi žodžiais, kūno kalba, tiesiogiai viską siedami su veiksmais, konkrečiais daiktais. Kalbą vaikai supranta iš aplinkoje esančių simbolinių ženklų, signalų, matydami vadinamus daiktus, veiksmus. Daugeliui vaikų iš kalbinių mažumų nekyla problemų mokantis kalbų. Tačiau nedera užmiršti, kad vaikai į ikimokyklinio ugdymo grupę ateina su labai skirtingais kalbiniais gebėjimais.

Ugdant dvikalbius vaikus, kai jie mokosi grupės kalbos, taikomi įvairūs būdai ir metodai:

- Pirmiausiai atsižvelgiama į vaikų turimus kalbinius gebėjimus. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui svarbu prisitaikyti prie kiekvieno vaiko kalbos mokėjimo lygio.
- Kalbai mokytis vaikams gali būti organizuojamos žaismingos kalbinės valandėlės (intensyvūs, individualūs ir grupiniai pokalbiai, įgarsinti pokalbiai, kalbiniai žaidimai ir pan.), kurių metu jie tiksliai mokosi grupės kalbos.
- Į grupę kviečiami tėvai, seneliai, įvairūs svečiai, kurie individualiai ką nors veikia su grupės kalbos besimokančiais vaikais – tai padeda sukurti daugiau komunikacinių situacijų ir intensyviai vaikų kalbėjimą.
- Kalbindami vaikus ikimokyklinio ugdymo auklėtojai remiasi jau turimu vaiko žodynu, tačiau pamažu jį plečia – sudaro šiek tiek sudėtingesnes frazes, skaito tekstus, kuriuose yra neaiškių, tačiau iš konteksto suprantamų žodžių ir kt.
- Taikomas vadinamasis „lygiagretusis kalbėjimas“, „grįžtamojo ryšio“ metodas – kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas komentuoja tai, ką vaikai daro, pagiria, detalizuoja, paaiškina ir pan.
- Tinka išplėtimo, patikslinimo, perfrazavimo metodai – kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas stengiasi suprasti, ką vaikas nori pasakyti, perklausia, tiksliai, taisyklingai pasako tos dvikalbio vaiko kalbos, kurios jis mokosi, žodžius ar sakinius, kad vaikas įsidėmėtų taisyklingas frazes.
- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas taiko užuominų, priminimo metodus – padeda vaikui rasti trūkstamą žodį, nuspėja ketinimą, mintį ir parodo, jog suprato vaiką.
- Vaikai skatinami norą, mintį išreikšti mimika, gestais ir kitomis neverbalinėmis priemonėmis.
- Mažose grupelėse vaikams skaitomos pasakos, trumpos dramatinės istorijos, pasakojimai ta kalba, kuria bendraujama grupėje.
- Ekskursijos ir pramogos suteikia galimybę diskusijoms ir klausimams. Vaikai suskirstomi į mažesnes grupes, kad kiekvienas vaikas būtų pakalbintas, turėtų galimybę išsakyti savo įspūdžius. Tai sukuria daugiau kalbinių situacijų.
- Su vaikais žaidžiami žaidimai, dainuojamos dainelės, deklamuojami eilėrašukai, kurie yra lengvai įsimenami ir padeda įsidėmėti naujus žodžius, jų tarimą, frazių formą.
- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, bendradarbiaudami su tėvais, padeda jiems suprasti dvikalbystės reikšmę vaiko gyvenime, skatina įsitraukti į vaiko kalbų mokymosi procesą.

Šie būdai ir metodai taip pat tinka mokytis dviejų kalbų. Tada vienas ikimokyklinio ugdymo auklėtojas bendraudamas su vaiku kalba viena kalba, o kitas auklėtojas – kita kalba. Kalbos nepainiojamos tarpusavyje, frazės, žodžiai neverčiami iš vienos kalbos į kitą.

Vaikas kalbų mokosi sėkmingiau, jei ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir tėvai kartu aptaria, kokių vaiko pasiekimų jie tikisi, kaip vaikas mokysis, kaip jam galima padėti, kaip sukurti tinkamą kalbinę aplinką ugdymo įstaigoje ir namuose.

Jei grupes lanko dvikalbiai, daugiakalbiai ar kitakalbiai vaikai, įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą reikėtų papildyti jų ugdymuisi aktualiais uždaviniais, turiniu, metodais, aplinkos kūrimo principais. Jei dvikalbiai vaikai mokosi tik grupės kalbos, grupėje vis tiek turėtų būti knygelių kita vaikų kalba, paveikslėlių su užrašais šia kalba. Jei grupėje mokomasi dviejų kalbų, turėtų būti įrengtos atskiros lygiavertės erdvės su priemonėmis mokytis vienos ir kitos kalbos.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad dvikalbio, daugiakalbio ar kitakalbio vaiko šnekamosios ir rašytinės kalbos pasiekimai gali skirtis nuo bendro viena kalba kalbančių vaikų lygio. Be to, priklausomai nuo dvikalbių, daugiakalbių, kitakalbių vaikų kalbinės patirties, vieno vaikų pasiekimai gali būti viename žingsnyje, kitų – kitame. Pasiekimų aprašas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams nustatyti, kuriame pasiekimų žingsnyje yra konkretus vaikas ir tikslingai numatyti tolesnio jo kalbos mokymosi uždavinius. Pasiekimų aprašas taip pat leidžia ikimokyklinio ugdymo auklėtojams fiksuoti vaiko daromą pažangą šnekamosios ir rašytinės kalbos srityje.

Jei vaikai ikimokyklinio ugdymo grupėje mokosi dviejų kalbų, kiekvienos kalbos pasiekimai fiksuojami atskirai. Tada nustatome, kuriame pasiekimų žingsnyje yra vaikas, kalbėdamas viena kalba, ir kuriame pasiekimų žingsnyje – kalbėdamas kita kalba. Taip pat vertinami ir rašytinės kalbos gebėjimai. Tai padeda numatyti tolesnius kiekvienos kalbos plėtojimo žingsnius bei stebėti vaiko pažangą.

Kokie svarbiausi migrantų šeimų vaikų ugdymosi poreikiai?

Kiekvienas migrantų šeimų vaikas turi savitą kultūrinį kontekstą, kalbinį paveldą, kurį atsineša į ikimokyklinio ugdymo įstaigos grupę. Migrantų šeimos vaikas, skirtingai negu vienakalbis bei vienos kultūros atstovas, lengviau adaptuojasi prie kultūrinių skirtumų, jo požiūris į kitas šalis, tradicijas, religijas, žmones daug tolerantiškesnis.

Migrantai vaikai antrosios kalbos iki trejų metų mokosi lygiagrečiai su pirmąja. Dėl to jie gali pradėti kalbėti šiek tiek vėliau, tačiau jų kalbos vystymasis atitinka raidos dėsningumus. Vyresni migrantai vaikai antrosios kalbos mokosi jau turėdami gimtosios kalbos pagrindus. Šeimai emigravus į kitą šalį, vaikas atsiduria kitakalbėje, kitos kultūros aplinkoje. Ši situacija kurį laiką vaikui gali kelti įtampą, todėl labai svarbu yra šiltas, artimas ikimokyklinio ugdymo auklėtojo bendravimas su juo, stengiantis suprasti visus vaiko poreikius ir į juos atsižvelgti.

Mokydamasis negimtosios kalbos, vaikas pereina šias stadijas:

- Šneka savo gimtąja kalba.
- Vėliau kuriam laikui nutyla ir nebekalba visiškai. Manoma, kad tuo metu vaiko galvoje formuojasi naujos kalbos supratimas. Kuo mažesnis vaikas, tuo ilgiau gali trukti ši stadija. Šiuo laikotarpiu mažylis gali bendrauti gestais ir vartoti kelis naujos kalbos žodžius.
- Šnekant viena kalba nejučia įsipina kitos kalbos žodžiai. Vaiko kalboje jau atsiranda trumpų, iš kitų išgirstų ir atmintinai išmokytų sakinių.
- Vaikas pradeda formuluoti savo paties sakinius. Pradžioje jie gali būti ne visai taisyklingi, su klaidomis.

Tyrimai rodo, kad vyresni vaikai, pradėję mokytis negimtosios kalbos, iš pradžių daro didesnę pažangą, nei jaunesni vaikai, tačiau pastarieji po kurio laiko juos pralenkia.

Pagrindinis migrantų šeimų vaikų poreikis – būti visaverčiais darželio bendruomenės nariais.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui svarbu padėti vaikams išlaikyti jų pirminį kultūrinį identitetą ir pratinti vaikus būti aktyviais daugiakultūrės vaikų darželio bendruomenės nariais. Kad vaikų ugdymąsi lydėtų sėkmė, patartina jautriai atsižvelgti į išryškėjusius vaikų kultūrinius skirtumus, nepamirštant, kad tautinė tapatybė susideda iš daugybės tiek išorinių, tiek vidinių bruožų: kilmės, gyvenimo būdo ir kalbos. Migrantų šeimų vaikai atsiduria jiems visiškai nepažįstamame krašte, todėl ypač svarbu užmegzti emocinį kontaktą su vaikais ir jų šeimomis, rodyti pagarbą jų gimtajai kalbai, kultūrai, tradicijoms, papročiams.

Migrantų šeimų vaikų bendravimo su grupės ikimokyklinio ugdymo auklėtojais ypatybės:

- Jau nuo pat pirmųjų vaiko atėjimo į ugdymo įstaigą dienų siekti, kad kalbos nebūtų painiojamos (nebūtų verčiama iš vienos kalbos į kitą), o galėtų formuotis kaip atskiros sistemos. Dėl bendravimo su vaiku nuostatų susitaria visa ugdymo įstaigos bendruomenė.
- Jeigu ugdymo įstaigoje niekas nesupranta vaiko kalbos (pvz., turkų, kinų), reikėtų paprašyti vieno iš tėvų kurį laiką grupėje būti kartu su vaiku, ir, reikalui esant, padėti ikimokyklinio ugdymo auklėtojui suprasti, ką sako vaikas. Kita vertus, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų stengtis pats suprasti vaiką ir jo poreikius.
- Nuo pat pirmųjų dienų kalbėti su migrantų vaikais ne jo gimtąja, o grupės vaikų kalba. Vaikams sakomi žodžiai ar sakiniai ne jo gimtąja kalba padeda įsisavinti girdimą kalbą ir tai vadinama „nardymu kalboje“.
- Bendraujant su vaikais vadinti ir rodyti daiktus, paveikslėlius kaip tam tikrų žodžių, frazių atitikmenis.
- Dažnai rodyti praktinį pavyzdį, veiksmus palydint žodžiais.
- Naudoti įvairius neverbalinės kalbos (kūno kalbos) būdus, tuo padrašinant bei paskatinant vaiką plėtoti tolimesnius komunikavimo gebėjimus.
- Sudaryti galimybes grupės, kurią lanko migrantų šeimų vaikas, kalbos mokytis tėvams.

Be to, naudojami visi tie patys kalbos mokymosi būdai, kaip ir dvikalbiams vaikams.

Migrantų šeimų vaikų kalbų ugdymas turi būti svarbus ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, ir tėvams. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams svarbu skatinti tėvus, kad jie kuo dažniau su vaikais namuose kalbėtų gimtąja kalba, puoselėtų jų socialinę patirtį šeimos kultūrinėje aplinkoje. Skatintina ikimokyklinio ugdymo grupėje paminėti migrantų šeimos vaiko gimtajame krašte švenčiamas šventes, organizuoti vaikų šeimų dienas, kai tėvai pristato vaiko kultūrinę aplinką: pasakoja, dainuoja vaiko gimtąja kalba, vaišina vaikus savo tradiciniais patiekalais, kviečia žaisti savo šalies tradicinius žaidimus ir kt.

Jeigu ikimokyklinio ugdymo grupes lanko migrantų šeimų vaikai, su jų ugdymusi susiję uždaviniai, ugdymosi rezultatai, turinys, metodai, aplinkos ypatumai turėtų būti įtraukiami į įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą.

Pasiekimų aprašas talkina ikimokyklinio ugdymo auklėtojams nustatant migrantų šeimų vaikų pasiekimus šnekamosios, rašytinės kalbos, bendravimo su vaikais ir suaugusiais srityse. Migrantų vaikų pasiekimai nuo grupės vaikų pasiekimų gali labai skirtis. Migrantas vaikas gali visiškai nemokėti grupės kalbos ir būti pirmame šnekamosios kalbos pasiekimų žingsnyje. Atsižvelgdami į tai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai numato konkrečius vaiko kalbos plėtojimo uždavinius, dėl kurių tariasi su tėvais, numato ugdymo turinį, metodus, priemones, kuria kalbinę aplinką. Taikydami vaikų Pasiekimų aprašą ikimokyklinio ugdymo auklėtojai seka vaikų pažangą ir informuoja apie ją tėvus.

Kokie socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje augančių vaikų poreikiai?

Vaikai, gyvenantys socialinės atskirties ir skurdo sąlygomis, patiria ir materialinių, ir dvasinių, ir emocinių išteklių, reikalingų išgyventi, sėkmingai ugdytis bei vystytis, stygių. Europos Sąjungos ataskaitoje, kurią paskelbė Europos Komisijos spaudos ir komunikacijos generalinis direktoratas (2008), Lietuva priskiriama valstybių, kuriose vaikų skurdo lygis ypač aukštas, grupei. Palyginti daug skurstančių vaikų gyvena dirbančių tėvų (Lietuvoje – apie 19 proc.), o ne bedarbių šeimose (Lietuvoje – apie 7 proc.). Kas antroje iš nepilnų ir daugiavaikių šeimų vaikai gyvena ties skurdo riba.

Nuo skurdo vaikai kenčia ne tik čia ir dabar, skurdas turi ilgalaikes pasekmes. Dėl skurdo vaikai neturi tinkamų gyvenimo ir ugdymosi sąlygų, dėl to vėliau jiems sunkiau sekasi mokytis mokykloje, įgyti perspektyvią profesiją, sėkmingai integruotis į darbo rinką. Didėja tikimybė, kad jie ir suaugę skurs, perduos skurdą savo vaikams. Šį užburtą ratą gali nutraukti tik gerai organizuotas, skurstančių šeimų vaikams prieinamas švietimas.

Vaikų padėtis labai daug priklauso nuo tarpininkavimo ir atstovavimo. Patys vaikai labai nedaug gali paveikti savo gyvenimo kokybę. Jie negali paveikti tėvų sprendimo, kam teikti prioritetą skirstant varganą šeimos biudžetą. Vienose skurstančiose šeimose tėvai iš paskutiniųjų stengiasi kaip nors pamaitinti, aprengti vaikus, rūpinasi jų švietimu. Kitose – nuleidžia rankas ir pasmerkia vaikus nevisavertei mitybai, uždaramui, pirmiausia rūpinasi išlenkti taurelę, nusipirkti rūkalų ir kt. Pastarosiose šeimose vaikų gyvenimo kokybė yra ypač bloga.

Vaikų sveikatai ir sėkmingai raidai laiduoti labai svarbi valstybės politika. Vaikams ypač svarbus valstybės rūpinimasis įtraukti juos į švietimo sistemą, t. y. nukreipti į ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo grupes. Ugdymo įstaigose turi būti rūpinamasi ne tik vaikų ugdymu, bet ir jų gerove.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams labai svarbu suprasti šiuos socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje gyvenančių vaikų ir tėvų poreikius bei jiems padėti:

Maisto stoka – vaikas nuolat alkanas arba jo mityba nevisavertė. Dėl to gali nukentėti ne tik fizinė, bet ir psichinė vaiko raida. Skurdo aplinkoje augantys ikimokyklinio amžiaus vaikai dažnai turi ne tik sveikatos, bet ir mąstymo bei emocinių problemų. Vaikas auga silpnėsnis, neatsparus ligoms, pasyvesnis. Ikimokyklinio ugdymo grupėje jis suvalgo visą jam skirtą maistą, dažnai bando paimti kitam vaikui priklausantį kotletą, meduolį. Liūdnam žiūri, jei kuris nors grupės vaikas jo akivaizdoje valgo iš namų atsineštą skanėstą.

Nuolatinės pastogės nebuvimas – vaikui trūksta ramios, nuolatinės, saugios aplinkos. Nuolatiniai persikraustymai jį trikdo, trukdo susikurti savo žaidimų vietas, susidraugauti su kiemo vaikais ir kt. Persikraustymai dažnai susiję ir su ugdymo įstaigos kaita. Keičiasi ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, vaikų grupė, o tai pareikalauja nemažai pastangų iš naujo užmegzti socialinius ryšius ir pasijusti gerai, saugiai.

Ribotos galimybės gyventi sveikai – namuose taupoma elektra, vanduo, dujos, todėl ribojamos galimybės nusimaudyti, gaminti šiltą maistą, skalbti. Kartais tenka gyventi be elektros, dujų ar net vandens. Vaikas gali vaikščioti netvarkingas, nešvarus. Tada jis gėdijasi bendrauti su draugais, šie jį taip pat dažnai atstumia. Vaikas jaučiasi vienišas, niekam nereikalingas.

Laiku nesuteikiama medicininė pagalba – neturėdami pinigų tėvai ne visuomet laiku nuveža vaiką pas gydytoją, gėdijasi iškviesti jį į namus, todėl patys gydo vaiką liaudies medicinos priemonėmis. Patekus pas gydytoją, liga jau būna įsisenėjusi. Tėvai ne visada nuperka vaikui būtinų vaistų. Be to, būdami depresiški bei apatiški, ne visada pastebi, kad vaikas serga. Todėl skurdo aplinkoje augančių vaikų sveikata yra blogesnė nei kitų vaikų, ir tai turi įtakos visai jų tolesnio gyvenimo kokybei.

Nevisavertiškumo, bejėgiškumo jausmas – negalėdami išbristi iš skurdo tėvai jaučiasi esą nieko verti, ir šį jausmą perduoda vaikui; tėvai jaučiasi bejėgiai ką nors pakeisti, ir vaikas iš jų perima nuostatą, jog nieko negalima pakeisti; tėvai dažnai išgyvena stresą, depresiją, dėl skurdo pašlyja jų santykiai, todėl yra nepajėgūs skirti pakankamai dėmesio vaiko jausmams, išgyvenimams – vaikas pasijunta niekam nereikalingas.

Riboti socialiniai ryšiai su aplinka – šeima neturi galimybės eiti į koncertus, teatrą, kur nors išvažiuoti. Nutrūksta ryšiai su giminėmis, nes visur reikia lėšų – kelionei, dovanėlei ar kt. Dažnai šeima nenori, kad giminės žinotų, kokioje varganoje situacijoje atsidūrė.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojų parama ir pagalba vaikui. Ties skurdo riba gyvenančių šeimų vaikai darželyje paprastai praleidžia daugiau laiko nei kiti. Jie atvedami į ugdymo įstaigą prieš pusryčius ir pasiimami po vakarienės, kad pavalgytų darželyje. Ypač daug laiko įstaigoje praleidžia dirbančių, tačiau ties skurdo riba gyvenančių šeimų vaikai – tėvai dirba viršvalandžius, ieško papildomo darbo, tenkinasi varginančiu pamaininiu darbu. Vaikai neretai būna neišsimiegoję ir pasyvūs grupės

veikloje. Įstaigoje ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turėtų sudaryti sąlygas šiems vaikams pailsėti papildomai. Jei rytą atvestas vaikas nori miego, turi būti rami vieta, kur jis galėtų prigulti, pasnausti arba pamiegoti. Jei vaikas ilgai miega po pietų, jo nereikėtų žadinti, reikėtų leisti gerai išsimiegoti. Be to, grupėje turėtų būti įrengtas „ramybės kampelis“, kuriame vaikai ramiai pasėdi, pavarto knygeles, žaidžia su minkštais žaislais ir taip pailsi. Jei grupės darbo laikas dar nesibaigė, o vaikas liko tik vienas, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų užimti vaiką kokia nors malonia veikla – jam paskaityti, kartu pažaisti, padūkti ir kt.

Skurdo sąlygomis gyvenantys tėvai dažnai yra apimti depresijos, todėl nepajėgia pastebėti vaiko kasdinių nuotaikų, poreikių. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų būti ypač jautrus tokiems vaikams – domėtis, kaip jie jaučiasi, ko norėtų, ką jiems patinka veikti, kokių turi bėdų ir pan. Gero emocinio ryšio su tėvais neturintis vaikas atsigauja, kai atsiranda žmogus, kuriuo jis gali pasitikėti, kuriam jis rūpi.

Ties skurdo riba gyvenantys tėvai dažnai neturi pinigų papildomoms veikloms, būreliams, kuriuose būtų ugdomi išskirtiniai vaiko gabumai. Vaikas, negalėdamas dalyvauti veikloje, kuri jam labai patinka, dažnai jaučiasi nusiminęs. Tokiais atvejais įstaigos bendruomenė skatinama tartis ir ieškoti galimybių, kaip padėti vaikui.

Skurdo aplinkoje augantys vaikai namuose paprastai neturi žaislų, knygelių. Darželyje galėtų veikti žaisloteka ir vaikiškų knygelių bibliotekėlė. Žaisloteka ir bibliotekėlė sukuriama iš tėvų atneštų žaislų ar knygelių. Miesto rajone, miestelyje, kaime, kuriame veikia darželis, gali būti organizuojamos akcijos „Padovanok vaikui žaislą, knygėlę“. Žaislus ir knygeles tada atneštų ne tik įstaigą lankančių vaikų tėvai, bet ir tėvai, kurių vaikai jau užaugo. Žaislus iš žaislotekos ir bibliotekėlės į namus gali imti vaikai, ypač savaitgaliais, švenčių dienomis.

Kai vaiko namuose yra išjungtas vanduo, kai šeima neturi skalbimo mašinos, į ugdymo įstaigą vaikas gali ateiti netvarkingais drabužėliais. Tokiu atveju naudinga sudaryti sąlygas vaiko drabužėlius išskalbti darželyje. Atėjęs iš namų vaikas persirengia įstaigoje išskalbtais drabužėliais. Tada vaikas darželyje atrodo tvarkingai, kaip ir kiti vaikai. Bendraamžiai jo neatstumia dėl išvaizdos. Jei reikia, vaikas atėjęs iš namų nusiprausia, jam nukarpomi nagai. Ši pagalba vaikui teikiama nuoširdžiai, nekritikuojant tėvų, džiaugiantis vaiko savarankiškumu.

Nepaisant visko, skurdo aplinkoje gyvenantys vaikai dažnai turi puikių savybių. Jie ištvermingi, lengviau įveikia sunkumus, suranda netikėtų išeičių, savarankiški. Daugiavaikių šeimų vaikai dažniausiai elgiasi geranoriškai, geba dalytis, užjausti, padėti. Taigi kitiems grupės vaikams naudinga jų patirtis. Nuolat skatinami žaisti su kitais, tokie vaikai gali tapti pavyzdžiu. Kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas atkreipia dėmesį į tinkamą šių vaikų elgesį, gerus būdo bruožus, kiti pradeda juos gerbti, jais žavėtis, kvieisti kartu pažaisti, pabendrauti.

Niekada nereikėtų tapatinti ties skurdo riba atsidūrusių šeimų ir asocialių šeimų. Nepritekliuje gyvenančių šeimų tėvai vaikus myli, jais rūpinasi, kartais parodo neįtikėtiną išradingumą, kad šeima galėtų tenkinti svarbiausius poreikius. Asocialių šeimų suaugusiųjų gyvenimo būdas klampina juos į skurdą, trukdo rūpintis vaiku. Neretai vaikas tokiose šeimose skriaudžiamas, juo naudojamas.

Į įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą turėtų būti įtraukiami socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje augančių vaikų poreikiai bei jų palaikymo, paramos ir pagalbos jiems būdai, papildomos higienos sąlygos. Įstaigoje gali veikti tėvų pagalbos sau grupės, kuriose paramos sulaukia darbą praradusių ir į skurdo situaciją patekusiųjų šeimos.

Ikimokyklinio ugdymo grupę pradėjusių lankyti socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje augančių vaikų pasiekimai kai kuriose srityse gali skirtis nuo gerovės sąlygomis augančių vaikų. Vienose srityse pasiekimai gali būti blogesni, o kitose, pvz., savarankiškumo, geresni. Pasiekimų aprašas padeda nustatyti, kuriame kiekvienos srities pasiekimų žingsnyje yra vaikai, ir tikslingai pritaikyti jiems ugdymą. Grupė turėtų būti aprūpinta vaikams ugdytis reikalingomis priemonėmis, o vaikai – sulaukti pakankamai individualaus ikimokyklinio ugdymo auklėtojo dėmesio.

Kas yra specialieji ugdymosi poreikiai? Kas juos lemia?

Visų vaikų poreikiai yra tokie patys: jausti išskirtinį dėmesį, patirti švelnumą ir meilę, juoktis ir išdykauti, lavinti protą ir kūną, ir t. t. Dauguma vaikų spontaniškai siekia tokios veiklos, kuri duotų peno vaizduotei, mąstymui, turtintų kalbą ir leistų pajusti, jog supantis pasaulis darosi vis labiau pažįstamas. Kodėl tad sakoma, kad kai kurie vaikai turi specialiųjų ugdymosi poreikių? Ką tai reiškia?

Pasiekimų apraše (skyriuje „Ženkla, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą“) ir Rekomendacijose (skyriuje „Kaip savitai besivystantis vaikas įsitrauks į bendrą grupės veiklą?“) apibūdinami vaikai, kurių ugdymosi veikla, tempas ir pasiekimų galimybės skiriasi nuo kitų vaikų. Šių skirtumų lygis – nevienodas.

Vienais atvejais vaikų ugdymosi būdai yra neįprasti, kitokie, bet jų pasiekimai nuo kitų to amžiaus grupės vaikų pasiekimų gali skirtis nedaug arba visai nesiskirti. Dažniausiai tai vaikai, kuriems specialieji ugdymosi poreikiai nėra nustatyti. Pasiekimų apraše ir Rekomendacijose šiuos vaikus vadiname savitai besivystančiais vaikais. Šiuo atveju sėkmingas ugdymas įmanomas tik atsižvelgus į vaiko ugdymosi savitumą ir prisitaikius prie jo ugdymosi poreikių. Tokio vaiko ugdymo sėkmė priklauso nuo ikimokyklinio ugdymo auklėtojo ir tėvų gebėjimo stebėti vaiką ir sekti jo „sufleruojamu“ ugdymo organizavimo keliu. Jeigu šitaip ugdomas vaikas pasiekia įprastą pasiekimų lygmenį, specialieji ugdymosi poreikiai jam niekada ir nebus nustatomi. Jeigu ikimokyklinio ugdymo auklėtojų ir tėvų pastangos ugdant vaiką laukiamo rezultato neduoda, t. y. vaiko pasiekimai smarkiai atsilieka nuo bendraamžių, reikės kreiptis dėl specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo.

Kitais atvejais ikimokyklinio ugdymo auklėtojas dirba su vaikais, kuriems jau yra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Šių vaikų pasiekimai nuo kitų to amžiaus grupės vaikų pasiekimų labai skiriasi, ugdymo procese jiems reikia daugiau specialistų pagalbos ir paslaugų. Pasiekimų apraše ir Rekomendacijose šie vaikai aptariami kaip turintieji specialiųjų ugdymosi poreikių.

Pastaraisiais metais pasikeitus specialiujų ugdymosi poreikių sampratai, specialieji ugdymosi poreikiai suprantami itin plačiai, juos sąlygoti gali ne tik biologinės priežastys, bet ir daugybė aplinkos veiksnių. Taigi, **specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių vaiko gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, taip pat ir nepalankių aplinkos veiksnių.**

Dažniausiai ikimokyklinio amžiaus vaikų specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi, kai juos lemia vaiko negalia (klausos, regos, intelekto, judesio ir padėties, kt.), taigi jau esama medikų išvados. Šiuo atveju tėvams ar kitiems ugdytojams yra akivaizdu, kad vaikui reikalinga pagalba, todėl jie patys kreipiasi į švietimo pagalbos įstaigą dėl specialiujų ugdymosi poreikių nustatymo ir rekomendacijų dėl tolesnio vaiko ugdymo, reikiamų specialistų pagalbos (specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo ar kito specialisto). Kiti sutrikimai – elgesio, dėmesio koncentracijos ir vadinamieji mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos gebėjimų, kurių pradmenys formuojasi jau ikimokykliniame amžiuje) – gali išryškėti tada, kai prasideda intensyvesnė vaiko mokymosi veikla: užsiėmimai, reikalaujantys gebėjimo jungti raides, suvokti skaitmens ir kiekio ryšį, ilgesnį laiką išlaikyti dėmesį ir pan.

Dar kitais atvejais vaikų ugdymosi sunkumai gali atsirasti dėl nepalankios aplinkos: kai dėl netinkamos ugdymosi aplinkos (pvz., nepritaikytos vaikui, slopinančios jo išskirtinį smalsumą ir pan.) gabus vaikas negali realizuoti savo galimybių, kai namuose kalbama kita kalba nei ugdymo įstaigoje, kai vaikas turi sveikatos problemų, patiria emocinę krizę, gyvena skurdo, nepritekliaus sąlygomis (pvz., neturi žaislų ar kitų raidą skatinančių priemonių ir pan.)

Šiais atvejais vaikui ypač reikia ikimokyklinio ugdymo auklėtojo dėmesio ir pedagoginės pagalbos. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui, savo ruožtu, dažnai reikės specialistų konsultacijų, o kai kuriais atvejais – specialisto pagalbos tiesiogiai vaikui.

Jei ikimokyklinio ugdymo grupę lanko vaikai, kuriems jau nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas vadovaujasi ne tik šiomis Rekomendacijomis, bet ir pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos išvadamis ir rekomendacijomis. Be to, jis tariasi su tėvais (globėjais) dėl ugdymo pritaikymo vaikui.

Pastaraisiais dešimtmečiais, išsiplėtus švietimo pagalbos įstaigų tinklui, gerinant įvairių žinybų tarpusavio bendradarbiavimą – siekiant švietimo pagalbą, socialinės paramos ir sveikatos priežiūros paslaugas vaikams ir tėvams teikti kompleksiskai, be to, pradėjus visuotinę naujų regos ir klausos patikrą – sudarytos sąlygos jau ikimokykliniame amžiuje, pastebėjus vaikui kylančius sunkumus, jo ugdymosi poreikius įvertinti pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) ir pradėti teikti reikiamą specialistų pagalbą, taip padedant įveikti šiuos sunkumus ir sudaryti sąlygas tolesniam kokybiškam ugdymuisi.

Nepaisant priežasties ar priežasčių, dėl kurių vaikui gali būti nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams toks vaikas grupėje reiškia kūrybinius ieškojimus ir nuolatinį mokymąsi – siekiant vaiką pažinti, atrasti jo galias, padėti jam, kur galima, „apeiti“ ugdymosi trikdžius, atrasti tinkamus ugdymo metodus, veiksmingai ir tikslingai bendradarbiauti su vaiko tėvais (globėjais), švietimo pagalbos specialistais.

Kilus abejonių dėl vaiko ugdymosi galimybių, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali palyginti savo įžvalgas su Pasiekimų aprašo skyrelyje „Ženklaai, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą“ pateikta informacija ir apsispręsti, ar tikslinga tęsti kitokių ugdymo būdų paiešką, ar jau laikas tartis su specialistais – kreiptis į ikimokyklinio ugdymo programą įgyvendinančios įstaigos vaiko gerovės komisiją. Pasiekimų apraše ir Rekomendacijose neverta ieškoti vaikų, kuriems jau nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, arba tų, kurių ugdymosi pasiekimai kelia nerimą, ugdymo receptų. Kiekvienas vaikas – nepakartojama asmenybė, turinti tik jai vienai būdingų lūkesčių, galių, ugdymosi poreikių. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams svarbu žinoti, kad kuo anksčiau bus nustatyti vaiko specialieji ugdymosi poreikiai, tuo anksčiau bendromis jų pačių ir švietimo pagalbos specialistų pastangomis bus pritaikytas ugdymo turinys ir pradėta teikti reikiama pagalba vaikui, o neretai ir jo tėvams ar globėjams. Vaiko, kuriam nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, veiksmingas ugdymas neįmanomas be nuolatinio bendradarbiavimo su specialiuoju pedagogu, logopedu, kineziterapeutu, psichologu ar kitais specialistais, kurių konsultacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, meninio ugdymo ir kitiems pedagogams padeda darniai siekti vaiko ugdymo tikslų.

Specialiujų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas reiškia ir nuolatinį bendravimą su vaiko tėvais (globėjais), nes geriausių rezultatų, ugdant vaikus, o ypač turinčius specialiujų ugdymosi poreikių, pasiekama, kai visi pagalbą vaikui teikiantys asmenys derina ugdymo metodus, laikosi nuoseklumo, pasirenka tinkamą tempą, derina veiksmus.

Ugdant specialiujų ugdymosi poreikių turintį vaiką grupėje, svarbiausia nepamiršti, kad, pirmiausia, jis yra vaikas, suprasti vaiko galimybes, suteikti jam erdvės būti vaiku – išdykauoti, klysti, nebūti tobulam. Taip pat svarbu nelyginti vaiko ugdymosi pasiekimų su bendraamžių, neturinčių specialiujų ugdymosi poreikių, pasiekimais. Vaiko, turinčio specialiujų ugdymosi poreikių, ugdymosi kelias unikalūs, todėl jo pasiekimus galima lyginti tik su ankstesniais jo paties pasiekimais.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojų kompetencija ugdyti savitai besivystančius ir specialiujų ugdymosi poreikių turinčius vaikus bei jų vertybinės nuostatos yra labai reikšmingos. Auklėtojai, remdamiesi Rekomendacijomis, kurios padės tinkamai ir laiku pasirinkti ugdymo metodus, pritaikyti ugdymo aplinką, gali ne tik paskatinti vaiką, kuriam kyla ugdymosi sunkumų ar jau yra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, tobulinti savo kompetencijas, bet ir sukurti aplinką, kurioje jis jausis mylimas ir pripažintas. Siekiant teigiamų vaiko ugdymosi rezultatų labai svarbu bendradarbiauti su tėvais (globėjais), švietimo pagalbos specialistais, savanoriais, tikslingai naudojant turimus įstaigos išteklius.

2. KOKIA ŠIUOLAIKINĖ KOKYBIŠKO IKIMOKYKLINIO UGDYMO TURINIO SAMPRATA IR JO NAUDA VAIKUI?

2. KOKIA ŠIUOLAIKINĖ KOKYBIŠKO IKIMOKYKLINIO UGDYMO TURINIO SAMPRATA IR JO NAUDA VAIKUI?

Skyriuje pateikta šiuolaikinė ikimokyklinio ugdymo turinio samprata, įvardytos naujos ikimokyklinio ugdymo kaitos tendencijos. Ši informacija padės įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoms rengiantiems, peržiūrintiems, atnaujinantiems, tobulinantiems ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, steigėjams ir kt. apmąstyti, kokia vaikų ikimokyklinio ugdymo samprata grindžiama įstaigos programa. Skatins diskutuoti, kiek pažengta ikimokyklinio ugdymo kaitos kryptimi, įvertinti, ar programos tikslai, uždaviniai, rezultatai, vaikų ugdymo ir ugdymosi strategijos, aplinka, vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimas atitinka šiuolaikinio vaikų ugdymo reikalavimus.

Skyriuje pateikti kokybiško ikimokyklinio ugdymo turinio kriterijai padės kelti įstaigos programai atnaujinti aktualius klausimus, skatinančius išvelgti ir numatyti tolesnio programos tobulinimo kryptis.

Skyriuje aptariama kokybiško ikimokyklinio ugdymo nauda vaikui. Ši medžiaga reikšminga diskutuojant su tėvais ir vietos bendruomenės atstovais dėl didesnio vaikų įsitraukimo į ikimokyklinį ugdymąsi, ugdymo principų realizavimo įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje bei vaikų ugdymosi kokybės gerinimo įstaigoje.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Kokia yra vaikų visuminio ikimokyklinio ugdymo turinio samprata?
- Kokios naujos vaikų ugdymo kaitos tendencijos, kuriomis grindžiama šiuolaikinė ikimokyklinio ugdymo turinio samprata?
- Kokie svarbiausi kokybiško ikimokyklinio ugdymo turinio kriterijai?
- Koks kokybiško ugdymo ir ugdymosi poveikis vaiko biologiniam brendimui ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko raidai?
- Koks ikimokyklinio ugdymo auklėtojo darbo stiliaus poveikis vaiko asmeninėms savybėms?
- Koks kokybiško ikimokyklinio ugdymo poveikis vaiko pasiekimams mokykloje?
- Koks ikimokyklinio ugdymo poveikis asmens gyvenimo sėkmei?

Kokia yra vaikų visuminio ikimokyklinio ugdymo turinio samprata?

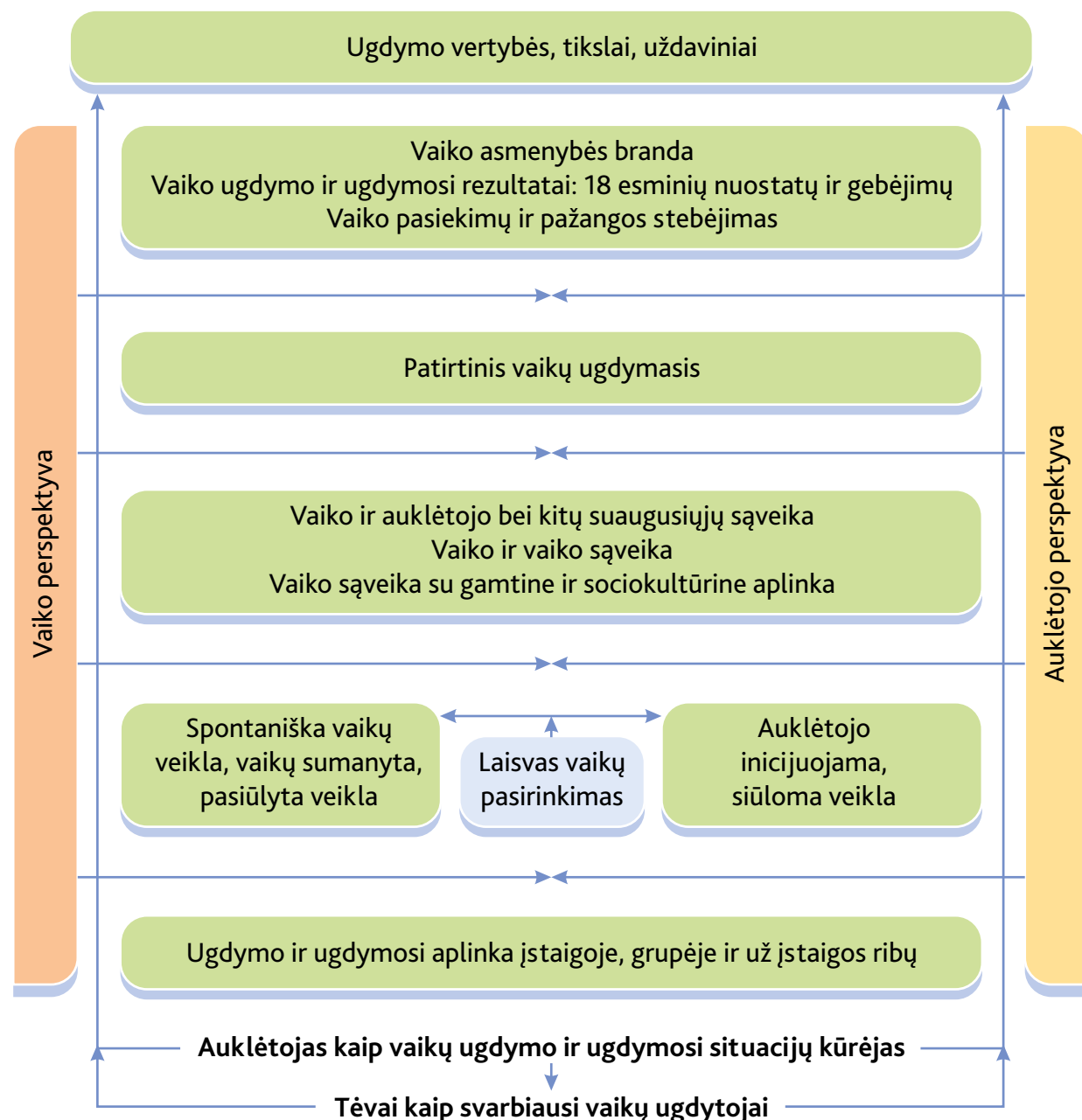
Ikimokyklinio ugdymo turinį sudaro tai, ką, kaip ir kokioje aplinkoje vaikas ugdomosi, kaip vertinami jo pasiekimai ir pažanga. Įstaigų ikimokyklinio ugdymo turinio programos turi apimti visus minėtus komponentus.

Kurdami ar tobulindami įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas, įstaigos bendruomenėje pirmiausia turėtume aptarti, kaip mes suprantame šiandienį vaikų ugdymą ir ugdymąsi.

Tik tada, kai visi bendruomenės nariai – ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, švietimo pagalbos specialistai, įstaigos vadovai, kiti įstaigos darbuotojai, tėvai sutars dėl bendros ikimokyklinio ugdymo sampratos, atitinkančios vaikų poreikius, tėvų lūkesčius, visuomenės ir valstybės interesus, šia samprata bus galima grįsti konkrečios ikimokyklinio ugdymo įstaigos ar grupės programos tobulinimą. Samprata, dėl kurios susitarta, yra privaloma kiekvienam ugdymo įstaigos bendruomenės nariui.

Toliau pateiktoje iliustracijoje pristatoma dabartinė vaikų visuminio ikimokyklinio ugdymo ir ugdymosi samprata (1 pav.), kuri gali paskatinti visų ikimokykliniu vaikų ugdymu suinteresuotų grupių diskusijas. Pateiktos idėjos padės apmąstyti, kokie ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo aspektai svarbiausi, dėl ko reikėtų tartis ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems bendruomenės nariams.

Pateiktos idėjos padės apmąstyti svarbiausias ikimokyklinio ugdymo grandis.

1 pav. Visuminė ikimokyklinio ugdymo turinio samprata

Veiksmingas ikimokyklinis ugdymasis yra orientuotas į svarbiausią pasiekimą – **vaiko asmenybės brandinimą**, taip pat į sėkmingą jo **ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus visose 18 pasiekimų sričių**.

Kad visi įstaigos bendruomenės nariai vienodai suprastų **vertybes**, kuriomis jų įstaigoje grindžiamas ikimokyklinis ugdymas, jie tariasi dėl šių vertybių vieni su kitais, su vaikais ir jų tėvais. Tyrimas „Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas“ (2009), parodė, kad du trečdaliai ugdytojų nepakankamai reflektuoja vaikų ugdymo vertybes. Minėtu atveju stinga bendro požiūrio ir sutelktų pastangų kryptingai ugdyti vaikus.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, vadovaudamiesi ikimokyklinio vaikų ugdymo **tikslais ir uždaviniais**, vaikų išsakytais norais (pvz., išmokti šokti, fotografuoti planšetiniu kompiuteriu, susidraugauti su vaikais ar kt.), jų tėvų lūkesčiais dėl vaiko pasiekimų (pvz., kad vaikas taptų savarankiškesnis, gebėtų bendrauti ar kt.), numato kiekvieno vaiko bei vaikų grupės **ugdymosi rezultatus**. Tai tampa įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos dalimi. Reikalui esant (pvz., kai atsiskleidė išskirtiniai vaiko gebėjimai, kai ugdomas dvikalbis vaikas) dėl vaiko ugdymosi pasiekimų svarbu tartis su specialistais. Atsižvelgdamas į tarimosi su vaikais, tėvais, specialistais bei vaiko turimų **pasiekimų vertinimo rezultatus**, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas konkretina uždavinius savo grupės vaikams ir konkrečiam vaikui.

Kad pasiektų numatytų vaikų grupės ir kiekvieno vaiko ugdymosi rezultatų, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai kuria grupėje situacijas **patirtiniam vaikų ugdymuisi**, koordinuoja jų ugdymosi procesą. Patirtiniu vaikų ugdymuisi vadiname tokį procesą, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas sudaro sąlygas vaikams pamatyti, išgirsti, išgyventi, apmąstyti, t. y. įgyti įvairios patirties patiems aktyviai veikiant, dalyvaujant, kuriant kartu su kitais vaikais ir suaugusiais.

Patirtinis ugdymasis yra **vaiko ir ikimokyklinio ugdymo auklėjo, vaiko ir vaiko, vaiko ir aplinkos sąveikos** rezultatas. *Vaikų ugdymąsi skatina jų sąveika su ikimokyklinio ugdymo auklėtoju*. Kai vaikai įsitraukia į savo sumanytą ar auklėjo inicijuotą veiklą, pastarasis juos stebi, su jais bendrauja, reaguoja į kuriamą žaidimo ar kitos veiklos situaciją (pasidžiaugia, pasiūlo, pasikalba, paklausia, padeda, pamoko, pataria, pateikia naujos informacijos), stengdamasis nesutrikdyti jų savitos veiklos, neprimesti savo nuomonės. Užsienio mokslininkai tai vadina vaiko ir ikimokyklinio ugdymo auklėjo komunikaciniais susitikimais arba ugdymo proceso dialogiškumu.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas taip pat organizuoja veiklą, kuri vaikui naudinga ir įdomi. *Vaikai ugdomi kartu su kitais vaikais*. Bendra vaikų veikla sukuria sąlygas aiškintis, diskutuoti, dalytis patyrimu, palaikyti ir padėti įgyvendinti vienam kito idėjas, mokytis vienas iš kito. Stebėdami kitus vaikus ir jų mokymosi bei elgesio būdus, ikimokyklinukai supranta, ką reiškia mokytis, išbando kitų taikytus mokymosi ar elgesio būdus. Užsienio mokslininkai tai vadina mokymusi socialiniame kontekste. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas skatina vaikų mokymąsi kartu, pasiūlydamas grupinių darbų, inicijuodamas vaikų projektus, diskusijas. *Vaiko patyrimo turtingumas priklauso nuo to, kokioje aplinkoje vaikai ugdomi*. Vaiko ugdymo ir ugdymosi aplinka – tai ugdymo įstaiga ir joje vykstantis gyvenimas, artimiausia gamtinė ir kultūrinė aplinka, bendruomenės gyvenimas ir joje vykstantys renginiai, t. y. visa tai, kur jis įgyja įvairios patirties.

Tardamiesi su tėvais ir vaikais ikimokyklinio ugdymo auklėtojai **pritaiko** vaikų grupei ir individualiai vaikui (ypač gabiam, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, kitakalbiui) **aplinką grupėje, kitose ugdymo įstaigos patalpose, lauko teritorijoje ir už įstaigos ribų**, ten, kur lankosi vaikai (parke, bibliotekoje, edukaciniuose centruose). **Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai pasiūlo** vaikams įdomios veiklos, sukuria tyrinėjimo, iššūkių situacijas (pasiūlo vaikui atlikti tai, ko jis dar nėra išbandęs, jei reikia, pamoko, pataria, padeda, paskatina ieškoti išeičių susidūrus su problema, paragina dar patobulinti tai, ką jis padarė), pakviečia kartu su kitais žaisti ikimokyklinio ugdymo auklėtojo organizuojamą judrų žaidimą, dalyvauti estafetėje. Tačiau **vaikai turi išskirtinę teisę pasirinkti** – arba *patys sugalvoja, numato, ką veiks*, ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojas įsitraukia į jų sumanymo realizavimą bendraudamas su vaiku, arba *vaikai įsitraukia į ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pasiūlytą, inicijuotą, suorganizuotą veiklą*, ieškodami informacijos, tyrinėdami, mąstydami, kurdami kartu su auklėtoju.

Organizuodamas ir koordinuodamas vaikų ugdymosi procesą ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų derinti **vaiko perspektyvą** (t. y. turėtų pažvelgti į vaiko ugdymą iš jo pozicijos, išgirsti jo nuomonę, įžvelgti poreikius, interesus) ir **savo, kaip vaiko ugdymo profesionalo, perspektyvą** (t. y. apmąstyti, kokia aplinka ir kokie ugdymo būdai gali pažadinti vaikų domėjimąsi, tyrinėjimus, kūrybą ir padėti pasiekti numatytų ugdymosi rezultatų).

Kokios naujos vaikų ugdymo kaitos tendencijos, kuriomis grindžiama šiuolaikinė ikimokyklinio ugdymo turinio samprata?

Tobulinant įstaigų ikimokyklinio ugdymo programas, reikėtų atkreipti dėmesį į šias ikimokykliniam ugdymui aktualias kaitos tendencijas:

- *Vietoj mokymo įstaigos kuriama visiems vaikams draugiška, atvira, dialogiška, emociškai saugi ikimokyklinio ugdymo įstaiga.* Visas kasdienis vaikų gyvenimas įstaigoje pripažįstamas kaip neatsiejama ugdymo turinio dalis. Jis turi būti pritaikytas vaikui, įdomus, turiningas, grindžiamas pozityviu bendravimu ir bendradarbiavimu, padedantis vaikui augti. Vaikas ugdomi bet kuriuo dienos metu – žaisdamas, dalyvaudamas ikimokyklinio ugdymo auklėtojo inicijuotoje ar organizuojamoje veikloje, atlikdamas buitines darbus (dengdamas stalą, tvarkydamas žaislus ir kt.). Įstaigoje draugiškai priimamas ir pripažįstamas kiekvienas vaikas – įvairių gebėjimų, tautybės, iš skirtingo socialinio statuso šeimų ir kt.
- *Atsisakyta žinių perteikimo vaikui ir pereinama prie vaiko patirtinio ugdymosi.* Ikimokyklinio amžiaus vaikai geriausiai ugdomi patys būdami aktyvūs – tyrinėdami visais pojūčiais, darydami, bandydami ir eksperimentuodami, stebėdami savo veiksmų pasekmes, diskutuodami, sprenddami problemas, dalydamiesi išvykų patirtimi ir kt.
- *Akcentuojamas integralumas, o ne atskirumas, t. y. ugdymas vyksta ne tik uždaroje erdvėje – grupėje, bet ir išnaudojant visas kitas galimybes – vaikas ugdomas ir realiame, ir virtualiame pasaulyje, ir įstaigoje, ir už jos ribų.* Sudaromos galimybės vaikams dalyvauti realiame gyvenime – pvz., įstaigos virtuvėje kartu su suaugusiais kepti pyragus, kartu su visa grupe švęsti gimta-

dienius kavinėse, rūšiuoti šiukšles. Parūpinama programų, kad vaikas skaitmeninėje aplinkoje susikurtų žaidimų veikėjus, jų nuotykių istorijas, ieškotų informacijos internete.

- *Siekiama gilinti vaiko žinias, keičiančias jo nuostatas, mąstymą ir elgesį.* Vaikas pats ieško informacijos, klausia, aiškinasi priežastis, samprotauja, įvairiai panaudoja turimas žinias, kuria giliau suprasdamas aplinkos reiškinius, mokydamasis mąstyti, įžvelgdamas skirtingo elgesio pasekmes, pajausdamas pagarbą kitiems, norą būti drauge, poreikį daugiau sužinoti, pažinti.
- *Vaikų ugdymas personalizuojamas, t. y. pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo patirtį, poreikius, galimybes.* Išsiaiškinami vaiko pasiekimai, jo mokymosi stilius, polinkiai, gabumai ir sukuriamą aplinka, kurioje yra priemonių, atitinkančių jo individualius poreikius, interesus, parenkami ugdymo būdai, kurie atitinka jo mokymosi stilių ir kt.
- *Skatinamas veikimas kartu, tolerancija, bendruomeniškumas, socialinis jautrumas.* Vaikai kartu kuria grupinius darbus, užmezga kaimyniškus santykius su kitų grupių vaikais, rūpinasi mažesniaisiais, padeda specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems, nelaimės ištiktiems vaikams, dalijasi žaislais, knygelėmis, skanėstais su kitais vaikais, įtraukia kitakalbius, kitos kultūrinės grupės vaikus į žaidimus.

Kokie svarbiausi kokybiško ikimokyklinio ugdymo turinio kriterijai?

Ikimokyklinis ugdymas vaikui naudingas tik tada, kai yra kokybiškas. Visuomenė, tėvai, švietimo strategai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, kiti pedagogai ir specialistai paprastai susitaria, koks yra kokybiškas ikimokyklinis ugdymas, kas yra kokybiška ikimokyklinio ugdymo programa. Kiekvienos šalies kokybiško ikimokyklinio ugdymo samprata gali skirtis, tačiau ryškėja bendrieji ikimokyklinio ugdymo kokybės kriterijai.

Paprastai išskiriamos dvi ikimokyklinio ugdymo kokybės kriterijų grupės:

- struktūros kokybės kriterijai (teisinio ikimokyklinio ugdymo kokybės reglamentavimo pakankamumas, ugdymosi materialiniai ir finansiniai išteklių, prieinamumas, pedagoginio personalo išsilavinimas, personalo darbo sąlygos, vaikų skaičius grupėje, vaikų, tenkančių vienam pedagogui, skaičius, fizinė aplinka);
- proceso kokybės kriterijai (ikimokyklinio ugdymo funkcionavimas kiekvieną dieną – kaip ikimokyklinio ugdymo auklėtojai bendrauja su vaikais, kaip bendrauja ir bendradarbiauja personalas, kaip sąveikauja vaikai, personalas ir vaikų tėvai). Ikimokyklinio ugdymo kokybei svarbūs ir struktūros, ir proceso kokybės kriterijai, tačiau didžiausią įtaką vaiko įgyjamai patirčiai turi ikimokyklinio ugdymo proceso kokybės kriterijai. Toliau bus plačiau aptariami bendrieji ikimokyklinio ugdymo proceso kokybės kriterijai, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai galėtų tikslingiau apmąstyti ugdymo kokybę grupėje ir numatyti tolesnio jos tobulinimo kryptis.

Svarbiausiais laikomi šie vaikų ugdymosi kokybės kriterijai (pagal Cryer D., 1999):

- *Sveika, saugi aplinka ir gera vaiko savijauta.* Vaikai turi galimybę veikti, ilsėtis, ugdytis sveikoje ir saugioje aplinkoje. Vaikui skirti žaislai, įranga ir baldai saugūs. Užtikrinamas atidus suaugusiojo rūpinimasis vaiku, atitinkantis jo amžių ir galimybes.
- *Vaiko raidą skatinanti aplinka.* Vaikui sudaromos galimybės rinktis žaidimus ir ugdymąsi skatinančią veiklą įvairiose srityse: sveikatos, socialinėje, kalbos, pažinimo, meninėje.
- *Pozityvi sąveika su suaugusiais.* Kuriama aplinka, sąveikos, kurios sudaro galimybes vaikams pasitikėti suaugusiais, mokytis iš jų, patirti džiugių emocijų bendraujant su jį ugdančiais ikimokyklinio ugdymo auklėtojais.
- *Individualios socialinės-emocinės raidos skatinimas.* Vaikas drąšinamas, palaikomas, skatinamas, todėl gerai jaučiasi, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, saugiai, savarankiškai veikia ir konstruktyviai bendradarbiauja.
- *Pozityvių santykių su kitais vaikais skatinimas.* Vaikams teikiama jų tarpusavio santykius reguliuoti padedanti suaugusiųjų pagalba, skatinanti pozityvią vaikų sąveiką su bendraamžiais ir pačių vaikų pastangomis kuriamą palankią emocinę aplinką.

„Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė“ (2009) ir užsienyje atlikti vaikų nuomonių tyrimai (pagal A. Mooney ir T. Blackburn, Making connections, 2004) atskleidžia, **kas ugdymo procese svarbiausia vaikams ir tėvams.**

Vaikams svarbiausia:

- erdvė, laikas ir laisvė žaisti, padūkti, pabūti ramiai, atsipalaiduoti;
- žaislų įvairovė, galimybė naudotis šiuolaikiniais techniniais žaislais, kompiuteriais;
- kuo įvairesnė, ypač judri, veikla patalpose ir lauke;
- edukacinės išvykos (į istorines, kultūrinės ir kt. vietas);
- vaiko norus suprantantis, maloniai bendraujantis ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, pasiūlantį įdomios veiklos, tačiau nenurodinėjantis, ką jie turi veikti;
- geri draugai, su kuriais galima kartu žaisti, vaikų draugystės skatinimas ir rėmimas;
- galimybė būti išklausytiems, išreikšti savo nuomonę, kuri pripažįstama ir vertinama;
- pakankamai laisvės savo sumanymams įgyvendinti.

Tėvams svarbiausia:

- gera vaiko savijauta ir sveikata;
- šiltas ikimokyklinio ugdymo auklėtojo ir kitų specialistų santykis su vaikais ir jų tėvais;
- saugi, estetiška ir jo poreikius tenkinanti ugdymo įstaigos aplinka;
- įdomus, turiningas kasdienis vaiko gyvenimas grupėje.

Užsienio tyrimais nustatyti *lengvai pastebimi aukštesnės ikimokyklinio ugdymo kokybės požymiai, į kuriuos dažniausiai dėmesį atkreipia tėvai:*

- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir kiti įstaigos darbuotojai išklauso vaikus ir visada atsako jiems. Vaikai prisirišę prie ikimokyklinio ugdymo auklėtojo, šypsosi jam, laisvai su juo bendrauja.
- Yra daug vaikams įdomių veiklų, kurias vaikai gali rinktis, savarankiškai jas keisti.
- Didesnę laiko dalį vaikai draugiškai bendradarbiauja vienas su kitu – kalbasi, kartu žaidžia.
- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai padeda naujokams užmegzti kontaktą su senbuviais. Vaikai dažniausiai stengiasi patys taikiai išspręsti iškiliusias elgesio problemas. Grupėje nėra patyčių atvejų.
- Vaikų konfliktų atveju ikimokyklinio ugdymo auklėtojai skatina juos kalbėti apie savo jausmus, ieškoti būdų, kaip spręsti konfliktą ir išvengti neigiamų pasekmių.
- Nenaudojamos formalios bausmės (pvz., vaiko atskyrimas). Fiziniai suvaržymai naudojami tik dėl vaikų saugumo.

Lengvai pastebimi prastesnės ikimokyklinio ugdymo kokybės požymiai:

- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai nurodinėja vaikams, juos gėdina, bara.
- Per daug betikslės vaikų ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojų veiklos. Vaikams neįdomi auklėtojo siūloma veikla. Dalis vaikų neįsitraukia į veiklą.
- Daugelis vaikų ilgai žaidžia vieni. Yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimą.
- Vaikai neatrodo laimingi, mažai bendrauja vieni su kitais.
- Vaikams bendraujant vyrauja kivirčiai, o ne pokalbis.
- Kivirčių metu ikimokyklinio ugdymo auklėtojai dažniausiai išskiria vaikus, nesistengia padėti jiems išspręsti kilusių nesutarimų.

Lietuvoje atliktas tyrimas „Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė“ (2009) taip pat atskleidė, **kas svarbiausia ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir specialistams:**

- gera vaiko savijauta;
- vaiko ugdymosi tikslų siekimas;
- turiningas, į vaiką bei jo poreikius orientuotas ugdymo proceso organizavimas grupėje;
- saugios, vaikų ugdymąsi skatinančios aplinkos kūrimas;
- geri vaiko pasiekimai ir nuolat daroma pažanga;
- profesionalus darbas su gabiaisiais bei vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.

Užsienio tyrimai rodo, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, vertindami ikimokyklinio ugdymo kokybę, itin didelę reikšmę skiria santykiams tarp kolegų, jų santykiams su vaikų tėvais, pedagoginio personalo ir administracijos santykiams.

Taip pat nustatyta, kas svarbiausia ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams:

- aukšta ikimokyklinio ugdymo auklėtojų ir kitų specialistų kvalifikacija;
- šiuolaikinius vaiko ugdymosi reikalavimus atitinkanti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa ir kokybiškas jos įgyvendinimas;
- įstaigoje sukurtos geros ugdymosi sąlygos vaikams;
- įstaigos atvirumas tėvams ir bendruomenei.

Tardamiesi dėl vaikų ikimokyklinio ugdymo kokybės ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir įstaigos bendruomenė turėtų atsižvelgti į visų ugdymo proceso dalyvių grupių prioritetus, poreikius bei lūkesčius.

Koks kokybiško ugdymo ir ugdymosi poveikis vaiko biologiniam brendimui ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko raidai?

Naujausi vaiko raidos tyrimai vis aiškiau įrodo kokybiškos ugdymo aplinkos ikimokykliniais metais ir biologinio jo brendimo sąveiką.

Naujausios vaiko smegenų tyrimo technologijos patvirtina, kad **vaikui augti palanki socialinė aplinka bei ugdymas skatina biologinį vaiko smegenų brendimą** – jungčių tarp neuronų formavimąsi ir įsitvirtinimą, lemiantį vaiko gebėjimų struktūrą.

Nustatyta, kad vaikui augti ir ugdytis palanki aplinka, tinkamai parinkti ugdomieji poveikiai turi įtakos smegenų brendimo procesui ir psichinių procesų kokybei.

Kelerius pirmuosius metus po gimimo smegenų žievėje sparčiai vyksta vadinamasis **sinaptogenezės** procesas, kurio metu smegenyse formuojasi ryšiai tarp neuronų (Boyd D., Bee H., 2010). Šis procesas ypač spartus kūdikystėje ir ankstyvojoje vaikystėje. Kuo geresnis vaiko amžių atitinkantis ugdomasis poveikis, tuo daugiau vaiko smegenyse atsiranda jungčių tarp neuronų, todėl kokybiškas šio amžiaus vaiko ugdymas ne mažiau svarbus kaip ir kituose amžiaus tarpsniuose.

Po sinaptogenezės proceso paprastai vyksta neuronų jungčių **retėjimo** procesas, kurio metu nenaudojamos jungtys tarp neuronų išnyksta. Jeigu vaikas dalyvauja įvairiapusėje veikloje, jeigu jo veikla turininga, svarbiausios neuroninės jungtys smegenyse išlieka, padidėja psichinių procesų greitis. Jeigu kurioje nors veikloje ikimokyklinio amžiaus vaikas nedalyvauja, pvz., neturi galimybės klausytis muzikos ir muzikuoti, „nenaudojamos“ neuroninės jungtys, susijusios su muzikiniais gabumais nyksta, mažėja ir jo galimybės ateityje išsiugdyti muzikinius gebėjimus.

Naujausi smegenų tyrimai taip pat atskleidžia **vaiko prierašumo prie suaugusiojo ir ankstyvosios patirties poveikį smegenų veiklos aktyvumui**, kuris turi įtakos suaugusiojo smegenų struktūrai, gebėjimų tipui bei gebėjimui mokytis.

Senasis požiūris	Naujais smegenų tyrimais grindžiamas požiūris
Kūdikystės ir ankstyvosios vaikystės patirtis turi mažą poveikį tolimesniam suaugusiojo smegenų struktūros ir gebėjimų vystymuisi.	Kūdikystės ir ankstyvosios vaikystės patirtis turi lemiamos reikšmės suaugusiojo smegenų struktūrai bei gebėjimų tipui ir apimčiai.
Saugus vaiko prierašumas prie suaugusiojo sukuria palankias sąlygas vaikui vystytis ir mokytis.	Saugus vaiko prierašumas prie suaugusiojo ne tik sukuria palankias sąlygas vaikui vystytis ir mokytis, bet ir tiesiogiai padidina vaiko gebėjimą mokytis.
Smegenų vystymasis yra linijinis: smegenų gebėjimas gauti ir apdoroti informaciją bei keistis tolygiai didėja vaikui augant.	Smegenų vystymasis nėra linijinis – egzistuoja sensitivityvūs sparčios įvairių žinių ir gebėjimų raidos periodai.
Kūdikio smegenys yra mažiau aktyvios negu studento.	Iki trejų metų vaiko smegenys dukart aktyvesnės nei suaugusiojo. Vaikui augant, jo smegenų aktyvumas mažėja.

Smegenų tyrimai atskleidė įdomius faktus apie smegenų stimuliaciją:

- smegenims funkcionuoti būtinas deguonis,
- pakankamos trukmės miegas pažadina smegenis veikti,
- muzika labai teigiamai veikia smegenų raidą,
- emocijos gerina įsiminimą,
- stimuliacijos stoka skatina smegenis „tinginiauti“, slopina vaikų domėjimąsi, mokymąsi, tyrinėjimus.

Mokslininkų tyrimai rodo, kad **ankstyvas kokybiškas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas duoda didelę naudą šių vaikų raidai:**

- Weinbergo (1989, pagal Boyd D., Bee H., 2010) ir kitų mokslininkų duomenimis, kokybiškai ugdomų vaikų intelektas gali padidėti net 15–25 IQ įverčiais. Nustatyta, kad žmogus genetiškai paveldi tik intelekto plėtros intervalą. Šis intervalas – tai genų nulemtas intelekto intervalas tarp galimos aukščiausios ir žemiausios intelekto ribos. Intervalo ribos: 20–25 IQ įverčiai. Augimo ir ugdymosi aplinkos kokybė nulemia, kiek pasieks asmuo. Capron ir Duyme (1989, pagal Boyd D., Bee H., 2010) atliko tyrimus su įvaikintais 38 prancūzais vaikais dvynukais. Vienam iš dvynukų augant ir ugdantis aukštesnės kokybės aplinkoje, jų IQ padidėjo 15–16 IQ įverčių.
- Kitų mokslininkų tyrimai rodo, kad profesionali logopedo pagalba gali padėti vaikui, turinčiam autizmo sindromą, sukurti kalbą.
- Didelis smegenų plastiškumas kokybiškai ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus padeda išsiugdyti tas funkcijas, kurių vaikai neturėjo.

Minėti tyrimai įrodo, kokia svarbi yra mažo vaiko ugdymuisi sukurta palanki aplinka: pakankamai miego ir gryno oro, šilti emociniai santykiai su ikimokyklinio ugdymo auklėtoju, galimybė žaisti ir įsitraukti į įdomią įvairiapusę veiklą. Tai ypač aktualu, kai ugdymo įstaigas pradeda lankyti vienerių dvejų metų vaikai arba kūdikiai.

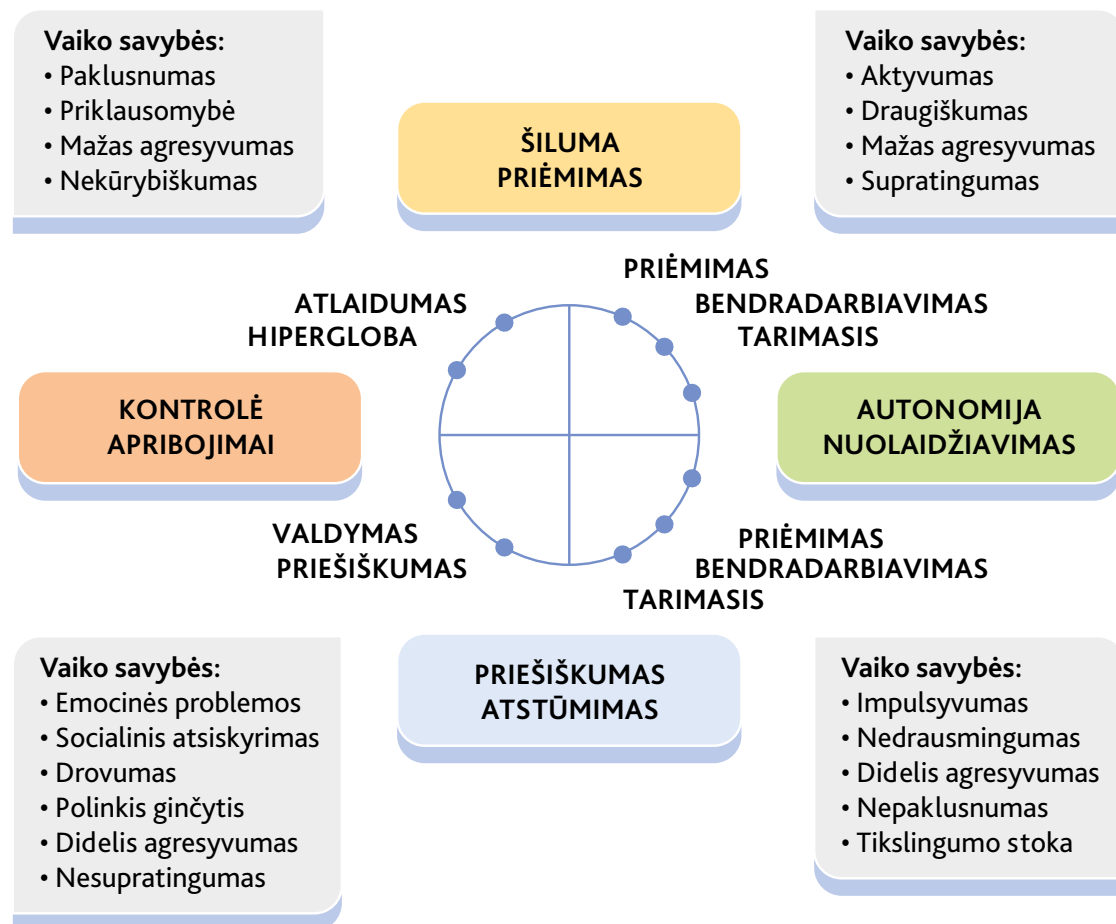
Ikimokyklinio ugdymo įstaigose, sukūrusiose geras sąlygas įtraukiamam ugdymuisi ir teikiančiose vaikui būtiną švietimo pagalbą, skatinama specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų raida.

Koks ikimokyklinio ugdymo auklėtojo darbo stiliaus poveikis vaiko asmeninėms savybėms?

Vaiko ugdymosi procese labai svarbus yra jo santykis su ikimokyklinio ugdymo auklėtoju. Jei gu vaiko santykiai su auklėtoju pozityvūs, vaiko ugdymasis daug sėkmingesnis nei tuo atveju, kai vaiko santykiai su auklėtoju nepalankūs.

Psichologų tyrimai atskleidė pedagogo darbo stiliaus ir vaiko savybių ryšį. Pedagogo darbo stilių sąlygoja jo elgsenos su vaiku ypatybės, kurias psichologai įvardija kaip stilių priešpriešas:

- Šiluma, priėmimas – priešiškus, atstūmimas.
- Autonomija, nuolaidžiavimas – kontrolė, apribojimai.

2 pav. Pedagogo darbo stiliaus ir vaiko savybių ryšio schema

Paveiksle pateikti duomenys rodo, kad tuo atveju, kai pedagogas su vaiku tariasi, bendradarbiauja, priima jį tokį, koks jis yra, dažniausiai vaikas ugdomosi tokias savybes kaip aktyvumas, draugiškumas, taikumas, gebėjimą suprasti aplinkinius.

Jei pedagogas vaikui abejingas, juo nesirūpina, nuo jo atsiriboją, vaikas ugdomosi tokias savybes kaip impulsyvumas, nedrausmingumas, didelis agresyvumas, nepaklusnumas, veiklos tikslingumo stoka.

Jeigu pedagogas perdėtai globoja vaiką ir nuolat jam nuolaidžiauja, vaikas ugdomosi tokias savybes kaip paklusnumas, bejėgiškumas, nekūrybiškumas bei nuolankumas.

Jeigu pedagogas siekia valdyti vaiką ir nusiteikęs priešiški, tai vaikas gali turėti emocinių problemų, išgyventi socialinę atskirtį, gali būti drovus arba linkęs ginčytis, agresyvus, nesupratingas.

Pastebėjęs, kad kai kurie grupės vaikai pasižymi nepageidaujamu elgesiu, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų apmąstyti savo bendravimo su vaikais būdus ir juos keisti. Tikėtina, kad kai kurie vaikai nepageidautinas savybes išsiugdo namuose dėl tėvų bendravimo su jais stiliaus. Bendraudamas su šiais vaikais ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų tikslingai taikyti šiltą, vaiką priimantį, jo savarankiškumą skatinantį bendravimo stilių.

Koks kokybiško ikimokyklinio ugdymo poveikis vaiko pasiekimams mokykloje?

Šiuolaikiniai mokslininkų tyrimai rodo ilgalaikį ikimokyklinio ugdymo poveikį vaiko mokymosi mokykloje pasiekimams.

OECD (*Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos*) 2008 m. spalio mėn. Briuselyje Europos Komisijos organizuotame simpoziume pristatyto longitudinalinio tyrimo rezultatai rodo ikimokyklinio ugdymo poveikį vaiko mokyklinei sėkmei:

- 96 proc. ikimokyklines įstaigas lankusių penkiamečių yra brandūs mokyti mokykloje, o ikimokyklinių įstaigų nelankusių penkiamečių brandūs – tik 25 proc. vaikų.
- Paauglystėje stiprią mokymosi motyvą turėjo 60 proc. ikimokyklines įstaigas lankusių mokinių ir 38 proc. ikimokyklinių įstaigų nelankusių mokinių.
- 78 proc. vaikystėje ikimokyklines įstaigas lankusių asmenų įgijo aukštąjį išsilavinimą, o ikimokyklinių įstaigų nelankusių asmenų aukštąjį išsilavinimą įgijo tik 60 proc. C. Blair, R. P. Raza (2007) tyrimų duomenys rodo: Jei ikimokyklinio ugdymo programose pakankamai dėmesio skiriama vaikų savireguliacijai ugdytis, tai mokyklose vaikų pasiekimai yra geresni.

Lietuvoje yra vykdomi tarptautiniai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai, kurie rodo kokybiško ikimokyklinio vaikų ugdymosi naudą vaikų pasiekimams mokykloje.

Šalies ketvirtokai dalyvauja dviejuose tarptautiniuose tyrimuose. TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) tyrimo objektas – mokinių pasiekimai, jų kaita bei juos sąlygo-

jantys veiksniai matematikos bei gamtos mokslų srityse. TIMSS ciklas vyksta kas 4 metus. Lietuva dalyvavo trijuose 4 klasės tyrimo TIMSS cikluose: 2003, 2007 ir 2011 metais. Pradedant 2001 metais, kas 5 metus vykdomas kitas tarptautinis ketvirtokų tyrimas – PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*). Šiame tyrime siekiama išsiaiškinti mokinių grožinės literatūros ir informacinio pobūdžio tekstų skaitymo pasiekimus ir jų kaitą.

Ketvirtokai taip pat dalyvauja nacionaliniame mokinių pasiekimų vertinime. Ketvirtokų lietuvių gimtosios kalbos, matematikos ir pasaulio pažinimo pasiekimai ir juos sąlygojantys veiksniai buvo tiriami 2003, 2005, 2007, 2010, 2012, 2014 metais.

Tyrimų duomenys rodo, kad Lietuvos ketvirtokų, kurie lankė ikimokyklinio ugdymo įstaigas, pasiekimai yra statistiškai reikšmingai aukštesni nei jų nelankusių vaikų. Be to, kuo vaikai ilgiau lankė ikimokyklinio ugdymo įstaigą, tuo jų pasiekimai ketvirtoje klasėje yra statistiškai reikšmingai aukštesni.

Mokinių, kurie ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė ilgiau nei trejus metus, pasiekimai buvo geriausi:

Matematikos vidurkis – 545 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 526 taškai.

Mokinių, kurie ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė trumpiau nei trejus metus, tačiau ilgiau nei vienerius metus, pasiekimai buvo šiek tiek prastesni:

Matematikos vidurkis – 538 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 516 taškai.

Mokinių, kurie ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė vienerius metus ar trumpiau, pasiekimai buvo dar prastesni:

Matematikos vidurkis – 525 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 509 taškai.

Mokinių, kurie ikimokyklinio ugdymo įstaigų visai nelankė (net 24 proc.), pasiekimai buvo prasčiausi:

Matematikos vidurkis – 509 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 492 taškai.

Teigiama koreliacija tarp metų skaičiaus lankant ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir mokinių pasiekimų mokykloje rodo ikimokyklinio ugdymo svarbą.

Neneigiant fakto, kad pavienėse šeimose sudaromos labai geros sąlygos ankstyvajai vaiko socializacijai bei ugdymuisi (pvz., išsilavinę tėvai, seneliai daug dėmesio skiria anūkams ugdyti), tyrimai rodo, kad palankesnė, įvairesnė edukacinė aplinka sudaroma būtent ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Siekiant geresnių pasiekimų mokykloje, vaikas ikimokyklinio ugdymo įstaigą turėtų lankyti ne vienerius, o bent kelerius metus.

PIRLS ir TIMSS Lietuvos imties duomenys rodo, kad miesto ir kaimo ketvirtokų gebėjimai vi-sose srityse statistiškai reikšmingai skiriasi pastarųjų nenaudai. Miesto ir kaimo vaikų, bent kelerius metus lankusių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, pasiekimai skiriasi mažiau, nei šių įstaigų nelankusių.

Šie tyrimo duomenys verčia daryti išvadą, kad kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams būtina užtikrinti institucinio ikimokyklinio ugdymo prieinamumą ir gerą ugdymo kokybę.

PIRLS ir TIMSS Lietuvos imties duomenys atskleidė mokinių, augančių finansiškai mažiau aprūpintose šeimose, blogesnius pasiekimus.

Tyrimų duomenimis, geriausi pasiekimai buvo mokinių iš pasiturinčių šeimų:
Matematikos vidurkis – 560 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 539 taškai.

Mokinių iš nepasiturinčių šeimų pasiekimai buvo blogiausi:
Matematikos vidurkis – 519 taškai,
Gamtos mokslų vidurkis – 501 taškas.

Remiantis Europos šalių patirtimi, ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymas ir gera ugdymo kokybė galėtų padėti nepasiturinčių šeimų vaikams išsiugdyti sėkmingesnio mokymosi mokyk-loje prielaidas.

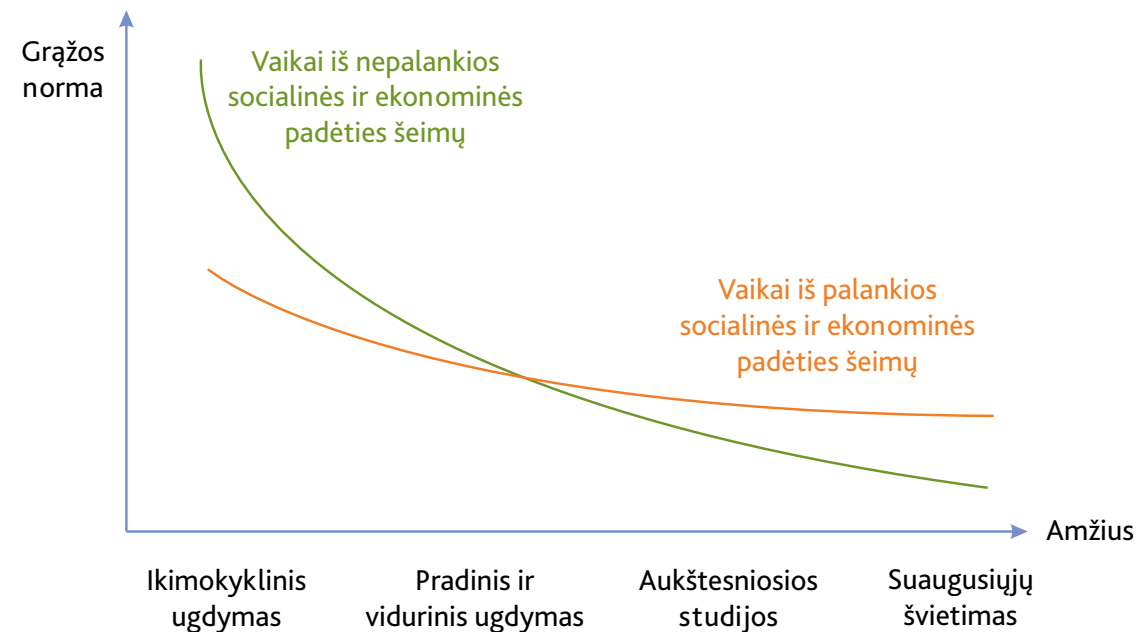
Koks ikimokyklinio ugdymo poveikis asmens gyvenimo sėkmei?

Šiuolaikiniai mokslininkų tyrimai rodo ikimokyklinio ugdymo poveikį vaiko gyvenimo sėkmei.

K. Schulman (2005) longitudinalinio tyrimo duomenys atskleidė, kad:

- daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) 27-mečių, lankiusių ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir tik 5 proc. nelankiusių turi nuosavus namus;
- didesnis procentas ikimokyklinės įstaigas lankiusių turi automobilius (73 proc. lyginant su 59 proc. nelankiusių);
- tik 2 proc. ikimokyklinės įstaigas lankiusių 27-mečių yra išlaikomi šeimos narių arba draugų, o šių įstaigų nelankiusių – net 16 proc.

Švietimo politikai yra paskaičiavę, kad 1 JAV dolerio investavimas į ikimokyklinį ugdymą sukuria 16,14 JAV dolerio pridėjamąją vertę per metus: 80 proc. naudos tenka visuomenei ir 20 proc. asmeniui (Schweinhart L., 2008).

3 pav. Investicijų grąža įvairiuose visą gyvenimą trunkančiuose mokymosi etapuose

Įvertinusios įvairiapusę ikimokyklinio ugdymo grąžą asmeniui ir visuomenei, Europos bendrijos valstybės kokybiškam vaikų ugdymui iki mokyklos skiria didelį dėmesį ir pakankamai investicijų.

Mokslininkų tyrimai rodo didelį poveikį socialinės atskirties ir rizikos grupių šeimų vaikų ugdymosi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje poveikį tolimesnei jų gyvenimo sėkmei: K. Schulman (2005) longitudinalinio tyrimo duomenys atskleidė, kad:

- Net 83 proc. ikimokyklinių įstaigų nelankiusių socialinės atskirties ir rizikos šeimose augusių moterų susilaukė vaikų ne santuokoje, tarp ikimokyklinės įstaigas lankiusių šis procentas mažesnis – 57 proc.

- Rūkymas taip pat buvo mažiau paplitęs tarp ikimokyklinės įstaigas lankiusių socialinės atskirties ir rizikos šeimose augusių 27-mečių (45 proc., palyginti su 56 proc. nelankiusių).
- Nustatyta, kad ikimokyklinės įstaigas lankiusieji 40-mečiai rečiau nei jų nelankiusieji vartoja raminamuosius, migdomuosius vaistus (17 proc., palyginti su 43 proc. nelankiusių) bei narkotikus (48 proc., palyginti su 71 proc. nelankiusių).
- Ikimokyklinės įstaigas lankiusieji 27-mečiai buvo mažiau linkę vartoti alkoholį (44 proc. niekada nevartojo alkoholio).

W. S. Barnett ir D. J. Ackerman (2006) teigimu:

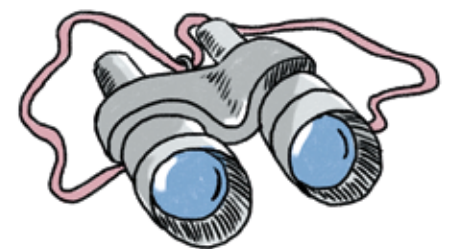
- Ikimokyklinio ugdymo programų teikiama nauda vaikams iš neturtingų šeimų yra dvigubai didesnė nei nauda vaikams iš turtingesnių šeimų.

Tyrimai rodo, kad socialinės atskirties bei rizikos šeimų vaikų patekimas į ugdymo sistemą jiems esant ikimokyklinio amžiaus duoda daug didesnę grąžą nei vėlesnis įsitraukimas į ugdymą (Europos bendrijų komisija. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui. Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas. Briuselis, 8.9.2006, KOM(2006)481).

Tyrimai įrodo, kad socialinės atskirties šeimų vaikų įtrauktis į kokybišką ugdymą turi didžiulę reikšmę jų tolesniam ugdymuisi ir gyvenimui. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose turėtų būti kuriama šiems vaikams palanki, šilta aplinka, žadinanti jų orumą, pasitikėjimą savimi ir savo gebėjimais.

Kur rasti daugiau informacijos?

- Boyd D., Bee H., Augantis vaikas, 2010.
- Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas.
Prieiga internetu:
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf
- Vaiko teisių konvencija.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2=
- Lietuvos Respublikos seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
<https://www.etar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>

Užrašai

3. VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠAS

3. VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠAS

Skyriuje pristatomas ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Pasiekimų aprašas keičia požiūrį į vaiko ugdymo kokybę, t. y. skatina pirmiausia kelti klausimą „Ko siekiame?“, padedantį apmąstyti laukiamus vaikų ugdymosi rezultatus. Po to numatoma, kaip bus siekiama šių rezultatų. Tai padidina ugdymo tikslumą. Kadangi Pasiekimų apraše pateikti svarbiausi vaiko pasiekimai, jis padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui į ugdymo procesą įstaigoje pažvelgti iš vaiko perspektyvos (atpažinti ir įvertinti jau turimą vaiko patirtį, išgirsti jo nuomonę, pripažinti jį kaip gebantį aktyviai mokytis, kaip lygiavertį ugdymo proceso dalyvį). Vadovaujantis Pasiekimų aprašu tobulinamos įstaigų ikimokyklinio ugdymo programos.

Skyriuje pateikta informacija, padedanti suprasti vaikų pasiekimus, Pasiekimų aprašo paskirtį ir sandarą, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojams būtų paprasčiau juo naudotis.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Vaikų pasiekimų aprašas: kas tai yra?
- Kokios vaikų pasiekimų grupės pateiktos Pasiekimų apraše ir kodėl?
- Kaip Pasiekimų apraše pateikti nuo gimimo iki šešerių metų vaikų įgyti pasiekimai?
- Kaip Pasiekimų apraše ir Rekomendacijose pateikti vaiko ugdymosi pasiekimų žingsniai?
- Kaip vaiko pasiekimų žingsniai susiję su jo raidos etapais?
- Kokios vaiko pasiekimų apraiškos įvairiuose pasiekimų žingsniuose turėtų kelti susirūpinimą ikimokyklinio ugdymo auklėtojui?

Vaikų pasiekimų aprašas: kas tai yra?

Pasiekimų aprašas – tai gairės ugdytojams, kuriose pateikiama vaiko iki šešerių metų įgyjamų esminių nuostatų bei gebėjimų visuma ir jo ugdymosi pažangą nusakantys žingsniai.

Pasiekimų aprašo **paskirtis** – padėti ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems ugdytojams atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, tikslingai rengti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką.

Pasiekimų aprašas – tai ne standartas, kuriame pateiktų vertybinių nuostatų ir esminių gebėjimų vienu metu privalo pasiekti visi vaikai. Tai tik siekiamybė, gairės ugdytojams, kokių vaikų pasiekimų galime tikėtis, užtikrindami jiems kokybišką ikimokyklinį ugdymą.

Pasiekimų apraše pateikti pasiekimų žingsniai rodo vaiko ugdymosi nuoseklumą ir tęstinumą – žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų raidą. Vadovaudamasis pasiekimų žingsniais, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali įvertinti, kurį žingsnį jau pasiekė vaikas, ir planuoti veiklą, skirtą kitam žingsniui pasiekti, pvz., jei vaikas jau pasiekė 3-įjį žingsnį, planuojama veikla, skirta 4-ajam žingsniui pasiekti. Vaikui pasiekus 4-ąjį žingsnį, planuojama veikla, skirta 5-ajam žingsniui pasiekti.

Visi vaikai yra skirtingi, turi skirtingą ugdymosi patirtį, skirtingą mokymosi stilių, tempą, todėl jų pasiekimai įvairiose ugdymosi srityse nevienodi. Taikant Pasiekimų aprašą laikomasi nuostatos, kad kiekvienas vaikas pažangos link juda savo tempu, pagal individualias galimybes. Pasiekimų aprašas natūraliai taikomas skirtingų poreikių (taip pat ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių) vaikams, atsižvelgiant į tai, kurį žingsnį jie yra pasiekę.

Vaiko pažanga priklauso ne tik nuo jo individualių galių, bet ir nuo ugdytojų profesionalumo. Pažanga yra sparti, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gerai atpažįsta vaiko pasiekimus, teisingai nustatydamas esamą ir planuojamą pasiekti žingsnį, tikslingai skatina spontanišką vaiko aktyvumą, inicijuoja ugdymąsi skatinančią veiklą, teikia vaikui paramą, bendradarbiauja su šeima.

Pasiekimų aprašas nėra vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimo instrumentas. Tai daugiau priemonė ikimokyklinio ugdymo auklėtojui, skirta:

- tikslingai stebėti vaikų ugdymosi pasiekimus bei pažangą,
- ugdymo tikslams, uždaviniams ir rezultatams įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatyti,
- kokybiškam ugdymo procesui organizuoti,
- ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo dermei užtikrinti.

Pasiekimų apraše pristatoma:

- Pasiekimų aprašo paskirtis.
- Pasiekimų aprašo naudojimas ikimokyklinio ugdymo procesui tobulinti.
- Pasiekimų aprašo sudarymo nuostatos.
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų grupės.
- Šešerių metų vaikų pasiekimai.
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų žingsniai.
- Ženkilai, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą.

Kokios vaikų pasiekimų grupės pateiktos Pasiekimų apraše ir kodėl?

Vaikų pasiekimai – tai ugdymosi procese jų įgyti gebėjimai, žinios, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos rezultatų (aiškinimo, pasakojimo, kūrybos darbų, elgesio ir kt.).

Pasiekimų apraše išskirtos ugdymosi pasiekimų sritys, kurios apima visus svarbiausius vaiko pasiekimus, sudarančius prielaidas sėkmingai plėtotis socialinei, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninei kompetencijoms priešmokykliniame ugdyme.

Šios sritys sąlygiškai jungiamos į grupes (žr. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014, p. 13), rodančias svarbiausius, su ugdymo tikslu ir uždaviniais susijusius **ikimokyklinio ugdymo ir ugdymosi lūkesčius**. Ugdydami vaiką pagal ikimokyklinio ugdymo programą, siekiame, kad jis augtų:

- sveikas,
- orus,
- bendraujantis,
- smalsus,
- kuriantis,
- sėkmingai besiuogdantis.

Nepaisant sąlyginio ugdymosi pasiekimų sričių jungimo į grupes, kiekviena ugdymosi pasiekimų sritis prisideda prie visų lūkesčių siekio, nes vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų bei nuostatų ugdymasis yra integralus, visuminis.

Išskirti svarbiausi ikimokyklinio ugdymo lūkesčiai taip pat gali būti suprantami kaip atitinkantys tokias kompetencijas:

- socialinę,
- sveikatos saugojimo ir stiprinimo,
- komunikavimo,
- pažinimo,
- meninę.

Atnaujindami ar kurdami naujas savo įstaigos vaikų ikimokyklinio ugdymo programas ikimokyklinio ugdymo auklėtojai vaiko ugdymosi pasiekimus gali sugrupuoti ir kitaip, orientuodamiesi į programoje pateiktus vaikų ugdymosi rezultatus. Tai leidžia išlaikyti savitas įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas bei siekti nacionaliniu lygmeniu apibrėžto ikimokyklinio ugdymo rezultato visose ugdymo srityse.

Daugiau informacijos apie programų atnaujinimą rasite ketvirtame skyriuje ir 1, 2, 3 prieduose.

Kaip Pasiekimų apraše pateikti nuo gimimo iki šešerių metų vaikų įgyti pasiekimai?

Šešerių metų vaiko ugdymosi pasiekimai numatyti tokie, kurie rodo galutinį kokybiško ikimokyklinio ugdymosi rezultatą, tai yra vaiko ugdymosi nuo gimimo iki šešerių metų pasiekimus. Jeigu vaikas ikimokyklinio ugdymo pabaigoje yra įgijęs šiuos pasiekimus, tai rodo sėkmingą jo raidą ir gerą pasirengimą ugdytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą.

Pasiekimų apraše pateiktas šešerių metų vaiko pasiekimų sąvadas. Kaip jis sudarytas?

Viename lape pateikti visi šešerių metų vaiko pasiekimai 18-oje vaiko ugdymosi pasiekimų sričių. Vaiko ugdymosi pasiekimų sritis Pasiekimų apraše – tai vaiko ugdymuisi svarbi sritis, kurioje išskirta vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.

Vertybinė nuostata – tai ugdymosi procese vaiko įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris, išreiškiantis jo santykį su savimi, su kitais, su aplinka, su ugdymusi.

Esminis gebėjimas – tai nuo gimimo iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymosi pasiekimų sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas ką nors daryti, veikti, elgtis, kurti. Vaiko žinios ir supratimas kaip galutinis ikimokyklinio ugdymosi rezultatas atskirai neaprašomi, tačiau jie glaudžiai susiję su vaiko įgyjamomis nuostatomis ir gebėjimais, nes pastarieji formuojasi žinių ir supratimo pagrindu.

4 pav. Vaiko pasiekimų pateikimo sąvade schema

Šešerių metų vaiko pasiekimų sąvadas pateiktas Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014, 16–17 p.). Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali pasidaryti jo kopiją ir turėti po ranka ant savo darbo stalo. Jis patogus nuolat matyti trumpai pateiktą galutinį vaikų ikimokyklinio ugdymo rezultatą.

Kaip Pasiekimų apraše ir Rekomendacijose pateikti vaiko ugdymosi pasiekimų žingsniai?

Vaiko pasiekimų žingsniai

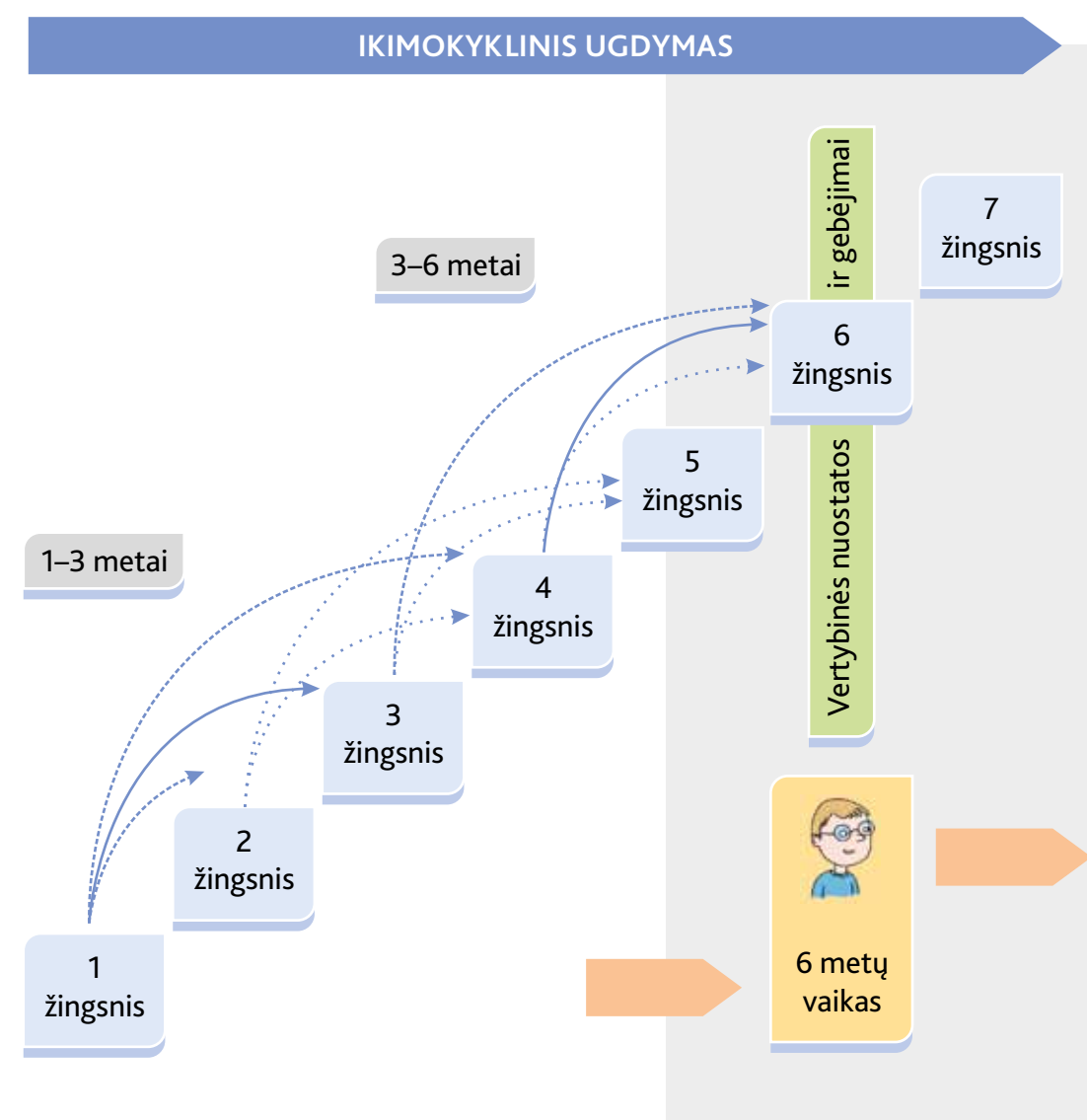
Kiekvienoje iš vaiko ugdymosi pasiekimų sričių išskirti šeši vaiko **pasiekimų žingsniai**, rodantys vaiko pažangą jam įgyjant vertybines nuostatas ir gebėjimus nuo gimimo iki šešerių metų.

Taip pat pateiktas septintasis žingsnis, skirtas vaikų ugdymuisi individualizuoti, kai jie šeštajame žingsnyje numatytus pasiekimus įgyja dar neturėdami šešerių metų.

Pasiekimų žingsnis – tai vaiko pažangą rodantys žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų pokyčiai per vienerius metus, atitinkantys vaiko raidos dėsningumus kokybiško ugdymo sąlygomis.

Vaikų nuo gimimo iki trejų metų ir vaikų nuo trejų iki šešerių metų įgyjamų gebėjimų pobūdis iš esmės skiriasi: nuo gimimo iki trejų metų vaikų gebėjimai integralūs, t. y. kai kuriose srityse susiformavusios tik gebėjimų prielaidos; trejų–šešerių metų vaikų gebėjimai – labiau išsidiferencijavę. Dėl šios priežasties santykinai išskiriami du vaiko gebėjimų formavimosi laikotarpiai. 1–3-iajame žingsniuose aprašomi vaikų nuo gimimo iki trejų metų pasiekimai, 4–6-ajame žingsniuose aprašomi vaikų nuo trejų iki šešerių metų pasiekimai. Vaiko pasiekimų žingsnių siejimas su amžiumi yra sąlyginis.

Vaikų amžiaus ir pasiekimų žingsnių sąsajos pavaizduotos 5 paveiksle.

5 pav. Vaikų amžiaus ir pasiekimų žingsnių sąsajos

Kaip matyti paveiksle, vaiko **pasiekimų žingsniai veda ikimokyklinio ugdymo rezultato link – šešerių metų vaiko esminių nuostatų ir gebėjimų.**

Dauguma šešiamečių vaikų sėkmingai pasiekia šeštajame žingsnyje, t. y. šešiamečiui numatytų ugdymosi rezultatų, kurių galutinė išraiška – šešerių metų vaiko vertybinės nuostatos ir esminiai gebėjimai.

Tačiau kai kurie šešiamečiai gali būti pasiekę tik penktajame ar ketvirtajame žingsnyje numatytų ugdymosi rezultatų. Šiems vaikams priešmokyklinėje grupėje reikėtų individualizuoti ugdymą taip, kad jie nuosekliai įgytų ir tobulintų aukštesniajame žingsnyje aprašytus gebėjimus.

Dalis penkiamečių gali būti pasiekę šeštajame žingsnyje numatytų ugdymosi rezultatų. Kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai žinotų, kokių šių vaikų ugdymosi rezultatų siekti toliau, pateiktas septintasis pasiekimų žingsnis, kuris sutampa su priešmokyklinę grupę lankančių vaikų pasiekimais.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų individualizuoti tokių vaikų ugdymą, atsižvelgdamas į jų turimus gebėjimus, žinias bei supratimą, pateikdamas jiems sudėtingesnį ugdymo turinį.

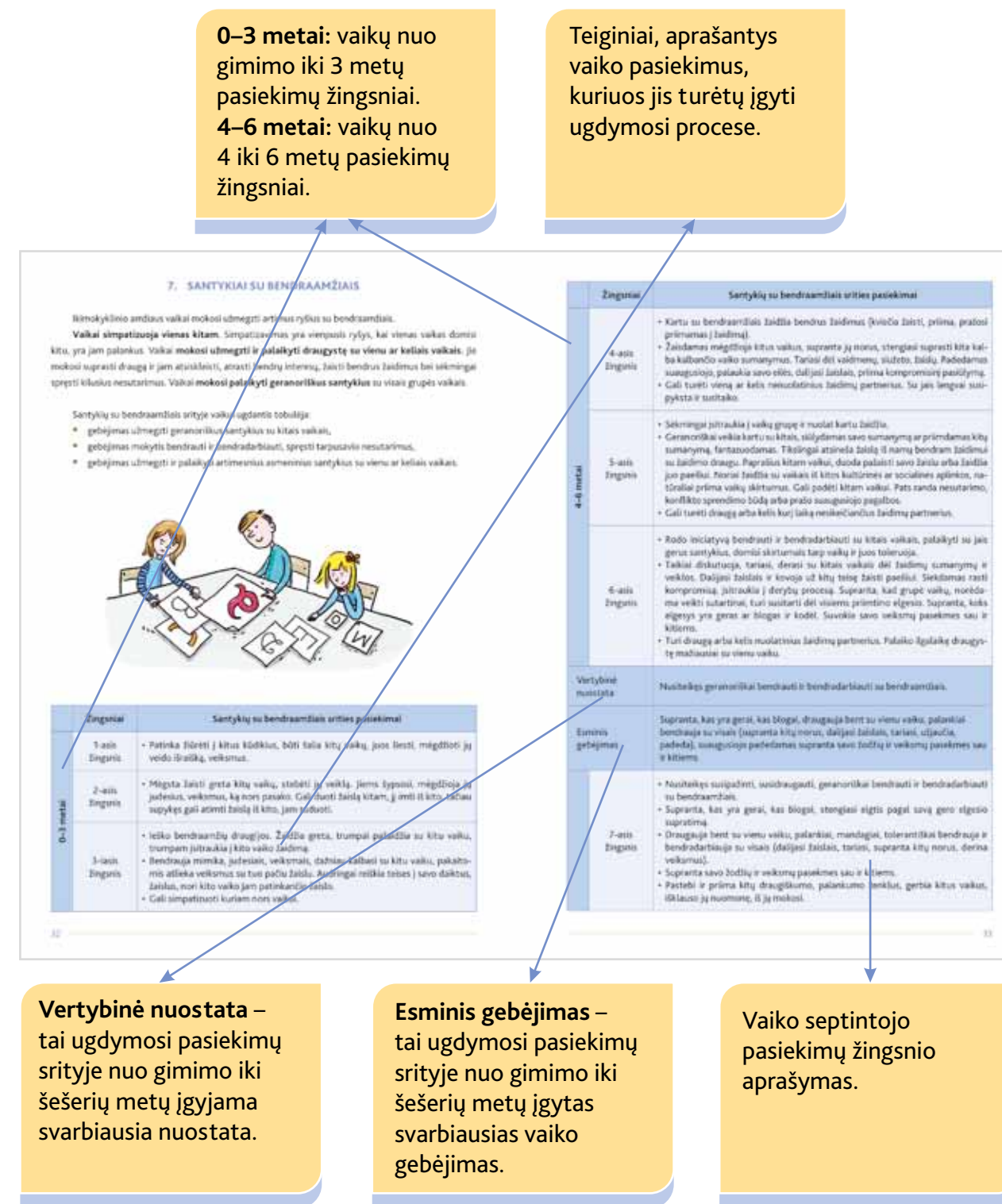
Vaiko pasiekimų žingsnių pateikimas Pasiekimų apraše

Pasiekimų apraše pateikiamos ugdymosi pasiekimų sritys, kuriose išskirti vaiko pasiekimų žingsniai. Pirmiausia trumpai apibūdinama kiekviena ugdymosi pasiekimų sritis, paaiškinama, kuo ji svarbi vaiko ugdymuisi. Po to pateikiami simboliniai ženklais pažymėti keli svarbiausi vaiko pasiekimų komponentai (gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos), kurie šioje srityje vystosi, plėtojasi ir tobulėja vaikui ugdantis. Kiekviename pasiekimų žingsnyje atskiri komponentai žymimi taškais, yra išdėstyti ta pačia tvarka, todėl lengva matyti jų pokyčius pereinant nuo vieno prie kito pasiekimų žingsnio.

Toliau pateikiama lentelė (žr. 6 pav.), kurios vienoje skiltyje nurodomas pasiekimų žingsnis, o kitoje skiltyje aprašomi vaiko pasiekimai (žinios ir supratimas, gebėjimai ir nuostatos). Aprašant vaikų pasiekimus, vėlesniuose žingsniuose pateikiami tik aukštesnio lygmens arba naujai įgytos žinios ir supratimas, gebėjimai ir nuostatos. Jeigu jie per metus kokybiškai nepakinta, vėlesniame žingsnyje neaprašomi. Jie vėl aprašomi tame žingsnyje, kuriame vaikui ugdantis įvyksta kokybinių pokyčių. Tai padeda atkreipti dėmesį į vaiko pažangos kokybinius požymius.

Lentelėse po šeštojo žingsnio nurodyta vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, kurių link „žingsniuoją“ vaikas. Lentelės apačioje pateiktas septintojo vaiko pasiekimų žingsnio aprašas.

Laikomasi požiūrio, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kokybiškai ugdomas kiekvienas vaikas savo tempu žingsnis po žingsnio įgyja Pasiekimų apraše numatytas žinias, gebėjimus, nuostatas. Laikantis šio požiūrio, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams taikomi tie patys pasiekimų žingsniai, tik vaikas jų siekia savo tempu pagal savo galimybes.

6 pav. Vaiko pasiekimų žingsnių pateikimas Pasiekimų apraše

Vaiko veiklos bei elgesio pavyzdžiai ir ugdymo gairės

Kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai galėtų geriau atpažinti vaikų pasiekimus, kurie pateikti Pasiekimų apraše, Rekomendacijose aprašyta po keletą juos rodančių vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžių, kuriuos auklėtojas gali pastebėti kasdieniame ugdymo procese. Apmąstydami pavyzdžius,

ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali mokytis įžvelgti jų atskleidžiamus konkrečius vaikų gebėjimus. Pavyzdžius galima rasti septintajame Rekomendacijų skyriuje.

Pavyzdžiai pateikiami tokie, kurie atskleidžia vaiko supratimą, žinias, gebėjimą, nusiteikimą, aprašytą konkrečiame pasiekimų žingsnyje. Jie parinkti įvairūs: aprašytos bendravimo situacijos, vaiko judėjimo būdai, konkretūs veiksmai, poelgiai, pateikti vaiko kalbėjimo ir rašinėjimo, meninės veiklos pavyzdžiai, tyrinėjimo ir vaiko mokymosi situacijos ir kt.

Be to, pavyzdžiai parinkti tokie, kurie rodo vaiko pasiekimų raidą nuo pirmojo iki šeštojo pasiekimų žingsnio. Jie padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams pamatyti vaiko gebėjimų tobulėjimą.

Pasiekimų apraše pateikti pavyzdžiai neatspindi visos vaikų pasiekimų apraiškų įvairovės.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams rekomenduotina kaupti savotišką vaikų gebėjimus rodančių pavyzdžių banką. Toks bankas padės geriau suvokti vaikų individualius skirtumus, pamatyti, kad tame pačiame žingsnyje esantys vaikai gali turėti skirtingą patirtį ir ją parodyti įvairiais būdais.

Rekomendacijose taip pat **siūlomos vaiko ugdymo gairės**. Jos yra orientyras ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, kaip galima siekti numatytos vaiko pažangos, t. y. konkrečiame pasiekimų žingsnyje aprašytų vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų. Rekomendacijose pateikiama tik po keletą patarimų, kaip ugdyti vaikus. Jie neapima viso ugdymo proceso. Daugiau įvairių veiksmingų ugdymo metodų ir būdų turėtų rinktis ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, bendradarbiaudami vieni su kitais ir šeimomis.

Toliau matome, kaip Rekomendacijose pateikti vaiko pasiekimai, vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai, ugdymo gairės.

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-asis žingsnis • Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksnius.	• Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	• Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis žingsnis		
3-iasis žingsnis • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą.	• Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus.	• Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu.
• Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.	• Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. • Jei kitas nori imti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda“. Graso pirštelio: „Nu, nu nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą.	• Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. • Užtikrinti vaiko saugumą. Pasiskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro kažką ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.
• Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	• Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.	• Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.

7 pav. Rekomendacijose pateikti vaiko pasiekimai

Kaip vaiko pasiekimų žingsniai susiję su jo raidos etapais?

Vaiko pasiekimų žingsniuose numatytų gebėjimų išskyrimo teorinis pagrindas yra vaiko raidos tarpsniai. Remiantis vaiko raidos tarpsnių ypatumais, numatyta, kokie gebėjimai ir koks jų lygmuo būdingas vienam ar kitam pasiekimų žingsniui.

Vaiko pasiekimų žingsnių ir raidos etapų ryšį nusako šie dėsningumai:

- Pasiekimų žingsniai suformuluoti remiantis raidos etapais, tačiau su jais ne visada sutampa.

- Vaiko raidos etapai rodo perėjimą nuo vienos vaiko veiklos kokybės prie kitos, o pasiekimų žingsniai rodo ne tik perėjimą nuo vienos veiklos kokybės prie kitos, bet ir nuoseklų įgyjamų gebėjimų tobulėjimą.
- Vaiko pasiekimų plėtotėi didelę įtaką turi ugdymasis. Jeigu jis kokybiškas, vaikas sėkmingai įgyja tam tikram amžiaus tarpsniui būdingus gebėjimus, nuostatas, supratimą. Jeigu ugdymasis netinkamas, jis gali lėtinti arba trikdyti optimalią vaiko raidą.
- Vaiko pasiekimų plėtotėi didelę teigiamą arba neigiamą įtaką turi sociokultūrinė aplinka. Jeigu šeimos aplinka vaiko ugdymuisi nepalanki, ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje turėtų padėti vaikui įgyti trūkstamų gebėjimų, nuostatų, patirties bei keisti netinkamus jo įgūdžius.

Vaiko raidos ir pasiekimų ryšį rodo toliau pateiktas pavyzdys.

SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

	Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko raidos etapas
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta. 	Prieraišumo prie suaugusiojo formavimosi etapas: vaikas mokosi užmegzti ir palaikyti artimą emocinį ryšį su suaugusiuoju.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. • Akivaizdžiai parodo prieraišumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. • Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų. 	
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	Trečiųjų metų krizė: priešinimasis suaugusiojo reikalavimams, „aš pats“ etapas.

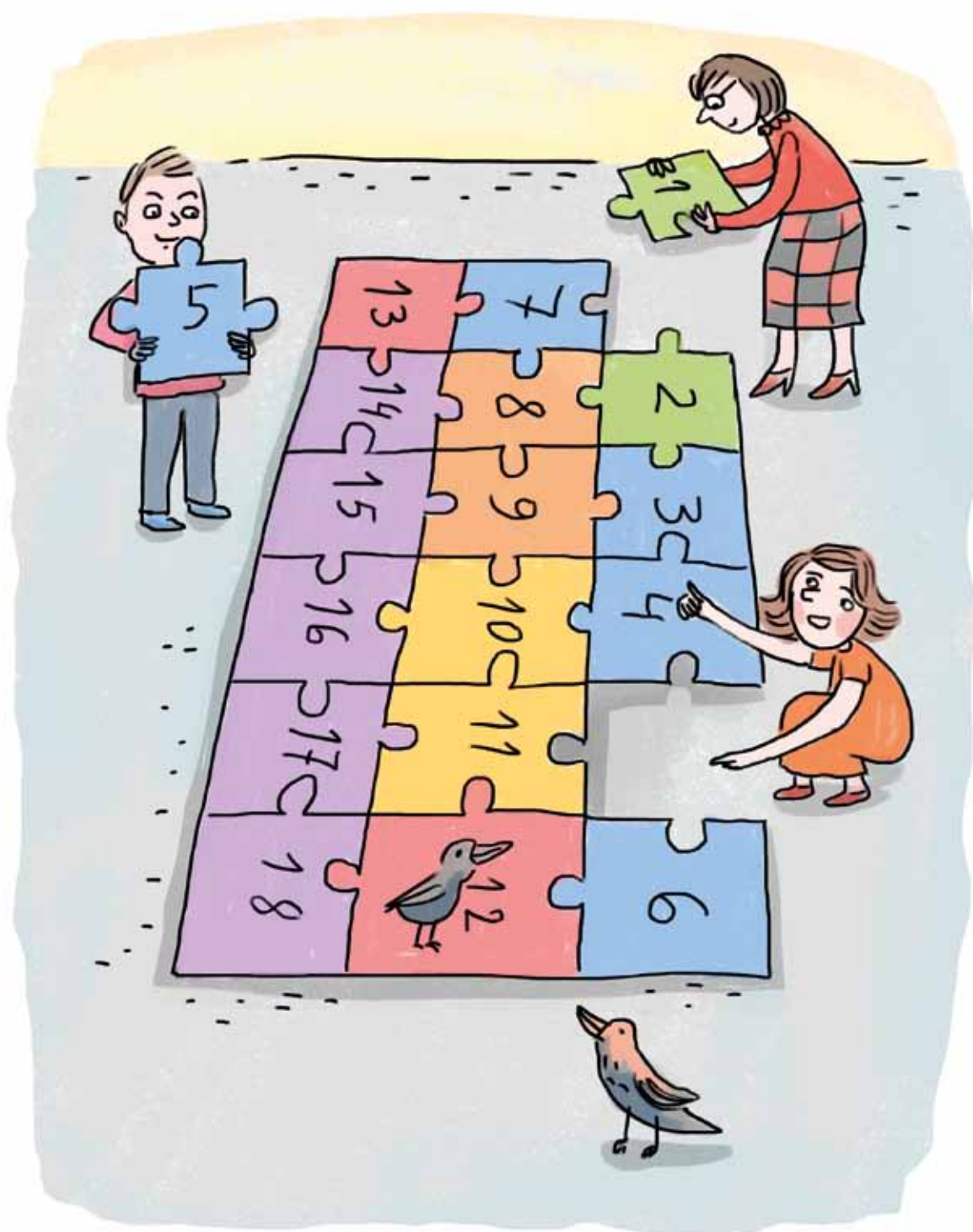
	Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko raidos etapas
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos, priima auklėtojų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	Mokymasis lygiavertiškai bendrauti, bendradarbiauti: vaikas mokosi atsiskirti nuo tėvų, turėti savo pasaulį, tačiau palaikyti su jais šiltą bendravimą. Nesėkmingų santykių atveju formuojasi konformistiški arba manipuliavimu grindžiami santykiai.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytos tvarkos, prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. • Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme. 	
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei. 	
	Vertybinė nuostata	Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.	
	Esminis gebėjimas	Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.	

Užrašai

4. KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠU?

4. KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠU?

Rengiant, atnaujinant, tobulinant įstaigų ikimokyklinio ugdymo programas įstaigų komandoms svarbu diskutuoti ir susitarti: ko ir kodėl siekiame; kaip siekiame; kaip vertiname tai, ko pasiekėme.

Pasiekimų aprašas padeda rasti atsakymus į šiuos klausimus, atnaujinant jau turimas arba rengiant naujas įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas. Šiame skyriuje daugiausia dėmesio skiriama rekomendacijoms, kaip, vadovaujantis Pasiekimų aprašu, apmąstyti ir tobulinti programose numatytus vaikų ugdymosi rezultatus. Pateikiami konkretūs žingsniai, kurie padeda palyginti įstaigos programoje numatytus vaikų ugdymosi rezultatus su Pasiekimų apraše rekomenduojamais pasiekimais, nustatyti jų atitiktį, išsiaiškinti problemas, numatyti programos rezultatų tobulinimo būdus. Siūlomos idėjos, kaip sisteminti vaikų pasiekimus, kaip pasirinkti aiškesnę programos struktūrą. Rekomendacijų prieduose pateikiama įstaigų ikimokyklinio ugdymo programoms atnaujinti naudinga užsienio patirtis.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Ką būtina aptarti reflektuojant vaikų ugdymosi rezultatus įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje?
- Kaip naudoti Pasiekimų aprašą vaikų ugdymosi rezultatams ikimokyklinio ugdymo programoje analizuoti ir tobulinti?
- Kaip jungti į grupes įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje pateikiamus vaikų ugdymosi pasiekimus?

Ką būtina aptarti reflektuojant vaikų ugdymosi rezultatus įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje?

Siekdama atnaujinti, tobulinti, pertvarkyti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą, įstaigos bendruomenė turi atsakyti į tris esminius klausimus:

- Ko ketinama pasiekti įgyvendinant įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą?
- Kaip įstaigoje organizuojamas vaikų ugdymasis?
- Kaip sekasi pasiekti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatytų vaikų ugdymosi rezultatų?

Diskusijose turėtų dalyvauti visi įstaigos ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, specialistai, administracija, kiti darbuotojai, taip pat vaikai ir jų tėvai, socialiniai partneriai. Turėtų būti tariamasi dėl vaikų ugdymosi poreikių, jų ugdymosi kokybės bei tėvų lūkesčių. Kokybiško ikimokyklinio ugdymo samprata ir kriterijai, kuriais būtų galima remtis aptariant įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą, pateikti antrajame Rekomendacijų skyriuje. Informacija diskusijoms apie programos kokybę, apie tai, kiek programa atitinka vaikų poreikius ir tėvų lūkesčius, kiek ji padeda keisti, tobulinti vaikų ugdymosi praktiką įstaigoje, renkama visus metus, o ne paskutinę savaitę prieš diskusijas.

Atsakant į klausimą „Ko ketinama pasiekti įgyvendinant įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą“, būtina apmąstyti konkrečią įstaigą lankančių vaikų siektinus ugdymosi rezultatus – ko siekiame, ko tikimės iš vaiko nuo gimimo iki šešerių metų, koks jis bus, ką supras, ką gebės pradėdamas ugdytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Vaikų ugdymosi rezultatai – tai ikimokyklinio ugdymo programoje numatyti svarbiausi vaikų pasiekimai, kuriuos jie turėtų įgyti ugdydamiesi pagal šią programą.

Atsižvelgiant į konkrečią įstaigą lankančių vaikų turimus ugdymosi pasiekimus ir Pasiekimų aprašą, įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatyti vaikų ugdymosi rezultatai tampa gairėmis, padedančiomis:

- kurti šiems ugdymosi pasiekimams įgyti palankią ugdymo aplinką,
- parinkti tinkamą ugdymo turinį, vaikų veiklą,
- pasirinkti tinkamas ugdymo formas, metodus, būdus, priemones ir kt.

Neapsibrėžus siektinų vaiko ugdymosi rezultatų, ugdymo procesas organizuojamas stichiškai, epizodiškai, gali būti perkrautas daug energijos ir laiko reikalaujančiais dalykais, kurie vaiko ugdymuisi didelės vertės neturi, ir, priešingai, gali būti atsisakoma vaikui ypač svarbių ugdymosi aspektų.

Vaiko ugdymosi rezultatų numatymas padeda:

- pažvelgti į ugdymo procesą iš vaiko perspektyvos,
- pažinti vaiką,
- suprasti jo pasaulėvoką,
- atpažinti gebėjimus,
- matyti vaiką kaip pagrindinį ugdomosios sąveikos partnerį.

Taigi, vaiko ugdymosi rezultatų numatymas yra svarbiausias įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos rengimo etapas.

Kaip naudoti Pasiekimų aprašą vaikų ugdymosi rezultatams ikimokyklinio ugdymo programoje analizuoti ir tobulinti?

Tobulinant įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą būtina ją išanalizuoti ir įsivertinti. Programos analizę atlikti padės Pasiekimų aprašas. Remiantis Pasiekimų aprašu įvertinami įstaigą lankančių vaikų pasiekimai ir įžvelgiamos probleminės programos vietos bei kokybės tobulinimo galimybės.

Galimi tokie programos analizės, įsivertinimo ir tobulinimo žingsniai.

Pirmasis žingsnis. Sulyginkite įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos rezultatus su vaikų pasiekimais Pasiekimų apraše. Tai atlikti galite pasinaudodami pasiūlyta lentele: kairėje lentelės pusėje sudėkite Pasiekimų apraše pateiktus vaikų pasiekimus, dešinėje lentelės pusėje išrašykite atitinkamus vaikų pasiekimus iš savo įstaigos programos.

2 lentelė. Vaiko pasiekimų lyginimas Pasiekimų apraše ir įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje

Vaiko pasiekimai Pasiekimų apraše	Vaiko ugdymosi rezultatai įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje
<p>1. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI</p> <p><i>Vertybinė nuostata.</i> Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius. <i>Esminis gebėjimas.</i> Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.</p>	
<p>2. FIZINIS AKTYVUMAS</p> <p><i>Vertybinė nuostata:</i> Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus. <i>Esminis gebėjimas:</i> Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tiksliai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.</p>	
<p>3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA</p> <p><i>Vertybinė nuostata.</i> Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. <i>Esminis gebėjimas.</i> Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • • • • • 	
<p>18. MOKĖJIMAS MOKYTIS</p> <p><i>Vertybinė nuostata.</i> Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko. <i>Esminis gebėjimas.</i> Mokosi žaisdamas, stebėdami kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.</p>	

Antrasis žingsnis. Išanalizuokite, ar įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa apima visus Pasiekimų apraše nurodytus vaikų ugdymosi pasiekimus. Analizės metu gali paaiškėti, kad įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje:

- skiriamas per menkas dėmesys vaikų vertybinėms nuostatom;
- kai kuriems Pasiekimų apraše pateiktiems vaikų gebėjimams nėra atitikmenų;
- kai kuriems Pasiekimų apraše pateiktiems vaikų gebėjimams yra vos keletas neesminių atitikmenų;
- kai kurie pateikti vaikų ugdymosi rezultatai neesminiai, per daug susmulkinti ar detalizuoti;
- kai kurie pateikti vaikų ugdymosi rezultatai neatitinka vaiko amžiaus galimybių;
- tarp rezultatų dominuoja vaiko supratimas ir žinojimas.

Keletas programų analizės pavyzdžių.

A. G. pastebi tokią problemą įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje.

Programoje kai kurie pasiekimai pateikti per bendrai, t. y. sunku spręsti, kokio lygmens gebėjimus bus įgijęs vaikas. Pvz., sričiai „Santykiai su suaugusiaisiais“ programoje surastas tik 1 atitikmuo „Geba bendrauti“.

V. Č. įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje visai nesurado gebėjimų, priskirtinų 4 sritims: „Santykiai su suaugusiaisiais“, „Iniciatyvumas ir atkaklumas“, „Kūrybiškumas“, „Problemų sprendimas“.

I. N. įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje nesurado net pusės Pasiekimų apraše numatytų vertybinių nuostatų, o į įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą įtraukti visi Pasiekimų apraše numatyti esminiai gebėjimai.

Trečiasis žingsnis. Programos tobulinimas:

- įtraukite į įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą trūkstamus svarbiausius vaiko pasiekimus;
- atsisakykite per daug smulkių ar vaiko ugdymuisi nereikšmingų pasiekimų, tiksliau suformuluodami laukiamus vaikų pasiekimus;
- remdamiesi vaikų pasiekimų vertinimu, labiau pritaikykite įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos rezultatus ją lankantiems vaikams;
- tobulindami programą, atsižvelkite į vaikų ir tėvų lūkesčius.

Ketvirtasis žingsnis. Atskirus vaikų pasiekimus sujunkite į stambesnes grupes, kurios gali būti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos naujos struktūros kūrimo pagrindas.

Penktasis žingsnis. Numatykite, kaip bus siekiama vaikų ugdymosi rezultatų. Svarbu aptarti vaikų ugdymo strategijas: ugdymo formas (projektai, edukacinės išvykos, grupiniai kūrybiniai darbai, šeimų savaitės ir kt.), metodus ir būdus (kaip ikimokyklinio ugdymo auklėtojas inicijuos vaikų veiklą, kaip paskatins spontanišką vaikų veiklą ir kt.), ugdymosi aplinkos kūrimą (ugdymosi erdvės grupėje, įstaigoje, už įstaigos ribų; ugdymasis natūralioje ir virtualioje aplinkoje ir kt.).

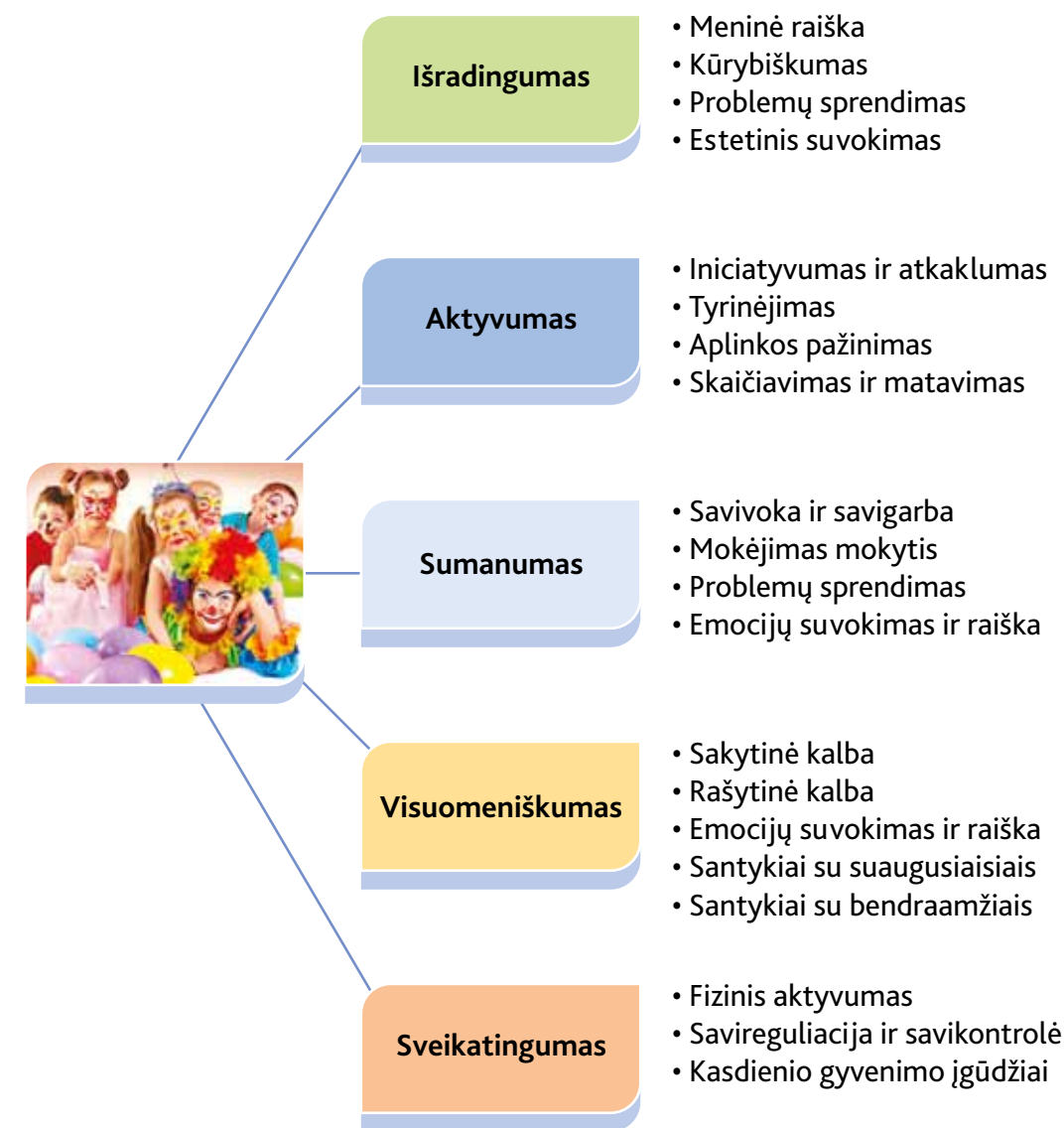
Kaip jungti į grupes įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje pateikiamus vaikų ugdymosi pasiekimus?

Kad įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa turėtų aiškią struktūrą, laukiami vaikų pasiekimai gali būti grupuojami. Vaikų pasiekimus į grupes galima jungti įvairiais pagrindais.

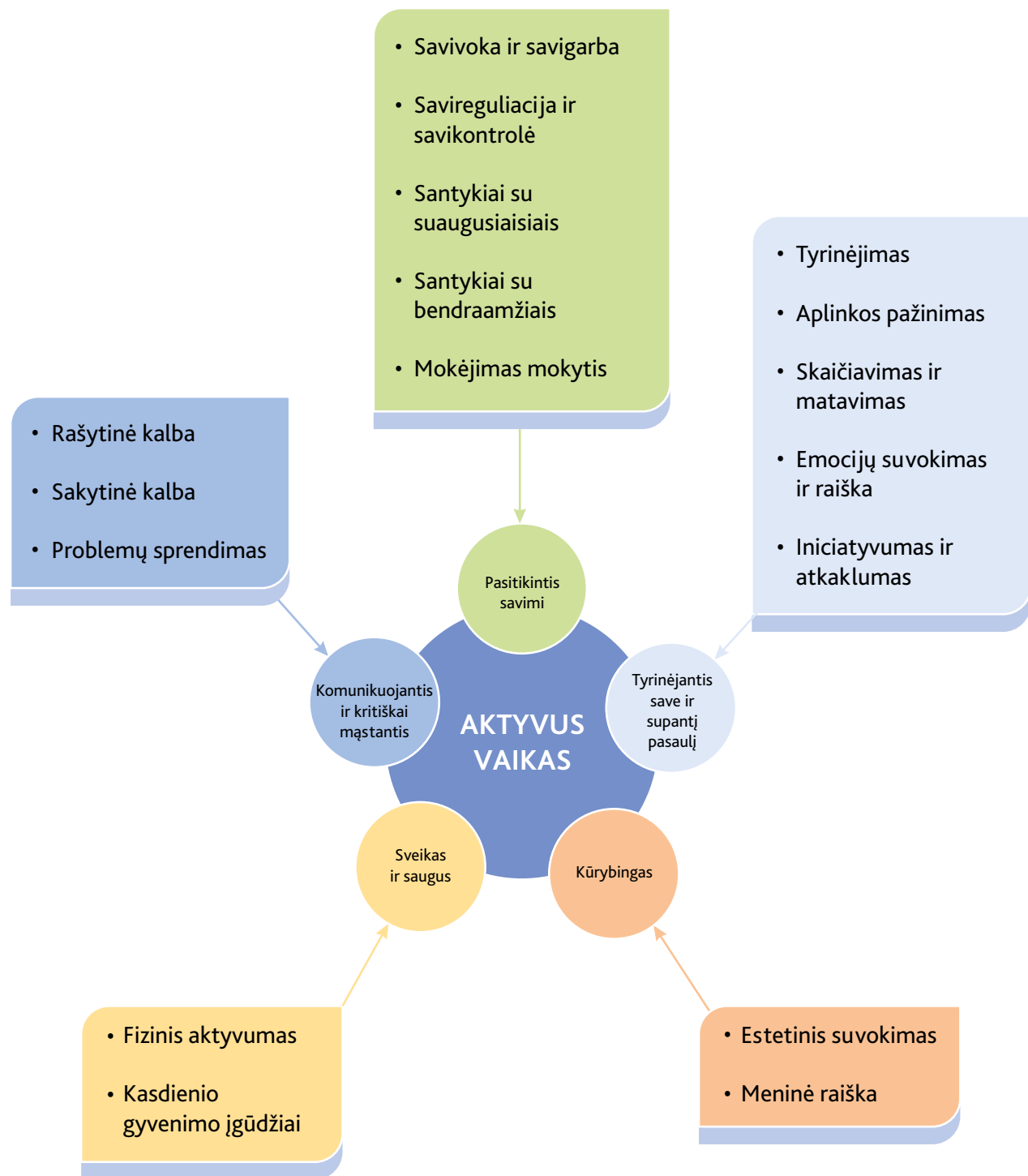
Siūlome keletą vaikų pasiekimų jungimo į grupes būdų, kurie labiausiai atitinka strateginius švietimo dokumentus ir šiuolaikinę pažangią vaikų ugdymosi praktiką.

Vaikų pasiekimų jungimas į grupes pagal tai, kokio vaiko tikimės

Kadangi svarbiausias ikimokyklinio ugdymo tikslas yra brandinti vaiko asmenybę, pasiekimus į grupes galima jungti, apmąsčius, kokį vaiką norime išugdyti. Ikimokyklinė įstaiga, tardamasi su tėvais, gali apmąstyti svarbiausias ugdomas vaiko savybes ir jos taps programos struktūros pagrindu. Po to numatoma, kuriuos vaiko pasiekimus reikėtų plėtoti.

8 pav. Programa „Laiminga vaikystė“ (ikimokyklinio ugdymo auklėtoja R. Korzikaitė)

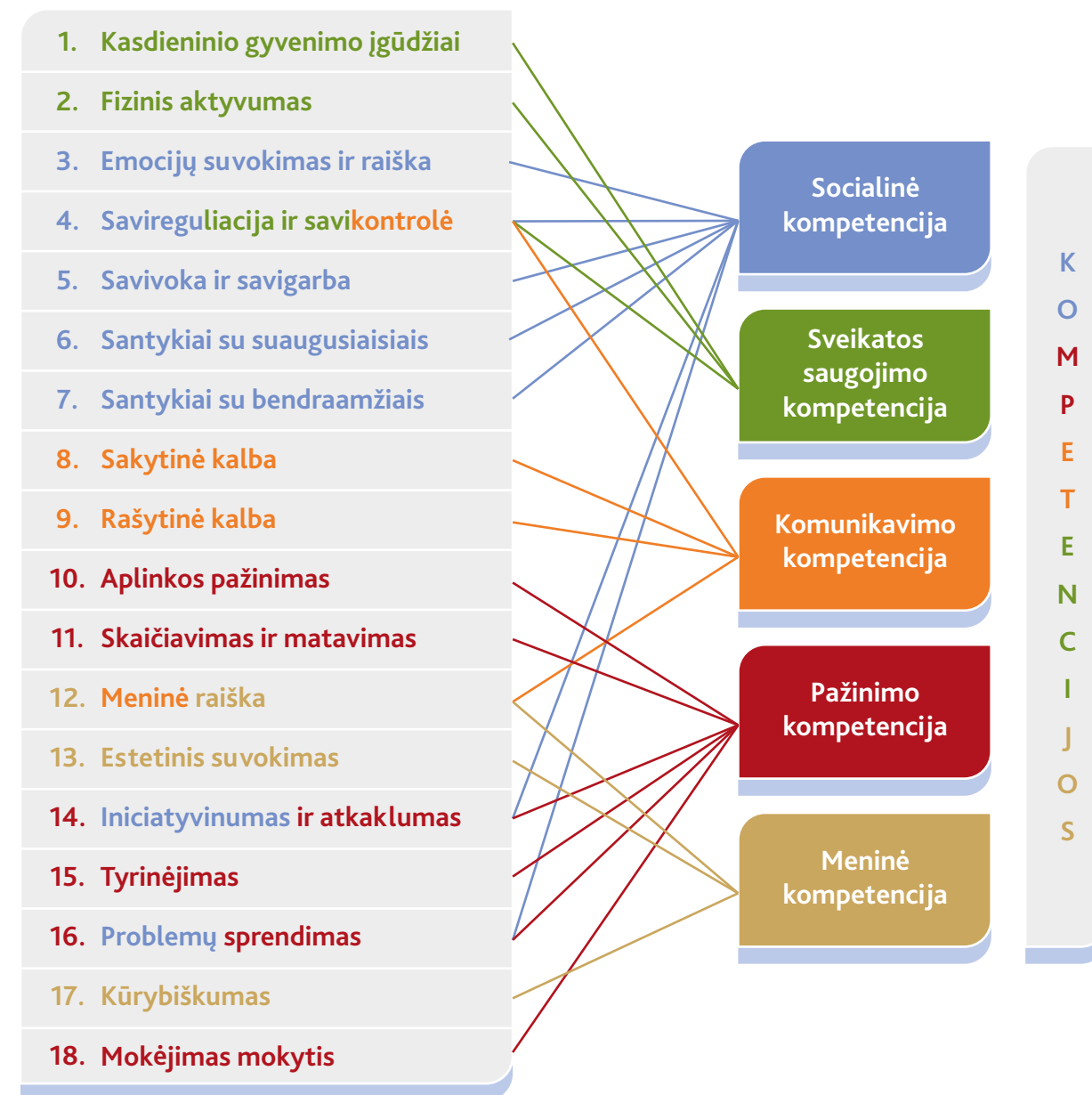

9 pav. Programa „Vaikas – aktyvus ugdymo proceso dalyvis“
(ikimokyklinio ugdymo auklėtoja G. Adamonytė)

Vaikų pasiekimų jungimas į kompetencijas

Jeigu ikimokyklinio ugdymo programos kūrėjai numato jos **turinį išdėstyti pagal ugdomas vaikų kompetencijas**, tai vaikų pasiekimus taip pat tikslinga jungti į atskirų kompetencijų – socialinės, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninės – struktūrą.

Pateikiame vieną iš galimų vaikų pasiekimų jungimo į kompetencijas variantų (žr. 10 pav.).

10 pav. Vaiko pasiekimų jungimas į kompetencijas

Jungimo į kompetencijas variantų gali būti daugiau ir įvairesnių.

Vaikų pasiekimus į kompetencijas sąlyginai galima jungti taip:

- Vienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas yra vienos kompetencijos struktūroje. Pvz., estetinio suvokimo srities vertybinė nuostata „Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla“ ir meninės raiškos srities esminis gebėjimas „Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualiai juos reikšdamas“ gali būti įtrauktas tik į meninės kompetencijos struktūrą.
- Vienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas yra kelių kompetencijų struktūroje. Pvz., į kelių kompetencijų struktūrą galima įtraukti vaiko ug-

dymosi pasiekimų sričių „Problemų sprendimas“, „Tyrinėjimas“, „Iniciatyvumas ir atkaklumas“, „Mokėjimas mokytis“ vertybines nuostatas ir esminius gebėjimus. Programų kūrėjai turi galimybę nuspręsti, į kurių kompetencijų sudėtį įtrauks šias nuostatas ir gebėjimus.

- *Vienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas yra visų kompetencijų struktūroje.* Pvz., kūrybiškumo srities vertybinė nuostata „Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą“ ir esminis gebėjimas „Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina“ gali būti įtraukti į visų kompetencijų struktūrą.

Vaiko pasiekimai į kompetencijas gali būti jungiami, atsižvelgiant į ugdymo įstaigos ugdomosios veiklos ypatybes. Jei įstaigoje plėtojama „sveiko“ darželio kryptis (apimanti fizinę, emocinę ir socialinę vaiko sveikatą), sveikatos kompetencijoje gali būti daugiau vaiko pasiekimų, ne tik sričių „Fizinis ugdymas“, „Kasdienio gyvenimo įgūdžiai“, bet ir sričių „Savivoka ir savigarba“, „Emocijų suvokimas ir raiška“, „Savireguliacija ir savikontrolė“, „Problemų sprendimas“ pasiekimų.

Į kompetencijas suskirstyti vaikų pasiekimai pateikiami įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje.

Vaikų pasiekimų jungimas į grupes pagal ugdymosi rezultatų kryptis

Jeigu įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos kūrėjai numato jos **turinį išdėstyti pagal** Europos ir Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose pateiktas vaiko ugdymosi rezultatų kryptis, tai vaikų pasiekimus tikslinga jungti į tris grupes:

- **Vaiko individualių galių plėtotė.** Laukiamas rezultatas:
 - ugdytinis teigiamai save vertina;
 - yra atsakingas, patikimas;
 - yra iniciatyvus, kūrybingas;
 - renka saugų ir sveiką gyvenimo būdą;
 - siekia pozityvių rezultatų.
- **Vaiko santykių su kitais plėtotė.** Laukiamas rezultatas:
 - ugdytinis yra bendraujantis ir bendradarbiaujantis;
 - konstruktyviai veikia siekdamas bendrų tikslų;
 - kuria ir palaiko gerus santykius su aplinkiniais.

- **Vaiko įgalinimas mokytis.** Laukiamas rezultatas:
 - ugdytinis yra pasirengęs mokytis visą gyvenimą;
 - yra įgijęs būtiniausių kompetencijų;
 - kritiškai mąsto;
 - siekia žinių ir kūrybingai jas taiko sprenddamas problemas.

5. KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?

5. KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMOŠI PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?

Skyriuje pateikiama informacija apie tai, kodėl svarbu nuolat apmąstyti vaikų pasiekimus bei pažangą, kaip taikant Pasiekimų aprašą stebėti ir vertinti vaikų ugdymąsi, kaip kaupti ir analizuoti vaikų pasiekimų įrodymus.

Ši informacija naudinga programoms rengiantiems, peržiūrintiems, atnaujinantiems ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, kitiems pedagogams ir specialistams. Ji skatina apmąstyti ir tobulinti įstaigų ikimokyklinio ugdymo programų dalį „Ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas“. Skatina diskutuoti ir susitarti, kas ir kaip dažnai bus vertinama, kaip bus stebimi, dokumentuojami ir analizuojami vaikų pasiekimai, kaip į šį procesą įsitrauks vaikai ir jų tėvai.

Skyriuje daug dėmesio skiriama rekomendacijoms, kaip, vadovaujantis Pasiekimų aprašu, ne tik kaupti vaikų pasiekimų įrodymus, bet ir atpažinti, kokį ir kurio žingsnio pasiekimą išsiugdė vaikas. Pateikiami pavyzdžiai, kaip rekomenduojama rinkti, dokumentuoti, analizuoti vaikų pasiekimų įrodymus. Pateikiami vaikų ugdymosi pasiekimų diagramų pavyzdžiai, padedantys pamatyti vaiko įgytų pasiekimų visumą. Skyriaus prieduose pateikti ikimokyklinio ugdymo auklėtojų parengti vaikų pasiekimų aplanko pavyzdžiai.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Kodėl svarbu stebėti vaikų ugdymąsi bei vertinti jų pasiekimus ir pažangą?
- Kokia Pasiekimų aprašo nauda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui?
- Kada ir koku tikslu ikimokyklinio ugdymo auklėtojas renka informaciją apie vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą?
- Kada ir koku tikslu apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą informuojami tėvai?
- Kada ir koku tikslu informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą teikiama specialistams?
- Kokius pasiekimų vertinimo tipus pasirinkti?
- Kaip rinkti ir saugoti vaikų ugdymosi pasiekimų įrodymus?
- Kaip analizuoti vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą?

Vaikų ugdymosi pasiekimai – tai ugdymo procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų. Vaikų ugdymosi pažanga – tai vaikų pasiekimų ūgtelėjimas per tam tikrą laikotarpį.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, tėvai, įstaigos administracija ir kiti specialistai susitaria, koku dažnumu bus stebimi bei vertinami vaikų pasiekimai ir pažanga. Vaikų pasiekimai vertinami tam tikrais laikotarpiais (įgyvendinus dalį programos, kas pusmetį, kartą per metus ir kt.). Ypač naudinga pasiekimus vertinti nuolat. Pasiekimas fiksuojamas bet kuriuo metu, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pastebi naujai atsiradusį ar patobulėjusį vaiko gebėjimą, kurį įrodo keli jo veiklos ir jos

rezultatų pavyzdžiai. Šiuo atveju pasiekimų stebėjimo ir vertinimo procesas yra natūralus, nuolat gaunama informacija apie vaikų ugdymosi rezultatus, tiksliau planuojama tolesnė veikla.

Kodėl svarbu stebėti vaikų ugdymąsi bei vertinti jų pasiekimus ir pažangą?

Pasiekimų ir pažangos vertinimas yra neatskiriama ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo proceso dalis. Jų ugdymosi stebėjimas, pasiekimų ir pažangos vertinimas bei apmąstymas ikimokyklinio ugdymo auklėtojui padeda:

- pažinti kiekvieną vaiką, atpažinti jo turimus pasiekimus skirtingose ugdymosi srityse, nustatyti individualų ugdymosi tempą, išsiaiškinti ugdymosi poreikius;
- numatyti tolesnio vaiko ugdymosi rezultatus, atsižvelgiant į jo ugdymosi poreikius, pasiekimus bei daromą pažangą, atrinkti tinkamesnį ugdymo turinį, būdus, priemones, aplinką ir kt.;
- numatyti, kaip ugdymas bus individualizuojamas, pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo interesus, polinkius, lūkesčius, galimybes, turimą patirtį;
- nuolat stebėti, ko ir kaip vaikas mokosi, ko išmoko, kokius sunkumus patyrė, kaip juos įveikė ir į tai atsižvelgiant koreguoti ugdymo procesą;
- nustatyti, ar vaikų ugdymo organizavimas buvo veiksmingas, ar vaikui (vaikų grupei) pavyko pasiekti iki tam tikro laikotarpio numatytų ugdymosi rezultatų;
- atrinkti ir pateikti tėvams aktualią informaciją apie jų vaikų ugdymąsi, motyvuojančią juos aktyviau įsitraukti į vaikų ugdymą įstaigoje;
- pateikti objektyvią informaciją apie vaiko ar vaikų grupės ugdymąsi kitiems specialistams bei įstaigos administracijai.

Svarbiausi kokybiško vaikų ugdymosi kriterijai yra gera visų vaikų savijauta ir pagal kiekvieno vaiko galimybes daroma maksimali pažanga.

Stebėdamas vaikų ugdymąsi, vertindamas ir apmąstydamas vaikų pasiekimus bei pažangą, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas įsivertina ir savo profesinės veiklos kokybę. Atsiranda:

- nuostata, kad skirtas laikas ir įdėtos pastangos pagerina vaiko ugdymosi kokybę, kuri skatina ikimokyklinio ugdymo auklėtoją nuolat stebėti vaiko ugdymąsi ir vertinti jo pasiekimus;
- įprotis nuolat aiškintis, ką vaikas jau geba padaryti, o ko dar galėtų išmokti. Tai padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui tiksliau organizuoti vaikų ugdymą;
- supratimas, kur link kreipti savo pastangas, kad kitą kartą vaikui pavyktų geriau. Tai padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui prasmingai keisti, tobulinti, pertvarkyti ugdymo procesą;
- suvokimas, kad sunkumai neišvengiami, ikimokyklinio ugdymo auklėtojui suteikia pasitikėjimo ir pasiryžimo ieškoti galimybių juos įveikti.

Daugiau informacijos apie vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimo procesą rasite 4 priede.

Kokia Pasiekimų aprašo nauda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui?

Pasiekimų apraše pateikti svarbiausi ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos bei jų kaitos žingsniai naudojami kaip kriterijai, stebint vaikų ugdymąsi ir vertinant jų pasiekimus bei pažangą. Vaikų turimi gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos palyginami su numatytais Pasiekimų apraše ir taip išsiaiškinama, ko vaikas yra pasiekęs, kokia jo pažanga per tam tikrą laikotarpį. Taigi, turint Pasiekimų aprašą yra lengviau stebėti vaikų ugdymąsi, vertinti jų pasiekimus ir pažangą.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojams lengviau:

- *Suprasti, kokie yra pagrindiniai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimai.* Pasiekimų apraše išskirti vaikų ugdymuisi svarbiausi gebėjimai, žinios ir supratimas bei nuostatos. Naudojamiesi Pasiekimų aprašu, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai tiksliau į juos atkreipia dėmesį įvairiose vaikų ugdymosi situacijose. Naudojimas Pasiekimų aprašu sutaupo ikimokyklinio ugdymo auklėtojų laiką, nes nereikia patiems kurti vaiko pasiekimų sąvadų grupei ar įstaigai. Be to, auklėtojai yra užtikrinti, kad siekia vaikų ugdymosi kokybei svarbiausių rezultatų.

- *Suprasti vaikų pasiekimų kaitos žingsnius nuo gimimo iki šešerių metų.* Apraše pateikti pasiekimų žingsniai ikimokyklinio ugdymo auklėtojui rodo, kaip, vaikui augant, keičiasi jo pasiekimai, ko gali būti pasiekę skirtingo amžiaus vaikai. Tai padeda tikslingiau kelti ugdymosi uždavinius skirtingo amžiaus vaikams, esantiems skirtinguose pasiekimų žingsniuose. Vadovavimasis pasiekimų žingsniais užtikrina vaiko ugdymosi tęstinumą, nuoseklumą.
- *Vadovaujantis Pasiekimų apraše pateiktais vaiko gebėjimų raiškos kasdienėje veikloje pavyzdžiais, galima atpažinti, kurio žingsnio ir kokius pasiekimus turi vaikai.*

Kada ir koku tikslu ikimokyklinio ugdymo auklėtojas renka informaciją apie vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą?

Planuojant rinkti informaciją apie vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą, svarbu numatyti laiką, kada tai bus daroma, ir tikslą – dėl ko tai bus daroma.

Informacija apie vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą gali būti renkama:

- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui pradėdant dirbti su nauja vaikų grupe, siekiant pažinti vaikus, išsiaiškinti jų pasiekimus ir ugdymosi poreikius.
- Mokslo metų pradžioje, siekiant išsiaiškinti, kaip pasikeitė vaikų pasiekimai per vasarą.
- Į vaikų grupę atėjus naujokui, siekiant jį pažinti ir išsiaiškinti jo pasiekimus.
- Nuolatos, stebint ir apmąstant kasdienį vaiko ugdymąsi ir, esant reikalui, koreguojant ugdymosi poveikius.
- Išryškėjus naujiems vaikų ugdymosi poreikiams ar problemoms, kai norima išsiaiškinti, ar vaikas įgijo sudėtingesnių gebėjimų, ar neveluoja kai kurių gebėjimų raida ir kt.
- Siekiant nustatyti, ar pavyko pasiekti numatytų vaikų ugdymosi rezultatų, t. y., ko buvo siekta ir kiek pasiekta.

Planuodami, kada ir koku tikslu rinks informaciją, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai tariasi su vaikų tėvais, įstaigos specialistais ir vadovais.

Kada ir koku tikslu apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą informuojami tėvai?

Tėvai apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą informuojami įvairiai, susitarus su tėvais dėl informacijos pateikimo formų bei dažnumo (pvz., kas mėnesį, kas pusmetį ar kt.) arba pagal poreikį (pastebėjus naujus vaiko gebėjimus, atsižvelgus į tėvų pageidavimus).

Išsamesnę informaciją apie vaiko pasiekimus ir pažangą tėvams rekomenduojama pateikti **kelis kartus per metus** – mokslo metų pradžioje, po pusmečio, mokslo metų pabaigoje.

- *Mokslo metų pradžioje* su tėvais išsiaiškinami jų lūkesčiai dėl vaiko ugdymosi pasiekimų. Naudinga supažindinti tėvus su Pasiekimų aprašu, kad jie geriau suprastų, ko gali pasiekti

įstaigoje ugdomas jų vaikas. Susitariama, ko bus siekiama artimiausiu laikotarpiu. Tėvai gali būti informuojami apie jau turimus vaiko pasiekimus. Informaciją apie įstaigą pradėjusio lankyti vaiko pasiekimus tėvams pateikti reikia ypač korektiškai, nes tėvai kartais tai supranta kaip vaiko gebėjimų diagnozavimą, o žinią apie prastesnius vaiko gebėjimus kurioje nors srityje priima kaip priekaištą dėl nepakankamos vaiko ugdymo namuose kokybės.

- *Mokslo metų viduryje*, įvertinus vaiko pažangą ir išsiaiškinus sritis, kuriose vaiko pasiekimai yra akivaizdžiai matomi ir kuriose jie nežymūs. Informacija tėvams apie pusės metų laikotarpio vaiko pasiekimus pateikiama individualių susitikimų metu. Tėvai informuojami tik apie jų vaiko pasiekimus, nelyginant su kitų vaikų pasiekimais.
- *Mokslo metų pabaigoje tėvai informuojami apie tai, ar vaikas pasiekė mokslo metams numatytų ugdymosi rezultatų.* Tėvams pateikiama informacija apie vaiko stipriąsias puses, ugdymosi poreikius ir tolesnio ugdymo gaires.

Apie ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pastebėtus vaikų kūrinius ir įgytus pasiekimus tėvai gali būti informuojami nuolat, atvedus ar pasiimant vaiką. Šiuolaikiniams tėvams ypač priimtinas kasdienis informacijos apie vaiką gavimas elektroninėmis informacinėmis priemonėmis (naudojant elektroninį dienyną, Skype, grupes Facebook' e ir kt.).

Kada ir koku tikslu informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą teikiama specialistams?

Kiekvienas vaikas yra savitas, turintis tik jam vienam būdingų bruožų, daugiau arba mažiau išreikštas interesų sritis, vystymosi tempą, gebėjimus, individualią patirtį. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui svarbu kurti tokią ugdymo aplinką, kurioje vaiko individualumas gali skleistis, o pats vaikas po truputį tapti visapusiška, atsakinga ir kūrybiška asmenybe. Tačiau kai kuriais atvejais asmeniniai vaiko gebėjimai nebeatitinka įprastos raidos (jie reikšmingai atsilieka arba pranoksta kitų vaikų galimybes). Kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojo ugdymo metodai taikomi tokiam vaikui yra bevaisiai, tai auklėtojas siekia bendradarbiavimo su specialistais. Sėkmingai bendradarbiauti padeda tikslinga ir laiku ikimokyklinio ugdymo auklėtojo specialistams pateikta informacija, kai:

- ikimokyklinio ugdymo auklėtojas kreipiasi į specialistą, prašydamas padėti suprasti vaiko ugdymosi poreikius ir surasti efektyviausius jo ugdymo būdus;
- vyksta ikimokyklinio ugdymo auklėtojo ir specialistų bendradarbiavimas, kuriant vaiko ugdymosi poreikius atitinkantį ugdymo planą;
- rengiamasi išsamiai ištirti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių pobūdį ir priežastis, kreipiantis į ugdymo įstaigos Vaiko gerovės komisiją bei Pedagoginę psichologinę tarnybą;
- sudarant vaikui pritaiktą ar individualizuotą programą, kai yra gautas toks Pedagoginės psichologinės tarnybos sprendimas;
- sistemingai ir kryptingai stebint vaiko ugdymosi pažangą ir vertinat pritaikytos ar individualizuotos programos efektyvumą;

- kai ugdymo įstaigos specialistas individualiai lavina sutrikusias vaiko kalbos, suvokimo ir kitas funkcijas, siekdamas veiklos darželio grupėje ir užsiėmimo su specialistu vienovės;
- kitais atvejais, kai siekiama geriau suprasti vaiko ugdymosi sunkumų priežastis ir didinti jo ugdymo veiksmingumą.

Kokius pasiekimų vertinimo tipus pasirinkti?

Kokį vaiko pasiekimų vertinimo tipą pasirinksi, priklausys nuo vertinimo tikslų. Išskiriami trys vertinimo tipai: *diagnostinis, formuojamasis ir apibendrinamasis* (Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo samprata, 2004; Blandford S., Knowles C., 2009; Szarkowicz D., 2010).

Diagnostinis ir formuojamasis vertinimas naudojami vaikų ugdymosi procese, siekiant gauti grįžtamąją informaciją apie vaikų pasiekimus bei pažangą ir ugdymo proceso kokybę.

Apibendrinamasis vertinimas – baigus programos dalį ar visą programą.

Diagnostinis vertinimas – tai vaikui pažinti ir pirmiesiems jo ugdymosi žingsniams ikimokyklinio ugdymo grupėje numatyti skirtas vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų vertinimas. Vertinimas atliekamas tada, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pradeda dirbti su nauja vaikų grupe, kai į vaikų grupę ateina naujokas, kai išryškėja nauji vaikų ugdymosi poreikiai, siekiant pažinti vaikus ir numatyti artimiausius jų ugdymosi žingsnius. Jis taip pat naudojamas aiškinantis, ar pasiekti iškelti vaiko ugdymosi uždaviniai, kokia yra vaiko pažanga per numatytą laikotarpį, kokie individualūs jo ugdymosi poreikiai.

Kai reikia išsiaiškinti vaikų poreikius ir numatyti artimiausius jų ugdymosi žingsnius, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas vertindamas stengiasi atsakyti į šiuos klausimus:

- Kokie kiekvieno vaiko ir vaikų grupės ugdymosi poreikiai, ypatybės?
- Kokius pasiekimų žingsnius yra pasiekę grupės vaikai?
- Kokie geriausi kiekvieno vaiko ir vaikų grupės pasiekimai?
- Kokios yra vaikų ugdymosi patirtys?
- Į kokius pasiekimus pagal Pasiekimų aprašą orientuotis planuojant ugdymą artimiausiu metu?
- Kokių gali iškilti vaikų ugdymosi sunkumų?
- Ko vaikas pasiekė per numatytą laikotarpį?

Formuojamasis vertinimas – kasdienio vaiko ugdymosi situacijų stebėjimas, apmąstant, kaip vaikas įsitraukia į veiklą, kaip elgiasi, kas kiekvienam iš jų sekasi, kur reikia pagalbos, kaip vertėtų pakreipti veiklą, kad geriau atitiktų kiekvieno vaiko ugdymosi poreikius, kokie vaikų siūlymai ir t. t. Vaikas nuolat skatinamas, jam laiku teikiama parama ir pagalba. Kartu su vaiku aptariama, ką jis nuveikė, išmoko, kas patiko ir ką dar norėtų nuveikti, numatomi tolesni veiklos žingsniai.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo atliekamas vaiko veiklos stebėjimas ir reagavimas į tai, kas vyksta, yra labai svarbi vertinimo dalis, skatinanti vaiko gebėjimų ir nuostatų, žinojimo ir supratimo plėtotę. Tam nereikia specialių vertinimo įrankių (klausimynų, stebėjimo protokolų ar pan.) ir

specialiai tam skirto laiko. Stebint vaiko(-ų) veiklą, elgesį, savijautą ugdymo procese verta ieškoti atsakymų į šiuos klausimus:

- Ką nori nuveikti vaikas ir kaip jis siekia savo tikslo?
- Ką veikia ir kokius gebėjimus ugdo vaikas?
- Kas vaikui geriausiai sekasi?
- Kokios pagalbos vaikui reikia? Padėti dabar ar palaukti?
- Ar vaikui įdomi ugdomoji veikla?
- Ar tinka vaikui ugdymosi aplinka ir sąlygos?
- Kokie vaiko ugdymo būdai sėkmingiausi?
- Kaip kitą kartą geriau parinkti veiklą, aplinką, kad būtų skatinama vaiko pažanga?

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo gaunama informacija apie vaiką stebint jo veiklą ir elgesį yra labai svarbi ir padeda jam lanksčiai planuoti ugdymą, tikslingai kurti ugdymosi aplinką ir laiku suteikti individualią pagalbą.

Apibendrinamasis vertinimas – tai vaiko ugdymosi pagal įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos dalį (pvz., vienerius metus) ar visą programą (pvz., nuo 3 iki 6 metų) rezultatų įvertinimas. Nustatoma, ko vaikas pasiekė aštuoniolikoje ugdymosi pasiekimų sričių, ar vaiko ugdymosi pasiekimai atitinka įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatytus rezultatus, kokia vaiko pažanga, kokios jo stiprybės ir tobulintinos sritys?

Apibendrinamojo vertinimo metu ieškoma atsakymų į tokius klausimus:

- Ko buvo siekiama ir kiek pasiekta per vertinamąjį laikotarpį?
- Kuriose ugdymosi srityse vaiko pasiekimai yra akivaizdžiai matomi, kuriose – nežymūs?
- Kokia vaiko pažanga išryškėjo skirtingose vaikų ugdymosi pasiekimų srityse?
- Kokios išryškėjo vaiko stipriosios ir silpnosios ugdymosi pusės?
- Kokie nenumatyti rezultatai išryškėjo (pozityvūs ar neigiami)?

Kaip dažnai naudoti apibendrinamąjį vertinimą, susitaria ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtojai, specialistai, administracija ir tėvai.

Kaip rinkti ir saugoti vaikų ugdymosi pasiekimų įrodymus?

Vaikų ugdymosi pasiekimus (nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą) rodo jų bendravimas ir veikla įvairiose ugdymosi situacijose:

- vaikų judėjimo būdai;
- konkretūs veiksmai, poelgiai;
- kalbėjimas ir rašinėjimas;
- tyrinėjimas ir mokymosi būdai;
- meninė raiška ir kt.

Įrodymai apie vaikų pasiekimus renkami įvairiais būdais: stebint ir užrašant, fotografuojant, darant garso ar vaizdo įrašus, kaupiant vaikų darbelius, išsaugant jų skaitmeninę kūrybą, kalbant su tėvais, specialistais ir kt. Renkant vaiko pasiekimų įrodymus svarbu ne tik fiksuoti tai, ką mes, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, pastebime, bet ir kalbėtis su vaikais apie tai, ką jie veikia, jaučia, mąsto, kaip jiems sekasi, kas jiems įdomu, ką jie jau žino, geba, ką dar norėtų sužinoti, veikti ir kt. Vertingos informacijos apie vaiką galima sužinoti kasdien kalbant su tėvais, kai jie atveda vaiką į ugdymo įstaigą ir jį pasiima, tačiau kur kas efektyvesni yra tikslingai suplanuoti individualūs ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pokalbiai su visais šeimos nariais.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojai, specialistai ir vadovai daugiau informacijos apie tai, kaip rinkti ir dokumentuoti vaikų pasiekimų įrodymus, gali rasti skyriaus rubrikoje „Kur rasti daugiau informacijos?“ nurodytuose leidiniuose.

Vaikų pasiekimų įrodymai bus tinkamai renkami, jei ikimokyklinio ugdymo auklėtojai mokės atpažinti, kokį ir kurio pasiekimų žingsnio gebėjimą rodo užrašyta elgesio situacija, vaiko piešinys, jo kalbėjimas, tyrinėjimas, eksperimentavimas ir kt. Apie vaikų pasiekimų įrodymus rekomenduojama diskutuoti toje pačioje grupėje dirbantiems ikimokyklinio ugdymo auklėtojams; auklėtojams, dirbantiems su skirtingo amžiaus vaikais; auklėtojams ir švietimo pagalbos specialistams ir kt. Diskusijos, tarimasis, surinktų įrodymų lyginimas padeda išmokti profesionaliau atpažinti vaikų gebėjimus kasdienėse jų ugdymosi situacijose.

Renkant vaikų pasiekimų įrodymus būtina atrasti esminius vaiko pasiekimų požymius ir juos fiksuoti. Rekomenduojama vengti aprašinėti neesmines smulkmenas. Daugeliu atvejų pakanka tik trumpai pasižymėti esminius pastebėjimus. Toliau pateikti keli pavyzdžiai, kaip galima tai padaryti.

Vaiko „rašytinės kalbos“ pavyzdys
Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, pastukseno pirštu į lapą su šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au, au“. Atsivertė kitą lapą su katyte, pastukseno pirštu paveikslą: „Miau, miau, miau“. Pasilenkęs jį pabučiavo.

Tomas, 1 m. 8 mėn.

Berniukas garsažodžiais pavadina knygelėje pamatytus gyvūnų paveikslėlius, imituodamas skaitymą.

Berniukas varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo (**Rašytinė kalba, Skaitymas, 2-asis žingsnis**).

12 pav. Vaiko veiklos stebėjimas ir fiksavimas su trumpu komentaru

Arminta, 5 m.

Arminta dėlioja *puponautus* po 10. Perskaičiuoja, ar tikrai jų yra tiek, kiek reikia. Jei yra daugiau – nuima, jei mažiau – prideda.

Tai rodo, kad mergaitė skaičiuoja iki 10. Sugeba atsakyti į klausimus, pvz.: *kiek iš viso? kiek trūksta?* (**Skaičiavimas ir matavimas, 6-asis žingsnis**).

13 pav. Vaiko veiklos nuotrauka ir komentaras

Vaiko patirtų emocijų ir išgyvenimų savaitinis kalendorius

Nida, 5 m. 10 mėn.

Mergaitė buvo pasiūlyta jausmų veideliais fiksuoti savo nuotaikų kaitą per dieną. Nida tai darė penkias dienas. Buvo susidomėjusi, aiškino, kodėl taip jaučiasi. Daugiausia veidelių – linksmy, tačiau yra ir liūdnų, nustebusių, pikty.

Tai rodo, kad mergaitė atpažįsta bei pavadina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis (**Emocijų suvokimas ir raiška, 6-asis žingsnis**).

14 pav. Vaiko atliktas darbelis ir jo komentaras

Didesnę darbo su vaikais praktiką turintis ikimokyklinio ugdymo auklėtojas įpranta sistemingai stebėti jų žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų tobulėjimą bei nuolat remiasi stebėjimo rezultatais planuodamas vaikų ugdymą. Tokią patirtį turintis ikimokyklinio ugdymo auklėtojas vaiko pasiekimams dokumentuoti gali skirti mažiau dėmesio.

Svarbiausi vaiko pasiekimus atskleidžiantys įrodymai saugomi vaiko pasiekimų aplanke. Vaiko pasiekimų įrodymus jame rekomenduojama grupuoti pagal Pasiekimų apraše pateiktas ugdymosi pasiekimų sritis. Pasiekimų aplanke kaupiami vaiko darbeliai, kalbėjimo pavyzdžiai, elgesio situacijų aprašymai ir kita medžiaga. Į pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie apie vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas pasako ką nors nauja, t. y. rodo jų tobulėjimą, išryškina vaiko gabumus, interesus, atskleidžia ugdymosi poreikius.

Kaupiant pasiekimų aplanką labai svarbi yra vaiko nuomonė. Tegul jis atrenka, kurį savo darbėlį, kurią nuotrauką norėtų įdėti į aplanką ir pakomentuoja, kodėl. Taip vaikas mokosi pamatyti savo gebėjimų tobulėjimą, pasakyti suaugusiesiems, kas jam svarbu.

Pasiekimų aplankas gali būti sudaromas kaip segtuvas, albumas, dėžutė, sąsiuvinis, kompiuterinė laikmena, mišrus variantas ir kt. Kiekviena įstaiga pati nusprendžia, kokios formos aplankas geriausiai atitiktų jos poreikius, kokią medžiagą jame saugoti ir kiek laiko (žr. 5 priedą).

Kaip analizuoti vaikų ugdymosi pasiekimus ir pažangą?

Svarbu analizuoti vaikų ugdymąsi ir jų pasiekimus, neapsiribojant vien tik įrodymų kaupimu. Vaikų pasiekimų analizė padeda ikimokyklinio ugdymo auklėjimui išsiaiškinti, ko pasiekė vaikas, ar jo ugdymasis darnus, subalansuotas (t. y., ar pakankami vaiko pasiekimai visose ugdymosi srityse), kokia jo pažanga, ar ikimokyklinio ugdymo auklėtojo veikla tikslingai orientuota į vaiko pasiekimų plėtotę, ar veiksminga auklėtojo ir kitų specialistų komandinė veikla, ar įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje tinkamai suformuluoti laukiami vaikų ugdymosi rezultatai, jų siekimo būdai ir kt.

Kaip analizuoti, ko pasiekė vaikas?

Tai, ko pasiekė vaikas, gali būti analizuojama nuolat. Numatęs, kokius gebėjimus vaikas ugdysis artimiausiu metu, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas stebi, kada jis juos įgis, rinkdamas ir analizuodamas vaiko pasiekimų įrodymus.

Numačius, ką vaikas turėtų pasiekti artimiausiu laikotarpiu, prie jo vardo *pasiekimų lentelėje* atitinkamoje skiltyje klijuojamas spalvotas lapelis su užrašu, ko bus siekiama (pvz., „Miglė išmoks pastebėti, kaip jaučiasi kitas vaikas“, „Liepa tyrinės ir sužinos sauso bei šlapio smėlio savybes“, žr. 15 pav.).

	Sveikas	Orus	Bendraujantis	Smalsus	Kuriantis	Laimingas
Urtė		🍏	🍏🍏			
Miglė			🍏🍏	🍏		
Arnas	🍏		🍏		🍊	
Jonas		🍏	🍏🍏		🍏	
Liepa		🍏	🍏🍏	🍏		🍊
Dainius			🍏			🍏
Vita	🍏		🍏			

15 pav. Grupės vaikų ugdytinų pasiekimų lentelė

Šiuo atveju vaiko pasiekimų įrodymai apmąstomi tada, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas juos užfiksuoja – kai ugdomo gebėjimo įrodymas matomas vaiko sukurtame dailės darbelyje, pastatytame sudėtingesniame statinyje, sprendžiant vaiko konfliktą, kai užrašomas gebėjimą įrodantis vaikų veiklos pavyzdys, vaiko samprotavimas ir kt. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas analizuoja, ką pamatė, užrašė, atrinko, ir nusprendžia, ar tai rodo, kad vaikas išsiugdė numatytą gebėjimą. Svarbūs įrodymai yra tie, kurie leidžia įžvelgti vaiko gebėjimų pokytį, atskleidžia jo nuostatas, parodo, ką naujo vaikas sužinojo.

Kai surenkami keli įrodymai, kad vaikas pasiekė to, kas planuota, spalvotas lapelis nukabinamas ir perkeliamas į vaiko pasiekimų aplanką kartu su įrodymais ir trumpu komentaru, kokį gebėjimą vaikas išsiugdė, kuriame pasiekimų žingsnyje jis yra. Numatęs, ką vaikas ugdysis toliau, auklėtojas tai užrašo ant spalvoto lapelio ir vėl klijuoja ugdytinų pasiekimų lentelėje. Taip kasdien kaupiama informacija apie vaiko pasiekimų ugdymąsi ir planuojama, ką vaikas ugdysis toliau.

Tai, ko pasiekė vaikas, gali būti analizuojama tam tikrais laikotarpiais, sukaupus pakankamą pasiekimų įrodymų kiekį. Įrodymai ir šiuo atveju renkami nuolat vykstant realiam ugdymosi procesui, pvz., per „Ryto ratą“, užfiksuojami įdomesni vaiko samprotavimai, pasivaikščiojimo metu užfiksuo-

jami vaikui kilę klausimai, surenkami tos dienos vaiko kūrybos darbeliai ir kt. Visi surinkti vaiko pasiekimų įrodymai analizuojami vienu metu po numatyto ugdymosi veiklos laikotarpio. Jie leidžia ikimokyklinio ugdymo auklėtojui susidaryti visuminį vaizdą apie vaiko pasiekimus.

Analizuojant turimus įrodymus siekiama atsakyti į klausimus:

- Kokius vaikų gebėjimus jie rodo?
- Kuriame pasiekimų žingsnyje vaikas yra?
- Ar pasiekimų įrodymų pakanka, kad galėtume spręsti apie vaiko pasiekimus visose srityse?
- Ar pasiekimų įrodymai neprieštaruoja vienas kitam?
- Kokius vaiko ugdymosi poreikius, interesus atskleidžia vaiko pasiekimų įrodymai?
- Kokiomis individualiomis charakteristikomis pasižymi vaikas?

Remiantis vaiko pasiekimų įrodymų analize ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali parengti vaiko pasiekimų diagramas, schemas, „vaiko pasiekimų profilius“, lenteles ir kt. Įvairių pavyzdžių galima rasti 6 priede.

16 pav. pateiktame pavyzdyje matome mergaitės pasiekimų visose ugdymosi pasiekimų srityse diagramą.

4,5 metų Urtės pasiekimų diagrama pagal pasiekimų žingsnius

16 pav. Sukaupų įrodymų pagrindu sudaryta mergaitės pasiekimų diagrama

Išsiaiškinimas, ko pasiekė vaikas, padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui tikslingiau numatyti artimiausius vaiko ugdymo uždavinius, turinį, veiklą, aplinką.

Kaip analizuoti, ar vaiko ugdymasis darnus, subalansuotas?

Norėdamas išsiaiškinti, ar vaiko ugdymasis darnus, subalansuotas, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų analizuoti, ar pakankami vaiko pasiekimai visose ugdymosi srityse, ar nėra didelio skirtumo tarp vaiko pasiekimų atskirose srityse.

Siekiant tai išsiaiškinti, turimi vaiko pasiekimų įrodymai analizuojami, keliant klausimus:

- Kuriame kiekvienos srities pasiekimų žingsnyje vaikas yra?
- Ar vaiko pasiekimai atitinka jo amžių ir raidos ypatybes?
- Ar vaiko pasiekimai atskirose ugdymo srityse atitinka jo galimybes?
- Kuriose ugdymo srityse jo pasiekimai geriausi, kuriose – nežymūs?
- Kokios galimos vaiko pasiekimų skirtumų atskirose ugdymosi srityse priežastys (skirtingi vaiko gebėjimai, neveiksmingas ugdymas ar kt.)?

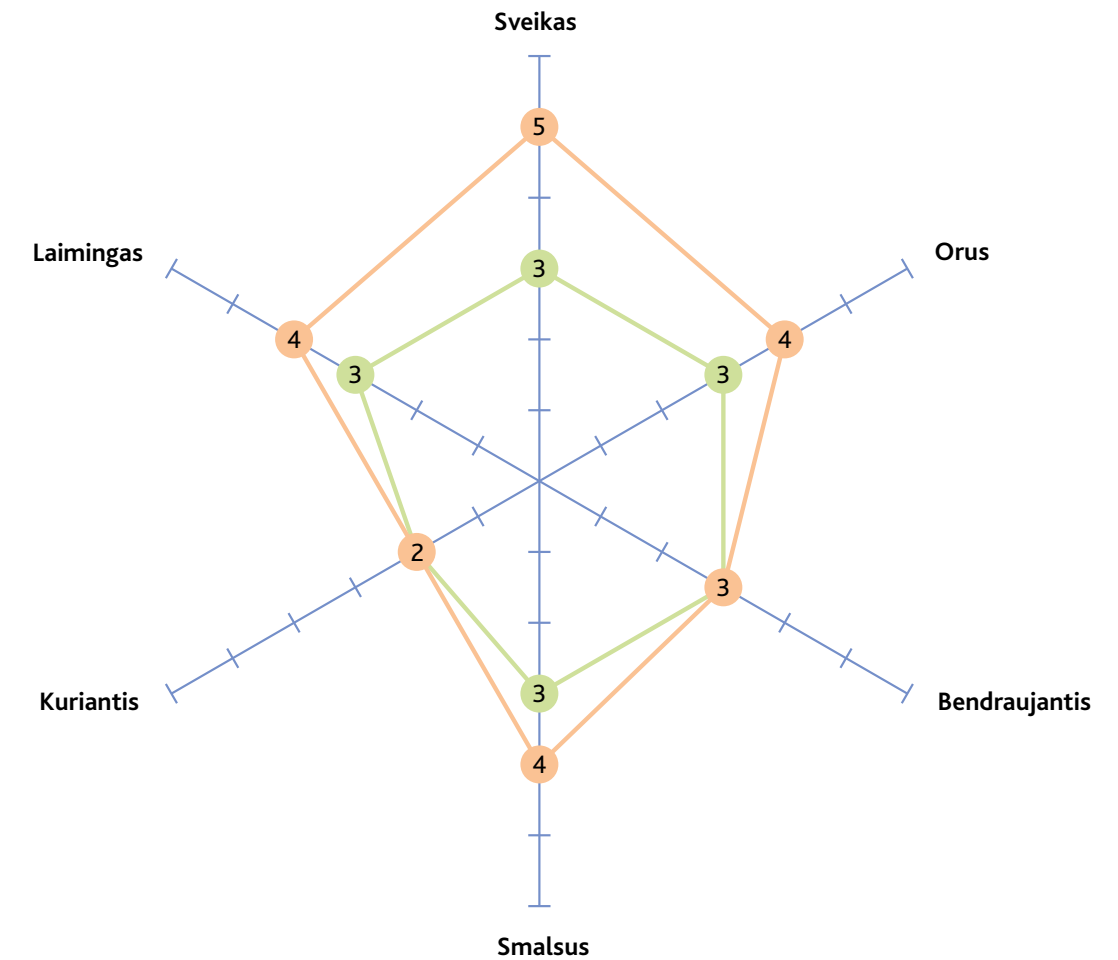
16 pav. pateiktoje mergaitės pasiekimų diagramoje matome, kad jos ugdymasis pakankamai darnus ir atitinka jos amžių. Geriausi jos pasiekimai yra santykių su bendraamžiais (6-asis žingsnis) ir kasdienio gyvenimo įgūdžių (5–6-asis žingsniai) srityse. Dėl individualių mergaitės savybių daugiau paramos jai reikia emocijų suvokimo ir raiškos, aplinkos pažinimo, skaičiavimo ir matavimo (4-asis žingsnis) srityse.

Vaiko ugdymosi darnos analizė ikimokyklinio ugdymo auklėtojui parodo, kuriose ugdymosi srityse vaikui reikia kelti sudėtingesnius jo gabumų plėtotės uždavinius, o kuriose – daugiau paramos ir pagalbos.

Kaip nustatyti vaikų ugdymosi pažangą?

Naudodamasis Pasiekimų aprašu, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas nustato vaiko pasiekimų pažangą, palyginęs jo turėtus ir per tam tikrą ugdymosi laikotarpį įgytus gebėjimus. Kiekvienas ikimokyklinio ugdymo auklėtojas ar ugdymo įstaiga nusistato savo vaikų pažangos matavimo periodus. Numatyto laikotarpio pradžioje pažymimi vaiko turimi gebėjimai. Antrą kartą gebėjimai pažymimi šio laikotarpio pabaigoje. Gebėjimų pokytis rodo vaikų ugdymosi pažangą. Vaiko turimus ir naujai įgytus gebėjimus patogų žymėti schemose, diagramose, lentelėse ir kt. Vaiko pasiekimus galima fiksuoti ir elektronine forma. Jei pasiekimų pokyčiai žymimi nuolat, aiškiai matomas vaiko pažangos kelias bei ugdymosi tempai.

17 pav. pateiktame pavyzdyje matome „voratinklio“ diagramą, kuri ypač patogi fiksuoti vaiko pažangą. Šiuo atveju vaiko pasiekimai analizuoti du kartus per metus. Nustatyta sritis (Sveikas), kurioje vaikas padarė didžiausią pažangą, sritys (Kuriantis, Bendraujantis), kuriose pažanga nežymi.

17 pav. Vaiko ugdymosi pažangos fiksavimas, naudojant voratinklio diagramą

Dėl vaiko pažangos analizės ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali tikslingiau numatyti vaiko tolesnio ugdymo uždavinius, atsižvelgiant į jo raidos tempus atskirose ugdymosi srityse.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojai, specialistai ir vadovai susitaria, kaip bus renkami, dokumentuojami, analizuojami vaikų pasiekimų įrodymai. Vaikų pasiekimų stebėsenos sistema turi būti patogi ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, aiški ir priimtina tėvams bei įstaigos vadovams.

Kaip apmąstyti, ar auklėtojo veikla tikslingai orientuota į vaiko pasiekimų plėtotę?

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui aktualu nuolat reflektuoti, ar jo veikla tikslinga, ar ji tikrai padeda vaikams ugdytis svarbiausius gebėjimus, ar visų gebėjimų ugdymuisi skiriama pakankamai dėmesio, ar visada naudingai panaudojamas vaiko ugdymosi įstaigoje laikas.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo veiklos tikslingumą nustatyti padeda visos grupės vaikų pasiekimų analizė, tuo pat metu apmąstant, kokie ugdymo metodai buvo taikomi.

Gali paaiškėti, kad grupės vaikų pasiekimai kurioje nors srityje, pvz., komunikavimo, yra aukšti. Tai rodo, kad šioje srityje ikimokyklinio ugdymo auklėtojui pavyko tinkamai atrinkti ugdymo turinį, buvo taikyti veiksmingi vaikų ugdymo būdai, sukurta tinkama ugdymosi aplinka.

Taip pat gali paaiškėti, kad daugumos grupės vaikų pasiekimai kurioje nors srityje yra nežymūs. Tai rodo, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turi ieškoti veiksmingesnių, sėkmingiau vaiko pasiekimus plėtojančių būdų.

Gali paaiškėti, kad daugumos grupės vaikų pasiekimai aukšti visose ugdymosi pasiekimų srityse, tačiau keletą grupės vaikų pasiekimai nežymūs. Tai rodytų, kad tie ugdymo metodai ir būdai, kurie taikomi kitiems vaikams, šiems vaikams netinka. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų apgalvoti ir išbandyti vaikų ugdymo alternatyvas, ieškodamas kiekvienam vaikui veiksmingų ugdymo būdų.

Siekdamas apmąstyti, ar jo veikla tikslingai orientuota į vaikų pasiekimų plėtotę, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali sau kelti šiuos klausimus:

- Kodėl keliau tokius vaikų ugdymosi uždavinius?
- Kodėl pasirinkau tokį ugdymo turinį, metodus ir būdus, priemones?
- Kaip jautėsi vaikai?
- Kaip jie ugdėsi?
- Ko jie pasiekė?
- Iš kur apie tai sužinojau?
- Ar galėjau vaiko ugdymąsi organizuoti kitaip, geriau?
- Kuo galėčiau papildyti vaikų ugdymąsi ir savo turimą patirtį?

Kaip apmąstyti, ar veiksminga ikimokyklinio ugdymo auklėtojo ir kitų specialistų komandinė veikla?

Vaiko ikimokyklinio ugdymo procesą organizuoja ne tik ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, bet ir kiti specialistai – muzikos pedagogas, kalbų mokytojai, būrelių vadovai ir kt. Jie turėtų drauge apmąstyti vaikų ugdymo kokybę bei pasiekimus.

Analizuojant vaikų grupės pasiekimus gali paaiškėti, kad daugumos vaikų ugdymasis nesubalansuotas. Tai rodo, kad ugdytojų veikla nesuderinta.

Siekdama geresnio vaikų ugdymosi suderinamumo, ugdytojų komanda turėtų kelti klausimus:

- Ar visiems komandos nariams aiškūs vaiko ugdymosi poreikiai bei pasiekimai?
- Ar tinkamai išskirti ir visiems žinomi vaiko ugdymo uždaviniai?
- Ar vaiko diena harmoninga?
- Ar visoms ugdymosi sritims pakanka laiko bei dėmesio?
- Ar suderintas vaiko ugdymo turinys, būdai, priemonės, aplinka?

Jeigu vaikui reikia švietimo pagalbos specialistų paramos, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas su specialistais veikia darnios komandos principu.

Analizuojant vaiko, kuriam teikiama švietimo pagalba, pasiekimus, galima įsivertinti organizuojamo ugdymo proceso kokybę. Jeigu vaiko pažanga pagal jo galimybes optimali, vaiko ugdymo

procesas kokybiškas. Jeigu vaiko pažanga neatitinka jo galimybių, reikėtų kelti klausimus, padedančius įžvelgti nepakankamos pažangos priežastis:

- Ar tinkamai buvo įvertinti vaiko ugdymosi poreikiai (ar tiksliai nustatyti jo turimi gebėjimai, žinios bei supratimas, raidos ypatumai, ugdymosi tempas)?
- Ar tinkamai buvo išskirti vaiko ugdymo uždaviniai (ar jie realūs, pasiekiami vaikui)?
- Ar vaikui teikiama švietimo pagalba suderinta (ar ją teikė ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, ir specialistai)?
- Ar ugdymo turinys, būdai, priemonės ir aplinka buvo veiksmingi?
- Ką reikėtų pakeisti, kad vaikas ugdytųsi sėkmingiau?

Kaip apmąstyti, ar įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje tinkamai suformuluoti laukiami vaikų ugdymosi rezultatai ir jų siekimo būdai?

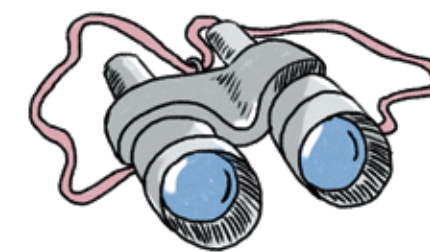
Siekiant kokybiško vaikų ugdymosi, aktualu, kad įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa nebūtų formali, kad atitiktų realų ugdymą įstaigoje. Todėl ikimokyklinio ugdymo auklėtojams svarbu nuolat apmąstyti konkrečių įstaigą lankančių vaikų pasiekimus, poreikius, tėvų lūkesčius ugdymo sąlygas bei ugdymo organizavimo modelį įstaigoje ir atitinkamai koreguoti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą.

Tuo tikslu jie gali kelti klausimus:

- Ar įstaiga draugiška kiekvienam vaikui? Vaikų tėvams?
- Ar įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje atsižvelgiama į visų vaikų ugdymosi pasiekimus bei poreikius?
- Ar ugdymo turinys ir jo įgyvendinimas pritaikytas kiekvienam įstaigos ikimokyklinio ugdymo grupę lankančiam vaikui, vaikų grupelėms, visai grupei?
- Ar vaikų ugdymasis įstaigoje individualizuojamas, personalizuojamas?
- Ar pavyksta pasiekti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatytų vaikų ugdymosi rezultatų?
- Ar programa periodiškai peržiūrima, atnaujinama?

Kur rasti daugiau informacijos?

- Szarkowicz D., Stebėjimas ir refleksija vaikystėje, Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2010.
- „Kaip vertinti vaiko pasiekimus ir pažangą?“, Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti, 2006, p. 55–63.
- „Įsivertinimas ar vertinimas – kas svarbiau. Vaiko pasiekimų vertinimo aplankas.“, Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams, 2011, p. 105–113, 141–146.
- Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo samprata, 2004.

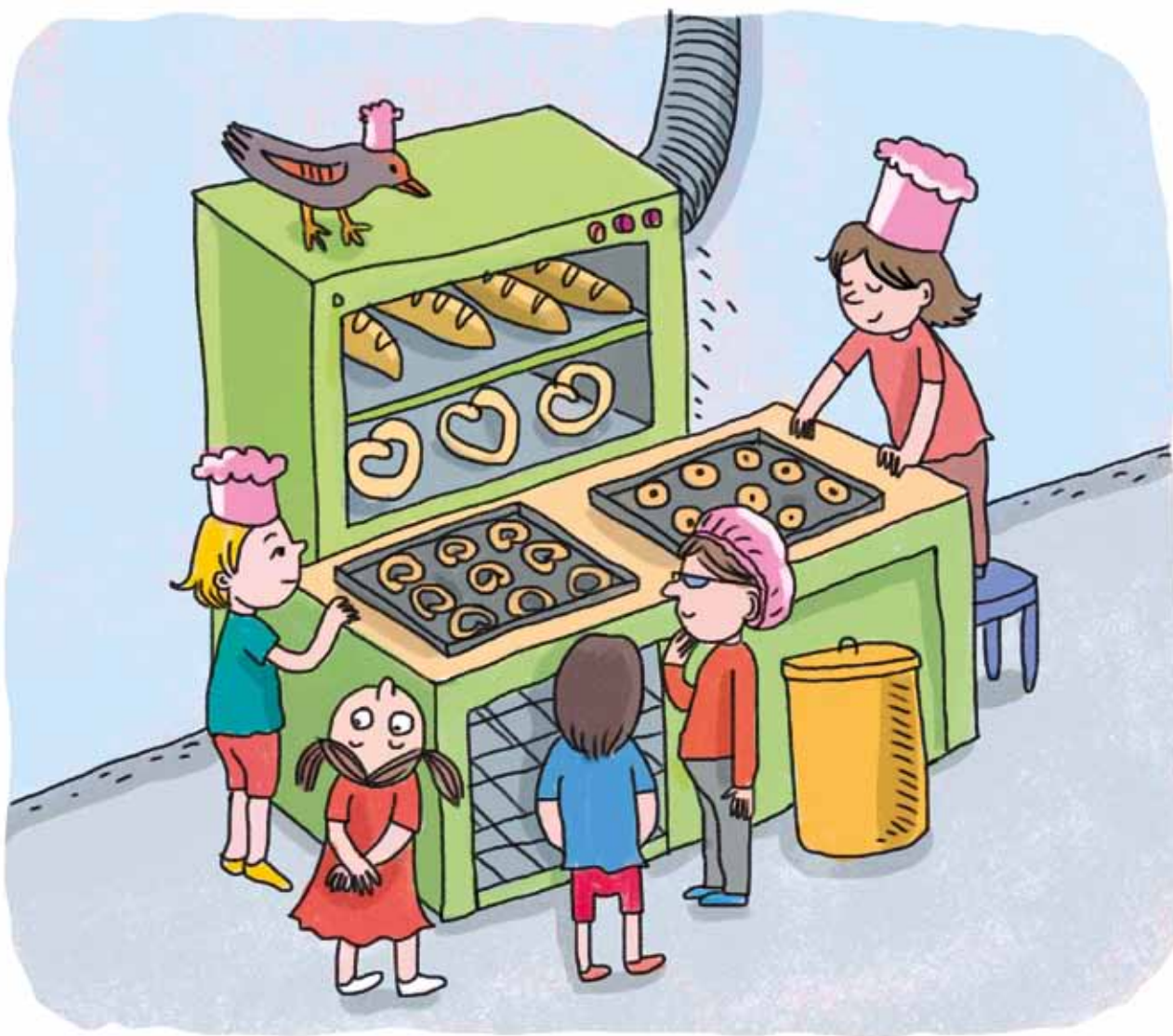

Užrašai

6. KOKIE Į VAIKO UGDYMO SI
REZULTATUS ORIENTUOTO
ATVIROJO UGDOMOSIOS
VEIKLOS PLANAVIMO
YPATUMAI?

6. KOKIE Į VAIKO UGDYMOSI REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

Skyriuje pateikiama informacija apie tai, su kuo ir kaip tartis dėl vaikų ugdymosi planavimo, kokie yra svarbiausi vaikų ugdomosios veiklos kokybiško planavimo požymiai ir ką apmąstyti planuojant.

Vaikų ugdymosi planavimas yra neatsiejama ikimokyklinio ugdymo turinio programos dalis, kadangi į ugdymo turinio programą įeina ir susitarimas dėl vaiko ugdymosi, ir jo dokumentavimas (popierinio ar skaitmeninio programos varianto parengimas), ir įgyvendinimas. Ugdomosios veiklos planavimas yra susitarto kokybiško ugdymo realizavimo priemonė.

Pasiekimų aprašas aktualizuoja į vaikų ugdymosi rezultatus orientuoto ugdomosios veiklos planavimo naudą, siekiant vaikų ugdymosi tikslingumo, nuoseklumo, visybiškumo. Dabartinis laikmetis reikalauja ugdymo proceso dialogiškumo – girdėti vaikų balsus, bendradarbiauti su vaikų tėvais, reaguoti į gyvenimo aktualijas. Taigi, vaikų ugdymosi planavimas suprantamas kaip atviras procesas. Skyriuje pristatomi į vaiko ugdymosi rezultatus orientuoto atvirojo ugdomosios veiklos planavimo principai, kriterijai, formos, žingsniai.

Skyriuje ir prieduose pateikiama keletas tokio planavimo formų bei pavyzdžių.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Su kuo tartis dėl vaikų ugdymosi planavimo?
- Ką apmąstyti planuojant vaikų ugdymą ir rengiant ugdomosios veiklos planą?
- Kokie yra svarbiausi ugdomosios veiklos kokybiško planavimo požymiai?
- Kaip, taikant Pasiekimų aprašą, ugdomosios veiklos plane numatyti vaikų ugdymosi rezultatus?
- Kokie galimi ugdomosios veiklos planavimo būdai?

Su kuo ir kaip tartis dėl vaikų ugdymosi planavimo?

Kiekviena ugdymo įstaiga turi savitą vaikų ugdymo organizavimo modelį, kurį lemia įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa ir jos įgyvendinimo ugdymo įstaigoje organizavimo ypatybės.

Ikimokyklinio ugdymo ir kitų ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių įstaigų bendruomenės turėtų susitarti dėl tinkamo, kokybiško ugdymo turinio planavimo nuostatų ir ugdymo proceso organizavimo. Vaiko ugdymosi planavimas, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojai tariasi su vaikais, jų tėvais, švietimo pagalbos specialistais, kitais bendruomenės nariais ir socialiniais partneriais, padeda veiksmingiau siekti vaikų ugdymosi rezultatų ir užtikrinti vaikams patrauklų, prasmingą patirtinį ugdymą.

Kalbantis su vaikais išsiaiškina, kas jiems rūpi, ko nori išmokyti, kokia veikla jiems labiausiai patinka, kokių išvykų, projektų, susitikimų su žinomais žmonėmis, veiklos su kitomis vaikų grupėmis norėtų. Į vaikų pageidavimus atsižvelgiama apmąstant ugdomosios veiklos plano formą ir planuojant vaiko ugdymąsi skatinančią veiklą. Pvz., ugdomosios veiklos plano formoje numatoma skiltis „Vaikų idėjos ir sumanymai“, kuri pildoma atsižvelgiant į vaikų siūlymus ir pageidavimus.

Su tėvais tariamasi dėl jų įsitraukimo į vaikų ugdymo procesą – dėl dalyvavimo vaikų veikloje laiko ir trukmės, idėjų vaikų veiklai siūlymo, ugdymo pratęsimo namuose, šeimos dienų ar savaitės, bendrų vaikų, tėvų ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojų projektų, išvykų į tėvų darbovietes, vasaros stovyklų kartu su vaikais ir kt. Susitarimai dėl tėvų įsitraukimo į vaikų ugdymo procesą labai svarbūs. Jais remiantis rengiama ugdomosios veiklos plano forma, pvz., formoje gali būti numatyta skiltis „Tėvų idėjos vaikų ugdymuisi“ arba „Tėvų dalyvavimas ugdymo procese ir pagalba vaikams“.

Kadangi vaikas ikimokyklinėje įstaigoje ugdomi visą dieną (atvykdamas ir išvykdamas, maitindamasis, tvarkydamasis, prasmingai veikdamas grupėje ir lauke, dalyvaudamas muzikos ir kūno kultūros valandėlėse, būreliuose, individualiuose ugdomuosiuose žaidimuose ir pratybose su logopedu, specialiuoju pedagogu ir kitais specialistais), ugdomosios veiklos plano formą ir turinį reikėtų derinti su visais ugdytojais, kad būtų užtikrinamas vaiko visuminis, nepertraukiamas ir neperkrautas ugdymasis per dieną.

Jeigu ugdymo įstaiga yra įsitraukusi į bendradarbiavimo tinklus su kitomis ugdymo įstaigomis ar socialiniais partneriais (edukaciniais centrais, bibliotekomis, mokyklomis), dėl vaikų ugdomosios veiklos planavimo reikėtų pasitarti ir su jais.

Dėl susitarimų ugdomosios veiklos planas lanksčiau pritaikomas prie realaus vaikų gyvenimo ugdymo įstaigoje ir visų ugdymo proceso dalyvių pastangos sutelkiamos į tikslingą vaikų ugdymosi rezultatų siekimą.

Ką apmąstyti planuojant vaikų ugdymąsi ir rengiant ugdomosios veiklos planą?

Kiekvienas planavimo procesas pradedamas nuo apmąstymo. Planuodami vaikų ugdymąsi ir rengdami ugdomosios veiklos planą ikimokyklinio ugdymo auklėtojai pirmiausia atsako į esminius klausimus:

- Ko ir kodėl sieksime?
- Kaip sieksime?
- Iš ko žinosime, kaip sekasi?

Atsakymai į šiuos klausimus apima visą vaiko ugdymosi planavimo ciklą.

18 pav. Ugdymo planavimo proceso apmąstymo ciklas

Atsakydami į pirmąjį klausimą „Ko ir kodėl sieksime?“ apmąstome jau turimus ir planuojamus pasiekti vaikų gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą, jų individualius ugdymosi poreikius (žr. 18 paveikslą). Galime sau kelti klausimus, tokius kaip: iš kur aš žinau, kuriame pasiekimų žingsnyje vaikai yra, kodėl šiuo metu aktualu siekti būtent tokių vaikų gebėjimų, kodėl tai svarbu mano grupės

vaikams, jų tėvams, kiek vaikų gebės pasiekti jų amžiui būdingų gebėjimų, ko galima pasiekti su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiu vaiku? Tai padės ugdomosios veiklos plane numatyti konkrečius uždavinius ir vaikų ugdymosi rezultatus.

Atsakydami į antrąjį klausimą „Kaip sieksime?“ apmąstome, kokia vaikų veikla, priemonės, aplinka padės pasiekti plane numatytų vaikų ugdymosi rezultatų. Tai apmąstyti padės keliama klausimai: kokia veikla ir aplinka bus patraukli vaikams ir geriausiai padės ugdytis numatytus gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą, kaip bus derinama ikimokyklinio ugdymo auklėtojo inicijuojama ir spontaniška vaikų veikla, kaip į ugdymo procesą įsitrauks tėvai, kokią pagalbą vaikui gali teikti švietimo pagalbos specialistai, kaip aktyviai visi ir kiekvienas vaikas dalyvaus veikloje ir kt. Apmąstymai padės tikslingiau parinkti veiklą, priemones, aplinką, ugdytojų bendradarbiavimą ir išvengti ne tokių vertingų, daug laiko atimančių organizacinių darbų.

Atsakydami į trečiąjį klausimą „Iš ko žinosime, kaip sekasi?“ apmąstome, ką ir kaip stebėsime, kad išsiaiškintume, ar vaikai įgijo numatytus pasiekimus, reflektuojame vaiko ugdymosi procesą.

Naudinga sau kelti šiuos papildomus klausimus: apie kurių vaiko ugdymosi pasiekimų sričių pasiekimus rinksime įrodymus, kokie tai bus įrodymai, kas parodys, kad pasiekta ugdomosios veiklos plane numatytų rezultatų, į kuriuos vaikus ir kokius jų pasiekimus atkreipsime dėmesį, iš ko spręsimė, kad vaikams ugdymosi procesas buvo patrauklus, kas mums pavyko, o ką reikėtų daryti kitaip, ką tęsime ir ką keisime.

Šių klausimų apmąstymai leis įsitikinti suplanuotos ugdomosios veiklos veiksmingumu siekiant numatytų rezultatų, padės pažinti vaikų patirtį, poreikius, interesus, pasirengti kitam planavimo etapui.

Kokie yra svarbiausi ugdomosios veiklos kokybiško planavimo požymiai?

Galima išskirti du kertinius vaikų ugdomosios veiklos kokybiško planavimo bruožus: *planavimas turi būti orientuotas į vaikų ugdymosi rezultatų siekimą* ir *atviras* papildyti, keisti, koreguoti.

Ugdomosios veiklos planavimas kokybiškas, jeigu:

- orientuotas į *laukiamus vaikų ugdymosi rezultatus*, t. y. vaiko asmenybės ūgtelėjimą, įgyjamus pasiekimus, daromą pažangą;
- siejami *rezultatai realūs, konkretūs*, numatyti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje, atitinkantys įstaigos ugdymo organizavimo modelį ir sąlygas;
- atsižvelgiama į *vaikų įvairovę, jų ugdymosi poreikius ir pasiekimus*, parenkant skirtingą ugdymo turinį, būdus ir priemones;
- numatomos sąlygos *vaikų patirtinio ugdymosi situacijų kūrimuisi*;
- derinama tikslinga (ikimokyklinio ugdymo auklėtojo vaikams siūloma) ir spontaniška (vaikų sumanyta, inicijuota) vaikų veikla;
- planuojama kartu su vaikais, tėvais, visa ugdytojų komanda (grupės auklėtojai, meninio ugdymo pedagogas, švietimo pagalbos specialistai ir kt.);
- yra atviras – iš anksto suplanuojamos tik vaiko ugdymosi rezultatų siekimo gairės, paliekant galimybę ugdomosios veiklos planą nuolat pildyti, koreguoti įgyvendinimo metu.

Pirmasis ugdomosios veiklos kokybiško planavimo bruožas – numatymas, kokių rezultatų ir kaip bus siekiama, padidina plano veiksmingumą ir realumą. Planuojant svarbu atsižvelgti į kiekvieno vaiko ir vaikų grupės turimą patirtį bei pasiekimus. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų peržiūrėti turimus įrodymus (vaikų darbelius, nuotraukas su užfiksuotu veiklos procesu, atžymas planų refleksijose ar kitur) apie kiekvieno vaiko pasiekimus tose srityse, kurios ugdomosios veiklos plane numatomos tolesniems vaikų gebėjimams tobulinti. Tai padeda apmąstyti ir apsispręsti, ko vaikai galėtų pasiekti per planuojamą laikotarpį (per savaitę, dvi savaites, mėnesį). Planuodamas vaikų ugdymosi rezultatus, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas tariasi su tėvais ir vaikais. Peržiūrimos vaikų ir tėvų pasiūlytos idėjos tolesnei ugdymo veiklai.

Numačius planuojamus įgyti vaikų pasiekimus, apmąstoma, kaip sukurti ugdymosi aplinką ir skatinti vaiko ugdymosi situacijų kūrimąsi, atrinkti ugdymo turinį, numatyti idėjas, būdus, kad būtų pasiekti numatyti rezultatai.

Antrasis ugdomosios veiklos kokybiško planavimo bruožas – planavimo atvirumas. Tai toks planavimas, kai ugdomosios veiklos plane iš anksto numatomos tik svarbiausios ugdymo gairės, turint galimybę planą kasdien koreguoti, papildyti vaikų sumanymais, naujomis idėjomis, atliepančiomis išryškėjusius vaikų interesus bei polinkius. Atvirasis planas nėra užbaigtas iki jo įgyvendinimo pabaigos, jis nuolat pildomas, keičiamas, koreguojamas. Tai tarsi nuolatinis dialogas tarp vaikų, tėvų, ikimokyklinio ugdymo auklėtojų ir specialistų. Toks ugdomosios veiklos planavimas leidžia derinti iš anksto ikimokyklinio ugdymo auklėtojo tikslingai numatytą, orientuotą į rezultatų siekimą ir spontanišką, savaime kylančią pačių vaikų sumanytą veiklą.

Atvirasis ugdomosios veiklos planavimas yra lankstus ir suteikia veikimo, kūrybos ir saviraiškos laisvę tiek vaikams, tiek ikimokyklinio ugdymo auklėtojams. Iš auklėtojų vaikai sulaukia kryptingo ir tikslingo ugdymosi paskatų, o patys eina ten, kur veda jų poreikiai, interesai, vaizduotė, patirtis, iššūkių, nuotykių paieška. Vaikas ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojas drauge kuria ugdymosi situacijas, kuriose vaikas įgyja naujos patirties, plečia savo žinias ir kuria vaikiškas teorijas apie aplinkinį pasaulį.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui pasiūlius idėją vaikų veiklai, jie perima iniciatyvą, ją savaip išplėtoja, papildo naujais sumanymais. Pastebėjęs, kad vaikui kilo sumanymas, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas jį palaiko, padeda išplėtoti, skatina įžvelgti problemas ir jas spręsti, ieškoti naujų, dar neišbandytų sprendimo būdų.

Taigi į vaiko ugdymosi rezultatus orientuotas atvirasis ugdomosios veiklos planavimas sukuria sąlygas aktyviam vaiko ugdymuisi ir numatytiems pasiekimams įgyti.

Kaip, taikant Pasiekimų aprašą, ugdomosios veiklos plane numatyti vaikų ugdymosi rezultatus?

Ugdomosios veiklos planavimą palengvina Pasiekimų aprašas.

Vadovavimasis Pasiekimų aprašu ikimokyklinio ugdymo auklėtojui padeda:

- Geriau pažinti vaikus ir besiformuojančius, nuolat kintančius jų pasiekimus – žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas. Pasiekimų apraše pateikta vaikų turimų žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų raiška kasdienėje veikloje ir jų kaita pereinant nuo vieno pasiekimų žingsnio prie kito. Tai padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams atpažinti jau turimas ir dar tik besiformuojančias vaikų žinias ir supratimą, gebėjimus bei nuostatas, ir numatyti, ko bus siekiama toliau bei įtraukti tai į ugdomosios veiklos planus. Orientavimasis į vaikų pasiekimų žingsnius garantuoja ugdymo proceso planavimo nuoseklumą, tęstinumą.
- Numatyti vaikų žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų ugdymuisi tinkamiausią ugdymo turinį, būdus, priemones, pritaikyti aplinką. Laiku parinktas tinkamas ugdomasis poveikis skatina vaikų raidą. Šiose Rekomendacijose kiekvienam vaikų pasiekimų žingsniui pateiktos „Ugdymo gairės“. Jos yra orientyras ugdomosios veiklos plane numatant ugdomuosius poveikius laukiamiems rezultatams pasiekti.
- Ugdomosios veiklos plane numatyti skirtingus siektinus rezultatus atsižvelgiant į vaikų įvairovę. Kadangi kiekvienas vaikas vystosi nevienodai, pagal savo prigimtines galias, skiriasi vaikų turima patirtis, to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali būti skirtingi. Pasiekimų aprašas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams pažinti vaikus ir planuoti skirtingus ugdytinius gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą pagal jų jau turimus pasiekimus.

Kad būtų patogiau planuoti vaikų ugdymąsi per metus, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, naudodamiesi Pasiekimų aprašu, gali sudaryti savo vaikų grupei pritaikytą pasiekimų sąvadą (rinkinį). Tarkim, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai dirba su 1–2 metų vaikais. Tikėtina, kad dauguma vaikų bus pasiekę antrąjį žingsnį, tačiau bus ir tokių, kurie bus pasiekę tik pirmąjį arba jau trečiąjį žingsnį vienoje ar keliose srityse.

Planuojant vaikų pasiekimus metams numatoma, kad dauguma vaikų sieks trečiojo pasiekimų žingsnio. Tačiau vaikai, kurie buvo pirmajame pasiekimų žingsnyje, tikėtina, kad per metus pasieks antrąjį žingsnį, o tie vaikai, kurie buvo trečiajame žingsnyje – ketvirtąjį.

Taigi, grupei pritaikytas pasiekimų sąvadas gali apimti dalį pirmojo žingsnio pasiekimų, visus antrojo ir trečiojo žingsnio pasiekimus bei dalį ketvirtojo žingsnio pasiekimų. Naudojantis sąvadu patogų skirtingomis spalvomis ar simboliais paženklinėti keletą vaikų pasiekimus (turimus – viena spalva, siektinus – kita), nesutampančius su daugumos vaikų pasiekimais (žr. 7 priedą).

Grupės vaikų pasiekimų sąvadas nėra baigtinis. Jis nuolat peržiūrimas atsižvelgiant į vaikų įgyjamus pasiekimus.

Taip pat galima naudotis ir visu Pasiekimų aprašu ir tik pasibraukti savos grupės vaikų turimus (viena spalva) ir siektinus (kita spalva) pasiekimus.

Kokie galimi ugdomosios veiklos planavimo būdai?

Į vaikų ugdymosi rezultatus orientuotas atvirasis ugdomosios veiklos planavimas

Vaikų ugdymosi rezultatų ir jiems pasiekti skirtos ugdomosios veiklos planavimo forma turi būti tokia, kuri leidžia realizuoti svarbiausius kokybiško planavimo principus.

Į vaikų ugdymosi rezultatus orientuoto atvirojo ugdomosios veiklos plano forma

Ugdomosios veiklos pavadinimas (tema, projekto, tyrinėjamos problemos, kūrybinės raiškos savaitės ar kt. pavadinimas) (3-asis etapas)

Ugdymo uždaviniai (2-asis etapas)

Ugdymosi aplinka ir priemonės (6-asis etapas)

Vaikų pasiekimai (1-asis etapas)	Vaikų idėjos ir sumanymai (4-asis etapas)	Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai (5-asis etapas)
Lygiagrečiai tobulėjantys kiti pasiekimai (8-asis etapas)		
Tėvų (globėjų), senelių, specialistų idėjos, pagalba, dalyvavimas (7-asis etapas)		
Vaikų pasiekimų refleksija, idėjos dėl tolimesnio ugdymosi. Savo veiklos refleksija (9-asis etapas)		

Siūloma į vaikų ugdymosi rezultatus orientuoto atvirojo ugdomosios veiklos plano forma atitinka visus šiuolaikiniam planavimui keliamus reikalavimus, tačiau, žinoma, tėra viena iš daugelio galimų planavimo formų. Dėl vaikų ugdomosios veiklos planavimo formos turėtų susitarti ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir visa įstaigos bendruomenė.

Ugdomosios veiklos planavimo etapai

Vaikų ugdomosios veiklos planas gali būti sudaromas skirtingos trukmės ugdomosios veiklos laikotarpiams – savaitei, dviem trimis savaitėms ar mėnesiui. Rengiant planą iš anksto apmąstomi ir atrenkami vaikų pasiekimai, kuriuos vaikai turėtų įgyti planuojamo laikotarpio pabaigoje. Taip pat numatomos svarbiausios vaikų ugdomosios veiklos, padedančios įgyti laukiamus pasiekimus, gairės. Planas vėliau pildomas jau vykstant ugdymosi procesui, reaguojant į konkrečias vaikų veiklos situacijas bei jose išryškėjančius vaikų ugdymosi poreikius ir interesus.

Galima išskirti šiuos svarbiausius į vaikų ugdymosi rezultatus orientuoto atvirojo ugdomosios veiklos plano rengimo etapus.

Planuojamų įgyti vaikų pasiekimų numatymas (1-asis etapas)

Apsispręsti, ko bus siekiama, padeda ne tik vaikų turimų gebėjimų, nuostatų, žinių ir supratimo išsiaiškinimas, bet ir visos vaikų ugdymo situacijos apmąstymas. Galbūt vaikai jau yra išsakę, ką norėtų veikti ugdymo įstaigoje ar už jos ribų. Gal liko nerealizuotų ar nebaigtų įgyvendinti vaikų idėjų, kurias verta pratęsti. Girdėkime vaikų balsus ir pasiūlykime tai, kas jiems įdomu. Gal turime kokių nors tėvų pasiūlymų? Gal kas nors įdomaus vyksta bendruomenės gyvenime? Kas svarbu grupės vaikams? Panašūs apmąstymai padeda prasmingai pasirinkti, vaikų ugdymąsi grįsti jų gyvenimo šioje įstaigoje realijomis.

Rengiant ugdomosios veiklos planą, pirmiausia užpildoma skiltis „Vaikų pasiekimai“. Apmąstoma, kokių Pasiekimų apraše nurodytų vaikų ugdymosi rezultatų bus siekiama – kokios vaiko ugdymosi pasiekimų sritys bus pasirenkamos (pvz., sakinė kalba, bendravimas su bendraamžiais, aplinkos pažinimas ar kt.), kelinto žingsnio (pvz., trečiojo, penktojo ar šeštojo) pasiekimų bus siekiama.

Rekomenduojama siekti pasiekimų iš keleto (dviejų–keturių) vaikų ugdymosi pasiekimų sričių. Rengiant vėlesnius ugdomosios veiklos planus pasirenkamos vis kitos vaikų ugdymosi pasiekimų sritys, kad per metus vaikų ugdymasis po keletą kartų apimtų visas 18 vaikų ugdymosi pasiekimų sričių.

Kelintame žingsnyje aprašytų vaikų ugdymosi pasiekimų bus siekiama, priklauso nuo vaikų amžiaus ir jų turimos ugdymosi patirties. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas stengiasi pažinti grupės vaikus. Jis vadovaujasi Pasiekimų aprašu, kad atpažintų jau turimus kuriame nors iš pasiekimų žingsnių aprašytus vaikų gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą (pvz., nustato ir gebėjimą, ir pasiekimų žingsnį). Skiltyje „Vaikų pasiekimai“ įrašomi ne vaikų jau turimi, bet siektini gebėjimai, nuostatos, žinios ir supratimas, t. y. nurodoma, kokį pasiekimą įgis vaikai. Skliaustuose galima pasižymėti, kurį žingsnį atitinka siektinas gebėjimas, nuostata, žinios ir supratimas. Jei grupės vaikai turi gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą, priskirtinus skirtingiems žingsniams, ugdomosios veiklos plane numatomi skirtingų žingsnių gebėjimai, nuostatos, ži-

nios ir supratimas. Pvz., grupėje vieno vaikų pasiekimai „Sakinė kalba“ srityje yra trečiojo žingsnio, kitų – ketvirtojo žingsnio. Tada, planuojant vaikų ugdymąsi, orientuojamasi su vienais vaikais siekti ketvirtojo, su kitais – penktojo pasiekimų žingsnio gebėjimų, nuostatų, žinių ir supratimo.

Ugdomosios veiklos plane gali būti numatyti ne galutiniai pasiekimų žingsnyje numatyti gebėjimai, nuostatos, žinios ir supratimas, o tarpinis rezultatas. Pvz., iš pasiekimų srities „Sakinė kalba“ 4-ojo pasiekimų žingsnio gebėjimo „Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato...“ gali būti siekiama tarpinio rezultato „Pasako, kur matė tai, ką nupiešė“.

Ugdymo uždaviniai (2-asis etapas)

Antrasis etapas rengiant ugdomosios veiklos planą yra numatyti ugdymo uždavinius. Uždaviniai keliami remiantis siektiniais vaikų gebėjimais, nuostatomis, žiniomis ir supratimu, jau įrašytais skiltyje „Vaikų pasiekimai“.

Formuluojant uždavinius reikėtų:

- į ugdymo procesą žvelgti iš vaiko perspektyvos, numatant, kokius gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą įgis vaikas, ką norime, kad jis pasiektų;
- kelti konkrečius (susijusius su siekiamais išmatuojamais rezultatais) uždavinius;
- skirtingos trukmės (savaitės, mėnesio) planuose kelti per tą laikotarpį realiai pasiekiamus uždavinius;
- kelti uždavinius, orientuotus į vaikų nuostatų, gebėjimų, patirties, supratimo plėtotę;
- formuluoti arba būsimoju laiku, kaip baigtinį rezultatą (sukurs, atras, išgyvens), arba kaip ikimokyklinio ugdymo auklėtojo siekimą, kad vaikas įgytų žinių, išsiugdytų gebėjimą, ugdytųsi nuostatas (siekti, kad vaikas atliktų kito būseną; priimtų sprendimus; jaustų atsakomybę už savo ir kitų saugumą ir pan.).

Pateikiame keletą uždavinių formulavimo iš vaiko perspektyvos pavyzdžių.

Formulavimas būsimoju laiku:

Vaikas:

- Norės būti sveikas, stiprus ir gyventi sveikai.
- Domėsis aplinka ir sieks ją aktyviai tyrinėti.
- Supras, apie ką yra jam skaitomas tekstas.
- Kalbės apie tai, ko nori išmokti, ką darys, kad to išmoktų.
- Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreikš kitiems atpažįstamais vaizdais.
- Skaičiuos iki penkių.

Formulavimas tariamąja nuosaka:

Siekti, kad vaikas:

- Norėtų būti sveikas, stiprus ir gyventi sveikai.
- Domėtusi aplinka ir siektų aktyviai ją tyrinėti.
- Suprastų, apie ką yra jam skaitomas tekstas.
- Kalbėtų apie tai, ko nori išmokti, ką darys, kad to išmoktų.
- Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreikštų kitiems atpažįstamais vaizdais.
- Skaičiuotų iki penkių.

Numačius, ko turėtų pasiekti vaikas, apmąstoma, kaip to sieks pedagogas: kokią ugdomąją veiklą organizuos, kokias ugdymo formas parinks, kokią veiklą ir priemones pasiūlys vaikams, kaip sudarys galimybes jiems turėti savo idėjų ir sumanymų, kaip skatins į ugdymosi procesą įsitraukti tėvus ir kt. (3-iasis–7-asis planavimo etapas).

Ugdomosios veiklos pavadinimas (3-iasis etapas)

Numačius laukiamus vaikų pasiekimus ir iškelus uždavinius apmąstoma, kokia ikimokyklinio ugdymo auklėtojo inicijuota vaikų veikla ir kokia ugdymo organizavimo forma padės vaikui sėkmingai siekti numatytų rezultatų. Ugdomosios veiklos pavadinimas suformuluojamas atsižvelgiant į vaikų veiklos turinį, veiksena, naudojamas priemones ir kt. Pavadinimas gali būti susijęs ir su ugdomosios veiklos forma, pvz., „Išvyka į mišką“. Jeigu grupėje vaikų veikla sukasi apie tam tikros tematikos reiškinį, pavadinimas gali būti konkreti vaikų veiklos tema. Pvz., „Gražioji ir piktoji ugnis“, „Šiuokšlėms – ne. Norim gyventi švariau“, „Pažįstu judėdamas, kuriu pažindamas“.

Jeigu grupėje planuojamas ugdomasis projektas, veiklos pavadinimas sutampa su projekto pavadinimu, pvz., „Vyresniųjų brolių ir sesučių dienos grupėje“.

Jeigu grupėje tyrinėjama ir sprendžiama kokia nors problema, pavadinimu gali tapti probleminis klausimas, pvz., „Kaip grupėje gyventi be peštynių?“, „Ką aš galiu suskaičiuoti?“

Veiklos pavadinimą ikimokyklinio ugdymo auklėtojas kuria kartu su vaikais, tėvais, visa įstaiigos bendruomene.

Vaikų idėjos ir sumanymai (4-asis etapas)

Rengiant ugdomosios veiklos planą laikomasi nuostatos, kad iš anksto ikimokyklinio ugdymo auklėtojo planuojamos idėjos vaikų veiklai turi užimti nedidelę vaiko dienos dalį. Būtina palikti pakankamai laiko vaikų spontaniškam, savaiminiam ugdymuisi: žaidimams, paties vaiko sumanymams bei jų realizavimui, saviraiškai, kūrybai.

Vaikų pasiekimai tobulėja ne tik tada, kai jie įsitraukia į ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pasiūlytą veiklą ir ją plėtoja drauge su auklėtoju, bet pirmiausia tada, kai jie žaidžia, veikia tai, ką patys sugalvoja, kas jiems nuoširdžiai įdomu ir aktualu.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas stebi, ką sumanė vaikai, ir kelias įdomiausias vaikų idėjas užrašo ugdomosios veiklos plano skiltyje „Vaikų idėjos ir sumanymai“. Būtina reflektuoti, kokius gebėjimus, kokias nuostatas ugdėsi, kokias žinias ir supratimą įgijo vaikai. Jeigu vaikai ugdėsi nuostatas ir gebėjimus, įgijo žinias ir supratimą, jau numatytus plano uždaviniuose, vaikų idėja užrašoma viršutiniame skilties „Vaikų idėjos ir sumanymai“ laukelyje ties atitinkamu numatytu pasiekimu skiltyje „Vaikų pasiekimai“. Jeigu vaikai ugdėsi kitus, nei numatyta uždaviniuose, gebėjimus ir nuostatas, vaikų idėja užrašoma apatiniame skilties „Vaikų idėjos ir sumanymai“ laukelyje ties skiltimi „Lygiagrečiai tobulėjantys kiti pasiekimai“ (8-asis etapas). Dėmesys vaikų idėjoms ir jas plėtojant įgytiems gebėjimams, nuostatoms, žinioms ir supratimui padeda suvokti vaiko spontaniško ugdymosi reikšmę, leidžia pripažinti vaiką kaip lygiavertį ugdymo proceso partnerį suprantant, kiek daug gebėjimų vaikai įgyja natūraliai, be tikslingo suaugusiųjų poveikio. Kokybišką vaikų ugdymąsi garantuoja tikslingo ugdymo ir spontaniško vaikų ugdymosi dermė.

Be to, vaikų sumanymai ir idėjos padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui geriau suprasti, kuo domisi vaikai ir ugdomosios veiklos planą papildyti naujomis idėjomis.

Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai (5-asis etapas)

Šioje skiltyje įrašomos ikimokyklinio ugdymo auklėtojo vaikams siūlomos veiklos idėjos. Idėjos vaikų veiklai parenkamos tokios, kurios orientuotos siekti ugdomosios veiklos plane numatytų rezultatų. Prieš planuojant vertėtų apgalvoti, kiek ir kokių idėjų bus siūloma *visos grupės, vaikų grupelių ar atskirų vaikų individualiai veiklai*. Visos veiklos formos yra svarbios, turi savo paskirtį ir turėtų išlikti planuojant vaikų veiklą. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo idėjos, skirtos vaikų veiklai, numatomos ir užrašomos žvelgiant iš vaiko perspektyvos. Idėjos atrenkamos ir planuojamos vadovaujantis įstaiigos ikimokyklinio ugdymo programa.

Visos grupės veikla skirta skatinti vaikus domėtis, nuteikti juos aktyviai veiklai ir kūrybai. Visiems kartu organizuojama veikla, kurios vaikai negali atlikti grupelėse ar individualiai (kūrinių klausymas ir diskutavimas, bendri kokių nors reiškinų tyrinėjimai, išvykos, akcijos, susitikimai, projektų kūrimas, tarimasis dėl ko nors ir kt.). Visos grupės veiklos metu vaikai turėtų patirti įspūdžių, žadinančių norą ką nors veikti, tyrinėti, kurti grupelėse ar individualiai.

Veiklos grupelėse būtina sąlyga – vaiko veiklos pasirinkimo laisvė. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pasiūlo idėjų vaikų veiklai grupelėmis įvairiose grupės erdvėse, tačiau tai turi būti tik pradinė vaikų veiklos paskata. Vaikai skatinami savaip plėtoti, keisti, įgyvendinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pasiūlytą veiklą. Be to, grupėje kuriamos sąlygos, skatinančios pačių vaikų sumanymus, idėjas. Taigi, vaikų veikla grupelėse – tai pačių vaikų sumanyta veikla arba savitas ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pasiūlytos veiklos plėtojimas.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo siūlomos idėjos vaikų grupelių veiklai įrašomos ugdomosios veiklos plano skiltyje „Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai“, o patiems vaikams kilusios idėjos pažymimos skiltyje „Vaikų idėjos bei sumanymai“.

Individuali veikla. Ši veikla skirta ikimokyklinio ugdymo auklėtojui individualiai bendrauti ir bendradarbiauti su vaiku. Idėjos individualiai veiklai su vaiku gerai apgalvojamos sprendžiant, kokios paramos vaikui reikia, kokie jo gebėjimai tobulėja nepakankamai sparčiai ir būtina skatinti jų plėtojimą, kokius talentus vaikas turi ir kaip juos toliau plėtoti. Kiekvienam vaikui aktualus individualus bendravimas su suaugusiuoju, tad ikimokyklinio ugdymo auklėtojo asmeninio dėmesio bent reikėtų turėti sulaukti kiekvienas vaikas. Idėjos individualiai vaikų veiklai pažymimos ugdomosios veiklos plano formos skiltyje „Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai“. Jeigu individualaus bendravimo situacijas inicijavo vaikas, jos fiksuojamos skiltyje „Vaikų idėjos ir sumanymai“.

Ugdymosi aplinka ir priemonės (6-asis etapas)

Numačius vaikų veiklos idėjas būtina sukurti joms realizuoti tinkamą aplinką bei parinkti skirtingas vaikų galimybes atitinkančių įvairių ugdymo priemonių. Planuodamas vaikų ugdymo procesą ikimokyklinio ugdymo auklėtojas apgalvoja, kaip bus keičiama visa ugdymo aplinka, tačiau į ugdomosios veiklos planą įtraukia tik išskirtinius aplinkos pakeitimus ar priemones, tai, ką pasigamins kartu su vaiku. Apgalvojama, ar įstaigos aplinka, priemonės, žaislai, išvykos už įstaigos ribų skatins vaikus domėtis tuo, kas vyksta aplinkui, ir ugdytis praktiškai veikiant.

Tėvų (globėjų), senelių, specialistų idėjos, pagalba, dalyvavimas (7-asis etapas)

Ugdomosios veiklos planas turėtų būti atviras tėvų (globėjų), senelių, švietimo pagalbos specialistų idėjoms.

Tėvus reikėtų įtraukti kaip visateisius ir aktyvius ugdymo proceso modeliavimo ir planavimo dalyvius. Į vaikų ugdymą įsitraukę tėvai padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui išsiaiškinti vaikų gebėjimus, interesus ir polinkius. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, kuris pritaria tėvų iniciatyvai ir įtraukia tėvų siūlomas idėjas į ugdomosios veiklos planą, sėkmingiau pasiekia iškeltų vaikų ugdymo uždavinių.

Vaikų pasiekimų refleksija, idėjos dėl tolimesnio ugdymosi. Savo veiklos refleksija (9-asis etapas)

Į vaikų ugdymosi rezultatus orientuoto atvirojo ugdomosios veiklos plano vaikų pasiekimų refleksijos skiltyje ikimokyklinio ugdymo auklėtojas įrašo savo pastabas apie tai, kokius numatytus gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą vaikai ugdėsi sėkmingai, patikslina, kuriame pasiekimų žingsnyje yra vaikai, pažymi, kokių plane numatytų vaikų pasiekimų jiems nepavyko pasiekti. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai trumpai pažymi, iš kokių įrodymų jie apie tai sprendžia. Auklėtojai taip pat apgalvoja ir trumpai užrašo savo samprotavimus, kodėl, jų nuomone, vaikai vienus gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą ugdėsi sėkmingai, o kitus – ne taip sėkmingai. Ar tinkamai buvo parinktas ugdymo turinys, idėjos vaikų veiklai, ar jos atitiko vaikų interesus ir mokymosi būdus, ar veikla nebuvo per sunki, ar pakako ikimokyklinio ugdymo auklėtojo paramos ir kt. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas apmąsto ir pasižymi keletą idėjų, kaip kitaip tokią veiklą reikėtų organizuoti ateityje.

Refleksijos skiltyje tikslinga trumpai pakomentuoti vaikų pasiūlytas idėjas apmąstant, kokius vaikų ugdymosi poreikius ar naujai atsiskleidusius gebėjimus šios idėjos padeda atskleisti.

Planavimo metodas „Plaukimo takeliai“

„Plaukimo takeliais“ pavadintą planavimo metodą 2012 metais Lietuvos pedagogams pasiūlė Chris Wheatley iš Jungtinės karalystės (*National Lead professional for Leadership of AfA Head of Cotgrave Candleby Lane teaching School*).

Metodo esmė – planuodamas vaikų ugdymo ir ugdymosi procesą ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pirmiausia numato konkrečius vaikų ugdymosi rezultatus. Veiklos planuojamos tokios, kurios padės pasiekti numatomų ugdymosi rezultatų. Šis planavimo metodas sąlygiškai pavadintas „Plaukimo takeliais“. Įvairi vaikų veikla, skirta ugdymosi rezultatui pasiekti, yra tarsi plaukimo takeliai baseine – nuo pradžios iki pabaigos. Planas nėra baigtinis, jis koreguojamas, papildomas vaikų, tėvų idėjomis. Išplėstas planas turėtų padėti pasiekti numatytų rezultatų. Planą papildžius vaikų, tėvų idėjomis, kai kurios ikimokyklinio ugdymo auklėtojų numatytos veiklos gali būti nukeltos į vėlesnį laiką.

Plano forma ir pildymo eiga	
1-asis žingsnis.	Situacija
2-asis žingsnis.	Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys
3-iasis žingsnis.	Trukmė
4-asis žingsnis.	Tema, projektas
5-asis žingsnis.	Ugdymo uždavinys(-iai)
6-asis žingsnis.	Galutinis vaiko(-ų) pasiekimų rezultatas pasiekus uždavinį
7-asis žingsnis.	Veikla
8-asis žingsnis.	Vaiko pasiekimai konkrečioje veikloje, kurie lemia galutinį rezultatą
9-asis žingsnis.	Priemonės
10-asis žingsnis.	Tėvų, kitų darželio pedagogų, specialistų siūlymai, pagalba vaikų veiklai
11-asis žingsnis.	Vaikų idėjos, jų sumanyta veikla
12-asis žingsnis.	Veiklos refleksija ir ateities idėjos

Planavimo žingsniai

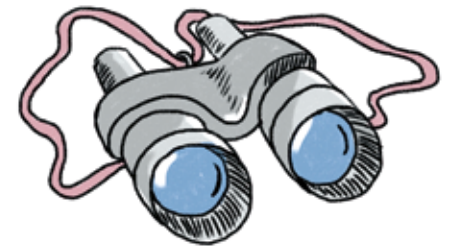
- **1-asis žingsnis. Situacija.** Apgalvojama esama situacija. Kada pradedamas planavimas? Koks vaikų amžius? Kokie jų pasiekimai? Kokie įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos tikslai? Kokias idėjas norima įgyvendinti ir pan.
- **2-asis žingsnis. Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys.** Naudojantis Pasiekimų aprašu apgalvojamos ir pasirenkamos vaikų ugdymosi pasiekimų sritys. Priklausomai nuo to, kiek laiko bus įgyvendinamas planas, pasirenkamas sričių skaičius. Pasirenkamos tik tos sritys, kurių rezultatų tikimasi ir kurias ikimokyklinio ugdymo auklėtojas stebės plano įgyvendinimo metu.
- **3-iasis žingsnis. Trukmė.** Apgalvojama, kiek reikės laiko planui įgyvendinti.
- **4-asis žingsnis. Tema, projektas.** Planuojant gali būti pasirenkama ir įvardijama tema ar projektas.
- **5-asis žingsnis. Ugdymo uždavinys(-iai).** Gali būti užrašomas vienas uždavinys arba formuluojami keli uždaviniai. Jis (jie) gali būti formuluojamas(-i) pagal įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos tikslus, remiantis vaikų pasiekimų stebėjimo analizės duomenimis. Uždavinys(-iai) formuluojamas(-i) konkretus, iš vaiko pozicijos. Užrašoma, ką vaikai veiks, kalbės, darys ir pan.
- **6-asis žingsnis. Galutinis vaiko(-ų) pasiekimų rezultatas pasiekus uždavinį.** Suformulavus uždavinį apmąstomi vaikų ugdymosi rezultatai. Jie užrašomi „Plaukimo takelių“ paskutinėje lentelės dalyje. Rezultatai turi būti konkretūs, išmatuojami. Vaikai yra nevienodi ir pasiekia skirtingų rezultatų. Šioje skiltyje gali būti nurodomi vaikų vardai ir kokių individualių rezultatų tikimasi. Nebūtina išsamiai apibūdinti kiekvieną vaiką, tačiau ypatingus atvejus vertėtų pasižymėti. Apgalvojant vaikų ugdymosi rezultatus padeda atsakymai į klausimus: ką vaikas(-ai) darys, kaip bus, kai uždavinys bus pasiektas? Nauji vaiko(-ų) atliekami veiksmai, elgsena parodo įgytus gebėjimus. Modeliuojant rezultatą, kurio bus siekiama pagal išsikeltą uždavinį, naudojamos Pasiekimų aprašu, tačiau nenurašomi baigtiniai jame nurodyto žingsnio gebėjimai. Užrašomas tarpinis rezultatas, kuris yra sudedamoji galutinio gebėjimo dalis.
- **7-asis žingsnis. Veikla.** Planuojama vaikų ugdymo ir ugdymosi veikla rezultatui pasiekti. Gali būti išskiriama visos grupės veikla, vaikų grupelių veikla bei vaikų individuali veikla. Veikla turėtų būti prasminga, kuria būtų pasiekti išsikelti uždaviniai, ir nukreipianti siekiamo rezultato link. Suplanuojama dalis veiklų paliekant erdvės vaikų spontaniškai pasiūlytoms idėjoms įgyvendinti.
- **8-asis žingsnis. Vaiko pasiekimai konkrečioje veikloje, kurie vestų galutinio rezultato link.** Apmąstoma, kaip pasiekimai ir vaikų veikla tarpusavyje derės, kiek tikėtina, kad planuojama veikla ves laukiamo galutinio rezultato link. Šis žingsnis yra skirtas patikrinti, kad planuojama vaikų veikla nebūtų perteklinė, tinkamai vestų siektino rezultato link. Šioje skiltyje užrašomi konkretūs vaiko(-ų) ugdymosi pasiekimai atliekant veiklą.

- **9-asis žingsnis. Priemonės.** Apgalvojamos priemonės, kurios bus reikalingos veiklai atlikti. Užrašomos ne nuolatinės, o specifinės ir tik tai veiklai naudojamos priemonės.
- **10-asis žingsnis. Tėvų, kitų darželio pedagogų, specialistų siūlymai, pagalba vaikų veiklai.** Užrašomos plano įgyvendinimo laikotarpiu pasiūlytos tėvų, kitų darželio pedagogų idėjos.
- **11-asis žingsnis. Vaikų idėjos jų sumanyta veikla.** Užrašomos plano įgyvendinimo laikotarpiu pasiūlytos vaikų idėjos. Pasiūlytos idėjos tampa sudėtine plano dalimi.
- **12-asis žingsnis. Veiklos refleksija ir ateities idėjos.** Šią skiltį galima pildyti kiekvieną dieną. Rašoma kaip sekėsi pasiekti numatytų ugdymosi rezultatų? Kiek tikslinga buvo veikla? Ką darytume kitaip? Į ką reikėtų atkreipti dėmesį ateityje. Refleksijos dalyje pageidautina užrašyti vaikų individualius pasiekimus. Detali refleksija naudinga ikimokyklinio ugdymo auklėtojui vertinant vaikų pasiekimus. Ką reikėtų daryti ateityje, kaip sekėsi vaikams.

Daugiau ugdomosios veiklos planavimo pavyzdžių rasite 8, 9, 10, 11, 12 prieduose.

Kur rasti daugiau informacijos?

- Metodinės rekomendacijos dėl ikimokyklinio ugdymo organizavimo formų įvairovės. 2013. Prieiga internete: http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir758/dir37/dir1/5_0.php.

Užrašai

7. VAIKŲ PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS ATSKLEIDŽIANTYS PAVYZDŽIAI IR UGDYMO GAIRĖS

7. VAIKŲ PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS ATSKLEIDŽIANTYS PAVYZDŽIAI IR UGDYMO GAIRĖS

Skyriuje pateikiamos vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, kuriose išskirtos esminės nuostatos ir gebėjimai, sampratos, vaiko ugdymosi pasiekimų žingsniai, juos atskleidžiantys pavyzdžiai ir ugdymo gairės.

Skyriaus turinį atskleidžia toliau pateikta schema.

15 pav. Skyriaus turinį atskleidžianti schema

Pateikiant kiekvienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities sampratą, aptariami penki svarbiausi aspektai.

1. Trumpai apibūdinama konkreti vaiko ugdymosi pasiekimų sritis, atsakant į klausimą „Kas tai?“ Ugdymosi pasiekimų sritis apibūdinama plačiau, jeigu:
 - iki šiol ji nebuvo aiškiai išskirta tarp vaiko ugdymosi rezultatų (pvz., iniciatyvumas ir atkaklumas);
 - jeigu ji nėra pakankamai aiški ikimokyklinio ugdymo auklėtojams (pvz., mokėjimas mokytis);
 - jeigu per pastaruosius penkerius metus pasikeitė su šia sritimi susiję vaiko ugdymosi rezultatų prioritetai (pvz., matavimas, skaičiavimas).

Kiekviena vaiko ugdymosi pasiekimų sritis turi savitą vidinę struktūrą, kuri taip pat aprašoma sampratoje. Be to, sampratoje paaiškinamos ir kai kurios ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ne visai aiškios ar naujai vartojamos sąvokos.

2. Trumpai apibūdinama ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų srities vertybinių nuostatų ir esminių gebėjimų raiška. Vaikų žinios ir supratimas atskleidžiami kaip integrali vaiko nuostatų ir gebėjimų dalis, todėl atskirai neapibūdinami. Paaiškinama:
 - kas būdinga vaikui iki šešerių metų;
 - kokiose kasdienio gyvenimo ar veiklos situacijose tai galima pastebėti;
 - kaip vaikas ugdomi tos srities nuostatas ir gebėjimus.
3. Aptariant vaiko įgytų pasiekimų naudą, aprašoma, kokią įtaką ji turi:
 - sveikatai, saviraiškai, pozityviems tarpusavio santykiams;
 - ugdymosi sėkmei mokykloje;
 - tolesnio gyvenimo sėkmei.
4. Aprašant, ko reikia sėkmingai plėtoti vaiko nuostatoms ir gebėjimams, išryškinama:
 - santykių su ugdytojais ir bendraamžiais poveikis,
 - ugdymąsi skatinančios aplinkos kūrimo bei taikomų ugdymo būdų įtaka,
 - pasiekimų refleksijos, grįžtamojo ryšio vaikui ir tėvams svarba.

Kiekvienai vaiko ugdymosi pasiekimų sričiai gali būti aktualūs vis kiti dalykai. Kadangi vaikų žinios ir supratimas suprantami kaip integrali vaiko nuostatų ir gebėjimų dalis, jie nėra atskirai apibūdinami.

5. Esminė nuostata ir gebėjimas įgyjami palaipsniui, nuo gimimo iki šešerių metų. Be to, gebėjimas nėra vienalytis, paprastai jis sudarytas iš kelių komponentų. Siekiant atkreipti dėmesį į esminio gebėjimo komponentus (jeigu aktualu, ir į žinias bei supratimą), jie kiekviename žingsnyje išskirti taškais.

Lentelėse pateikti vaiko ugdymosi pasiekimų srities sampratą atitinkantys tos srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, vaiko pasiekimų žingsniai, juos atskleidžiantys pavyzdžiai ir ugdymo gairės.

1. Kiekvienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, pateikti lentelės viršuje, atskleidžia, ko turėtų pasiekti vaikas nuo gimimo iki šešerių metų.
2. Lentelėje taip pat pateikiami šeši vaiko ugdymosi pasiekimų žingsniai, kurie rodo jo pažangą, ugdantis nuo gimimo iki šešerių metų. Taip pat išskirtas septintasis žingsnis. Tai orientyras ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, kaip toliau ugdyti vaikus, kurie, būdami penkerių metų, jau yra pasiekę šeštajame žingsnyje numatytų ugdymosi rezultatų.
3. Siekiant padėti tiksliau atpažinti, kuriame ugdymosi pasiekimų žingsnyje yra vaikas, lentelėje pateikti vaikų pasiekimų lygmenį atskleidžiantys pavyzdžiai. Jie parinkti taip, kad rodytų, kaip vaiko žinios ir supratimas, gebėjimas, nuostata pastebimi kasdienėje vaiko ugdymosi veikloje ar buityje.
4. Paskutinėje lentelės skiltyje pateikiamos kai kurios vaiko ugdymo gairės – kaip ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų kurti vaiko ugdymosi situacijas, kad jis pasiektų konkrečiame žingsnyje numatytus rezultatus.
5. Po lentelės pateikiami ženklai, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą vaikams, bei rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams, kaip juos ugdyti.

7.1. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai. Kas tai?

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi mokantis valgyti pačiam, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.).

Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdomi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, laikydamasis asmens higienos.

Vaiko **saugus elgesys** formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas.

Taisyklinga laikysena nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinio amžiaus vaikas turėtų įgyti supratimą apie tai, ką ir kaip reikėtų valgyti, išmokti praustis, savarankiškai apsirengti ir nusirengti, saugiai elgtis su įvairiais aštriais, degiais, pavojingais daiktais, susitvarkyti žaislus ir veiklos vietą.

Vaikas mokosi valgyti pats, maitintis sveikai, atpažįsta skirtingus maisto produktus, įvardija alkį ar sotumą, pratinasi gražiai elgtis prie stalo, paimti stalo įrankius ir taisyklingai jais naudotis.

Vaikas mokosi plautis rankas, kai jos purvinos; tvarkosi ir prižiūri savo drabužius bei avalynę, aplinką; stengiasi taisyklingai sėdėti ir stovėti.

Sėkmingai besiformuojančių kasdienio gyvenimo įgūdžių nauda

Įgydamas kasdienio gyvenimo įgūdžius, vaikas ugdomi:

- savarankiškumą,
- tvarkingumą,
- atsakingumą,
- pasitikėjimą savimi,
- savivoką,
- saugumą ir sveikatą.

Ko reikia, kad vaiko kasdienio gyvenimo įgūdžiai plėtotųsi sėkmingai?

Įgūdžius vaikai įgyja individualiai. Kad sėkmingai plėtotųsi vaiko kasdienio gyvenimo įgūdžiai, reikia:

- nedaryti spaudimo, tačiau ir nepraleisti laikotarpio, kai vaikas pasirengęs pirmam kartui;
- savo ir kitų pavyzdžiu daug kartų rodyti, ką ir kaip reikia daryti, veiksmus komentuoti žodžiais;
- skatinti, palaikyti vaiko pastangas, užmezgant akių kontaktą, palydint veiksmus raminais judesiais;
- pavykusį veiksma pažymėti, pagirti, kol vaiko įgūdis išstobulės;
- nedaryti už vaiką to, ką jis geba pats, skatinti vaiko savarankiškumą;
- netrikdyti vaiko pagalba, kai jis kantriai mokosi naujo įgūdžio, tačiau pastebėti, kai jam reikia paramos.

Grupėje:

- sukurta estetiška ir švari aplinka;
- įrengta valgymo vieta, kurioje vaikas turi ir žino savo vietą prie stalo;
- sukurta žaidybinė erdvė, skatinančios vaikus ugdytis asmens higienos įgūdžius.

Miegamajame ir rūbinėje:

- sudarytos sąlygos kiekvienam vaikui ruošiantis poilsiui individualiai tvarkingai susidėti rūbus ant kėdutės;
- rūbų spintelės pažymėtos simboliais.

Prausykloje ir tualete:

- rankšluostinėse sukabinti simboliais pažymėti rankšluostukai;
- lentynos tualetiniams puodukams, kurie pažymėti tokiais pat simboliais. Atskiros tualetų kabinos mergaitėms ir berniukams.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai,
- kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai,
- saugaus elgesio įgūdžiai,
- taisyklinga kūno laikysena.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.		
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.		
1-asis žingsnis • Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	• Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima dviem pirštais ar sauja.	• Skatinti valgyti pirštais. Tirtą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“, pratinti būti savarankiškam.
2-asis žingsnis • Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai.	• Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko.	• Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ar parodant, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“.
• Kartais parodo mimiką, ženkla arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	• Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. • Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. • Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jas nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. • Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą.	• Atsižvelgiant į vaiko tuštini-mosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. • Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojant rengimosi veiksmus (pvz., pritaikyti tam žaidimą „Jurgelis meistrelis“). Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką)“ ir t. t. • Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime meškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį.“

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		• Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.
3-iasis žingsnis • Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.	• Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta.	• Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). Prižiūrėti, kad vaikas valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką jais žaisti.
• Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	• Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. • Mėgina apsiauti batukus, apsilvilti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. • Prieš valgį, pasinaudojęs, tualetu susitęsęs pats plaunasi rankas. Susitęsęs prausiasi ir šluostosi veidą. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.	• Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. • Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“. Skatinti klausytis ir (ar) imituoti eilėraštykus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“. • Naudoti įvairias spalvotas, kvėpiančias vaikiškas higienos priemones. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. • Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo vietą, turi savo vietą, vietą numylėtą.“

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgdamas nekalba, neužiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojami šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėle. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. 	<ul style="list-style-type: none"> Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranai ir kt.). Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti.
<ul style="list-style-type: none"> Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. 	<ul style="list-style-type: none"> Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu. Priminus šukuojasi plaukus šukomis. Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. 	<ul style="list-style-type: none"> Rekomenduoti tėvams aprenkti vaikus patogiais ir lengvai aprenčiamais drabužiais. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotųsi nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant.
<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. 	<ul style="list-style-type: none"> Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrėjęnt paveikslėlius,

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		<p>vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį.</p> <ul style="list-style-type: none"> Organizuoti saugaus elgesio savaites (viktoriais), kviešti medicinos darbuotojus, gaisrininkus.
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. 	<ul style="list-style-type: none"> Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai. Valgo įvairų maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, guminukus). Pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kad saldžiuosius gėrimus gerti nesveika. Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą. 	<ul style="list-style-type: none"> Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei.
<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepinti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Sudėda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. 	<ul style="list-style-type: none"> Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų savarankiškumą. Pasiūlyti vaikams tvarkantis apsirengti specialiais vaikiškais darbo drabužiais – prijuostelėmis, kepurėlėmis.
<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas, ką nors veidamas stengiasi saugoti save ir kitus. 	<ul style="list-style-type: none"> Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje (stengiasi bėgti nekliudydami kitų, nelipti ant tvoros). 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		<ul style="list-style-type: none"> Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Žaidimas „Saugių žodžių piramidė“: kiekvienas vaikas „stato“ saugių žodžių piramidę, aukščiausia piramidė tampa saugaus elgesio nuostatomis.
<ul style="list-style-type: none"> Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis. 	<ul style="list-style-type: none"> Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Taisyklingai naudojasi peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiaja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbų (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti loto, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.). Žaidžiant su lėlėmis ar kitus žaidimus rūšiuoti maisto produktus (jų paveikslėlius) į naudingus ir vengtinus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabuželiais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasiūlyti džiauti. Parūpinti skysto muilo su dozatoriumi, parodyti, kaip ir kiek dozuoti, kad rankos būtų švarios. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Pasiūlyti „Rankų plovimo dienoraštį“ 5–8 metų vaikams: http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas.
<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> Pjausto daržoves, vaisius. Kala vinis į lentą. Siuva, siuvinėja. 	<ul style="list-style-type: none"> Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams. Apsilankyti su vaikais gairinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t. Auklėtojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. Auklėtojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikštantį ar sėdintį susikūprinus.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none">– pamiršta paprašyti į tualetą;– negeba palaukti savo eilės;– pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplinkos permainų;– greičiau nei bendraamžiai nuvargsta;– negeba prisitaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienvartė, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.);– reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.	<ul style="list-style-type: none">– supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisiegti“, ir pan.;– prašo pagalbos ir ją priima.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.).
- Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
- Jeigu vaikui sunku išmokti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
- Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
- Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
- Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
- Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba.
- Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

7.2. FIZINIS AKTYVUMAS

Fizinis aktyvumas. Kas tai?

Judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek ikimokyklinio ugdymo auklėtojo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, **ugdymąsi**.

Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvėrmė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, **ugdymąsi**. **Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis, **ugdymąsi**.

Fizinio aktyvumo raiška ikimokykliniame amžiuje

Kiekvienas ikimokyklinio amžiaus vaikas turėtų patirti judėjimo džiaugsmą, pratintis pajusti kūno ir atskirų jo dalių judėjimo kryptį, derinti rankų ir kojų judesius, orientuotis erdvėje, įvaldyti pagrindinius judėjimo įgūdžius, kurie įgyjami žaidžiant įvairius žaidimus, bėgiojant, išdykaujant, lenktyniaujant.

Šio amžiaus vaikui atrandant daiktų pasaulį, žadinant jo smalsumą įvairiais vaiko aplinkoje esančiais daiktais, pasiūlant įvairesnės veiklos, svarbią reikšmę įgyja išlavinti smulkieji plaštakos, riešo raumenys, koordinuoti akių ir rankos judesiai, kurie vaikui leidžia sėkmingai naudoti piešimo ir rašymo priemones.

Sėkmingai besiformuojančio fizinio aktyvumo nauda

Kartais fizinis aktyvumas ikimokyklinėje įstaigoje laikomas savaime suprantamu dalyku, nes manoma, kad jis vyksta be jokių pastangų. Ši prielaida yra klaidinga. Konstatuojama, kad fizinis aktyvumas yra labai svarbus vaiko fizinei sveikatai:

- stiprinami raumenys ir kaulai,
- gerinamas sąnarių lankstumas,
- reguliuojamas svoris,
- stiprinamas imunitetas,
- didinamas kūno lankstumas.

Fizinis aktyvumas yra labai svarbus vaiko asmens gerovei:

- didinamas ištvėrmingumas,
- lavinami (tobulinami) motoriniai judesiai,
- gerinama emocinė savijauta.

Fizinė veikla tiesiogiai veikia smegenų veiklą. Smegenų sritys, kontroliuojančios rankų-akių koordinaciją, dėmesio sutelkimą ir koncentraciją, ikimokykliniame amžiuje vystosi ypač sparčiai.

Ko reikia, kad vaiko fizinis aktyvumas plėtotųsi sėkmingai?

Kad sėkmingai plėtotųsi vaiko fizinis aktyvumas, būtina:

- žaisti įvairius žaidimus, kuriuose dominuoja visi pagrindiniai judesiai, t. y.: ėjimas, bėgimas, šuoliai, mėtymai, laipiojimas, pusiausvyros pratimai.
- vaikus sistemingai mokyti kaskart vis sudėtingesnių judesių, o sąlygas dažnai keisti – pailginti, pasunkinti. Judesius atlikti iš įvairių pradinių padėčių, keisti judesių atlikimo kryptį, amplitudę, greitį.
- veiksmus atlikti su įvairaus dydžio, formos, svorio priemonėmis. Tai ugdys gebėjimą diferencijuoti judesių parametrus, pajauti erdvę, suvokti laiko trukmę.
- svarbiausia, kad vaikas patirtų judėjimo džiaugsmą, todėl nereiktų pernelyg daug dėmesio skirti mokytis naudotis technika.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės;
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, akių-rankos koordinacija.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.		
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydama pusiausvyrą, spontaniškai ir tiksliai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsivėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuojama laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu susstatytų baldų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalą. Svarbu nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Atsistokite arba atsiklaupkite prieš vaiką, ištieskite rankas ir kvieskite į savo glėbį. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Tiksliai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą sajuoje, paglosto žaislą jo nečiūpdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuk-sena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.
2-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdama ar tempdama daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydama pusiausvyrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikyti ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti.
<ul style="list-style-type: none"> • Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdama jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdama pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popieriaus lapą ir suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį. Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukštelius lesti. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>3-iasis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. Vaikas vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. 	<ul style="list-style-type: none"> Naudoti priemonę „Kempinėlių takelis“ (tai nebereikalinga parketo lenta, ant kurios užklijuota minkšta kempinė). Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų (žaidimas „Neužkliudyk“). Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laiptoti kopėtelėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Žaisti žaidimą „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“
<ul style="list-style-type: none"> Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirkščią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius; sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą); ant siūlo suveria sagas. Vaikas gaudo suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolsiant. Įkerpa žirklėmis popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vedžioti labirintą (galite rasti internete arba patys nubraižyti). Tegu vaikas veda pieštuku arba piršteliu. Kad būtų įdomiau, sugalvokite pasakojimų, pasakų: kur veda šis kelias, pasaką ir t. t. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite makaronus, sagas, karoliukus ir t. t. Pradėti nuo didesnių skylių, taip mažyliui bus įdomiau, po to verti vis smulkesnius daiktus. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai (pvz., žaidimas kėgliais ir kt.). Mokyti žirklėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Stovėdamas pasistiebia, atsisoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinto. Mina ir vairuoja triratuką. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis eina aukštai keldamas kelius. Žaisdamas juda įvairiais būdais (pvz., vaikšto kaip gandrai, šokinėja kaip varlytė ir kt.). Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštėlį – einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir penkių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais.
<ul style="list-style-type: none"> Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja. 	<ul style="list-style-type: none"> Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas. Vaikas ranka, paskui visais pirštais liečia stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę, kai juos netyčia išberiate. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus „Pirštukai miega“: „Šitas pirštukas nori miegeli. Šitas – atsigulė jau į lovelę. Šiam pirštukui akys merkias. Šis pirštukas miega, knarkia. Ššš... Tu, mažyli, būk tylus, nes gali pažadinti broliukus.“ Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonelėse“ su pupomis, grikiomis ar šiaip įvairiomis kruopomis. Į didelį dubenį galima įberti gilių, kaštonų ir paslėpti ten kokį nors smulkų daiktą (mažą žaisliuką, kamuoliuką), vaikas jų ieško. Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>5-asis žingsnis.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gaudo, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais. 	<ul style="list-style-type: none"> Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritmiškus judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Žaisti žaidimą „Raganėle pamotėle“. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlpti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką.
<ul style="list-style-type: none"> Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnelius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaido rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. Batų dėžės šonus apsaugo skalbinių segtukais. Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipe-te. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, paprašyti, kad ir jis taip pat padarytų.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>6-asis žingsnis.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eina ratu, poroje, prasi-lenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvėringas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. 	<ul style="list-style-type: none"> Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. 	<ul style="list-style-type: none"> Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę.
<ul style="list-style-type: none"> Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, neria vąšeliu. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkėmis. Žaidžia komandinius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti vaikui didelę adatą su ryškios spalvos siūlu, tegu lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, sudygsniuoja nesudėtingus rūbelius lėlėms, maišelius ir kt., neria vąšeliu, daro kutus. Parūpinti priemonių, tinkančių konkreitiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – ilgai nepradeda vaikščioti; – nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; – nemėgdžioja judesių; – vengia su judėjimu susijusių žaidimų; – nesuspėja kartu su kitais atlikti judesių; – judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; – netaisyklingai artikuliuoja garsus; – negeba atlikti tikslių judesių vykdydamas žodines instrukcijas; – nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėliuone ir kt.); – vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkios darbelius rankomis. 	<ul style="list-style-type: none"> – eina atsargiai, liesdamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; – veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; – supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. • Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. • Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. • Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. • Tuo atveju, kai vaikas priešinas aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. • Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. • Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą. • Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą. 	

7.3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Emocijų suvokimas ir raiška. Kas tai?

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadinimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga **išorinė raiška**, t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt.

Emocinėms būsenoms taip pat būdinga **sąmoningai jas išgyventi** – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Ikimokyklinio amžiaus vaiko emocijų raiška

Vaiko jausmai atskleidžia jo santykių su aplinkiniu pasauliu ypatybes:

- vienus suaugusiuosius jis myli, kitų bijo, tretiems – abejingas;
- vieni bendraamžiai jam patinka, nes su jais įdomu ir saugu, kiti – nepatinka, nes gali įskaudinti;
- vieną veiklą mėgsta, nes ji žadina pažinimo džiaugsmą, kitos nemėgsta, nes išgyvena nesėkmės jausmą.

Kilus stiprioms emocijoms vaikas jaučia įtampą, kuri atlėgsta išsikrovus, tai yra vienaip ar kitaip išreiškus emocijas.

Emocijų užgniaužimas, užslopinimas **vaikams yra nenaudingas**, nes susikaupusi įtampa gali būti išreiškiama labai audringai, nevaldomai.

Emocijų sužadinimo vaikas negali kontroliuoti, emocijos ir jausmai kyla spontaniškai, todėl ikimokyklinio ugdymo auklėjo raginimas „Nustok pykėt!“ yra nieko vertas.

Savo emocijų suvokimo ir tinkamų jų raiškos būdų įvaldymo nauda vaikui

Vaikai gali išmokti geriau suvokti savo jausmus – suprasti ir pasakyti, ką ir dėl ko jaučia. Tai mažina su emocijomis susijusią įtampą.

Vaikai gali išmokti kontroliuoti emocijų raišką, t. y. išlieti, išreikšti emocijas kitiems priimtinai, jų neskaudinančiais būdais:

- supykę gali pasitraukti iš įvykio vietos,
- apie kilusį pyktį pasakyti ikimokyklinio ugdymo auklėtojui,
- ramiai išreikšti žodžiais tai, ką jaučia („Aš supykau, nes tu atėmei mano žaislą“ ir pan.).

Geras savo emocijų suvokimas ir jų raiškos kontrolė padeda vaikui prisitaikyti prie aplinkos, užmegzti ir palaikyti geranoriškus, šiltus santykius su kitais.

Psichologų nuomone, kaltės, gėdos ir pasididžiavimo jausmai padeda formuoti vaiko doriems vertybėms.

Mokydamasis atpažinti kito vaiko jausmus iš „emocijų ženklų“, vaikas ugdomi empatiją – gebėjimą pajusti ir suprasti kito emocinę būseną.

Ko reikia, kad vaikas gebėtų suvokti savo emocijas ir tinkamai jas reikšti?

Norint, kad vaikas galėtų sėkmingai suvokti savo emocijas ir išmokyti tinkamai jas reikšti, svarbu:

- kalbėtis su vaiku apie tai, ką jis jaučia, parodyti, kad suprantame visus vaiko jausmus, padėti įvardyti emocines būsenas;
- padėti vaikams išmokyti tokių emocijų raiškos būdų, kurie leistų jam pasijusti geriau, tačiau neskaudintų kitų;
- nedrausti vaikams jausti „blogų“ jausmų, ne moralizuoti dėl jų, o nukreipti vaikų pastangas priimtinais būdais išreikšti net ir nemalonius jausmus.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- savo jausmų raiška, suvokimas ir jų pavadinimas,
- kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepiama į kito jausmus (užjaučia, padeda).		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. • Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greičiau nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia, vėl susitikęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo ramina. • Krykštuoja, kai suaugusieji su juo žaidžia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. • Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. • Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą.
<ul style="list-style-type: none"> • Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paguldyti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
2-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau įžvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. • Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupėje įtaisyti vaikų ūgio veidrodinę sieną, kad vaikai matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavardinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. • Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Pasakyti, kad vaikas liūdnas, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paglostyti. • Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
<p>3-iasis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų.
<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs). 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Nuščiūva, jei auklėtoja išsigąsta paliejusi vandenį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
<p>4-asis žingsnis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną buvo linksma, kad susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nufotografuoti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi pagosti, padėti). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. • Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prireikti prie auklėtojos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą.
<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti.
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. Valentino dienos atvirukus draugams ir kt.
<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą.
<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą.“ • Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl?

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. Auklėtojai praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti.
<ul style="list-style-type: none"> Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas. 	<ul style="list-style-type: none"> Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojai. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIČĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; – pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; – nerodo simpatijos ar užuojautos; – kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; – palietas rodo nepasitenkinimą ar baimę; – pasireiškia prieštarinių emocijų epizodai (pvz., nejprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); – dominuoja prislėgtumo būseną; – skurdus emocijų spektras; – pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasties. 	<ul style="list-style-type: none"> – emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai; – geba parodyti simboliais tai, ką jaučia jis ar kitas.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.).
- Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį.
- Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan.
- Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos.
- Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.

7.4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Savireguliacija ir savikontrolė. Kas tai?

Vaikystėje savikontrolėi aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. **Išorinės kontrolės jausmas** – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdymiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacija ir savikontrolės raiška ikimokykliniame amžiuje

Vaikų savireguliacijai ir savikontrolėi svarbūs yra:

- dėmesio reguliavimas** – sukaupimas, išlaikymas, perkėlimas, paskirstymas;
- darbinė atmintis**, t. y. gebėjimas atmintyje išlaikyti kelis dalykus, kurių reikia veiklai atlikti;
- betarpiškų impulsų kontrolė** ir gebėjimas kurį laiką *kantriai, atkakliai tęsti veiklą*, kad ją užbaigtum, net ir tada, kai dėmesį patraukė kita veikla, gebėjimas laikytis susitarimų, elgesio taisyklių;
- emocijų raiškos kontrolė**, susilaikant nuo agresyvių veiksmų, atsipalaiduojant, nusiraminant.

Savireguliacijos ir savikontrolės ugdymosi nauda vaikui

Savireguliaciją ir savikontrolę vaikas gali sėkmingai ugdytis ikimokykliniame amžiuje. Gerus savireguliacijos ir savikontrolės gebėjimus turintis vaikas patiria daugiau sėkmės.

Asmeninės (vidinės) kontrolės išsiugdymas lemia didesnę sėkmę gyvenime ir mokykloje, skatina ko nors kantriai siekti, sutelkus pastangas įveikti kliūtis.

Gebėjimas reguliuoti dėmesį padeda vaikams susitelkti bei atlikti tai, ką jie nori, ką reikia padaryti. Gera darbinė atmintis didina vaiko veiklos tikslingumą, planingumą, nuoseklumą.

Ko reikia, kad vaiko savireguliacija ir savikontrolė plėtotųsi sėkmingai?

Būdai, kurie padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojui sėkmingai vadovauti vaiko savireguliacijos ir savikontrolės ugdymuisi:

- paskatinti vaiką laikytis susitarimų, taisyklių, tam tikros tvarkos;
- motyvuoti vaiką pabaigti atlikti tai, ką jis pradėjo, padėti jam;
- skatinti vis ilgiau klausytis skaitomos pasakos, dėlioti vis daugiau kantrybės reikalaujančias dėliones ir pan.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.		
Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.		
1-asis žingsnis		
<ul style="list-style-type: none"> • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. • Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkėti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir priglaudžia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaiku, parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. • Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. • Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokyti atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...).
<ul style="list-style-type: none"> • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kai suaugusysis kalba linksmiai, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbinti kūdikį, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmiai, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti kūdikį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
2-asis žingsnis		
<ul style="list-style-type: none"> • Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkėti. • Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus praverkti neskubėti raminti).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		<ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.
<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3-iasis žingsnis		
<ul style="list-style-type: none"> • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. • Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. • Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinus nusiramimo būdus. • Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Žaidimui pasiūlyti lėles su emocija veide. • Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudina kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. • Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiramimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą.
<ul style="list-style-type: none"> • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (reikia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Neskaudžiai užsigavęs bando sulaukyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir ramina šneka. • Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas sako: „Mašinytė važiuoja. Brrrr!“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Parodinti vaikams reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų. 	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Suaugusiajam pasakius „Žaislas ne tavo, jis Gabrielės“, atiduoda jai žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė.
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas sako: „Aš pykstu. Dovolė su manim nežaidė.“ Ir laukia auklėtojo komentarų. 	<ul style="list-style-type: none"> Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje.
<ul style="list-style-type: none"> Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau, gerai?“ Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus.
<ul style="list-style-type: none"> Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. 	<ul style="list-style-type: none"> Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Paragintas iššluosto vandenį, kurį pats išpylė. Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes: „Ar galime išeiti į lauką dabar? O kas bus, jei išeisime?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. 	<ul style="list-style-type: none"> Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kamputyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Įkurti grupėje ramybės erdves, judančių švieselių įrenginius, muzikos klausymosi per ausines vietas su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan.
<ul style="list-style-type: none"> Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam: „Gal nori mano mašinytės? Aš pažaisiu su tavo lėktuvėliu.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“ Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose.
<ul style="list-style-type: none"> Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros. 	<ul style="list-style-type: none"> Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų. Pasakęs auklėtojui, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrąsinti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
6-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausančiam, su juo žaidžiant.
<ul style="list-style-type: none"> Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendraamžio erzinas nusisuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Žaisdamas agresyvius kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. 	<ul style="list-style-type: none"> Skaityti M. Molickos „Terapiškas pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išėjus iš konfliktinių situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą.
<ul style="list-style-type: none"> Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti: „Nes žaislas Motiejaus, ir jis išsigąs, jei neras savo mašinytės.“ Džiaugsmingai ruošiasi šventei. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti vaikams žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIŲ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės; negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų); pamiršta pasiprašyti į tualetą; lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja 3–4 kartus trumpesnį laiką, yra labai judrus; negeba palaukti savo eilės; nesilaiko žaidimų taisyklių; užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai; rėksmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo. 	<ul style="list-style-type: none"> geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais; nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą; susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti; pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais būdais siekia nutraukti veiklą.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams <ul style="list-style-type: none"> Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“ Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį). Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.). Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan. Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų. Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs. 	

7.5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Savivoka ir savigarba. Kas tai?

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas.

Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. **Savivoka** – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. **Savivaizdis** – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. **Savigarba** – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Savivokos ir savigarbos raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokykliniame amžiuje kiekvienas vaikas turėtų save vertinti palankiai, o ne „objektyviai“. Šiame amžiuje realistiškas savęs ir savo gebėjimų vertinimas vaikui dar nebūdingas.

Jei vaikas kritikuoja save, mano, jog kitiems jis nepatinka, jo savivokos ir savigarbos raida nepakankamai sėkminga.

Vaikai, kurių savivoka, savivaizdis ir savigarba plėtojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų gali samprotuoti apie tai:

- Kas aš esu?*
- Koks aš esu?*
- Ką aš sugebu?*
- Ar kiti mane myli?*
- Ar nori su manimi draugauti?*

Sėkmingai besiformuojančios savivokos ir savigarbos nauda

Vaikas, kuris palankiai vertina save ir tiki, jog kiti jį taip pat vertina palankiai, yra orus, pasitikintis, gina savo teises, stengiasi elgtis atsakingai, garbingai.

Save pažįstantis, savimi pasitikintis ir save gerbiantis vaikas:

- noriai bendrauja,
- geranoriškas kitų atžvilgiu,
- dažniau imasi lyderio vaidmens,
- dažniau patiria sėkmę,
- santūriau reaguoja į nesėkmę,

- lengviau įveikia kliūtis,
- sėkmingiau mokosi mokykloje.

Ko reikia, kad vaiko savivoka ir savigarba plėtotųsi sėkmingai?

Sėkmingai vaiko savivokos ir savigarbos plėtrai būtini šilti, saugūs, palankūs jo santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais.

Grupėje vaikams reikėtų sudaryti:

- saugią, geranoriškai bendrauti skatinančią aplinką,
- veikti ir save išbandyti skatinančią aplinką,
- galimybes dalyvauti veikloje, kuri stiprina unikalumo ir bendrumo jausmus,
- galimybes dalyvauti veikloje, kuri leidžia patirti kitų pagarbą ir sėkmę.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas,
- pozityvus savęs vertinimas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.		
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none">• Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.	<ul style="list-style-type: none">• Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą.	<ul style="list-style-type: none">• Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus.• Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiesiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti lietuvių liaudies žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus.
<ul style="list-style-type: none"> Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo. 	<ul style="list-style-type: none"> Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, panešioti, pagirti.
<p>2-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. 	<ul style="list-style-type: none"> Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti su vaiku žaidimus, judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais) stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti.
	<ul style="list-style-type: none"> Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka.
<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Krykštuoja, kai jam paplojama, jis pagiriamas. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>3-iasis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, sako „Aš einu.“ Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt.
	<ul style="list-style-type: none"> Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės.
<ul style="list-style-type: none"> Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. 	<ul style="list-style-type: none"> Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padėklamuoja, padainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad jam neskanis sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskrūstas bendraamžis. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“.
	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja auklėtojui, ką veikė per išveiktas dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina. 	<ul style="list-style-type: none"> Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė. 	<ul style="list-style-type: none"> Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). 	<ul style="list-style-type: none"> Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje.
<ul style="list-style-type: none"> Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbovietes. Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms.
<ul style="list-style-type: none"> Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti). 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“ Įžaidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
6-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. 	<ul style="list-style-type: none"> Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsiųstų sausainių, juos suvalgys po pietų. Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų.
<ul style="list-style-type: none"> Save apibūdina, nusakydama fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Aš mėgstu piešti. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Man mama nupirko naują lėlę. Aš gyvenu Lietuvoje.“ „Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui – dukra.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.
<ul style="list-style-type: none"> Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – suvokia save tik esamuoju momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“); – prasčiau suvokia save kaip grupės narį; – nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos; – nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta; – pernelyg įkyriai siekia dėmesio. 	<ul style="list-style-type: none"> – ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos; – veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais; – geba įvardyti savo sunkumus.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi.
- Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų.
- Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti.
- Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą.
- Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išminktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai dėkaukite jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklų, kad geriau suprastų savo galimybes.

7.6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Santykiai su suaugusiaisiais. Kokie jie?

Vaiko santykiai su suaugusiaisiais apima šiltus artimus emocinius ryšius.

Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tiki si pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Santykių su suaugusiaisiais raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokykliniame amžiuje vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, jo jausmus, poreikius, reikalavimus, gera valia jiems paklūsta, iš suaugusiojo mokosi bendrauti. Vaikas gali pastebėti prislėgtą suaugusiojo savijautą, rodo jam užuojautą, pastangas padėti.

Tuo pat metu vaikas siekia savarankiškumo, mokosi suaugusiesiems pasakyti ar parodyti savo poreikius, su suaugusiaisiais tariasi ar derasi dėl to, kas jam svarbu.

Vaikas mėgsta ką nors veikti kartu, patekęs į sudėtingą situaciją, prašo pagalbos.

Šiltų, partneriškų santykių su suaugusiaisiais nauda vaikui

Saugiai prie artimų suaugusiųjų prisirišę vaikai patiria mažiau sunkių emocijų, elgesio problemų.

Jei vaikui nepavyksta su suaugusiuoju užmegzti šiltų emocinių santykių, jis nesijaučia saugus, dažniau pyksta, dažniau elgiasi agresyviai.

Jei vaikui pavyksta užmegzti lygiateisius, partneriškus santykius su suaugusiaisiais, jis išmoks ta suprasti, užjausti, padėti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti, imtis lyderio vaidmens.

Jei vaikui nepavyksta užmegzti lygiateisių, partneriškų santykių su suaugusiaisiais, jo elgesys gali tapti priešiškas, agresyvus, manipuliatyvus.

Ko reikia, kad vaiko santykiai su suaugusiaisiais plėtotųsi sėkmingai?

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo žingsniai, padedantys užmegzti ir palaikyti šiltus, partneriškus vaiko santykius su suaugusiaisiais:

- gerbti vaiką, šiltai, palankiai su juo bendrauti;
- būti geranoriškų, partnerystėje grindžiamų santykių modeliu vaikui;
- natūraliai priimti netinkamus vaiko poelgius, padėti vaikui juos suprasti ir išmokti tinkamų bendravimo būdų.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.		
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.		
1-asis žingsnis • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą.	• Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais.	• Padėti vaikui pajusti priartėjimą prie juo besirūpinančio auklėtojo, t. y.: palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, panešioti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko ramino būdus.
• Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	• Šypsosi, čiaučka ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.	• Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypsena, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
2-asis žingsnis • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo.	• Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais.	• Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamatuoti per langą, palikti savo nuotraukėlę, žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą.
• Akivaizdžiai parodo priartėjimą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos.	• Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nusisuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypseną, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgtelį į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypseną – atsistoja.	• Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padėti, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. Raiškia pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius.
• Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.	• Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.	• Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su auklėtoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklį, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
3-iasis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną.
<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tiki si suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. 	<ul style="list-style-type: none"> Bėgiodamas kieme nutolsta nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuoj pat grįžta atgal. Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, apren-giamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą gražinti. 	<ul style="list-style-type: none"> Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisiimto vaidmens vardu – mama, tėveliu, pardavėju; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų (pvz., lėlė, indai, vonelė, sunkvežimis, kubeliai); įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“, pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“; paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas. 	<ul style="list-style-type: none"> Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kvieisti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
4-ais žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairo si, ką ir su kuo žaisti. Vaikas įsitraukia į auklėtojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Vaikas paklauso auklėtojo patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučia stiprus vėjas. Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais. Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykėdė, padėti rasti tinkamą išsijtį, nusiraminti.
<ul style="list-style-type: none"> Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti. 	<ul style="list-style-type: none"> Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, 	<ul style="list-style-type: none"> Paprašo auklėtojo pabūti ligoniu ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. Auklėtojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“. Prieina prie auklėtojo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mėto.“ Ir laukia 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilus vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentary. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.	auklėtojo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga. • Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėraščių per šventę, nors auklėtojas to ir prašo.	pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. • Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėraščių kartu su šeimos nariais.
• Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, sa-lėje ar įstaigos kieme.	• Į grupę atėjusiems svečiams ap-rodo savo žaislus, darbe-lius, atsako į jų klausimus.	• Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasa-koti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbė-tis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.
6-asis žingsnis • Nusiteikęs geranoriškai, pa-garbiai, mandagiai bendrau-ti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dien-otvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kar-tais su suaugusiuoju ben-drauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę.	• Atėjęs iš namų auklėtojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. • Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja tai-syklę. • Vaikas paaiškina auklėtojui, kad dabar nenori piešti pie-šinio, pasako, kad nori žaisti statybų kampelyje.	• Padėti vaikams keisti netin-kamus bendravimo su su-augusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. • Kartu su vaikais sudaryti die-notvarkę, tartis dėl jos pa-keitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. • Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. • Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, sene-lių, draugų).
• Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su ne-pažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką ga-lima kreiptis pagalbos pasi-metus, nutikus nelaimei.	• Vaikas pasako, kad nepažįs-tamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivež-ti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pa-galbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų.	• Aiškintis bendravimo su ne-pažįstamais žmonėmis tai-sykles ir galimus pavojus. Iš-klausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiai-siais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų; – aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams; – neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti); – nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų; – vengia akių kontakto; – tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti; – pasakoja pernelyg garsiai; – mažai pasakoja apie savo potyrius; – neprašo pasakėlių ar pokalbių. 	<ul style="list-style-type: none"> – siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais; – kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų. • Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“). • Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti. • Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką. • Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau. 	

7.7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Santykiai su bendraamžiais. Kokie jie?

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. **Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais.** Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. **Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.**

Santykių su bendraamžiais raiška ikimokykliniame amžiuje

Į bendravimą su bendraamžiais vaikai perkelia bendravimo su suaugusiuoju modelį.

Draugaudami ir bendraudami vaikai:

- kartu žaidžia ar ką nors veikia;
- palaiko vienas kito norus, interesus;
- užjaučia, padeda, paguodžia;
- derina veiksmus, tariasi, svarsto;
- keičiasi patirtimi, informacija;
- kartu fantazuoja, kuria;
- ieško būdų, kaip taikiai išspręsti nesutarimus;
- stengiasi išsiaiškinti savo panašumus ir skirtumus.

Šiltų, partneriškų santykių su bendraamžiais nauda vaikui

Draugaudami ir bendraudami vaikai išmoksta:

- prosocialaus elgesio – pagarbos bei jautrumo kitam;
- ugdytis empatiją – gebėjimą įsijausti į kito būseną;
- lyderiauti;
- kurti partneriškus, palankius santykius su kitais;
- pakantumo, tolerancijos kitokiam;
- pozityviai įveikti kylančius nesutarimus.

Ko reikia, kad vaiko santykiai su bendraamžiais plėtotųsi sėkmingai?

Vaikai gebėjimus užmegzti ir palaikyti santykius su kitais sėkmingiausiai plėtoja žaisdami kartu.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turėtų kurti žaidimui palankias sąlygas: parūpinti žaislą, skirti pakankamai vietos ir laiko, skatinti vaikus taikiai įveikti nesutarimus.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų padėti įsitraukti į žaidimus kitų atstumtiems grupės vaikams.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimai užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais;
- gebėjimai mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus;
- gebėjimai užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.		
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none">• Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	<ul style="list-style-type: none">• Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	<ul style="list-style-type: none">• Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none">• Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypso, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	<ul style="list-style-type: none">• Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia.	<ul style="list-style-type: none">• Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam.

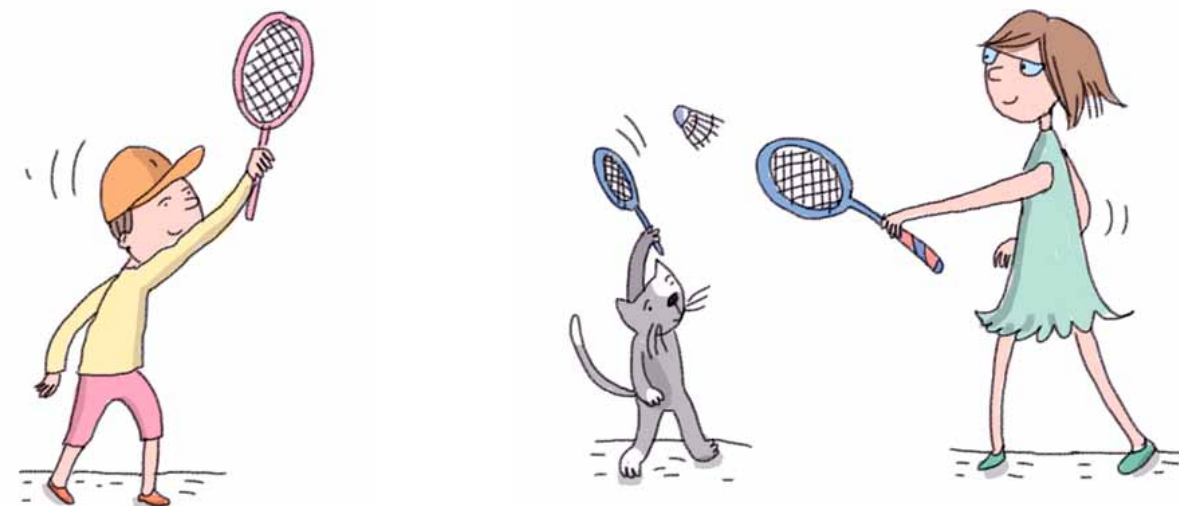
Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3-iasis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keletams vienu metu.
<ul style="list-style-type: none"> Bendruoja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoka pasakyti: „Nesimušk, man skauda.“ Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsilipti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.
<ul style="list-style-type: none"> Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.
4-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Žaidžia Giedrė su Akvile: <ul style="list-style-type: none"> – Ar nori būti mano vaikelis? – klausia Giedrė Akvilės. Ši linkteli galva. Prie jų prieina Matas. Stebi. – Matai, būk mano vyras. – siūlo Giedrė. – Gerai, – sutinka Matas. 	<ul style="list-style-type: none"> Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariai dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Sako: <ul style="list-style-type: none"> – Gerai, jei taip nori, imk raudoną mašinėlę. Aš paimsiu mėlyną. Vaikas palaukia savo eilės. Mergaitė supyksta: <ul style="list-style-type: none"> – Aš norėjau būti mama. Jos žaidimo draugė sutinka: <ul style="list-style-type: none"> – Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama. 	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“.
<ul style="list-style-type: none"> Gali turėti vieną ar kelis ne-nuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipykta ir susitaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> Akvilė kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampeleje. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. 	<ul style="list-style-type: none"> Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus.
<ul style="list-style-type: none"> Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai palaiko vienas kito fantazavimą: <ul style="list-style-type: none"> – Pyp pyp, kur tu eini? Tuoj suvažinėsiu! – šaukia Motiejus. – Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna Matas. Vaikai stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad Saulius sudavė Motiejui, Tomas susirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi. Modestas dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisiti. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktoje situacijoje.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu. Po trumpo filmo, kuriame mama maudė kūdikį, vaikai tariasi dėl žaidimo veiksmų. Rūta sako: „Mums reikia vaiko odelę po maudymo patepti aliejum. Mano mama taip daro.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus.
<ul style="list-style-type: none"> Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paėiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai derasi. Liana žaidžia su lėlyte. Prie jos prieina Eglė ir sako: <ul style="list-style-type: none"> – Liana, gal nori apsikeisti lėlių drabužiais? Aš tau duosiu savo, o tu man – savo. – Nežinau, mano gražesni. – Ir mano gražūs! – Nu, gerai, aš dar pažaisiu su savo drabužiais biškį. – Bet vėliau jau apsikeisim, gerai? – Gerai, bet labai vėliau. – Nu, nelabai, tik biškį. – Gerai. Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne. 	<ul style="list-style-type: none"> Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Pasitarti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis.
<ul style="list-style-type: none"> Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kuris vaikas yra jo draugas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklą, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo; agresyviai elgiasi su bendraamžiais; reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia; nesidomi kitais vaikais ir (ar) žaidimais su jais; nežaidžia su žaidimų. 	<ul style="list-style-type: none"> savitais, jam prieinamais būdais įsitraukia į vaikų žaidimus; savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę; žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.). 	

7.8. SAKY TINĖ KALBA

Sakytinė kalba. Kas tai?

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė.

Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. **Vaiko sakytinė kalba** – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.

Sakytinės vaiko kalbos raiška ikimokykliniame amžiuje

Sakytinės vaiko kalbos raida prasideda nuo gimimo. V. Daujotytės teigimu, pirmą kartą įkvėpdamas oro, žmogus įkvepia ir kalbos bei kalbėjimo galimybę. Dar nekalbantis jau yra kalbantis, kalbantis akimis, judesiais, kūnu. Sakytinės kalbos ugdymas – tai normalios vaiko sakytinės kalbos raidos garantas, tai vaiko klausymo, jo paties kalbėjimo skatinimas. Klausydamas vaikas mokosi išgirsti, įsiklausyti, atpažinti kalbos garsų skirtumus, dažnai tariamų garsų kombinacijas. Vaiko kalbėjimas – tai vaiko pokalbiai, pasakojimai, pranešimai apie tai, ką jis girdi, jaučia, mato, stebi, žino, yra patyręs, išgyvenęs. Vaiko kalbėjimas – tai įvairiausi vertinimai, žodinis praktinių ir protinių veiksmų planavimas.

Sakytinės kalbos svarba vaikui

Sakytinė vaiko kalba neatsiejama nuo vaiko kasdienio gyvenimo ir patirties. Vaikui augant, ji darosi turtingesnė, spalvingesnė, gyvesnė. Sugebėjimas klausyti – **vaiko klausymas** – formuojasi įvairiausioje veikloje ir įvairiausiose situacijose klausant:

- savo ir kitų kalbos;
- gamtos ir aplinkos garsų;
- skaitomos grožinės literatūros ir tautosakos kūriniių;
- įvairių įrašų;
- žiūrint įvairias vaikams skirtas televizijos laidas, spektaklius ir kt.

Jis padeda vaikui pažinti aplinkinį pasaulį, gausina vaiko kalbą žodžiais ir posakiais, supažindina jį su žodžio reikšmių įvairove. Klausymas labai reikšmingas kalbėjimui, t. y. šnekamajai vaikų kalbai.

Vaiko kalbėjimas – vaiko kūryba, kuri nepakenčia kalbėjimo kontrolės. Vaikas kalba, kad bendrautų, kad išsiaiškintų, kas jam įdomu, kad jam būtų atsakyta. Vaiko kalbėjimą skatina išgyvenimai, noras būti su visais ir kaip visi, taip pat vaiko noras išsakyti tai, ko jis nori, ką veikia, kas sukėlė džiaugsmą ar nerimą.

Sakytinė kalba tenkina vaiko bendravimo poreikį, laiduodama sąveiką su kitais žmonėmis, reguliuoja tarpasmeninius santykius, tenkina vaiko savirealizacijos poreikį, padeda kurti savojo „aš“ supratimą, perduoda tautos kultūros paveldą bei gimtosios kalbos modelį (fonologinį, gramatinį, semantinį, pragmatinį).

Ko reikia, kad vaiko sakytinė kalba plėtotųsi sėkmingai?

Ikimokykliniai metai – palankiausi vaiko sakytinės kalbos ugdymosi metai. Sakytinės kalbos ugdymas neatsiejamas nuo kasdienio vaiko gyvenimo, įvairiapusės jo veiklos. Svarbiausi akcentai ugdant vaiko sakytinę kalbą yra tokie:

- vaiko kalbėseną nesprausina j jokius formalius rėmus: vaikas skatinamas kalbėti natūraliai, laisvai, gyvai, nesivaržant;
- jis pratinamas sakyti, pasakoti, ką galvoja;
- vaikui perteikiamos kalbos normos neturi žaloti jo individualios kalbinės raiškos;
- vaikas skatinamas kalbėti literatūrine kalba ir tarmiškai;
- kalbinė vaiko raiška derinama su vaizdu, judesiu, mimika;
- skatinama taisyklinga vaiko kalbėseną;
- vaikui skaitomi tik vertingi tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėliai;
- sakytinė ir rašytinė vaiko kalba ugdoma tuo pačiu metu.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis;
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas;
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus;
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius;
- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių;
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.		
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
1-asis žingsnis Klausymas • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną.	• Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi).	• Tiesiog kalbėti su vaiku. Kalbėti apie tai, ką tuo metu darote ir matote, kai keičiate sauskelnes, maudote, maitinate ar rengiate, guldote miegoti.
• Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinų pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.	• Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. • Auklėtojai pasiūlius paploti katutes, mergaitė ištiesia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja.	• Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštkus, pvz., „Virė virė košę“. Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt.
Kalbėjimas • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.	• Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt.	• Skatinti vaiką tarti jo čiauškėjimo garsus, garsų junginius, jo netariamus garsus ir garsų junginius. • Skatinti vaiką mėgdžioti trumpus žodelius.
• Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu.	• Vaikas kelia rankas į viršų ir sako: „Nio apa!“ Vaikas atsiveikina: „Ate ate!“ Nukritus žaislui sako: „Ba!“	• Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, intonacija pabrėžto žodžio ir daikto ar veiksmo, rodymas turi sutapti labai daug sykių.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
2-asis žingsnis Klausymas • Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą.	• Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą.	• Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinus, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais.
• Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinus, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienos tvarka susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.	• Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Auklėtojai pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au.“	• Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus.
Kalbėjimas • Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose.	• Auklėtoja myluodama vaiką sako: – Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: – Mylu mylu.	• Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius.
• Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori.	• Vaikas, matydamas, kaip ploja rankomis mergaitė, sako: „Mergaitė va teip dajo.“	• Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti jam padedant pasakyti žodžius.
• Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	• Išgirdęs deklamuojamą eilėraštką: „Ci ku ca ku, tu ku tu ku, Daug lietučio sviedinukų“, kartoja: „Ti ku te ku, tiu ku tiu ku, Deuk letutio pedinukų“.	• Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštkų, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
3-iasis žingsnis Klausymas <ul style="list-style-type: none"> Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Auklėtoja: <ul style="list-style-type: none"> Sauliuk, tavo batų raišteliai atsirišę. Mano bata dizūkai? – pasitikslinka vaikas. Auklėtoja: <ul style="list-style-type: none"> Lukai, dabar čiuoši tu. Po tavęs čiuoš Simas. Simas teiraujas: <ul style="list-style-type: none"> Dabal Lukas cios? As pasakui? As dabal noliu ciosti. 	<ul style="list-style-type: none"> Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnelius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus.
Kalbėjimas <ul style="list-style-type: none"> 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas sako: „Žiūrėk, kaip aš vairuoju. Aš geras vairuotojas. Kai užaugsiu, pirksiu mašiną. Bus didelė ir graži.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius.
<ul style="list-style-type: none"> Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas kalba: <ul style="list-style-type: none"> Nu, parduotuvėj didelėj tai yra įėjimas toks... Va čia... Kur sukasi durys... Gestikuluoja rankomis, rodydamas, kaip sukasi. 	<ul style="list-style-type: none"> Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, skatinti apie tai pasakoti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas komentuoja filmuką „Traukinukas iš ramunių pievos“: <ul style="list-style-type: none"> Traukinukas labai linksmas, jam patinka gėlės. Jo dainelė graži. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius.
<ul style="list-style-type: none"> Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius. 	<ul style="list-style-type: none"> Auklėtoja: <ul style="list-style-type: none"> Gale lauko kamarėlė, Ita ita itata, Stovi pieno puodynėlė Ita ita itata. Vaikas: <ul style="list-style-type: none"> Ma itata, ma citata. 	<ul style="list-style-type: none"> Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.
4-asis žingsnis Klausymas <ul style="list-style-type: none"> Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai.
<ul style="list-style-type: none"> Pradedama išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Andrius kalba Samantai: <ul style="list-style-type: none"> Mano tai didžiulis paukštis bus. Iš to kartono padarysiu. Juo net žmogus galės skraidyti. Prie uodegos priklijuosiu daug siūlų. Kad gražu būtų. Samanta: <ul style="list-style-type: none"> Nesąmonė. Nepakels jis to žmogaus! 	<ul style="list-style-type: none"> Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius.
Kalbėjimas <ul style="list-style-type: none"> Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Gabija aiškina vaikams: <ul style="list-style-type: none"> Aš tai žinau, kad negalima iš dėdžių svetimų imti saldinių, nes jie apnuodyti. Aaa, aš tai žinau, kad nepažįstamas dėdė net pavogti vaiką gali, jei eisi su juo. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasakoja, ką girdėjęs: <ul style="list-style-type: none"> – Paskui nuvažiavo į ligoninę, nes skaudėjo pilvuką. Sirgo ir gėrė arbatą. Brolis nustebė, kas čia yra. Tėtis atnešė gėlių. Padarė arbatą su medumi, kad pasveiktų. Davė biotikų. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius.
<ul style="list-style-type: none"> Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. 	<ul style="list-style-type: none"> Urtė klausia: <ul style="list-style-type: none"> – Auklėtoja, prašom pasakyti, kaip užrašyti „Colgate“? Nes aš tai valau dantis tokia pasta, tik užrašyti nemoku. 	<ul style="list-style-type: none"> Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti.
<ul style="list-style-type: none"> Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. 	<ul style="list-style-type: none"> Deklamuoja savo kūrybos eilėraščių: <ul style="list-style-type: none"> – Lapė gaidelį pagriebs, Batelis išsigąs. Ir vilkas ateis, Lapė uodegą sudraskė, Ir bėgo kraujas. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaiptyti iš jo. Vaiko kalbos jausmą žadinti emocija, ekspresyvia ir vaizdinga kalba.
<p>5-asis žingsnis Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. 	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas, paklašęs auklėtojos skaitomo lakštingalos pamėgdžiojimo, sako: <ul style="list-style-type: none"> – Auklėtoja, įsijunkim paukščių garsų pamėgdžiojimo kompaktą ir kitų paukščių paklausysim. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. Padėti vaikui pajusti tekstų stilistinę įvairovę.
<ul style="list-style-type: none"> Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. 	<ul style="list-style-type: none"> Jonukas, išeidamas iš grupės atsisveikina: <ul style="list-style-type: none"> – Bai bai! Vilius atsako: <ul style="list-style-type: none"> – Bai bai, viso gero, laukim karo! 	<ul style="list-style-type: none"> Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas vartydamas nuotraukų albumą sako: <ul style="list-style-type: none"> – Čia gi Obeliai. Čia Obelių bažnyčia. O čia kunigas gyvena. Čia kur seniūnas dirba. Ar nematai? 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius.
<ul style="list-style-type: none"> Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siejami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairių techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasakoja apie tai, kas buvo: <ul style="list-style-type: none"> – Mano brolių, kai parvežė mama iš ligoninės, tai jis buvo užsimerkęs ir toks raudonas. Paskui gėrė pieną ir pabalo. O paskui valgė košę ir užaugo dabar. Jau jis vaikšto. Vaikas kalba apie matytą filmuką: <ul style="list-style-type: none"> – Filmukas „Kempiniukas“ man patinka, jis labai juokingas. Jis linksmas ir gamina mėšainius. Marius: <ul style="list-style-type: none"> – Mindaugai, ateik, žaisim karą. Va, aš jau pūškas pastačiau. Kai klius, tai tu nugriūsi. Mindaugas: <ul style="list-style-type: none"> – Nebojse, aš už tvoros pasislėpsiu. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykių aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju.
<ul style="list-style-type: none"> Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasakoja: <ul style="list-style-type: none"> – Lietuva – tai vėliava. Ir žmonės. Ir cepelinai. Cepelinai – tai bulvės, grietinė, skanumėlis. O bulvės – tai močiutės daržas. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardžodžiuose, trumpuose žodžiuose.	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas piešia Lietuvos žemėlapi: <ul style="list-style-type: none"> – Hmm... Lietuvos žemėlapis... A a a, žinau. Mums reikės gaublio. Ką? Tokia maža? Betgi visur daug žmonių. Auklėtoja, ar čia tikrai Lietuva? Robertas įvardija savo vardo bei kito žodžio pirmus garsus: <ul style="list-style-type: none"> – Mano pirma raidelė r. Dar r yra raktas, orkestras. O ne, čia iš o prasideda. Auklėtoja, o kaip sudėlioti žodį Klaipėda, ten kur jūra yra. Ai, žinau, kad pirma raidė k. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardžodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant.
<ul style="list-style-type: none"> Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai sukūrė eilėraštkus: <p>Tindi rindi riuška, Kas ten miške triuška? Ar ne dindiliantė Ruda bimbiliantė? Vilkas mieną pjauna, Meška kuzdiniana. O kiškelis bekepuris Ant kelmelio šoka.</p> <p>Jei nešviestų saulė, Būtų liūdna pasauly, Būtų baisu man, Būtų baisu tėvam. Verktų vaikai, Kaip blogai. Verktų visi, Dideli ir maži.</p> 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška.“) Skaitant kūrinius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraštkių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžią ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.
6-asis žingsnis Klausymas		
<ul style="list-style-type: none"> Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinių, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. 	<ul style="list-style-type: none"> Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. 	<ul style="list-style-type: none"> Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilištkos tekstų.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Perskaičius pasaką „Brėmeno muzikantai“, vaikai samprotauja. Rugilė: <ul style="list-style-type: none"> – Man tai patiko, kai plėšikai pabėgo iš namų. Labiausiai katinas patiko, kai jo akys sublizgėjo. Lukas: <ul style="list-style-type: none"> – Man tai gaila tų gyvūnų. Jų niekas nemyli. Aš tai savo katiną myliu ir jo neišmesiu. Gerai, kad išgąsdino plėšikus. Jie tai negerai. Vaikas, išgirdęs sakant „hello!“, atsako „labas!“. 	<ul style="list-style-type: none"> Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenuoti.
Kalbėjimas		
<ul style="list-style-type: none"> Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. 	<ul style="list-style-type: none"> Goda: <ul style="list-style-type: none"> – Man patinka tyloje būti. O grupėje vaikai šaukia visada. Galva tada skauda visada. Norėčiau, kad būtų tylu. Vaikas žaidimo metu sako kitam: <ul style="list-style-type: none"> – Netrukdyk tu mums. Ir iš viso eik iš čia. Čia ne tavo žaidimas, ir mes tavęs nenorim. Tu ne daktaras... Auklėtoja klausia vaiko: <ul style="list-style-type: none"> – Ką reikia nulipdyti, kad paukštelis matytų? Artūras: <ul style="list-style-type: none"> – Glazki. Auklėtoja: <ul style="list-style-type: none"> – Taip, akutes. Vaikas garsiai svarsto: <ul style="list-style-type: none"> – O aš darau knygutę apie Vilnių. Jei mano draugė iš Amerikos atvažiuos, aš jai parodysiu. Štai prezidentūra, o čia dar Gedimino bokštą nupiešiu. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reištkinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalba vaikai. Vanesa: <ul style="list-style-type: none"> – Aš tai va liūdną žmogų nupiešiau. Jam liūdna, nes jam nedavė su žaislais pažaist arba nes mama išėjo. Deividas: <ul style="list-style-type: none"> – O mano linksmas žmogeliukas, nes jam nupirko ledų, transformerį ir todėl, kad jis turi draugų ir dar važiuos žaisti dažasvydį. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą.
<ul style="list-style-type: none"> Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniiais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. 	<ul style="list-style-type: none"> Andrius: <ul style="list-style-type: none"> – O kam čia tos raidelės kabo? Galiu paskaityti: MKO. Ai, supratau. Reikia surasti žodžius su tom raidelėm. O! Mikas, kaka, namo. Ryte Janui atėjus į grupę auklėtoja sveikinasi: <ul style="list-style-type: none"> – <i>Dzien dobry!</i> Berniukas atsako: <ul style="list-style-type: none"> – Tu nekalbėk lenkiškai, nes tu kalbi lietuviškai. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. Išmėginti kalbinės raiškos priemones kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.
<ul style="list-style-type: none"> Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas komentuoja matomą paveikslą: <ul style="list-style-type: none"> – Čia nupieštas rutulys su daug spalvotų spalvų. Va, čia žalias rutulys, o aplinkui geltonas, o aplinkui dar žalias. Vaiko sukurta pasaka be galo: „Gyveno kartą senelė ir senelis. Jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti. Beeidama pasiklydo ir pamatė dar vieną trobelę. Ten gyveno senelis ir senelė. Ir jie turėjo anūkėlę.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. Išmėginti kalbinės raiškos priemones, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti...“ Vaiko sukurto pasakos pradžia: „Gyveno kartą senelis ir senelė. Ir jie turėjo du žiogus ir tarakoną.“ Vaikai užmena mįsles: „Daktarė žolė, kuri stabdo kraują. Kas?“ (Trauklapis) „Be kojų, be sparnų įskrido į medį.“ (Sniegas) Vaikai juokauja: <ul style="list-style-type: none"> – Paduok man knygą, – prašo auklėtoja. – Aš pats esu knyga,– sako vaikas. Vaikas sako: <ul style="list-style-type: none"> – Ei, tu būsi mano sesuo. O tu būsi sena bobutė be septyniolikos dantų. Vaikai žaidžia žodžiais: <ul style="list-style-type: none"> – Labą dieną su uogiene. – Pusantra pieno rūgščios lėkštės. Vaikai kalba „ang-liškai“. Aistė: <ul style="list-style-type: none"> – Dabar aš būsiu pakviesta ant scenos. Šokam – hans ap, beibi, hand ap. Šokam, šokam, valio! O, jes, okei, o mai got. 	

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – trejų metų nekalba; – negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams; – būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja); – prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes; – negeba rišliai papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų; – nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro; – dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus; – negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba; – kalba gramatiškai netaisyklinga (daro kaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų); – kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių; – klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą; – nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoksta; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – kalba nesklaidžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti; – sunkiai įsimena žodžių reikšmes; – kalba per lėtai arba per greitai; – nuolat prašo pakartoti, įdėmiai stebi kalbančiojo veidą; – neišgirsta, kai jį kreipiamasi. 	<ul style="list-style-type: none"> – atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja kitų vaikų elgesį; – komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais); – derina žodinę ir nežodinę kalbą; – apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

7.9. RAŠYBINĖ KALBA

Rašybinė kalba. Kas tai?

Rašybinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas.

Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį ką nors parašyti ir perskaityti. **Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis**, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. **Skaitymas ikimokyklinio amžiaus vaikui – tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas**, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais.

Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašybinės kalbos raiška ikimokykliniame amžiuje

Vaikų keverzonės, piešiniai – tai ėjimas raidės, rašymo link. Kai vaikas pradeda braižyti, piešti „karakulius“, prasideda vaiko rašymo kelias. Kai pasakoja apie tai, ką pakeverzojo, ką reiškia vienas ar kitas „karakulis“ – prasideda skaitymo kelias. Vaiko **rašymo** kelią galima nusakyti taip:

- iki trejų metų – vertikalūs ir horizontalūs brūkšniai, apskritos ir tiesios linijos, „karakuliai“;
- ketvirtieji metai – abstrakcijose pasitaiko raidžių elementų, „karakuliais“ marginamas visas puslapis;
- penktieji metai – raidžių ir žodžių kopijavimas, savo vardo raidžių rašymas, vardo rašymas, apskritimų, kvadratų piešimas;
- šeštieji metai – vardo ir kitų beprasmių ir prasmingų žodelių, skaitmenų rašinėjimas, įvairių apskritimų, trikampių, kvadratų kombinacijų piešimas.

Vaiko **skaitymo** kelią galima nusakyti taip:

- iki trejų metų – knygelių vartymas, iliustracijų objektų atpažinimas, įvardijimas;
- ketvirtieji metai – parašyto vardo įsiminimas ir paskaitymas, paprastų žodžių įsiminimas ir skaitinėjimas, vaizdavimas, kad skaito, pasakodamas apie iliustracijas;
- penktieji metai – kelių žodelių (reklamų, užrašų atpažinimas, klausinėjimas, kas parašyta, perskaitytos istorijos pasakojimas, vaizduojant, kad skaito);
- šeštieji metai – pasakytų ir parašytų paprastų žodelių atpažinimas, skaitinėjimas, domėjimasis spausdintais žodeliais, juos sudarančiomis raidėmis.

Ir rašymo, ir skaitymo keliu kiekvienas vaikas eina individualiai.

Sėkmingai besiformuojančios rašytinės kalbos nauda

Rašymas leidžia vaikui ne verbaline kalba, bet simboliais, ženklais, brėžiniais ar parašytais žodžiais:

- papasakoti suaugusiajam apie savo išgyvenimus, baimes, norus,
- išsakyti savo mintis, jausmus, turimą informaciją,
- realizuoti saviraiškos poreikį,
- stiprinti „Aš“ jauseną,
- pajusti puslapio erdvę, viršų–apačią, kairę–dešinę.

Išmokęs nukopijuoti ar parašyti savo vardą vaikas pradeda suprasti, kad žodžiai, kaip ir vardas, sudaryti iš raidžių, kad tai, ką tu galvoji, gali parašyti, o tai, ką parašei, gali perskaityti.

Bet kokia su ankstyvuotu skaitymu susijusi veikla ikimokykliniais metais kloja visų vaiko kalbinių įgūdžių plėtotės pagrindus: klausymo, kalbėjimo, rašymo. Įvairios su skaitymu susijusios situacijos padeda vaikams perprasti:

- kad raidės rašomos iš kairės į dešinę,
- kad žodžius sudaro raidės,
- kad raidės gali būti didžiosios ir mažosios, spausdintos ir rašytinės, kad žodžius skiria tarpai.

Iliustracijų peržiūra skatina vaiko pasakojimus, motyvuoja jo norą išmokti skaityti pačiam. Ikimokykliniais metais formuojasi savęs, kaip skaitytojo, suvokimas. Skaitymas skatina vaiko kūrybingumą, turtina vaizduotę, praturtina vaiko savirealizacijos galimybes. Jis plečia vaiko pasaulio pažinimą, leidžia atrasti nežinomus dalykus, lavina vaiko kritinį mąstymą, priežasties ir pasekmės suvokimą, moko daryti išvadas (kaip žaisti grupėje, kaip mokytis dalytis su kitais, kaip užjausti, kaip būti jautriems gyvūnams, kaip gerbti aplinką ir kt.).

Ko reikia, kad vaiko rašytinė kalba plėtotųsi sėkmingai?

Noras viską patirti patiems – pagrindinė motyvacija, kodėl vaikai nori išmokti skaityti ir rašyti. Šią motyvaciją puoselėjant, būtina:

- vaiko rašytinės kalbos raiškai ieškoti galimybių ne priešokiais, bet kiekvieną dieną per pačią įvairiausią veiklą;
- rašytinės kalbos gebėjimų plėtotę sieti su sakytinės kalbos ugdymu, nes tarp klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo yra glaudus ryšys, visi šie kalbos procesai lavintini drauge;
- žadinti vaiko norą kasdien savo veikloje vartoti kraigaliones, piešinius, simbolius, raides, žodžius;

- nuolat kalbėtis su vaiku apie tai, ką nupiešė, pakeverzojo, parašė;
- skaitomas istorijas, žiūrėjamas iliustracijas sieti su vaiko patirtimi, jo nuotaikomis, emocijomis;
- garantuoti tokios vaiko nuostatos (tokio vaiko žinojimo) formavimąsi: tai, ką vaikas sako, yra labai svarbu; tai, ką jis sako, galima užrašyti; tai, ką užrašysime, gali ir vaikas, ir mes, ir kiti perskaityti.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis;
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas;
- trumpų žodelių skaitymas.

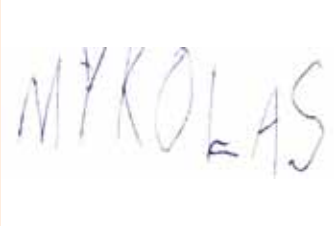
Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.		
1-asis žingsnis Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes: vartinėti, čiupinėti, plėšyti, kramtyti, žaisti. • Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje.
Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašote.
2-asis žingsnis Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę,

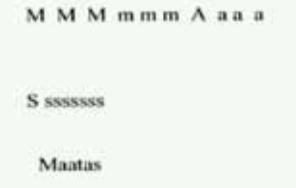
Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.	pastukseno pirštu į lapą su šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au au“. Atsivertė kitą lapą su katyte: „Mau, mau, mau“. Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pabučiavo. • Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“	versti lapus. Rodyti vaikui knygelę paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinėlių tekstą sieti su jo gyvenimu.
Rašymas • Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	• Vaiko spontaniški braukymai popieriaus lape: 	• Papildyti vaiko rašytinę aplinką. • Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.
3-iasis žingsnis Skaitymas • Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius.	• Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. • Martynas, žiūrėdamas į paveikslėlį, aiškina: – Mergaitė turi burnytę ir suknelę. Berniukai neturi. • Kotryna pasakoja: – Berniukas rengiasi. Va kojines, batai. Kur sudėti? Kur kėdutė? • Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.	• Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstus, kuriuose kartojami tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. • Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. • Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę.
Rašymas • Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.	• Vaiko keverzonės lape: 	• Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
4-asis žingsnis Skaitymas • Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaityti“ knygelę paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	• Vaikas pasiėmė knygą „Grybų karas“, pradėjo vartyti: – Dabar skaitysiu grybus. Labas, grybai, – juokiasi. – Grybas, baravykas, buvo baravykų mūšis ir visi žuvo. Liko tik musmirė. Grybus renka negerai vaikučiai, oiu nu. Atia, atia, pasaka, – užverčia ir nubėga.	• Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. • Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Atsakyti užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. • Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan.
Rašymas • Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.	• Vaiko kraigalionėse matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai: • Vitalijus surado šaką ir sako: – Žiūrėkit, ši šaka panaši į mano raidę V. • Vaikas paveikslėlyje įrašo savo vardą: 	• Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. • Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešojoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. • Verti vardo, pavardės raidžių karoliukus. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.
5-asis žingsnis Skaitymas • Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta	• Vaikas sako: – Pažiūrėkit, kai Vanesa ir Mija susikibo rankomis, turime M raidę. Robertai, pabandom ir mes kokią raidę padaryti.	• Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę.		<p>pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan.
<ul style="list-style-type: none"> Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. 	<ul style="list-style-type: none"> „Ropė“ – vaiko sugalvotas knygelės pavadinimas. Vartydami knygutę, Mija kalbasi su Robertu: <ul style="list-style-type: none"> – Žiūrėk, čia berniukas šypsosi, nes valgo sveiką maistą. O čia liūdnas, nes jam skauda pilvą. – Ne, jis liūdnas, nes storas. Pažiūrėk koks. – Nestoras, jo pilvas išsipūtęs. Nes privalgė ko nors negero. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmy savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis drelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus.
<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko sukurta reklama: 	<ul style="list-style-type: none"> Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinius, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt.
	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko kuriama informacinė laikraščio skiltis: 	

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.) 	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko iliustruota pasaka „Pagrandukas“: Vaiko rankų darbo knygelė „Triakis“: Vaiko nubraižyto transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planas: Vaiko parašytas vardas: 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>6-asis žingsnis Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Knygų kampelyje kalba vaikai. Justas: – Atėjau, kad išsirinkčiau knygelę. Eglė: – Man tai patinka knygos apie gyvūnus, drugelius. Jorė: – Aš noriu surasti įdomesnių knygelių. Greta: – Aš tai noriu tik pavartyti knygelių. Tadas: – Aš tai pažįstu jau kečius raides: T, A, D ir S. Tai mano vardo raidės. • Suploju savo vardą: Mi-ja. – Suploja du kartus. – Suploju tavo vardą: Vi-ta-li-jus. – Suploja keturis kartus. – Oho, koks tavo ilgas vardas, net keturis kartus ploti reikia. Suplokim Dovydo vardą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. • Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. • Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. • Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. • Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės (t. y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį).
<ul style="list-style-type: none"> • Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas eidamas gatve skaito gatvės pavadinimą: „Gabi-jos“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas.
<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko užrašytas vardas: 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko nukopijuoti aplinkos daiktų pavadinimai: • Vaiko piešinio veikėjo užrašytas pavadinimas: • Vaikas rodyklėmis informuoja, kad tai Mykolo portretas: • Vaiko nupieštas ženklas „Bangų nėra“: • Vaiko kompiuteriu užrašytos raidės, žodis: 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iška-bose. • Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. • Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją parašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIĖĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvavimo užduotimis; – sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus; – negeba atlikti tikslių judesių rankomis; negrabiai laiko pieštuką, rašiklį; – neskiria panašios formos ženklų, simbolių; – negali nukopijuoti paprastų formų; – negeba sudėlioti dėlionės; – blogai orientuojasi popieriaus lape; – netinkamai išdėsto jame piešinį; – sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka. 	<ul style="list-style-type: none"> – prašo pagalbos ir ją priima; – reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.
<p>Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraite“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). • Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybes popierių ir priemonės. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. • Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus. 	

7.10. APLINKOS PAŽINIMAS

Aplinkos pažinimas. Kas tai?

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. **Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas.** Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti.

Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti;
- pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo mąstyti, samprotauti, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Aplinkos pažinimo raiška ikimokykliniame amžiuje

Vaikai nuo pat gimimo nesąmoningai tyrinėja ir pažįsta juos supančią aplinką, mokosi joje pripti. Vaikui augant aplinka atsiveria vis plačiau ir labai svarbu, kad suaugusieji padėtų vaikui patirti pažinimo džiaugsmą ir ugdytų pagarbą aplinkai, atsakomybę už jos išsaugojimą bei saugaus elgesio įgūdžius. Aplinka yra neišsemiamas mokymosi ir ugdymosi šaltinis ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Sėkmingai besiformuojančio aplinkos pažinimo nauda vaikui

Ikimokyklinio amžiaus vaikams būdingas spontaniškas domėjimasis aplinka ir jos pažinimas yra labai svarbus ne tik vaiko kasdieniam gyvenimui, bet ir motyvacijai toliau mokytis, gilinant pažinimo kompetenciją bei daugelį dalykinių kompetencijų.

Ko reikia, kad vaiko aplinkos pažinimas plėtotųsi sėkmingai?

Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, vykstant į įvairias išvykas, žiūrint vaizdo įrašus, knygas, pasinaudojant skaitmeninėmis priemonėmis.

mis, internetu. Aplinkos pažinimui labai svarbu, kad vaikai suaugusiųjų padedami atliktų paprastus stebėjimus ir bandymus su medžiagomis ir daiktais, mokytųsi surasti informacijos apie gamtos objektus, savo giminę, šalį, kitų šalių žmonių gyvenimą. Vaikams turėtų būti sudaromos sąlygos žaisti pažintinius žaidimus, dalyvauti bendruomenės gyvenime. Vaikai turėtų būti skatinami mąstyti ir kalbėti apie tai, ką sužinojo, suprato, atrado, kas ir kodėl juos domina.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas,
- gamtinės aplinkos pažinimas,
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.		
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.		
1-asis žingsnis • Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus.	• Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje.	• Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. • Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje.
• Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius.	• Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus.	• Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą).
• Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	• Bando pasiekti, paimti, paliesiti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.	• Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
2-asis žingsnis • Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. • Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. • Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	• Pamėgdžiodami suaugusiųs bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūną, palaistyti augalą ir pan.	• Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. • Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. • Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. • Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnelius. Pratina mi plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.
3-iasis žingsnis • Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. • Skiria atskirus gamtos reiškinius. • Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. • Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. • Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	• Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. • Pasako, kai šalta ar šilta. • Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. • Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų.	• Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminį gyvūnelį. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnelis ēda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. • Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. • Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar pavėksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba). 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, skandinant.
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). 	<ul style="list-style-type: none"> Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Sako, kad nori turėti globotinį. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovieta. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų 	<ul style="list-style-type: none"> Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovieta (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos,

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. 	<ul style="list-style-type: none"> kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Kalba apie tai, kuo bus suaugę. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius. 	<ul style="list-style-type: none"> sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. 	<ul style="list-style-type: none"> Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. • Rodo pagarbą gyvajai ir ne-gyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. • Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbrolis. • Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. • Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. • Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. • Supažindinti su giminės medžiu. • Ekskursijos į tėvelių darbo vietas. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. • Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. • Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. • Švęsti tradicines šventes. • Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (pvz., Užgavėnės Rumšiškėse, žirgų lenktynės Dusetose ir kt.) fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. • Skirti užduotėles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. • Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. • Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. • Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. • Siūlyti vartyti žurnalus,

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – turi mažai žinių apie aplinkinį pasaulį; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų; – nežino esminių metų laikų požymių; – negeba naudotis būtiniausiais prietaisais, priemonėmis; – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus; – smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus; – aplinkos daiktus tyrinėja liesdamas; – nemėgdžioja aplinkos garsų; – nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus; – nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu; – žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus); – vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja; – paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.; – aplinką tyrinėja įsiklausydamas, gilina si į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams <ul style="list-style-type: none"> • Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje. • Lankytės naujose vietose, komentukite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan. • Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą). • Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius. • Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle. • Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentukite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan. • Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstrukite aplinkos garsų skambėjimą. • Padėkite suprasti veiksmy seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus). • Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formukite vaikui juos apibūdinančias sąvokas. 	

7.11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Skaičiavimas ir matavimas. Kas tai?

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją.

Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

Čia svarbūs keli aspektai:

- skaičiaus vartojimas kiekiui nusakyti (kiek?);
- skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?);
- simboliai, vartojami skaičiams pažymėti;
- vaiko pažintinė raida taip pat neatsiejama nuo besiplečiančio vaiko suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus.

Matavimo komponentas susidaro iš:

- vaiko pažinties su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis;
- daikto dydžio, dydžių santykio suvokimo;
- vis gerėjančio vaiko orientavimosi laike ir erdvėje.

Skaičiavimo ir matavimo raiška ikimokykliniame amžiuje

Skaičiavimas. Ikimokykliniame amžiuje formuojasi labai svarbios psichinės mąstymo strategijos, kurios naudojamos kasdieniame gyvenime įžvelgiant, nuspėjant, įvertinant galimą (tikėtiną) rezultatą. Tai amžius, kai svarbu sukaupti pakankamai matematinės veiklos patirties, kurią vėliau būtų galima panaudoti taikant, įprasminant, palyginant, apibendrinant vaiko vis didėjančią supratimą apie skaičius ir skaičiavimus.

Jei vaikas nesupranta, neverta paprastų (praktiškų) su skaičiais ir skaičiavimu susijusių sąvokų (daug, mažai, iš viso buvo, liko, kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo ir pan.), jo raida nėra pakankamai sėkminga.

Vaikai, kurių skaičiaus jausmas formuojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų, gali:

- nedidelį daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdinti skaičiumi;
- susieti skaičių su atitinkamu jo simboliu;
- palyginti nedaug daiktų turinčias grupes pagal kiekį;
- apibūdinti daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje;
- sudėlioti daiktus tam tikra tvarka, rasti praleistus daiktų sekos narius.

Nors šio amžiaus vaiko sąmonėje ir randasi pirmieji skaičiaus sąvokos vaizdiniai (vaikai išmoks-ta skaičiuoti, susieti skaičių su atitinkamu simboliu, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, apibūdinti daikto vietą eilėje), tačiau dauguma jų turi menką supratimą apie veiksmus su skaičiais, apie ryšius tarp skaičių, didesnių už tris.

Matavimas. Ikimokykliniame amžiuje kiekvienas vaikas turėtų įgyti kuo daugiau praktinės patirties, įgūdžių palyginant, rūšiuojant, matuojant daiktus.

Jei vaikas nepastebi daiktų, jų detalių skirtumų, neatpažįsta daiktų vaizdų nuotraukose, piešiniuose, neskiria erdvės ir laiko sąvokų, jo raida nėra pakankamai sėkminga.

Vaikai, kurių pažintis su erdve formuojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų, gali:

- atpažinti kelias geometrines figūras;
- tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį arba spalvą;
- sieti daiktus su jų vaizdais nuotraukose, piešiniuose;
- apibūdinti daiktų vietą ir padėti kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu;
- bandyti samprotauti apie laiko tėkmę ir trukmę.

Nors šio amžiaus vaikai pradeda skirti plokštumos ir erdvės figūras (skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą), samprotauti apie tūrį, masę, tačiau tūrio, masės, plokštumos ir erdvės sąvokų dar neverta.

Sėkmingai besiformuojančio supratimo apie skaičiavimą ir matavimą nauda vaikui

- Vaikas vis geriau jaučia aplinką, erdvę.
- Vaikas ima suprasti, kaip matematika padeda spręsti kasdienes, aktualias problemas.
- Matematinės kalbos įvaldymas įgalina vaiką dalytis su kitais mintimis, idėjomis apie atliekamą skaičiavimą, daikto formą ir dydį, matavimo būdus ir priemones, vietą erdvėje, judėjimo kryptį.
- Augantis pasitikėjimas savo jėgomis matematikoje skatina vaiko norą ir ryžtą mokytis matematikos atsakingai, atrasti, išbandyti, eksperimentuoti, tyrinėti, pažinti daiktus, jų ryšius ir santykius.
- Vystosi loginiam mąstymui būdingos savybės: mąstymo nuoseklumas, pagrįstumas, tikslumas ir lankstumas.
- Tikėtinas sėkmingesnis mokymasis mokykloje.

Ko reikia, kad vaiko supratimas apie skaičius ir skaičiavimus, apie daikto formą, dydį, daikto vietos erdvėje nusakymo būdus plėtotųsi sėkmingai?

Sėkmingą skaičiaus sąvokos plėtotę skatina aplinka, kurioje:

- skatinamas vaiko noras pastebėti, sužinoti, pažinti, išbandyti, išmokti kuo daugiau;
- sudaromos sąlygos geriau pajusti skirtumą tarp to, ką vaikas mano, ir to, ką jis sako, o tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui;
- vaikas gali pats pasirinkti jam įdomią mąstymo ir skaičiavimo veiklą;
- vaikas skatinamas aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus;
- nestokojama galimybių mokytis išvelgti, nuspėti, įvertinti galimą (tikėtiną) rezultatą;
- matematika pristatoma kaip naudingas, aktualus ir integruotas pasaulio pažinimo būdas.

Sėkmingą vaiko pažintį su įvairios formos ir dydžio objektais, orientavimąsi erdvėje skatina aplinka, kurioje:

- esama įvairių formų, dydžių, spalvų daiktų, priemonių, skirtų dėlioti, komponuoti, modeliuoti, tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus;
- skatinamas vaiko noras pastebėti, sužinoti, tyrinėti, išbandyti, eksperimentuoti, atrasti;
- siūlomi žaidimai, veiklos, kuriose dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie įvairias matavimo priemones ir būdus;
- kryptingai formuojamas ir atsakingai plečiamas vaiko žodynas, reikalingas dalijantis idėjomis apie daiktų dydį, formą, vietą, daiktų tarpusavio ryšius, santykius, padėtį vienas kito atžvilgiu, judėjimo kryptį, atstumą, laiką ir kt.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį;
- gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsniumus, sudaryti įvairias sekas.

Matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą;
- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- laiko tėkmės suvokimas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.		
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.		
1-asis žingsnis Skaičiavimas • Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).	• Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštuoja. Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmais (ima suaugusį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs).	• Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynės“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti).
Matavimas • Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimiti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	• Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėtom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.	• Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. • Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
2-asis žingsnis Skaičiavimas • Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).	• Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.	• Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštkus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimiti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktą; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visai eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.
3-iasis žingsnis Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausiti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan.
<ul style="list-style-type: none"> Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. 	<ul style="list-style-type: none"> Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“).
Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visai bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. 	<ul style="list-style-type: none"> Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
4-asis žingsnis Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. 	<ul style="list-style-type: none"> Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims meškiukams po puodynėlę medaus. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. 	<ul style="list-style-type: none"> Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausiti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino.
<ul style="list-style-type: none"> Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“). 	<ul style="list-style-type: none"> Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį).
Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukompounuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leisti vaikui

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego.
<ul style="list-style-type: none"> Labai skirtingus ir vienus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadiną dideliais, o mažesnius – mažais. 	<ul style="list-style-type: none"> Pridėdamas vieną šiaudelį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką. 	<ul style="list-style-type: none"> Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus.
<ul style="list-style-type: none"> Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. 	<ul style="list-style-type: none"> Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“).
<ul style="list-style-type: none"> Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.
5-asis žingsnis Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. 	<ul style="list-style-type: none"> Prieš pradėdamas žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Nuspalvina dryžiuokais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviuoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Išklaušęs pasakos, kurioje durtys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesiai ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“).
Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampius – kita spalva. Serviuoja stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką.
<ul style="list-style-type: none"> Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. 	<ul style="list-style-type: none"> Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Balsu samprotauja, kad tėtis yra aukštesnis už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kaupti tvėrmės dėsniumi suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj. 	<ul style="list-style-type: none"> „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėti nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“). Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę (pvz., auklėtojai garsiai skaičiuojant iki 10, vaikai turi sustoti į ratą).
<p>6-asis žingsnis Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dvejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmolti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuoti svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui).
<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. 	<ul style="list-style-type: none"> Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras.
<ul style="list-style-type: none"> Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.) 	<ul style="list-style-type: none"> Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storium, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsnį (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinant idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.).
<ul style="list-style-type: none"> Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo kryptims, daiktų vietai nusakyti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – neprisimena daiktų eiliškumo; – nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia; – nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“; – nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja; – negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu; – prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“); – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – negeba rūšiuoti daiktų į grupes; – nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – prastai skiria kairę ir dešinę puses; – painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.; – sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę; – nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti; – susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą; – lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekiu ar skaičiaus suvokimu; – labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti; – supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“; „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruošti valgyti).
- Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiu“).

7.12. MENINĖ RAIŠKA

Meninė raiška. Kas tai?

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų **patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais** ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu, šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Meninė raiška ikimokykliniame amžiuje

Muzika. Kiekvienas ikimokyklinio amžiaus vaikas geba save išreikšti muzika. Klausydami vokalinių ir instrumentinių lietuvių bei kitų tautų liaudies, šiuolaikinių kompozitorių ir klasikinės muzikos kūrinių, vaikai:

- susipažįsta su įvairaus pobūdžio muzika;
- įsimena kai kuriuos muzikos kūrinius ir atsirenka jiems patinkančius;
- įgyja žinių apie muziką;
- išmoksta ją skirti pagal nuotaiką, tempą, tembrą, raiškos priemones;
- susipažįsta su žmogaus balso ir instrumentų tembrais, atlikimo rūšimis ir priemonėmis;
- emociškai reaguoja į muziką ir turtina savo dvasinį pasaulį.

Dainuodami, grodami, eidami ratelius, šokdami vaikai išmoksta liaudies dainų, ratelių, žaidimų, šokių, kompozitorių kurtų vaikams skirtų kūrinių ir geba juos pritaikyti savo žaidimuose, vaidinimuose, kasdieniame gyvenime.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai geba improvizuoti balsu, vaikiškais muzikos instrumentais, kūno judesiais, spontaniškai kurti kelių garsų melodijas savo vardui, ketureiliui, mįslei, skaičiuotei, trumpam tekstui ar kt.

Šokis. Šokio raiškos pradžia – vaiko spontaniškas rankų, kojų, vėliau ir viso kūno judėjimas kaip reakcija į muzikos tempo ir nuotaikos pasikeitimus, kito žmogaus judesius ar veido mimiką.

Vaikas kaupia judesių bagažą tyrinėdamas natūralius judesius (ėjimą, bėgimą, sukinius, pasilenkimus, ridenimąsi, šuoliukus) ir judesio kokybę: greitį, aukštį, stiprumą, nuotaiką. Tokiu būdu vaikas susipažįsta su pagrindiniais šokio elementais – erdve, kurią apibūdina lygmuo (aukštai, žemai) ir kryptis (pirmyn, atgal), laiku, kurį apibūdina ritmas ir tempas (greitai, lėtai), energija, kurią apibūdina judesio forma (plastiškas, tolygus, kampuotas, fragmentuotas judesys) ir dydis (didelis, mažas). Vaikas taip pat gali šokti su muzika ar be muzikos čia ir dabar improvizuodamas tam tikra tema, pvz., lietus, linksmas žvėrių karnavalas, aukštyn ir žemyn, greitai ir lėtai. Vėliau vaikas gali mokytis lietuvių liaudies paprastųjų (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrusis, pritupiamasis) ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) šokių žingsnių, jų derinių, šokamųjų žaidimų ir ratelių. Vėliausiai vaikas gali šokti autorinį (auklėtojos, choreografo sukurtą) šokį, kuriame taip pat naudojami paprastieji, bėgamieji žingsniai arba natūralūs, nesusiję su šokio žanru judesiai.

Vaidyba. Pirmiausia vaikas išmoksta naudoti savo veido mimiką, judesius, veiksmus, kalbą, balsą, bendrauti su suaugusiuoju, kitais vaikais. Tačiau vaikas naudojamų priemonių neįsisąmonina.

Vėliau vaikas išmoksta žaisti: naudoja savo rankų pirštus, daiktą ar žaislą arba žodinio teksto elementus pavaizduoti tam, ką matė, girdėjo. Dar vėliau vaikas išmoksta žaisti vaidmeninius žaidimus: kurti siužetą, dialogą, monologą ir atlikti vaidmenis, t. y. vaizduoti veikėjus. Žaidžiama naudojant daiktus, žaislus, teatrines lėles, vaizduojant žodinio teksto elementus. Draminės vaidybos gebėjimai atsiranda ir plėtojasi sukakus penkeriems metams. Vaikas geba improvizuotais veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis vaizduoti veiksmus, vėliau – ir veikėjus, stebint žiūrovams grupėje ar didesnėje salėje. Atsiranda meninės raiškos pradmenys – vaizduodamas veikėją vaikas geba perteikti perkeltinę prasmę.

Vizualinė raiška. Vaikai vaizdų ir formų kalba pasakoja viską, ką išgyveno, patyrė žaisdamas, stebėdamas, liedsdamas, ką išgirdo, ką įsivaizduoja, apie ką svajoja. Jie vaizduoja ne tai, ką mato, bet tai, ką žino (pvz., žino, kad stalas turi keturias kojas, todėl jas išdėsto statmenai priešingose stačiakampio šonuose).

Intuityviai naudoja ženklus, simbolius, kitas raiškos priemones (tašką, liniją, spalvą, dėmę, formą, erdvę, kompoziciją ir kt.). „Gražiomis“ spalvomis jie spalvina mamą, gyvūnėlį, nes jiems tiesiog malonu šia spalva spalvinti.

Reikšdami savo idėjas vaikai sieja realias ir pasakiškas situacijas, tikroviškas ir fantastines formas.

Kad ir kokią kompoziciją sukurtų ikimokyklinio amžiaus vaikas, dažniausiai ji – spontaniškos raiškos rezultatas.

Sėkmingos meninės raiškos nauda

Muzika. Vaikas, kurį nuolat supa muzika ir kuris turi galimybę dažnai muzikuoti:

- su džiaugsmu dalyvauja muzikinėje veikloje, po jos dar kurį laiką muzikuoja;
- įdėmiai, susikaupęs klausosi muzikos, greitai atpažįsta klausytus kūrinius, turi savo mėgstamus kūrinius;
- dainuoja, šoka, groja emocionaliai, įsijautęs, laisvai jaučiasi atlikdamas muziką;
- kuria laisvai, spontaniškai, originaliai;
- noriai muzikuoja sau ir kitiems;

- jautriai reaguoja į kitų nelaimės, nesėkmes, noriai jiems padeda;
- domisi muzika, nuolat ko nors klausinėja.

Šokis. Šokdamas vaikas:

- patenkina prigimtinių poreikį judėti ir patirti judėjimo džiaugsmą;
- pažįsta savo kūną, plėtoja kūno kinestetines (t. y. judėjimo pojūčio) galias, deda pamatus kūno lankstumui, stiprumui, laisvumui;
- pasitelkia judesį siekdamas išreikšti savo mintis, jausmus ar tiesiog atsipalaiduoti;
- mokosi bendrauti su bendraamžiais, nebijo susikibti rankomis;
- susipažįsta su šokio meno vertybėmis, mokosi suprasti ir pajauti šokį bei išsakyti savo išgyvenimus.

Vaidyba. Vaikas, kuris žaidžia-vaidina sau, o vėliau kitiems:

- natūraliai, valdydamasis elgiasi kam nors stebint;
- laisvai bendrauja – išgirsta ir atsako, išreiškia norus, mintis;
- išreiškia užslėptus, neįsisąmonintus jausmus, nusiramina;
- vaidina noriai, be baimės;
- priima kitų vaidybinę raišką, ją teigiamai vertina;
- išmoksta aiškiau suvokti savo ir kitų asmenų socialinius vaidmenis.

Vizualinė raiška. Vaikai, kurių vizualinė raiška turininga, spontaniška, atvira, nuoširdi, kupina emocijų, kūrybos, išradingumo:

- sukuria originalius, išraiškingus, dekoratyvius, fantastiškus, nepakartojamus dailės darbelius;
- atskleidžia savo vizualinės raiškos ir kūrybos individualumą, savitą stilių;
- noriai, su džiaugsmu imasi vizualinės kūrybos, dalijasi įgyta patirtimi su kitais;
- pastabūs meno, aplinkos daiktų ir įvykių detalėms, įdėmiau įsiklauso, atidžiau tyrinėja ją kitais pojūčiais ir įgytus potyrius savitai atskleidžia vizualinėje kūryboje;
- drąsiai eksperimentuoja dailės priemonėmis, medžiagomis, technikomis, atrasdami įvairių dailės raiškos būdų.

Ko reikia, kad vaiko meninė raiška sėkmingai plėtotųsi?

Muzika. Kad sėkmingai plėtotųsi vaiko muzikinė raiška, ugdytojai turėtų:

- pasirūpinti savo muzikiniu išprusimu, kad turėtų ką perteikti vaikui;
- mylėti ir šiltai bendrauti su vaiku;
- muziką taikyti kasdienėje vaiko veikloje;
- parinkti pagal vaikų amžių muzikos repertuarą, muzikinės veiklos formas, metodus, būdus;
- sukurti turtingą muzikinę aplinką, skatinančią vaiką domėtis muzika ir aktyviai veikti;

- skatinti vaikus muzikuoti įvairioje veikloje, tyrinėti ir improvizuoti;
- palaikyti vaiko norą muzikuoti, kurti, improvizuoti;
- pastebėti ir tik pozityviai vertinti vaiko muzikinę kūrybą;
- sudaryti sąlygas vaikams pabendrauti su profesionaliais muzikantais;
- muzikai gabius vaikus paskatinti mokytis muzikos mokykloje.

Šokis. Kad sėkmingai plėtotųsi vaiko šokio raiška, reikėtų:

- įvairiomis užduotimis skatinti vaiką tyrinėti judesius ir jų kokybes, akcentuojant improvizacinį momentą;
- suteikti pakankamai laiko vaikų bandymams ieškoti judesių, paskatinti netikėtus sprendimus;
- kūrybines užduotis atlikti kartu su vaikais laisvai išsidėsčius erdvėje arba rate; skatinti vaikus šokti ir po vieną;
- sudaryti galimybę savo improvizuotą kūrybą parodyti grupės draugams, sukuriant šokėjų ir žiūrovų situacijas;
- išklausti kiekvieno, norinčio išsakyti savo nuomonę ar potyrius, apie stebėtą ar atliktą šokį, skatinti diskutuoti, pagrįsti savo nuomonę;
- kartu su vaikais susikurti pasisveikinimo ir atsisveikinimo ritualus;
- atsakingai parinkti šokių repertuarą, vengiant per daug sudėtingų ar primityvių autorinių šokių, sukurtų pagal populiarią ne vaikams skirtą muziką;
- vengti repetuoti šokius, akcentuoti klaidas, siekti, kad vaikai šokdami lygiuotų, sustotų į gražų ratą ar pan.

Vaidyba. Pagrindinis įrankis – teigiamas, šiltas, prie vaiko galimybių prisitaikantis suaugusiojo bendravimas. Bendraujant su vaiku reikėtų:

- laisvai, natūraliai reikšti pozityvius jausmus, norus;
- parodyti, kaip galima žaisti-vaidinti;
- skaityti pasakas, kitus tautosakas, grožinius, literatūrinius tekstus;
- parodyti, kokius veiksmus, judesius, balso intonacijas ar garsažodžius galima kurti pagal tekstą;
- išsiaiškinti siužetą prieš žaidžiant-vaidinant;
- improvizuoti kartu su vaikais grupėje, kad jie galėtų mokytis kūrybiškai naudoti savo vaizduotę, mintis ir jų eigą, kalbą, balsą, veiksmus tiesioginiam ir netiesioginiam (turinčiam perkeltinę prasmę) veikėjo vaizdavimui;
- parūpinti daiktų, žaislų, įvairių rūšių teatro įrangos, drabužių, dekoracijų, laikyti tai vaikui pasiekiamoje vietoje;
- suteikti vietą;
- suteikti laiko;
- paskatinti ir palaikyti.

Vizualinė raiška. Kad sėkmingai plėtotųsi vaiko vizualinė raiška, svarbu:

- į vizualinio meno pasaulį vaikus vesti per sąlytį su dailės kūriniais, tautodaile;
- saugoti ir plėtoti vaikų spontanišką vizualinę raišką ir kūrybą, norą vaizdų ir formų kalba, drąsiai ir taip, kaip jam patinka, pasakoti, ką išgyveno, patyrė;
- skatinti tyrinėti bei eksperimentuoti vaizdavimo priemonėmis, medžiagomis, technikomis;
- suteikti paskatų raiškai ir kūrybai turtinant jo patirtį, žadinant vaizduotę bei emocijas, palaikant savarankiškus sprendimus, patariant, padedant;
- sudaryti kūrybinę atmosferą sukuriant pakilią nuotaiką, nuoširdžius santykius, rodant dėmesį ir pagarbą vaiko kūrybos procesui ir rezultatui;
- vertinti ir puoselėti vaiko vaizduotę, minties ir vaizdo išraiškumą, originalumą, individualumą, atvirą ir nuoširdžią raišką ir kūrybą.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- meninė kūryba ir improvizacija.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.		
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		
1-asis žingsnis Muzika, šokis <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus guguodamas, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „te-te-te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis). • Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz., „A-a a-a, pupą“, „Užmik, užmik, mažute“, „Učia lylia tu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supėti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėlį“, „Kėkū kėkū“ ir kt.).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoti suaugusiojo judesius (pvz., atsisėda, suspausi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleisti garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“), mėgina skaityti knygas, padedančias įtvirtinti šiuos kalbinius gebėjimus.	<p>Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokalines galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaikant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas.
Žaidinimai ir vaidyba <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštauja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukši. • Kai suaugusysis pasislepia už pagalvės ir ištaria: „Nėra mamytės, nėra“, o po to vėl pasirodo, vaikas krykščia iš pasitenkinimo, pats slepiasi bei pasirodo panašiu būdu. Laikydamas rankoje žaislą, jį judina, barškina, burzgia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. • Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocinomis intonacijomis (švelniai, linksmai, meiliai, paguodžiančiai), naudoti įvairių tempą (greitą, lėtą). • Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidimus, pokštavimus kartoti keletą kartų.
Vizualinė raiška <ul style="list-style-type: none"> • Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptų linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikui saugių, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.
2-asis žingsnis Muzika, šokis <ul style="list-style-type: none"> Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. 	<ul style="list-style-type: none"> Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Virė virė košė“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankom su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų). Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu). 	<ul style="list-style-type: none"> Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiazo, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Žaidinimai ir vaidyba <ul style="list-style-type: none"> Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). 	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, daliuja, jai pasibaičius, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmi juokiasi. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus viru košę“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiodant žaislą, kartoniinę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas: <ul style="list-style-type: none"> Kiškis atsikėlė, nusiprausė, sėdo valgyti košės. Ar sotus kiškis? Sotus. Tada kiškis apsiavė batus ir išstriksėjo į lauką.
Vizualinė raiška <ul style="list-style-type: none"> Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. 	<ul style="list-style-type: none"> Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Pakalbintas suaugusiojo pasižiūri į linijų raizginius ir sako: „Nė au au, cia py py...“ Pažiūri į piešiantį suaugusįjį ir sako: „Noniu da.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.
<ul style="list-style-type: none"> Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). 	<ul style="list-style-type: none"> Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiungia, atradęs, kad baksnojant pasidaro daug dėmių. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, paišelioti, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
3-iasis žingsnis Muzika <ul style="list-style-type: none"> Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas supuoja kojas ar pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių.
<ul style="list-style-type: none"> Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietu, ploja, trepsi ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais.
<ul style="list-style-type: none"> Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant.
<ul style="list-style-type: none"> Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. 	<ul style="list-style-type: none"> Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). 	<ul style="list-style-type: none"> Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, varpeliais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti.
<ul style="list-style-type: none"> Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Šokis <ul style="list-style-type: none"> Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> Šliaužia važduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandrai, vaikšto pasistiebęs, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduodamas nupasakotą, piešinyje ar nuotraukoje pavaizduotą objektą. 	<ul style="list-style-type: none"> Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėjant įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius.
<ul style="list-style-type: none"> Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką. 	<ul style="list-style-type: none"> Paprašytas greitai eiti, lėtai atsitūpti, aukštai pašokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pasirinkta tvarka. Įterpia judesių, kurių nebuvo prašomas, pvz., apsisuka, iškelia rankas ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams, aptarti jų pasirodymą, išryškinti teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūrovo situacijos padeda vaikams vėliau įveikti scenos baimę.
Žaidimai ir vaidyba <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmis vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaimė kilusias emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas važduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro. 	<ul style="list-style-type: none"> Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmais: išskeldamas kumšteliu ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmi, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kylo.
Vizualinė raiška <ul style="list-style-type: none"> Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. 	<ul style="list-style-type: none"> Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, kol pratrina skylę. Kišdamas pirštą į skylutę sako: <ul style="list-style-type: none"> – Pabėgsiu nuo vilko. Nupiešęs popieriaus lape rautukų, pribraukęs įvairių linijų, aiškina: <ul style="list-style-type: none"> – Mamytę nupiešiau, čia sesė, tėtis, o čia katytė bėga. Žiūrėdamas į teptuku nuta pytas spalvines dėmes, suprato, kad jos ką nors pasakoja: <ul style="list-style-type: none"> – Čia mamytė žiūri, o čia blynų iškepė. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinių, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrus ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta.
<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą ir sako: <ul style="list-style-type: none"> – Kirmėlę padariau, ji eina pasivaikščioti. Sulenkia lipdinį sakydama: <ul style="list-style-type: none"> – Dešrelė sulūžo. Paėmusi kitą rutuliuką, jį suploja ir nustebusi sako: <ul style="list-style-type: none"> – Kamuoliukas susprogo. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus: <ul style="list-style-type: none"> – Tu žalios spalvos pieštuku nupiešei daug linijų, pabandyk dar, kaip teptukas moka.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
4-asis žingsnis Muzika <ul style="list-style-type: none"> Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tyliai tipena. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant.
<ul style="list-style-type: none"> Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ ir kt.) ir autorines (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. (Pvz., padainavus dainą apie kiškį, užduoti vaikams klausimus „Kaip dainuoja kiškis?“, „Koks jo balsas?“ ir kt. Kiekvienas vaikas padainuoja savaip ir visi aptaria kiškio dainas.)
<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. 	<ul style="list-style-type: none"> Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bulvienė“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t.
<ul style="list-style-type: none"> Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. 	<ul style="list-style-type: none"> Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buitinių atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūtelų ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., leva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems.
Šokis <ul style="list-style-type: none"> Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų.
<ul style="list-style-type: none"> Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos (guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą), daigo (suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn), iki žiedo (atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi) ir nuvytymo (leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia). Arba šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius, ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo. 	<ul style="list-style-type: none"> Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokia šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Žaidimai ir vaidyba <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškingai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad neskaudės ir t. t. Žaisdamas pagal pasaką „Batuotas katinas“, pasakoja, kur keliavo katinas, ką matė, ką sutiko. Pabaigia savaip: „Dabar katinas nebegaudo pelių, nes išėjo žaisti.“ Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Žilvitis išdygo“ – atsitupia ir stojasi tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypso si, džiaugdamosi, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia. 	<ul style="list-style-type: none"> Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekorreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.
Vizualinė raiška <ul style="list-style-type: none"> Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. 	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus: <ul style="list-style-type: none"> Nupiešiu mergaitei plaukus iki saulės. Ne, geriau iki jūros. Tai ne plaukai, tai sparnai. Aš piešiu galvutę. Akyčių dar trūksta. Pasaka bus apie berniuką. Berniukai susipešė ir pavirto į bobausiuką. Paskui atsipešė. 	<ul style="list-style-type: none"> Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoksta, o paskui kuria, bet kurdamas moko. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagoogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus,

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		ap rūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt.
<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atradamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas. 	<ul style="list-style-type: none"> Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku ir sako: – Nuvažiavo mašina, o čia dūmai. Piešia linijas ant smėlio, sniege. Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti piktą, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų.
5-asis žingsnis Muzika <ul style="list-style-type: none"> Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės.
<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja išraiškiai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempele“, „Graži ponja pelėda“, 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. 	<p>„Lietuvos šalelė“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz., piktas vilkas, gudri, meili lapė, greitas, bailus kiškis ir t. t.), nuotaikas (džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.).</p>	<p>(pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti ir t. t.).</p>
<ul style="list-style-type: none"> Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. 	<ul style="list-style-type: none"> Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikapiu, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritari dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus.
<ul style="list-style-type: none"> Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. 	<ul style="list-style-type: none"> Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėrašiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginytis ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui. 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autoričius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „leva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius. (Dėl klasifikacijos ir ratelių aprašymo žr. L. Kisielienės knygą „Lietuvių etninės choreografijos klasifikacija: rateliai“, 2011).
<ul style="list-style-type: none"> Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). 	<ul style="list-style-type: none"> Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimąsi, kurie perteikia drugelio skrydį, juos sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“.
<p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria išsistą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaidindamas vaizduoja, kaip Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmogėdra. Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegauda pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuotą katiną kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugę domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliiau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso?

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau kuria savų: vaizduodamas, kaip aguonėlė išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumšteliu, galvą, pajuda visu kūnu. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. 	<ul style="list-style-type: none"> Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, sumanymus ir pagal juos veikti. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus.
<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. 	<ul style="list-style-type: none"> Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Nupiešęs ant kalnelio stovintį berniuką plačiai atverta burna ir ilgomis iškeltomis rankomis, vaikas sako: – Čia berniukas šaukia: „Ei, visi ateikite čia, pas mane, greičiau!“ Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detalai vaizduoja tai, ką nori papasakoti). Pavaizdavo, kas vyksta skrendančiame lėktuve: permatomame lėktuvo salone sėdi žmonės su ausinėmis, jie klausosi muzikos. Vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas). 	<ul style="list-style-type: none"> Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi, pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt. Kuo turtingesnė bus vaiko patirtis, tuo išradingesnė ir įdomesnė bus jo kūryba. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes (gali lankstyti, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje). 	<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuria asambliažus, erdvinis-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvinės figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrasi savo atradimais. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų (pvz., muzikos ir dailės projektas „Aš piešiu muziką“). Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.) Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>6-asis žingsnis</p> <p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinių nuotaką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotakos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus.
<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulute motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumpas daineles kanonu.
<ul style="list-style-type: none"> Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košę“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žiliaus, „Žvejų polka“, J. Gaičausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguočių orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Improvizuojamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. 	<ul style="list-style-type: none"> Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz., žiemą, pavasarį, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.
<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> Šoka ratelius, pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatytį pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkama autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų ant vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių.
<ul style="list-style-type: none"> Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. 	<ul style="list-style-type: none"> Sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz., ridentis žemai ir lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimąsi ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<p>pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas džiugesį arba lėtai svyruoja, nuleidęs rankas, pasilenkęs žemyn perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką.</p>	
<p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaisiais, atlieka operacijas; žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skųstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atšuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį savo vaikelį. Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojami aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu. Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia vaidina. Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmi šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius su-neštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti. Kartais įdomesnį teatrinį rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keli vaikai sumano vaizduoti kelionę į Afriką. Ilgokai tariasi, kuriame popieriaus krašte kuris vaikas pieš, pasirenka įvairias dailės priemones ir medžiagas. Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taisy, dalijasi idėjomis, ginčijasi: <ul style="list-style-type: none"> – Taip nebūna! Mašina į Afriką juk nenuvažiuosi, reikia lėktuvu skristi. • Ilgokai piešę ima žaisti: dėlioti žaislines drambliukų, tigrų figūreles, „važinėti“ Afrikos keliais ir „medžioti“ tigrus. • Piešdamas kuria fantastines istorijas: <ul style="list-style-type: none"> – Aš gyvenu Raudonojo kardo planetoje. Aš nuskrisiu į kitą planetą, kur vykdysiu slaptą misiją. • Mergaitė kuria istoriją, žiūrėdama į savo dailės kūrinių: <ul style="list-style-type: none"> – Gyvybės medis yra labai panašus į tikrą medį. Jis yra pasodintas vazonyje. Ant šakų tupi paukšteliai. Jie žiūri vienas į kitą. Man atrodo, kad vienas yra mergaitė, o kitas berniukas. Jie labai gražiai draugauja. Ant to medžio yra daug uogyčių, vienos žalios, o kitos raudonos. O čia tupi mano šuniukas, jis žiūri į paukščiukus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, tautosomos dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodoje, muziejuose, tradicinėse šventėse. • Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpanči, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan. • Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jautimą patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.). • Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stabteli prie tautodailės ornamentikos plakato, ilgokai jį apžiūrėjęs pasirenka įvairių spalvų flomasterius ir nueina piešti. • Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur paspalvinti. • Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektorius dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūreles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Juos fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (<i>Paint, Paintbrush</i> ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinių rodo ekrane. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoti ir atidžiau įsiziūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes (pvz., priešingose stalo pusėse sėdintys vaikai lėtai rankomis brauko ant jo esančius dažus, stebėti jų maišymą, atsiradusius atsitiktinius raštus ir vaizdus. Padaryti vaikams patikusių fragmentų atspaudus. • Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymą per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio tiltus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. • Jeigu grupė ar darželis turi kompiuterį, šviesos stalą, fotoaparatus, grafoprojektorių, multimediją, interaktyvią lentą, tereikia padrąsinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis (programomis <i>Paint, Paintbrush, Corel, Photoshop</i> ir kt.). Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.).

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis); – atlieka netikslus judesius, kai reikia klausyti muzikos ir ritmiškai ploti; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – negali atpasakoti girdėtų pasakojimų; – nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių; – nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taškelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis; – nesidomi paveikslėliais knygelėse; – piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslus judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti; – sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą (pvz., įdėti kaladėlę į jai skirtą išpjovą), varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.; – netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimo metu ir pan.; – neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.); – neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas; – „įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., piešia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą). 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi piešti, remdamasis vaizduote; – stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kai nėra muzikos arba žodinių komentarų; – apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti; – dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu; – atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.); – žaidžia matytus ir išmokus žaidimus; – mėgdžioja bendraamžių žaidimus.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo). • Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti. • Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą. • Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinių koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultata. • Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje. • Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan. • Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi jrašė. • Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių. • Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame amžiuje šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas. 	

7.13. ESTETINIS SUVOKIMAS

Estetinis suvokimas. Kas tai?

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. **Tai vaiko estetinių galių** – išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos – visuma.

Estetinis suvokimas – tai savitas, nepakartojamas išgyvenimas, kurį sukelia tam tikras meno kūrinys ar gamtos reiškinys, gėrėjimasis daikto struktūros tobulumu ir tikslingumu, jo formos, spalvų, linijų grožiu.

Estetiniai jausmai (jausena) – tai savita būseną, emocinė reakcija, grožio jautimas (gėrėjimasis ir malonumo pajautimas arba bjaurėjimasis, džiaugimasis arba nusivylimas tuo, ką tuo metu suvokia).

Estetinis skonis – tai vaiko gebėjimas emocingai vertinti įvairias tikrovės estetiškas savybes, skirti, kas gražu ir kas bjauru, skirti tikrą grožį nuo tariamo.

Estetinis vertinimas – tai aplinkos ir meno sukeltas įspūdis, artimai susijęs su estetinio skonio pradmenų raiška.

Estetinė kūryba – tai vaiko kuriamosios vaizduotės raiška ir gebėjimas vaizduotėje kilusius kūrybinius impulsus realizuoti meninės raiškos priemonėmis.

Vaiko estetinė kultūra – tai vaiko meilė grožiui, gebėjimas stebėti ir gėrėtis gamtos, aplinkos, žmogaus elgesio ir jo veiklos bei meninės kūrybos grožiu.

Estetinio suvokimo raiška ikimokykliniame amžiuje

Estetiškumo poreikis reiškiasi nuo gimimo taip, kaip ir noras būti laimingam, kaip tiesos ir gėrio siekis.

Pirmaisiais gyvenimo metais vaikas gyvai reaguoja į visa, kas gražu ir gera (malonią šypseną, į ritmiškus garsus, žodžius, skirtingų intonacijų kalbą, ryškias spalvas, formas).

Vaikas gana anksti gali pradėti harmoningai derinti atskirus elementus, intuityviai estetiškai išgyventi menininko ar kito vaiko kūrinių, kurti grožį jo net nesuvokdamas.

Vyresnio ikimokyklinio amžiaus vaikas:

- gėrisi ir žavisi įvairiomis grožio formomis;
- atsiradus pirmiems estetinio suvokimo elementams ima reikštis tikslingos estetiškos kūrybos pradmenys;
- nuo įspūdžių pereina prie vertinimo: savaip supranta ir vertina gamtos, buities, žmonių poelgių bei veiklos grožį, skiria, kas vertinga ir kas ne;

- rodo poreikį saugoti visa, kas gražu (pvz., neskinti gėlių, nes pieva labai graži);
- pajėgia įžvelgti kai kuriuos meno kūrinų herojų taurius veiksmus (poelgius, kuriems reikia pasiaukojimo, ištvermės, drąsos), didingumo elementus (pvz., žmonių, ginančių Tėvynę), nori būti panašūs į juos.

Sėkmingai besiformuojančio estetinio suvokimo nauda

Aktyviai dalyvaujantis estetinėje veikloje, pastabus, jautrus aplinkos, meno kūrinių, savo ir kitų kūrybai, gebantis savitai ją vertinti, rodantis poreikį grožiui, pagarbą tam, kas sukurta, siekiantis pats jį kurti vaikas:

- aiškiau mąsto ir suvokia tai, ką matė, girdėjo, geriau supranta savo jausmus bei mintis;
- subtiliau ir giliau jaučia, išgyvena meno, gamtos, aplinkinio pasaulio grožį;
- reiškia gilesnius patriotinius – meilės gimtajam kraštui, Tėvynei, tradiciniam menui – jausmus;
- turi įvairesnių kūrybinių idėjų, nuoširdžiai reiškia mintis, jausmus, išgyvenimus;
- imlesnis grožiui, supranta ne tik grožį ir gėrį, bet ir jų priešybę – blogį;
- nori saugoti ir puoselėti grožį, moka pagarbiai elgtis gamtoje, su meno kūriniais, dorai elgtis su bendraamžiais ir suaugusiais;
- jautriau vertina grožį, tai, kas sukurta jo paties ir kitų;
- sėkmingiau kuria bendrus darbus su bendraamžiais.

Ko reikia, kad vaiko estetinis suvokimas plėtotųsi sėkmingai?

Estetinis jautrumas, suvokimas ir vertinimas sėkmingai plėtojasi tada, kai per pojūčius (lytėjimą, skonį, regą, klausą, uoslę) patiriami tam tikri išgyvenimai:

- meno įspūdingumo, darnos, harmonijos, nepakartojamumo, tobulumo sukelti jausmai, pasireiškiantys žavėjimusi, džiaugsmu, gėrėjimusi;
- prieštarų emocijų sukeliama estetiniai jausmai, pasireiškiantys džiaugsmu ir liūdesiu, gėrėjimusi ir bjaurėjimusi, meile ir neapykanta (pvz., džiaugiasi personažo sėkme, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia nuskriaustą herojų, nori jam padėti);
- vaikas gyvena, veikia ir kuria harmoningoje, turtingoje estetišku vaizdu, gražių bendraamžių ir suaugusiųjų santykių grįstoje kasdienėje aplinkoje;
- turi galimybę aktyviai lavinti akį, klausą, dėmesį ir pastabumą;
- sutelkia dėmesį ir įsižiūri į formas, spalvas, simetriją, pasakiškumą (šalčio išraižytas gėles ant lango), judesių darnumą (akvariume vinguriuojančių žuvyčių grožį), gamtos harmoniją ir tobulumą;
- turi galimybę pažinti tautos tradicijas, meną, pajusti gimtojo krašto grožį, girdėti gimtosios kalbos skambesį;
- įsijautimą į grožį ir jo suvokimą stiprina įspūdingi, išraiškingi, gyvybingi, nuotaikingi, susitelkiamą ir susidomėjimą žadinantys dalykai;

- estetinė kūryba grindžiama pasitikėjimu, draugiškumu, savitarpio pagalba;
- pratinasi saugoti ir gerbti visa, kas gražu, puoselėti grožį kasdieniame gyvenime (kurti interjero grožį, tvarkyti grupės aplinką, pats būti tvarkingas, mandagiai elgtis ir kt.).

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui, aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- estetinių potyrių refleksija – jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

Vaikų estetinio suvokimo pavyzdžiai bei ugdymo gairės pateikiamos siejant su įvairiais estetinio ugdymo šaltiniais ir priemonėmis, tokiomis kaip:

- gamta ir socialinė aplinka (daiktinė ir artimiausia vaiko aplinka, butis, žmonių estetinė kultūra, santykiai, šokis, teatras (vaidyba), vizualinis menas, literatūra);
- etninė kultūra (liaudies muzika, šokis, teatras, tautodailė, tautosaka, švenčių tradicijos ir kt.);
- masinės informacijos priemonės (radijas, TV, vaikų spauda, kinas, reklama ir kt.) bei naujosios skaitmeninės priemonės (kompiuterinės piešimo, pažinimo, žaidimų programos, fotografavimas ir kt.);
- žaislai, žaidimai ir kita vaiko veikla.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.		
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.		
1-asis žingsnis • Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesiti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	<ul style="list-style-type: none"> Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. 	<ul style="list-style-type: none"> Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jaustų veiksmis reiškiamas emocijas.
	<ul style="list-style-type: none"> Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emocingai vedžioja kiškučio žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> Suteikti vaikui galimybę su-reaguoti savo tempu, t. y. palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama auklėtojai.
	<ul style="list-style-type: none"> Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrąsinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimiti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę.
	<ul style="list-style-type: none"> Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2-asis žingsnis • Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	<ul style="list-style-type: none"> Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksmas, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirskta, kai melodija liūdna. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinių, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius.
	<ul style="list-style-type: none"> Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškais mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia.
	<ul style="list-style-type: none"> Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. 	<ul style="list-style-type: none"> Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones.
	<ul style="list-style-type: none"> Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiu-pinėti, nuskinti. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3-iasis žingsnis • Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius.	<ul style="list-style-type: none"> Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsis-toja ir vaikšto. 	<ul style="list-style-type: none"> Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti.
	<ul style="list-style-type: none"> Stebėdamas šokį klausia: – Ką jis daro? Komentuoja: – Žiūrėk, jis sukasi! Jis pagavo drugelį! Nupiešia labiausiai įsiminusių šokio personažą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Suvokia, kad vaizduoja kitą – maitindamas lėlę, paklaustas paaiškina: <ul style="list-style-type: none"> – Aš esu mama! – Aš esu tėtis! Žiūrėdamas į linijų raizginius ir spalvines dėmes sako: <ul style="list-style-type: none"> – Čia mamytė žiūri. Įžiūrėjęs savo piešinyje lėktuvą, ima bėgioti iškėlęs piešinį po grupę, burgzti kaip lėktuvas. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelę iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbais ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį.
<ul style="list-style-type: none"> Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrėdamas savo ir kitų piešinius, spalvingas knygelę iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Grožisi savo puošniais drabužiais, sako: <ul style="list-style-type: none"> – Čia mano graži suknelė! 	<ul style="list-style-type: none"> Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. Kadangi vaikai nuo gausių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį). Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu.
<ul style="list-style-type: none"> Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> Jei šokis patiko, ploja, paklaustas paskirais žodžiais atsako: <ul style="list-style-type: none"> – Gražiai šoko. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja. 	<ul style="list-style-type: none"> Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali ateiti ir į jo namus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja: <ul style="list-style-type: none"> – Eina vilkas, jis negeras, sako „Ū-ū-ū!“ Priėjęs prie lentynėlės susidomi šiaudiniu paukšteliu, jį apžiūrinėja, brauko per šiaudinę uodegėlę sakydamas: „Man graži uodegėlė, tokia susirietusi...“ ir, bėgiodamas po grupę, ima jį skraidinti. 	<ul style="list-style-type: none"> Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaista. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiugiai eina į salę vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia: <ul style="list-style-type: none"> – Man labiausiai patinka šokti, noriu būti šokėja kaip televizijoje. – Noriu į muzikos salę, ten bus teatras. Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Pasako, ką pats šoko, pvz.: „Aš buvau gėlė ir sukasi.“ Norėdamas suprasti vaidinimą apie vilką ir ožiukus, klausia („Kas čia?“), spėlioja („Ar vilkas suris ožiukus?“), pats bando paaiškinti („Vilkas ožiukus atris“). Įsijautęs į piešimo procesą, emocingai komentuoja savo piešinį: <ul style="list-style-type: none"> – Jūroje audra, va, mėlynos bangos. Iš jūros išplaukia slibinas. Bangos tai su akelėmis – žiūri į slibiną. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. Paprašyti vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs. Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguojama (ramiai ar emociškai) klausydama ir stebėdama skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguojama matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja), linksmo siužeto paveikslėlį ir skulptūrėlę (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto). 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto.
	<ul style="list-style-type: none"> Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocijas būsenas: <ul style="list-style-type: none"> – O ta mergaitė verkia, nes jai liūdna, jos vardas Ašarėlė. Pastebi formas: <ul style="list-style-type: none"> – Lapės uodega ilga kaip šluota... 	<ul style="list-style-type: none"> Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“)
	<ul style="list-style-type: none"> Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emociškai reaguojama į kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buities daiktų, bendraamžių elgesio, šventiškai pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetiškas savybes, sako: „Graži gėlytė. Gražiai šuniukas šokinėja. Duok kitą gražią knygutę, kur groja.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešiniu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu.
<ul style="list-style-type: none"> Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelėlių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguojama į kitų nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo nuomonę, kuri menas kūrinyje ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl, pvz., apie piešinį: <ul style="list-style-type: none"> – Man taip patinka. Man taip gražiau. Apie muzikos kūrinių, koncertų ar muzikinį spektaklį: <ul style="list-style-type: none"> – Apie mamytę man patiko, gražiai dainavo. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl?

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika („Bėgo greitai kaip vilkas. Šokinėjo aukštai kaip varlė“). 	<ul style="list-style-type: none"> Pažiūrėjus šokį, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“
	<ul style="list-style-type: none"> Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešiniuose saulutė linksma, kuriuose – liūdna. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus.
	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį, pvz., „Gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus. Negražiai pasakė.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Stebėti, kad vertindami neįskaudintų vieni kitų. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą.
	<ul style="list-style-type: none"> Jautriai reaguojama į kitų vertinimus, piešdamas susijaudinęs sako: <ul style="list-style-type: none"> – Jis man trukdo, sako, kad makaliūzė nupiešiau, bet aš piešiu snaiges, na viską. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrasinti tęsti savo kūrybą.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Mėgaujasi muzikavimu, šokių, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu.
	<ul style="list-style-type: none"> Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai storai.“) ir jas pakartoja žaidimuose. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su tautodailininke, paaiškina apie velykinio kiaušinio marginimo procesą: <ul style="list-style-type: none"> Ta teta dažė, pasiėmė pieštuką ir smeigtuką ir dažė. Kai nudažė, dėjo tą kiaušinį į dažus. Piešė ant tų kiaušinukų viską: saules, tvoreles. Aš bandžiau tą tvorelę tokią, bet neišėjo. Mamai reikės parodyti, ji nežino, kaip reikia dažyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdomas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas.
	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi piešimo procesu: „Piešti malonu todėl, kad išimi iš savo galvos namą, žmones, gėlytes ir uždedi juos ant popieriaus.“ Kalbėdamas apie draugo piešinį, šokį, pagiria, kad buvo gražu. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklausti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuoti, ką dailininkas norėjo pasakyti: <ul style="list-style-type: none"> Užsimerk ir pasakyk ką, jautei žiūrėdamas į šį paveikslą? Ką dailininkas galvojo tapydamas šį paveikslą?
	<ul style="list-style-type: none"> Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį sako: <ul style="list-style-type: none"> Koks gražus medis, kiek daug spalvų! 	<ul style="list-style-type: none"> Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį.
	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi ir gėrisi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Vaikas sako: „Tokiais ornamentais papuoštas mano tėčio megztinis.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat ugdyti vaikų estetiškumą, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. 	<ul style="list-style-type: none"> Girdėtus muzikos kūrinius elementariai apibūdina (pvz., pelytės muzika – „plona“, tyli, o meškino – „stora“, garsi). Klausomus programinės muzikos kūrinius apibūdina žodžiais: „Polkutė – linksma, lopšinė – švelni, liūliuojanti, maršas – smagus, smagu grojant žygiuoti“ ir pan.). Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą: <ul style="list-style-type: none"> Iš pradžių buvo tamsu, paskui pasirodė drugelis, buvo šviesu ir jis skrido, po to susitiko gėlė ir šoko su ja, nes jiems kartu buvo linksma. Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija: vilkas kalba garsiai, jo balsas storas, turi didelę galvą, aštrius dantis. Ožiukai maži, balti, rageliai riesti. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembras. Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą: žiūrėti pasakojimo videoįrašą, klausyti ausinėmis audioįrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius.
	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt.: <ul style="list-style-type: none"> Čia tai dailininkas nupiešė. Mano tėtis yra fotografas, jis gražiai moka fotografuoti. Filmą juk sugalvoja ir nufilmuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai: <ul style="list-style-type: none"> – Šita dainelė man labai patinka, ji linksma. – Man nepatinka šokti, geriau dainuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Sukurti situaciją, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas.
	<ul style="list-style-type: none"> Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis: <ul style="list-style-type: none"> – Man patiko, nes labai gražiai šoko saulė.– Man nepatiko, nes jis negražiai šokinėjo. Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti: <ul style="list-style-type: none"> – Man patiko šokti, nes buvo linksmas šokis. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Paklausti, kaip dar kitaip galėtų apie muziką, šokį, vaidinimą pasakyti, ką dar tai galėtų reikšti ir pan.
	<ul style="list-style-type: none"> Estetinį meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais: <ul style="list-style-type: none"> – Vilkas pilkas negražus, negeras, o ožiukai ir jų mama – gražūs, geri. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais. 	<ul style="list-style-type: none"> Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą.
	<ul style="list-style-type: none"> Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose: <ul style="list-style-type: none"> – Čia kažkoks tamsiom spalvomis nupieštas. – Nepatinka, nes liūdnos spalvos. – Patinka, nes mergaitė yra karalaitė. 	<ul style="list-style-type: none"> Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų, pvz.: „Kuriame piešinyje geriausiai pavyko pavaizduoti išvyką į zoologijos sodą?“ „Kuriame piešinyje pavyko nupiešti tamsiai arba šviesiai žalią eglutę?“ „Kodėl tau taip patinka nupiešta karalaitė?“

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
6-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. 	<ul style="list-style-type: none"> Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz., klausydamiesi valso, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.), pasakoja apie šokį: <ul style="list-style-type: none"> – Snieguolė šoko labai gražiai ir lengvai, ji buvo linksma, nes daug sukosi ir šokinėjo, ir jos suknelė buvo labai graži, ji šoko ant pirštų galų. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip sukstis“. Vaidindamas emociškai, išraiškingai pakartoja frazes ir intonacijas: <ul style="list-style-type: none"> – Lape snape, tu gaidelio nepagausi, niekam durų neatšausiu. Užtrenkia dureles, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų, nori jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankyti parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: <ul style="list-style-type: none"> – Ką pajutai? – Kas įsiminė? – Kas patiko? – Ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, įspūdingas?
	<ul style="list-style-type: none"> Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negera, nes pavogė kiškio morkas.“ Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, koku šurkščiu balsu ji kalbėjo, pridėdama ir tai, ko nebuvo rodoma, bet gali taip būti (pvz., sako: „Kiškis augina morkas, nes jis ūkininkas“). 	<ul style="list-style-type: none"> Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatinti pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems: <ul style="list-style-type: none"> Pažiūrėk, kaip aš gražiai šoku. Matai, kaip aš moku vaidinti lapę gudruolę? Pamatęs auklėtojos padarytus paukščiukus sako: <ul style="list-style-type: none"> Kokie gražūs paukščiukai. Jie gražiai atrodo. O ar aš irgi galiu padaryti tokius paukščiukus? Jūs irgi jį pakabinsite, kad visi matytų? 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų arba autorines parodėles, sudaryti individualius albumus arba kaupti skenuotų kūrinių elektroninius variantus, juos retkarčiais persiųsti tėveliams, kad vaikas girdėtų ir jų pagyrimą bei atsiliepinimus.
	<ul style="list-style-type: none"> Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau: <ul style="list-style-type: none"> Neskubu padaryti darbelio, nes noriu, kad būtų gražu. Mamytė džiaugsis, kai gaus tokį gražų atviruką. Noriu gražiai šokti, kaip televizijoje. 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas.
<ul style="list-style-type: none"> Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. 	<ul style="list-style-type: none"> Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą: <ul style="list-style-type: none"> Vaidinimas apie vilką ir ožiukus patiko labiau nei vaidinimas apie raganą. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios. Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno.
	<ul style="list-style-type: none"> Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinėlius: <ul style="list-style-type: none"> Koks gražus namas, norėčiau tokiaime gyventi! Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą: <ul style="list-style-type: none"> Nepavyko, nupiešiu kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. Paprašyti pakomentuoti, kurie kūriniai kelia estetinį pasigėrėjimą (malonu žiūrėti į gražius, grakščius šokio judesius) ir

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Jis viską sugadino. Neįdomu žiūrėti, nes jis nemoka vaidinti! Negražus, mažai spalvų. 	<ul style="list-style-type: none"> kurie atgraso (baisu žiūrėti žiaurumu ir agresiją perpildytą animacinį filmuką).
	<ul style="list-style-type: none"> Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą.
	<ul style="list-style-type: none"> Gėrasi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų: <ul style="list-style-type: none"> Man patinka, nes ji gražiai elgiasi prie stalo! Auklėtoja pasakė, kad aš gražiai moku vaikščioti koridoriumi, nebėgioju. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabą valgančiam vaikui: <ul style="list-style-type: none"> O jeigu prie svečių taip valgytum, tau būtų negėda? Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrasi, džiaugiasi, pritarti jam, diskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre).
	<ul style="list-style-type: none"> Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus: <ul style="list-style-type: none"> Kaip gražiai, nuostabiai atrodo! Pastebi, kada mergaitės pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti suprasti ir atskirti, kokia išvaizda gali būti pavadinta gražia, akcentuojant tai, ką patys gali padaryti, kad atrodytų gražiai. Siekiant, jog vaikas ugdytųsi gebėjimą pamatyti bei tinkamai vertinti savo ir kitų išorės grožį, ieškoti tinkamiausių būdų (pvz., kurti projektus, plakatus su šūkais, skaityti istorijas, žiūrėti filmukus ir kt.).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetiškes ypatybes (pvz., „ryškios žvaigždės“, „sidabrinis šerkšnas“, „gražiausia lėkšutė su mėlynu paausuotu krašteliu“, „gražiai apipaišytas troleibusas“). Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas. Grupelė vaikų kartu su auklėtoja samprotuoja apie grožį. Vaikai komentuoja: „Grožis – tai gėlės, krūmai, beržai, jūra, piliakalniai, Gedimino pilis, laivai, tiltai, gražūs tautiniai kostiumai, Čiurlionio paveikslai, skrybėlės gražios juodos (jas nešioja visokie ponai), žiedai, auskarai, gumytės su šuniukais, limuzinai, futbolas, krepšinis, nes visai gražiai jį žaidžia.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Per pasivaikščiavimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Jei grupė turi fotoaparatus, fotografuoti ir, jei yra galimybė, kaupti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais. Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. Su grožiu susijusius dalykus įtraukti į kasdienės veiklos pokalbius ir veiklą, atkreipti vaikų dėmesį, diskutuoti, kas gražu ir negražu, išnaudoti visas galimybes vaiko estetinei vertybėms puoselėti.
<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja įspūdžius apie muziką, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė. 	<ul style="list-style-type: none"> Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius, apie išklaustą lopšinę sako: – Šita muzika labai pūkinė, linguojanti. O C. Sen-Sanso „Gulbė“ iš „Žvėrių karnavalo“ apibūdina taip: – Man gulbė labai graži, jos plunksnos baltos ir ji labai gera, aš norėčiau jos ir kitą kartą paklausti. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, iš klausius savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusių muziką, atlikėjus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus: – Senjoro pomidoro buvo toks raudonas kostiumas, jis buvo išsipūtęs, todėl tik varėsi ant žemės, jis buvo piktas, nes visą laiką trepsėjo. Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia. Apžiūrindamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką: – Iš molio padaryta mergaitė. Jos žandukai labai raudoni ir gražūs, jos plaukučiai spindi. Joje yra molio spalva, yra mėlyna spalva, joje yra net labai šviesiai mėlyna spalva. Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeltus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikti: – Aš irgi noriu taip vaidinti katytę. – Aš taip pat moku nupiešti tokią mergaitę, tik ji bus princesė. Bando atpažinti ir spēlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu. Įžvelgia kai kuriuos raiškos priemonių ryšius su vaizduojamu objektu: – Jo nupieštas šuniukas piktas, nes juodas, o mano linksmas, nes pakėlęs laiko letenėlę. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. Skatinti reikšti įvairią nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina. Pasamprotauti, ką teatre veikia aktorius, suteikti galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą. Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje. Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai peno estetiniam suvokimui ir jausenai. Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsiliesti į vaidinimą ar žaidimą. Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none">– nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūriniais, darbeliais;– nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais;– nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto;– nemėgsta puošti grupės ar savo kambario;– neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.;– nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu);– retai kalboje vartoja estetiškas sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan.	<ul style="list-style-type: none">– stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.);– užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbą, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“;– išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“).
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none">• Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentukite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.).• Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.• Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.• Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.• Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.• Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.	

7.14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas ir atkaklumas. Kas tai?

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, **domėjimasis nauja informacija** bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. **Atkaklumas** yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos.

Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nesutrikti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslus.

Iniciatyvumo ir atkaklumo raiška ikimokykliniame amžiuje

Iniciatyvus vaikas pats ieško naujų veiklos ir veikimo ar raiškos būdų, naujos informacijos, nelaukdamas ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pasiūlymų.

Iniciatyvus ir atkaklus vaikas linkęs imtis pagal amžių gana sudėtingos veiklos ir siekia patirti sėkmę.

Atkaklus vaikas ilgiau nei kiti jo bendraamžiai yra įsitraukęs į veiklą, nemeta jos patyręs nesėkmę, susidūręs su sunkumais, bando, ieško sprendimų, kol įveikia kliūtis.

Iniciatyvus ir atkaklus vaikas, atlikdamas veiklą, saikingai rizikuoja.

Iniciatyvumo ir atkaklumo nauda vaikui

Iniciatyvus ir atkaklus vaikas:

- sėkmingiau ugdomasi,
- patiria didesnę sėkmę mokykloje,
- pasiekia užsibrėžtų tikslų, sutelkdamas tam visas pastangas,
- turi didelę mokymosi motyvaciją.

Ko reikia, kad vaikas sėkmingai ugdytųsi iniciatyvumą ir atkaklumą?

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo vaidmuo ugdant vaiko iniciatyvumą ir atkaklumą:

- pritarti vaiko iniciatyvai, ją palaikyti, pasidžiaugti vaiku;
- pasirūpinti, kad vaikas susidurtų su veikla ir užduotimis, kurios šiek tiek viršija tuometines jo galimybes.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai:

- pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti;
- įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikonzentruoti ir išradin-gai ją plėtoti;
- susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.		
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.		
1-asis žingsnis • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais.	• Turi mėgstamus žaislus. Laidydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko.	• Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą.
• Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	• Tiesia kamuoliuką auklėtojui, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti.	• Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. • Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.).
2-asis žingsnis • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartuoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos.	• Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau įspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. • Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę.	• Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Nesukubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnį poveikį jo raidai.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	• Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukus.	
• Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus.	• Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį.	• Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą.
• Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	• Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko – iššokančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį. • Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.	• Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. • Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.
3-iasis žingsnis • Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.	• Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo.	• Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastaityti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. • Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai.
• Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.	• Ilgai tyrinėja naują žaislą. • Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėlionės, konstruoja. • Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva.	• Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. • Neišleisti vaikų iš akių.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.
<p>4-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. 	<ul style="list-style-type: none"> Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina į lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti.
<ul style="list-style-type: none"> Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. 	<ul style="list-style-type: none"> Motiejus noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe.
<ul style="list-style-type: none"> Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padėjimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Valerija randa išeitį, susidūrusi su kliūtimi. Mergaitė piešia. Pasiėmusi teptuką merkia į guašą, tepa ant popieriaus. Dažus sunku tepti ant lapo. Vėl merkia teptuką į guašą – vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Valerija ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Besidairydama pamato, kad ant stalo stovi indelis su vandeniu. Indelį prisitraukia prie savęs. Teptuką pašlapina į vandenį, tada merkia į dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai. 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisegti.
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. 	<ul style="list-style-type: none"> Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Daiva, Emilija ir Motiejus pačių sugalvotą žaidimą „Ragana gauda“ žaidžia 13 minučių. Giedrė ir Matas pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ žaidžia 32 minutes. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., prieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, tretis – kriedelėmis. Kiekvieno mamytė vis kitokia. 	<ul style="list-style-type: none"> Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius.
<ul style="list-style-type: none"> Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> Simonas nori pasidaryti robotą, suklijuodamas dvi dėžutes. Patepa klizais, tačiau jos nesulimpa. Pritepa daugiau klizų – dėžutės nesuklijuoja. Po kurio laiko vaikas kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų.
<ul style="list-style-type: none"> Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Auklėtojo pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti – vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaiko įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes). 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti.
<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> Tomas nori sukonstruoti raketą. Tačiau jam neišeina. Tada jis kreipiasi į Nerijų, kuris jam padeda. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none">– mažai arba visai nesidomi naujais daiktais, netyrinėja aplinkos;– neklausinėja;– pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje;– negeba savarankiškai susirasti veiklos;– su kai kuriais daiktais atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus;– negeba savarankiškai planuoti veiklos;– negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas.	<ul style="list-style-type: none">– pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis;– geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų susidomėjimą pasirinktu daiktu arba veikla;– žinodamas, kad ne visada gali suvokti auklėtojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams <ul style="list-style-type: none">• Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.• Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).• Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite.• Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.• Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.• Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.• Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.• Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.	

7.15. TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas. Kas tai?

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėti yra sudėtinga. Tyrinėjant reikia:

- smalsumo, domėjimosi, noro pažinti, išsiaiškinti, kas ir kodėl vyksta;
- gebėjimo kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus;
- gebėjimo numatyti, kaip tyrinės ir pasirinkti priemones;
- gebėjimo apmąstyti tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimo ir supratimo.

Tyrinėjimo raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinio amžiaus vaikai:

- stebi daiktus, žmones, aplinkos reiškinius, samprotauja apie tai, ką pastebėjo;
- čiupinėja, ragauja, uosto, bando išardyti, sudėti, įpilti, išpilti;
- suaugusiesiems padedant atlieka paprastus bandymus su daiktais, medžiagomis, skyčiais, dalyvauja aptariant rezultatus, siūlo savus paaiškinimus ir išvadas;
- palygina daiktus, reiškinius, situacijas, grupuoja daiktus pagal požymius;
- sugeba susirasti informaciją, saugiai naudotis kai kuriais prietaisais, kompiuteriais;
- rodo susidomėjimą, kūrybiškumą ieškant atsakymų į klausimus.

Sėkmingai besiformuojančių gebėjimų tyrinėti nauda

Gebėjimai ir nuostatos tyrinėti glaudžiai susiję su mokėjimu mokytis ir aplinkos pažinimu bei iš dalies persidengia. Jie išskiriami kaip atskira sritis dėl to, kad yra labai svarbūs pažįstant ne tik gamtinę, bet ir socialinę bei kultūrinę aplinką. Jauno ikimokyklinio amžiaus vaikai tyrinėja nesąmoningai, spontaniškai, tačiau su patirtimi ir suaugusiesiems padedant šie gebėjimai stiprėja ir vaikai imasi tyrinėti sąmoningai keldami tikslą ir jo siekdami.

Gebėjimai ir nuostatos tyrinėti yra pažinimo kompetencijos elementas, todėl jų ugdymas ikimokykliniame amžiuje turi didelės įtakos mokantis toliau ir priimant sprendimus kasdieniame gyvenime.

Ko reikia, kad vaiko gebėjimai tyrinėti sėkmingai plėtotųsi?

Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, bruožus, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą ir aptarti, ką pastebėjo, ką apie tai galvoja.

Grupėje reikėtų turėti prietaisų, skirtų tyrinėti: paprasčiausių indelių, didinamųjų lupų, žaislinį mikroskopą, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis.

Skatinti vaikus klausti, patiems ieškoti atsakymų į iškilusius klausimus, ieškoti informacijos knygoje, internete, klausti suaugusiųjų, padėti vaikams, jeigu jiems nepavyksta. Skatinti juos samprotauti apie savo atradimus.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis aplinka;
- tyrinėjimas naudojant pojūčius;
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.		
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. • Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuojasi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. • Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
		<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. • Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. • Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. • Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. • Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. • Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3-iasis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandens į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skirti laiko mokytis apsiųngti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mėliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). 	<ul style="list-style-type: none"> Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus. 		<ul style="list-style-type: none"> Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
6-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškina, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. 	<ul style="list-style-type: none"> Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis. Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja. 		

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi; – dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnį laiką nei bendraamžiai; – pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi menka motyvacija veikti; – neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs; – nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas; – nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo; – pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia ta pačia spalva). 	<ul style="list-style-type: none"> – turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.); – susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas; – kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių nepastebi kiti vaikai.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai.
- Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai.
- Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą.
- Stenkitės nusiųsti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais.
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą).
- Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėlionės (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?).
- Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus).
- Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti.
- Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą.
- Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.

7.16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Problemų sprendimas. Kas tai?

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkiams, sudėtingoms užduotims ar sunkumams spręsti.

Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- nustatyti ir įvardyti problemą (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai);
- ieškoti įvairių sprendimų ar išeičių;
- pasirinkti ar išbandyti vieną kurį nors sprendimą;
- įvertinti, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Problemų sprendimo raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinio amžiaus vaikai pajėgūs spręsti savo problemas, nes:

- pastebi neįprastą situacijos sudėtingumą, sunkumą, („įdomu pabandyti“, „nauja“ arba „nemoku“, „neišeis“ ir pan.);
- susidūręs su sudėtinga užduotimi, spontaniškai ieško sprendimų, juos taiko ir stebi pasekmes, kai pastebi numatytą ar netikėtą rezultatą, įsidėmi šią patirtį;
- susidūręs su sudėtinga užduotimi, gali tikslingai ieškoti informacijos, sprendimo, išeities, ją pritaikyti ir stebėti rezultatą;
- gali daryti netikėtus atradimus, spontaniškai pritaikęs tam tikras išeitis;
- gali priimti arba atmesti tai, ko išmoko, taikydamas tam tikrus veiksmus ar būdus.

Ką laimi vaikas, mokomas spręsti problemas?

Susidūręs su nežinoma, sudėtinga, problemiška veikla, vaikas:

- išmoksta savarankiškai įžvelgti problemą ir ją spręsti;
- pasirengia mokymuisi savarankiškai taikyti problemų sprendimo būdą;
- pats konstruoja savo mokymąsi.

Ko reikia, kad vaikas sėkmingai ugdytųsi gebėjimą spręsti problemas?

Mokymąsi spręsti problemas gali paskatinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, kurie stebi, klausosi vaiko ir užduoda atvirus klausimus: „O jei pabandysi taip?“ „O kas bus, jeigu?..“ „Ar galima tai padaryti kitaip?..“

Tokiais atvejais problemų sprendimas tampa mokymosi ciklu, kai yra daromos klaidos ir išbandomi įvairūs sprendimai.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- problemų atpažinimas, įžvelgimas;
- sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas;
- mokymasis įveikti nesėkmes.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
1-asis žingsnis • Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	• Žaidžia su vienas į kitą įdeda indeliais. Paima didesnį indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnį. Nepavykus didesnį indelį padeda, paima mažesnį ir įdeda jį į kitą. • Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.	• Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. • Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2-asis žingsnis • Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus.	• Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. • Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia.	• Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“ • Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. • Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
• Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	• Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.	• Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3-iasis žingsnis • Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes.	• Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.	• Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti.
• Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	• Meda gauda jai metamą kamuolį. Mergaitė kamuolio nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: – As nenoliu gaudyt.	• Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko: – Ką dar galima padaryti? – Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.
4-asis žingsnis • Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema.	• Tomas pažiūri į dėlionę ir sako: – Čia bus sunku. Tokios dar nedariau.	• Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus.
• Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus.	• Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip.	• Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau.
• Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	• Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei. Tačiau kibirėlis per sunkus, jį jo nepakelia. Tada mergaitė išpila smėlį ir iš naujo pripila	• Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeičių iš susidariusios probleminės situacijos.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<p>tik trečdajį kibirelio. Smėlį nuneša draugei.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaikams trūksta mašinelį lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikams įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.
<p>5-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. 	<ul style="list-style-type: none"> Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais.
<ul style="list-style-type: none"> Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. 	<ul style="list-style-type: none"> Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. 	<ul style="list-style-type: none"> Skaityti kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes.
<ul style="list-style-type: none"> Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Bandė nutapyti paveikslą, bet pridėjo per daug juodos spalvos, paveikslas pasidarė murzinas. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapysiu kitą.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. 	<ul style="list-style-type: none"> Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. 	<ul style="list-style-type: none"> Užduoti vaikams atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: <ul style="list-style-type: none"> – Kas atsitiko? – Kaip tu jautiesi? – Kaip jaučiasi kiti?
<ul style="list-style-type: none"> Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikui susidūrus su problema, klausti: <ul style="list-style-type: none"> – Ką tu darei? – Ar tai padėjo įveikti problemą? – Ką dar galima daryti? – Ar tai padės įveikti problemą?

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų, kaip lankstyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė; – negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.; – nusimena, susidūręs su problema, bet nesistengia jos spręsti; – nedrįsta imtis nežinomos veiklos; – iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti; – sprendama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų; – neatpažįsta, kad problema jau išspręsta. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.; – susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos; – stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situacijose, kopijuoja elgesį.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys nepriklįjuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“). Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl nepriklįjuoja? Gal klįjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klįjus?“). Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“). Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klįjais?“). Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti. Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuo­kite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan. Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą. 	

7.17. KŪRYBIŠKUMAS

Vaiko kūrybiškumas. Kas tai?

Kūrybiškumas suprantamas kaip **asmenybės savybė**, susijusi su gebėjimu **atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta**. Tai vaiko pasinėrimo į savo patirtį ir šios patirties įtraukimo į naują visumą, naujas idėjas, naujus sumanymus ar naują rezultatą procesas.

Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi ir vaiko saviraišką skatinanti aplinka.

Kūrybiškumo raiška ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinio amžiaus vaikai stebina ypatingu gebėjimu pateikti originalių bei neįprastų idėjų, laisvai išreikšti save, ką nors simbolizuoti, įsivaizduoti, fantazuoti, improvizuoti.

Vaikų kūrybiškumas reiškiasi verbalinėje, vizualinėje, judėjimo, pažinimo veikloje. Ikimokyklinio amžiaus vaikai pasižymi tuo, kad kūrybos procesas jiems dažnai yra svarbesnis už jos rezultatą.

Kūrybiškumo požymiai ikimokykliniame amžiuje yra:

- **Originalumas**, kuris apibrėžiamas kaip sugebėjimas rasti unikalių, neįprastų, netipinių, retų sprendimų.
- **Sklandumas**, kuris siejamas su mąstymo, elgesio bei raiškos laisvumu, rezultatų gausumu, variantiškumu, veiklos greitumu.
- **Lankstumas** suprantamas kaip gebėjimas greitai pereiti nuo vienos idėjos prie kitos, keisti mąstymo kryptį, minčių eigą, greitai ką nors pertvarkyti, pritaikyti.
- **Jautrumas** suprantamas kaip imlumas įspūdžiams, grožiui, naujumui, didelis emocionalumas, pasinėrimas į kūrybinę veiklą.

Šiuos požymius galima pastebėti bet kurioje vaikų veikloje.

Kūrybiškumo nauda vaikui

Kūrybiškas vaikas geba:

- įžvelgti problemas ir originaliai, netikėtai jas spręsti,
- išreikšti save unikaliais būdais,
- nuolat plėtoti anksti susiformavusius savo interesus.

Ko reikia, kad vaikas kūrybiškumą ugdytųsi sėkmingai?

Siekiant atskleisti ir ugdyti vaikų kūrybiškumą itin svarbų vaidmenį vaidina šie veiksniai:

- **Kūrybinga (kūrybiška) aplinka** (žaislai, priemonės, patalpos, galimybė keisti aplinką – buvimas lauke, muziejuose, spektakliuose, ir pan.), kurioje būna ugdomas vaikas. Kūrybiškumo ugdymas(is) susijęs su **žaidybine (įvairių formų) veikla**.
- **Auklėtojo (ugdytojo) asmenybė** (įdomi, smalsi, gyvybinga, empatiška asmenybė, žinanti ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo bruožus ir gebanti atpažinti bei vertinti vaikų kūrybiškumo ugdymosi pasiekimus, mokanti taikyti vaikų kūrybiškumo ugdymo(si) metodus ir būdus), mokanti skatinti vaikų kūrybiškumo plėtotę, tinkamai kelianti klausimus vaikams ir atsakanti į jų iškeltus klausimus.
- **Ugdymo aplinka**. Saugi, suteikianti galimybę laisvai jaustis, bendradarbiauti (būti kartu, o kai kada – vienam), turėti asmeninę erdvę aplinka, ne autokratiška, o tokia, kurioje vaikas yra mylimas, priimamas ir vertinamas toks, koks jis yra. Tik tokioje aplinkoje, kurioje nėra griežtų vienos nuomonės ir aklo taisyklių laikymosi, nurodymų, kaip kurti teisingai ar ką ir kaip reikia daryti kuriant, tik tada, kai vaikas jaučiasi mylimas, išklausytas, padrąšinamas ir supastas, gali skleisti kūrybiškumą.
- **Galimybė vaikui tenkinti savo asmeninius poreikius ir interesus**. Svarbu, kad vaikas turėtų galimybę kartais (bent kartą per dieną) užsiimti jam patinkančia veikla ir kurti tai, kaip jam norisi. Įgyvendinant tik kitų idėjas vaikų kūrybiškumas netobulėja.

Netinkamai suvokus kūrybiškumo esmę ir reikšmę vaiko ugdymo procese, nesudarius tinkamų sąlygų, kūrybiškumas ne tik nebus ugdomas, bet neretai ir slopinamas.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- gebėjimas įžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- troškimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- drąsa veikti, daryti savaip.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Esminė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.		
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.		
1-asis žingsnis • Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	<ul style="list-style-type: none"> • Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). • Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų įspūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. • Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). • Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus.
2-asis žingsnis • Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais.	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. • Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. • Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. • Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. • Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.
• Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	• Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liسدamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas.	• Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> • Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. • Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). • Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. • Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.
3-iasis žingsnis • Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje.	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. • Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. • Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. • Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. • Suteikęs galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočelių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. • Savitai reaguoja į naują patirtį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. • Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrėti suaugusiųjų). • Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. • Skatinti klausyti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominėti ir skatinti toliau tyrinėti. • Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. • Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke.
• Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	• Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos.	• Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Piešdamas įvardija, ką nupiešė: <ul style="list-style-type: none"> – Cia truputį geltona. Cia visciukas. Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius. 	
4-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir kuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kurį kuria ir vaidina kartu su kitais vaikais). 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikyti ar panaudoti. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suineštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime. Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą.
<ul style="list-style-type: none"> Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir ištirti dar nepažintus dalykus. 	<ul style="list-style-type: none"> Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai užrašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. 	<ul style="list-style-type: none"> Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam ačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Mielai atsako, gavęs originalių, negirdėtų klausimų. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti <i>kūrybiškumą</i>, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti <i>mąstymo lankstumą</i> – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti <i>originalumą</i> – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. 	<ul style="list-style-type: none"> Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius. 	<ul style="list-style-type: none"> Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džunglėmis...). Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detaliai išstobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreikšiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas, dar tobulesnis. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiams su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti.
<ul style="list-style-type: none"> Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. 	<ul style="list-style-type: none"> Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atirasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo (ne užgožiant kitų ar neliekant nuošalyje). Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį. 	<p>tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti.</p> <ul style="list-style-type: none"> Mokymo dalytis idėjomis. pavyzdys: <ul style="list-style-type: none"> Jūs abu norite piešti šia spalva, bet ji yra tik viena. Ką jūs galite padaryti, kad ją pasidalintumėte? Tokie pokalbiai turėtų vykti nedidelėse grupelėse.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. 	<ul style="list-style-type: none"> Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys paplėsti vaiko akiratį. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. Mokytis pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti.
<ul style="list-style-type: none"> Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, 	<ul style="list-style-type: none"> Taikyti įvairius metodus ir būdus: <ul style="list-style-type: none"> smegenų audrinimas (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?);

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes.	<ul style="list-style-type: none"> – prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); – kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupėles (vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama); – pasakos kūrimas sėdint ratu; – fantastinio gyvūno piešimas (po vieną ar grupelėse).
<ul style="list-style-type: none"> • Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų. • Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų.
<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. • Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klasvinga?).

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – retai naudoja realius daiktus žaidimo tikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų; – kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.); – susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus; – pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą; – nelabai supranta juokus; – piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.; – mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla); – kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs; – nekuria įdomių žodžių; – nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę. 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų); – stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį; – vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus. • Siūlykite naujas žaidimų idėjas. • Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirtį. • Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinių aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovelę“). • Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt. • Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais. • Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais. • Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau. • Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais. 	

7.18. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Mokėjimas mokytis. Kas tai?

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, **atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas**, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą.

Mokėjimo mokytis raiška ikimokykliniame amžiuje

Mokymasis – kiekvieno žmogaus prigimtinis bruožas. Nuo pat gimimo vaikai pradeda mokytis:

- valdyti savo kūną;
- visais pojūčiais tyrinėti aplinką, ja pasinaudoti ir prie jos prisitaikyti;
- žaisti, kalbėti, mąstyti, samprotauti, priimti sprendimus;
- bendrauti su kitais;
- pasitikėti savimi ir kitais.

Kūdikystėje vaikas mokosi nesąmoningai, per pojūčius, patirtį, tačiau vėliau, sustiprėjęs patirčiai ir smegenų pažintinėms funkcijoms, jis tampa pajėgus šį procesą suprasti ir kontroliuoti. Vaikas ikimokykliniame amžiuje tobulina įvairius mokymosi gebėjimus:

- priima sprendimus, ko mokysis, pasirenka veiklą, priemones, nustato iškilusias problemas;
- pradeda suprasti, kad jeigu ko nors nežino, nesupranta ar kuo nors abejoja, gali sužinoti mokydamosis, t. y. gali išmokti;
- pradeda priimti atsakomybę už savo mokymąsi;
- vis geriau supranta, kad išmoks, jeigu bandys, domėsis, tyrinės;
- pažįsta vis daugiau simbolių, įsivaizduoja įvairius dalykus, vaidina;
- supranta, kad daug ko gali išmokti žaisdamas, kurdamas.

Sėkmingai besiformuojančio mokėjimo mokytis nauda

Mokymasis mokytis – viso gyvenimo procesas. Ikimokyklinio amžiaus vaikas įgyja svarbią patirtį, kuri tampa tolesnio mokymosi pagrindu, nulemia mokymosi visą gyvenimą sėkmę.

Mokymasis susilieja su ugdymu ir yra viena iš sudėtinių ugdymo dalių. Ugdymas padeda susiformuoti žmogaus asmenybei per bendravimą su kitais žmonėmis, sąveiką su aplinka, žmonijos kultūros vertybėmis. Mokydamasis žmogus įgyja žinių apie pasaulį, kultūrą, moralines vertybes, kurios turtina jo sąmonę, intelektą ir pamažu virsta įsitikinimais bei įpročiais, keičia elgesį.

Ko reikia, kad vaiko mokėjimas mokytis ugdytųsi sėkmingai?

Kuriamas prasmingas ir, kur įmanoma, tikroviškas žaidimo ir kitos veiklos kontekstas. Vaikams sudaromos sąlygos žaisti įvairius žaidimus ir kartu mokytis apie aplinką, žmonių gyvenimą ir kitų dalykų, kurie jiems įdomūs ir kurių jie nori mokytis. Svarbu išgirsti, kai vaikai klausia, ir skatinti, kad patys stengtųsi rasti atsakymus, padėti, kai pagalbos tikrai reikia. Vaikams turi būti laisvai prieinami įvairūs buityje naudojami prietaisai, gamtinė medžiaga, vaikiškos knygos, enciklopedijos, skaitmeninės technologijos, internetas.

Pasiekimų žingsniuose taškais išskirti nuo gimimo iki šešerių metų atsirandantys bei tobulėjantys esminio gebėjimo komponentai

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- numatymas, ko nori išmokti;
- aktyvus mokymasis;
- gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.		
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
1-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none">• Reaguoja į kalbinimą, mimišką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	<ul style="list-style-type: none">• Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena.• Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius.• Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.	<ul style="list-style-type: none">• Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai.• Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti.• Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais.• Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
2-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti: <ul style="list-style-type: none"> Tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą? Jei reikia, padėti įgyvendinti.
<ul style="list-style-type: none"> Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavokusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausyti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
3-iasis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, išsoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, krykštaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neišsoka. 	<ul style="list-style-type: none"> Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis.
<ul style="list-style-type: none"> Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
	<ul style="list-style-type: none"> Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapias šluoste valoma siena.
<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi tuo, ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas giriasi: <ul style="list-style-type: none"> Paziūlėk, aš moku nusukti! Ir nušoka nuo laiptelio. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisėgti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Pasako, parodo, ką nori išmokti. 	<ul style="list-style-type: none"> Paėmęs žirkutes ir neatkirpęs popieriaus, auklėtojui sako: „Man napavyko“ ir tiesia rankutes, kad auklėtojas jį pamokytų. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori.
<ul style="list-style-type: none"> Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. 	<ul style="list-style-type: none"> Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrasinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina.
<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ką veikė ir ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis žingsnis <ul style="list-style-type: none"> Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupodami daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką.
<ul style="list-style-type: none"> • Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu... 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. • Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnį, jeigu gatvę pereis ne per perėją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
<p>6-asis žingsnis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba apie tai, ką norėtų išmokyti, ką darys, kad išmokyti, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasako, kad nori išmokyti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokyti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokyti.
<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. • Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. • Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mieliai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. • Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėle ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). • Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. • Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis.
<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – tik trumpam (2–3 kartus trumpiau nei bendraamžiai) sutelkia dėmesį į atliekamą veiklą; – ypač judrus, nenustygs vietoje; – susiduria su sunkumais kopijuodami kitų vaikų veiksmus, elgesį, kalbėjimą; – vengia žaidimų, reikalaujančių įsiminti ir atgaminti informaciją; – nuolat kartoja tas pačias klaidas net pakartotinai paaiškinus; – blogai išgirsta instrukciją, todėl jos nesupranta ir užduotį atlieka savaip; – mažai domisi knygelėmis, paveikslėliais; – neklausinėja, norėdamas sužinoti daugiau; – nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; – sutikęs kliūtį veikloje, neieško jos įveikimo būdų (meta žaidimą, pasišalina); – menkai tyrinėja aplinką, naujus daiktus, jais nesidomi, nemanipuliuoja norėdamas iširti; – išmokto veiksmo (veiklos) negali pakartoti su kitais daiktais ar (ir) kitomis sąlygomis; – nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; – nepastebi, kad sėkmingai atliko veiksmą ar užbaigė veiklą (negeba įvertinti veiklos rezultato); – mažai klausia apie veiklos, reiškinio, daikto paskirtį, prigimtį, veikimo būdą; – dalyvaudamas kūrybiniuose žaidimuose laikosi įprastų, gerai žinomų veiksmų sekos, mėgdžioja kitus; – kalbėdamas retai pasako, ką veiks toliau, kaip tai darys; – nemoka panaudoti gautos informacijos savo veikloje; – negeba savarankiškai planuoti veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> – ieško kūrybinių žaidimų, kur gali improvizuoti; – stebi kitų vaikų elgesį, stengiasi mėgdžioti; – mėgina įsiminti ir taikyti tą pačią procedūrą, atlikdamas kitą veiksmą.

Užrašai

8. KAIP SAVITAI BESIVYSTANTIS VAIKAS ĮSITRAUKS Į BENDRĄ GRUPĖS VEIKLĄ?

8. KAIP SAVITAI BESIVYSTANTIS VAIKAS ĮSITRAUKS Į BENDRĄ GRUPĖS VEIKLĄ?

Šiame skyriuje ikimokyklinio ugdymo auklėtojas ir kiti pedagogai ras atsakymus į klausimus, kylančius tada, kai grupėje ugdomas vaikas, kurio elgesys ir/arba pasiekimai labai skiriasi nuo kitų vaikų, kai įprasti ugdymo būdai mažai veiksmingi, o daugumai vaikų patrauklios veiklos jo nedomina. Skyriuje kalbama apie tai, kaip tokiu atveju turėtų reaguoti ikimokyklinio ugdymo auklėtojas ir kiti pedagogai, kokiais principais vadovautis ugdant tokį vaiką. Skyriuje ikimokyklinio ugdymo auklėtojas ir kiti pedagogai ras patarimų, kaip kalbėtis su tėvais apie jų vaiko ugdymosi savitumus, kaip pasiekti, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir tėvai bendradarbiaudami lydėtų vaiką ugdymosi kelionėje. Čia patariama, kaip galima naudotis Pasiekimų aprašu ir kur kreiptis, jei ikimokyklinio ugdymo auklėtojų pastangų akivaizdžiai nepakanka.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Į ką reikėtų atkreipti dėmesį, planuojant savitai besivystančio vaiko ugdymąsi?
- Kokiais principais vadovautis ugdant savitai besivystantį vaiką?
- Kaip vaikas pats gali vadovauti savo ugdymuisi?
- Koks yra tėvų vaidmuo ugdant savitai besivystantį vaiką?
- Kokia informacija gali būti svarbi, bendradarbiaujant su vaiko tėvais?
- Kokia yra vaiko, kuriam reikia labiau individualizuoti ugdymą, gebėjimų formavimosi specifika?
- Kaip naudotis Pasiekimų aprašu, ugdant savitai besivystančius vaikus?
- Kur kreiptis, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pastangų nepakanka vaiko ugdymosi sunkumams įveikti?

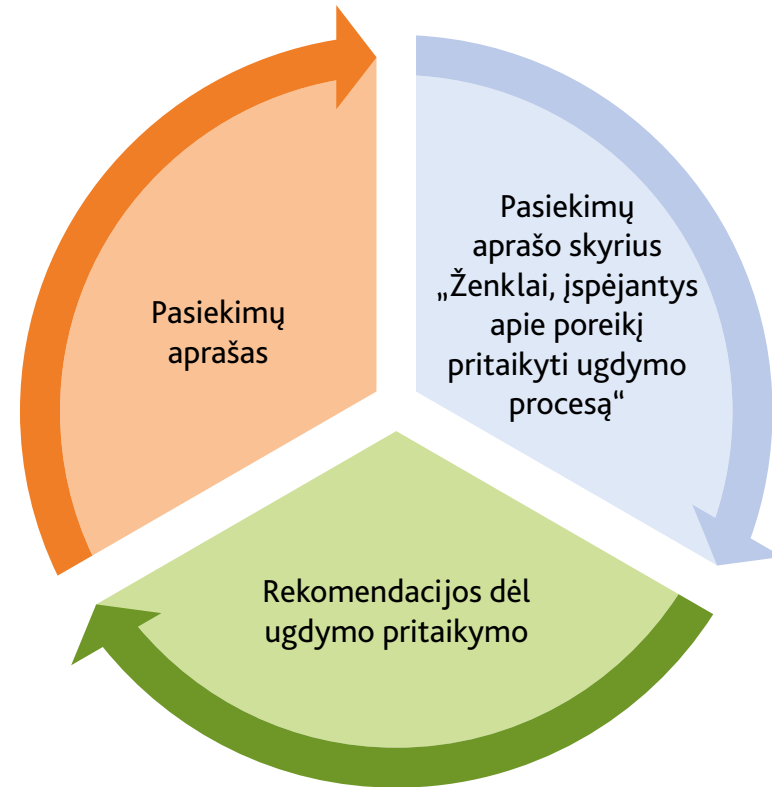

Į ką reikėtų atkreipti dėmesį, planuojant savitai besivystančio vaiko ugdymąsi?

Ikimokyklinio amžiaus vaiko, kurio ugdymasis skiriasi nuo daugumos bendraamžių, ugdymo tikslas iš esmės yra toks pat, kaip ir bet kurio kito vaiko: išmokti būti kiek galima savarankiškesniam, išmokti mokytis, plėtoti turimus gebėjimus. Tai reiškia, kad planuojant tokio vaiko ugdymąsi, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams rekomenduojama remiantis Pasiekimų aprašu pirmiausia įvertinti turimus vaiko gebėjimus, nuostatas, žinias ir supratimą bei numatyti tolesnio vaiko ugdymo galimybes. Gali būti, kad kai kuriose ugdymosi pasiekimų srityse, pvz., sakytinės kalbos ar santykių su suaugusiais, vaiko ugdymosi pasiekimai atitiks jo amžiaus vaikams įprastus pasiekimus. Taigi tose ugdymosi pasiekimų srityse vaikui keliami ugdymo tikslai bei Rekomendacijose pateikiami patarimai nesiskirs nuo kitų grupės vaikų ugdymo tikslų ir ugdymo būdų.

Kita vertus, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali pastebėti, kad kitose ugdymosi pasiekimų srityse, pvz., mokėjimo mokytis ar problemų sprendimo, vaiko ugdymosi pasiekimai atsilieka arba žymiai skiriasi (metais, dvejis ar net daugiau) nuo bendraamžių. Tokiu atveju reikėtų atsiversti Pasiekimų aprašo skyrių „Ženkla, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymosi procesą“ ir pasitikrinti, ar

vaikas nedemonstruoja elgesio, liudijančio apie poreikį labiau pritaikyti ugdymo turinį ir metodus. Jeigu vaiko elgesyje ir/ar veikloje auklėtojas pastebi minėtus ženklus, patarimų, kaip tokį vaiką ugdyti, reikia ieškoti Rekomendacijų skyriuje „Vaikų pasiekimų žingsnius atskleidžiantys pavyzdžiai ir ugdymo gairės“. Ryšį tarp naudojimosi Pasiekimų aprašu ir Rekomendacijomis planuojant savitai besivystančio vaiko ugdymąsi iliustruoja 19 pav.

19 pav. Savitai besivystančio vaiko ugdymo planavimo eiga

Kokiais principais vadovautis ugdant savitai besivystantį vaiką?

Tuo atveju, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojai daro prielaidą, kad dirba su savitai besivystančiu arba specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiu vaiku (neatmetant galimybės, kad vaikas tiesiog savitai ugdomas, galbūt dėl ypatingų gebėjimų), siūlytume remtis šiame skyriuje pateikiamomis rekomendacijomis. Visgi, jei išbandžius įvairius metodus, vaiko ugdymosi poreikius atitinkančius bendravimo būdus, jis vis tiek nedaro pažangos ir nuo bendraamžių atsilieka savo gebėjimais arba juos demonstruoja itin savitai, būtina kreiptis į specialųjį pedagogą, psichologą, logopedą ir/ar į ugdymo įstaigos Vaiko gerovės komisiją. Svarbu informuoti vaiko tėvus, kad kilus klausimams dėl vaiko ugdymosi jie taip pat gali kreiptis ir į minėtą komisiją, ir į pedagoginę psichologinę tarnybą ar kitą jų gyvenamoje teritorijoje esančią švietimo pagalbos įstaigą. Tais atvejais, kai vaiko raidos skirtumai yra ypač ryškūs ir trukdo sėkmingam vaiko ugdymuisi, dėl specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos skyrimo reikėtų kreiptis nedelsiant.

Kiekvienas savitai besivystantis ar specialiųjų ugdymosi poreikių turintis vaikas yra unikalus, jo raida ir ugdymosi būdas gali smarkiai skirtis nuo kitų vaikų ugdymosi, todėl pritaikant ugdymo procesą konkrečiam vaikui, būtina prisiminti, kad:

- Laikas, reikalingas vienam ar kitam gebėjimui susiformuoti, gali būti daug ilgesnis.
- Savitai besivystantį ar specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką reikia dažniau girti, skatinti, drąsinti, o ne akcentuoti tai, kas jam prasčiau pavyksta (jeigu akcentuojame nesėkmes, vaikas įpranta, kad jam nuolat nesiseka, dėl to jis turi menkesnę motyvaciją veikti ir menkesnį pasitikėjimą savimi). Taigi labai svarbu žadinti teigiamas vaiko emocijas, jį motyvuojant, paskatinant, pasidžiaugiant jo veiklos procesu ir rezultatu.
- Dėl savitų pažinimo procesų ypatumų savitai besivystantis ar specialiųjų ugdymosi poreikių turintis vaikas dažnai neišmoksta spontaniškai – stebėdamas, kopijuodamas bendraamžių ar suaugusiųjų elgesį. Todėl reikėtų apgalvoti ugdymo gebėjimo sudėtines dalis, tikslingai numatyti jo formavimo etapus ir padėti vaikui nuosekliai jį ugdyti.
- Pasirenkant, kokį gebėjimą ugdyti pirmiausia ir jo ugdymo būdą, labai svarbu bendradarbiauti su vaiko šeima. Su tėvais susitariama, koks gebėjimas bus ugdomas konkrečiu laikotarpiu ir kaip jis bus ugdomas. Taip sudaromos sąlygos namie ir ugdymo įstaigoje tą patį gebėjimą ugdyti tuo pačiu metu ir tokiu pačiu būdu bei veiksmingiau pasiekti numatyto rezultato.
- Dėl poreikio ko nors mokantis dažniau ir ilgiau kartoti tam tikrus veiksmus ar veiklas kyla pavojus, kad greitesnio rezultato siekiantys suaugusieji pavirs vaiko gyvenimą „nuolatine mokykla“ ir taip atims iš jo žaidimų malonumą bei vaikystės džiaugsmą. Kad šio pavojaus būtų išvengta, siūlytume gebėjimų ugdymą integruoti į kasdienes veiklas ir tai daryti kuo natūralesniu būdu (pvz., mokykite padengti stalą, kai ruošiamasi valgyti; mokykite naujų žodžių žaisdami ir pan.)
- Gebėjimo(-ų) ugdymas neturėtų būti savitiksliis – ugdymo procesas turi būti prasmingas, todėl būtų puiku, jeigu kiekvieno gebėjimo reikšmę suvoktų ne tik ugdytojai, bet ir – pagal galimybes – ugdytinis. Pvz., nereikėtų mokyti vaiko suploti delniukais vien tam, kad jis išmoktų suploti delniukais. Tokiu atveju laikas švaistomas tuščiai, nes suformuotas gebėjimas nepadedą vaikui tapti savarankiškesniam, išmokti prasmingiau elgtis gyvenimo ir ugdymosi aplinkoje. Jeigu išmokysime nekalbantį vaiką suploti delniukais prasmingai, pvz., tam, kad jis atkreiptų į save draugų dėmesį, tai padės vaikui sėkmingiau bendrauti su kitais vaikais ir suteiks daugiau pasitikėjimo savimi bei savo gebėjimais.
- Remkimės vaiko stiprybėmis. Jų turi kiekvienas vaikas. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai neretai tenka iššūkis pastebėti tas savybes ir būdus, kuriais raidos savitumų turintis vaikas mėgina kompensuoti vieno ar kito gebėjimo trūkumą (Rekomendacijose tokių alternatyvių gebėjimų pavyzdžiai pateikiami su antrašte „Gebėjimai ir elgesys, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip““).

- Ikimokyklinio ugdymo auklėtojui svarbu atsiminti: jei vaikas kažką daro savo noru, tai daro todėl, kad: a) tai jį stimuliuoja, b) tai jam pavyksta, c) arba ir tai, ir tai. Svarbu tinkamai pasinaudoti kad ir netikėčiausiais vaiko pomėgiais, prieš tai išsiaiškinus jų funkcinę prasmę – ko vaikas siekia, kas jį pastiprina vienoje ar kitoje veikloje. Antai specialiųjų ugdymosi poreikių dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (pvz., vaikystės autizmo) turintis vaikas gali ilgai sukioti mašinos ratelius vien todėl, kad tas pats pasikartojantis veiksmas stimuliuoja jo regėjimo pojūčius, ir jam reikia šio stimuliavimo).

Sėkmingo ugdymo pavyzdys:

Ikimokyklinio ugdymo auklėtoja pastebėjo, kad Rytį sunku atitraukti nuo mėgstamos veiklos – knygos, kurioje pavaizduoti dinozaurai, vartymo. Nors berniuko kalba pakankamai išlavėjusi, žodynas apsiriboja „dinozaurų pasauliu“. Vaiką sunku sudominti kuo nors kitu. Pasitarusi su specialiąja pedagoge, ikimokyklinio ugdymo auklėtoja nusprendė siekti ugdymo tikslų, pasitelkdama Rytį taip mylimus dinosauros. Skaičiuoti? Gerai, skaičiuosime dinosauros. Piešti? Gerai, piešime mišką, kuriame šie gyvūnai gyvena, ir pan. Pamažėle berniukas ne tik pasivijo bendraamžius, bet ir pradėjo ieškoti kitų pomėgių, nes pastaroji knyga jam nusibodo. (Pastaba: atlikus išsamius tyrimus, berniukui vėliau buvo nustatytas Aspergerio sindromas. To nežinodama, ikimokyklinio ugdymo auklėtoja, bandydama įvairius ugdymo metodus, sėkmingai atrado tokį, kuris atitinka Aspergerio sindromą turinčių vaikų mokymosi ypatumus, ir padėjo vaikui įveikti kai kuriuos sutrikimo sąlygotus sunkumus dar iki to laiko, kai buvo identifikuotas pats sutrikimas ir nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, numatyti ugdymo programos pritaikymo būdai, pradėta teikti specialiojo pedagogo pagalba.)

- Labai svarbu pastebėti, fiksuoti ir aptarti su tėvais menkiausią vaiko pažangą, kad ją pamatytų, suvoktų tėvai ir pats vaikas – tai puikiai motyvuos toliau ugdytis.

Kaip vaikas pats gali vadovauti savo ugdymuisi?

Nemanykime, kad savitai besivystantis vaikas ar vaikas, turintis specialiųjų ugdymosi poreikių, būtinai yra negabus ar tiesiog „nieko negebantis“. Yra nemažai tyrimų, įrodžiusių, kad talentingi žmonės neretai turi sutrikimą kurioje nors raidos srityje, ir nuo vaikystės deda daug pastangų, siekdami jį slėpti arba kompensuoti. Siekiant atkreipti ikimokyklinio ugdymo auklėtojų dėmesį į tokius vaikus, Rekomendacijose po kiekvienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities žingsnius parodančia lentele pateikiami trumpi pastebėjimai su antrašte „Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“. Šios skilties tikslas – priminti ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems pedagogams, kad atkreiptų dėmesį į tuos būdus, kuriais vaikas galbūt sugeba „paslėpti“ savo silpnąsias puses, veikdamas kitaip, kompensuoja / apeina

kylančius sunkumus. Jei vaikas tai daro sėkmingai, jis tarsi **parodo, pasiūlo** ikimokyklinio ugdymo auklėtojui metodą, instrumentą, kuriuo ir jis galėtų pasinaudoti ugdydamas vaiko gebėjimus, elgesį. Kitais žodžiais – kompensuojantis elgesys **atskleidžia vaiko stiprybes**, nes parodo, kad jis sugebėjo rasti strategiją savo sunkumui įveikti. Pvz., vaikas vengia akių kontakto (santykiuose su bendraamžiais), bet „savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę“ ir „leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas“. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų pastebėti tuos kitokius būdus, pasakyti apie juos kitiems vaikams, ir, jei reikia, padėti vaikui juos patobulinti (pvz., patarti vaikui: „Užuot sudavęs draugui per petį, jį atsargiai paliesk“).

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojais veikiausiai pastebės, kad alternatyvaus elgesio, kuriuo vaikas gali mėginti kompensuoti tam tikrų gebėjimų stoką, pavyzdžiai kartojasi įvairiose srityse: taip yra dėl to, kad paprastai tokių kompensacijos būdų vaikas neturi labai daug, be to, kiekvienas vaikas turi savo „rinkinį“. Šiuo požiūriu taip pat labai pageidautina kalbėtis su tėvais – jie geriausiai pažįsta savo vaiką ir gali padėti atrasti ir įvardinti jo alternatyvių elgesio būdų arsenalą.

Numatant artimiausią ugdymo tikslą, metodus, svarbu pasinaudoti vaiko rodoma iniciatyva, matyti jį ir girdėti (tiesiogine ir perkeltine prasme), t. y. tinkamai interpretuoti tuos signalus, kurie informuoja apie raidos etapą, kuriam vaikas jau pasirėngęs. Atidus ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pastebės ir tolesnę raidos kryptį, ir jos reikšmę vaikui. Pavyzdžiui, vaiko pokštai, iškraipant žodžius (nebūtinai prasmingai, pavyzdžiui, „krokodilupe“ – krokodilas, gyvenantis upėje) gali reikšti: „... mane domina nauji žodžiai, kuriuos išgirstu. Kai kurie jų skamba įdomiai ir man patinka juos vėl

ir vėl kartoti. Pasakyk dar kokių nors juokingų žodžių, kuriais galėtume pažaisti..." Taigi, tokia žodžių kūryba gali rodyti ikimokyklinio ugdymo auklėtojui, kad intensyviai vystosi vaiko kalba.

Kita vertus, didžiausiam skaičiui ikimokyklinukų specialieji ugdymosi poreikiai yra nustatyti dėl kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Todėl ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų būti budrus ir pastebėjęs, kad vaikas „užsižaidė“ neva kurdamas nesuprantamus žodžius (ir tėvai pastebi, kad vaiko kalba „vėluoja“), turėtų kreiptis į įstaigoje dirbančius švietimo pagalbos specialistus, į įstaigos Vaiko gerovės komisiją, patarti tėvams kreiptis į pedagoginę psichologinę tarnybą ir pan.

Ikimokyklinis amžius, kai natūraliu būdu intensyviai formuojasi vaiko pažintinės funkcijos, yra labai svarbus dedant pamatus visam tolesniam vaiko ugdymuisi, jo motyvacijai dalyvauti ugdymo procese. Viena iš dažnai pasitaikančių mokymosi sutrikimų priežasčių – neišlavėjusios vaiko pažintinės funkcijos. Pastebėję nekoordinuotus vaiko smulkiosios motorikos judesius arba tai, kad vaikas, klausydamasis pasakojimų, nepakankamai gerai juos supranta ar negali pakomentuoti piešinių, nes nesuvokia vaizdo esmės, nepastebi jo detalių ir pan., reikėtų į vaiko žaidimus įtraukti kiek galima daugiau veiklų, lavinančių regimą, girdimą, suvokimą, judesių koordinaciją. Kiekvienu konkrečiu atveju patarimų turėtų suteikti specialieji pedagogai, logopedai, psichologai, kiti specialistai (pvz., kineziterapijos specialistas, jei vaiko smulkioji ir/ar stambioji motorika neišlavinta, silpni raumenys, prasta judesių koordinacija). Laiku suteikta kvalifikuota pagalba gali padėti vaikui išvengti tolesnių problemų. Ikimokykliniame amžiuje vystant ir koordinuojant pažintinių funkcijų raidą tinkama kryptimi, daugelis vaikų mokykloje ir vėliau gyvenime mokymosi sunkumų gali nebepatirti.

Savitai besivystančio ar specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio (jei tokie poreikiai nustatyti) vaiko ugdymo dalyvių sąveiką, planuojant jo ugdymą, galima pavaizduoti tokia schema:

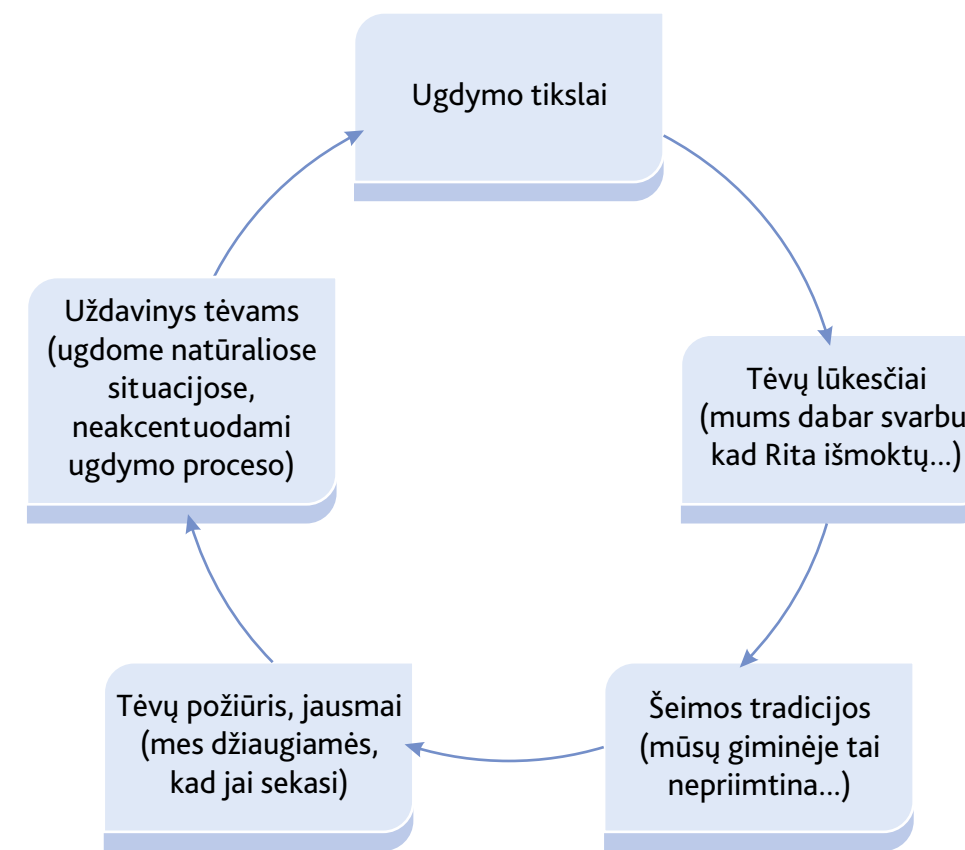

20 pav. Ugdymo dalyvių sąveika, planuojant vaiko ugdymą

Ši schema reiškia, kad vadovaudamasis vaiko ugdymosi poreikiais (t. y. stebėdamas jo dėmesį, susidomėjimą, bandymus, o tais atvejais, kai vaikui jau nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai – remdamasis pedagoginės psichologinės tarnybos išvadamis ir rekomendacijomis dėl tolesnio vaiko ugdymosi), ikimokyklinio ugdymo auklėtojas suteikia vaiko polinkiams ir pomėgiams reikalingą kryptį, sutelkdamas dėmesį į vienos ar kelių Rekomendacijose pateiktų ugdymosi pasiekimų sričių gebėjimus. Ugdytinus gebėjimus būtina aptarti su vaiko tėvais, kad būtų suderinti ugdymo tikslai ir metodai. Svarbu, kad numatyti gebėjimai būtų ugdomi ir ikimokyklinėje įstaigoje, ir šeimoje.

Koks tėvų vaidmuo savitai besivystančio vaiko ugdyme?

Kad tėvai matytų savo dalyvavimo vaiko ugdyme prasmę, svarbu, kad vaiko ugdymo tikslai atitiktų ir šeimos lūkesčius, ir jų sociokultūrinę situaciją. Svarbu stebėti, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojų ir kitų pedagogų su tėvais aptartos vaiko veiklos, kurias vaikui būtų prasminga atlikti namuose, būtų tėvams aiškios, kad jos rodytų pasitikėjimą tėvų gebėjimais. Kartu reikia būti atidiems, kad tikslinga vaiko veikla namuose būtų smagia ir natūralia šeimos gyvenimo dalimi, o ne kasdienėmis vaiko „specializuotomis pamokomis“. Šiuo požiūriu ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turėtų būti ypač atidūs: kartais tėvai, nors ir norėdami savo vaikui geriausio, ima reikalauti iš jo per daug.

21 pav. Pedagogų refleksija: į ką atsižvelgti planuojant vaiko ugdymą

Kartais pats bendradarbiavimas su tėvais, ypač kai jų vaiko raida yra savita, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams tampa iššūkiu, pavyzdžiui, kaip išsakyti tėvams savo nerimą dėl vaiko ugdymosi sunkumų. Tėvai bijo išgirsti, kad jų vaikas yra „kitoks“, ir dar labiau bijo prognozės, kad vaikas gali turėti specialiųjų ugdymosi poreikių. Kaip jau minėta, pedagogas neturėtų būti tas specialistas, kuris spėlioja, kurios priežastys sukelia vaikui sunkumų ugdymo procese – jis yra tas asmuo, kuris kartu su tėvais ieško būdų, kaip padėti jų mažyliui išmokti to, ką moka kiti vaikai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtoją būtų galima pavadinti artimiausiu tėvų sąjungininku – jis turėtų išbandyti visus ugdymo metodus, alternatyvius bendravimo su vaiku būdus, kad, esant galimybei, būtų išvengta tolesnio etapo – vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių konstatavimo. Tačiau kartais vienas iš geriausių pagalbos vaikui ir tėvams būdų – nuoširdžiai ir labai taktiškai patarti tėvams: „Ilgiau delsti nereikėtų, nes išmėginome įvairius ugdymo pritaikymo būdus, tačiau norimų rezultatų nepasiekėme dėl kažkokios mums nežinomos priežasties. Todėl patariu kreiptis dėl vaiko ugdymosi poreikių įvertinimo.“

Pavyzdys

Neretai tėvai sako: „Aš tiesiog noriu, kad mano vaikas būtų kaip visi“. Siūlytume priimti šį tėvų teiginį, bet kartu jautriai paruošti tėvus pripažinti vaiko savitumą. Pvz., galima sakyti: „Be abejonės, Mariukas yra toks, kaip visi vaikai. Ką jūs turite galvoje, kai sakote, kad norite, jog jis būtų toks, kaip visi?“ Tėvai veikiausiai sakys: „Na, visi jau mokosi raides rašyti, o jūs jam siūlote spalvinti paveikslėlius!“ Tuomet turėtume tėvams paaiškinti: „Taip, mes dar nerašome raidžių, tačiau ruošiamės jas rašyti. Prieš rašant raides reikia mokėti: a) laikyti rašiklį (ar jis tai jau moka?), b) spalvinti, neišeinant už spalvinamo lauko ribų (ar jis tai gali?), c) kopijuoti panašias figūras (kaip jam tai sekasi?)“ ir pan. Bent į vieną šių klausimų tėvai, tikėtina, atsakys, kad „jam tai dar nelabai pavyksta“. Tuomet ir paaiškiname, kad „štai tą mes ir darome – juk negalime namo statyti nuo stogo“. Toks ar panašus pokalbis, paaiškinantis tėvams, kad bet kuris, regis, menkiausias, gebėjimas iš tiesų yra didesnio gebėjimo pamatas, suteikia tėvams didesnę pasitikėjimą auklėtoju ir motyvaciją padėti savo vaikui.

Labai aktualu, kad tėvai suprastų, kodėl svarbu ugdyti vieną ar kitą gebėjimą. Pvz., prašydamas, kad namuose būtų skaitoma daugiau pasakų, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pasako, kad jų klausydamasis, vaikas kasdien mokosi naujų žodžių, kurie jam padeda suprasti aplinkinį pasaulį.

Kokios vaiko, patiriančio ugdymosi sunkumų, gebėjimų formavimosi ypatybės?

Pasiekimų apraše pateikti ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimai yra visų vaikų ugdymosi gairės. Tačiau, kaip minėta, savitai besivystančių vaikų ugdymasis gali skirtis įgyjamo gebėjimo lygiu ir laiku, reikalingu tam gebėjimui įgyti. Todėl gali būti, kad:

- dauguma vaiko gebėjimų taip ir liks pirmojo ar antrojo ugdymosi pasiekimų žingsnio lygmenyje;
- gebėjimą vaikas įgis mažesniais nei įprasta kitiems vaikams žingsneliais – svarbu pastebėti ir įvertinti net ir mažiausius pasiekimus;
- vienoje ugdymosi pasiekimų srityse (pvz., meninės raiškos) vaikas iki šešerių metų įgis penktajame ar šeštajame pasiekimų žingsnyje nurodytus gebėjimus, kitose (pvz., sakytinės kalbos) – įgis tik antrajame ar trečiajame ugdymosi pasiekimų žingsnyje pateiktus gebėjimus;
- vieniems gebėjimams ugdytis prireiks daugiau ar žymiai daugiau laiko, kiti susiformuos tarsi spontaniškai – tai taip pat priklauso nuo vaiko raidos sutrikimo pobūdžio ir laipsnio, sunkumus sukeliančių veiksnių (pvz., daugiakalbės aplinkos namuose, pedagoginio apleistumo, skurdžių ugdymosi sąlygų namuose ir pan.), vaiko asmenybės, tėvų įsitraukimo.

Kur kreiptis, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pastangų nebepakanka vaiko ugdymosi sunkumams įveikti?

Pasiekimų apraše pateikiama lentelė „Ženkla, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą“. Joje aprašyti vaiko elgesio, emocijų, veiklos ypatybės, kurios gali būti būdingos tam tikrų raidos savitumų ar net raidos sutrikimą turinčiam vaikui. Šiame Pasiekimų aprašo skyrelyje tikslinai nėra įvardijamos negalios, sindromai ar sutrikimų tipai (priežastys, provokuojančios specialiuosius ugdymosi poreikius). Moksliniai tyrimai rodo, kad skubotos, nepatikrintos išvados apie vaiko sutrikimą:

- susiaurina vaiko raidos galimybes, nes suformuoja išankstines nuostatas apie vaiko gebėjimus;
- nuvilia, išgąsdina tėvus, atima iš jų viltį, kad vaikas kažko pasieks, arba – priešingai – priverčia kovoti už savo vaiko „normalumą“ nekonstruktyviomis priemonėmis.

Dėl minėtų priežasčių ir dėl to, kad vienas ar kitas nerimą keliantis požymis gali signalizuoti apie skirtingus raidos sutrikimus (pvz., tai, kad vaikas nemėgsta klausytis pasakų, gali paskatinti įtarti vaiką turint ir kalbos, ir klausos, ir intelekto, ir autizmo spektro sutrikimus), paminėti požymiai nėra siejami su jokių konkrečių sutrikimų. Ikimokyklinio ugdymo auklėtoju pastebėti požymiai tėra ženklas, kad vaikas gali turėti specialiųjų ugdymosi poreikių dėl raidos sutrikimų ar kitų priežasčių, bet nebūtinai jų turi. Apie tai galima bus teigti tik pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinus vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius.

Taigi, konkrečias išvadas apie vaikui ugdymosi procese kylančių sunkumų priežastis padarys pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtoju svarbu laiku pastebėti susirūpinimą keliančius požymius, ypač tada, kai jų yra keletas ir jie apima kelias sritis (pvz., emocijų raiškos, santykių su bendraamžiais, kūrybiškumo). Rekomenduojame tiesiog surašyti šiuos požymius ir visais atvejais, susilaikius nuo išankstinių išvadų, kreiptis konsultacijos

Užrašai

9. KAIP BENDRADARBIAUTI SU TĖVAIS IR KITAIŠ UGDYTOJAIŠ SIEKIANŲ VAIKO UGDYMOŠI PAŽANGOS

9. KAIP BENDRADARBIAUTI SU TĖVAIS IR KITAIŠ UGDYTOJAIŠ SIEKIANŲ VAIKO UGDYMOSI PAŽANGOS

Skyriuje aptariama, kokia informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus, pažangą bei problemas ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų dalytis su kitais ugdymo proceso dalyviais, ypač tėvais. Rekomenduojama sudaryti informacijos gavėjų žemėlapi, apmąstant, koku tikslu, kada, kokia informacija ir kaip bus dalijamasi. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų tartis su tėvais, kitais pedagogais ir specialistais, įstaigos administracija, koku tikslu ir kokia informacija bus dalijamasi, kada ir kaip ji bus teikiama ar gaunama.

Tikslingas, bet konfidencialus, ne perteklinis keitimasis informacija padeda telkti ugdytojų komandą vaiko ugdymo kokybei gerinti, siekti ugdymo proceso dialogiškumo. Nepaprastai svarbus ikimokyklinio ugdymo kokybės kriterijus yra ikimokyklinio ugdymo programos vykdytojų ir artimiausios aplinkos ryšio kokybė: nuolatinis bendravimas su tėvais dėl vaiko pažangos; aktyvus tėvų įtraukimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigos veiklą. Tiek pat svarbu bendradarbiauti su socialiniais partneriais (pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis, vaiko teisių organizacijomis, šeimos centrais ir kt.).

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

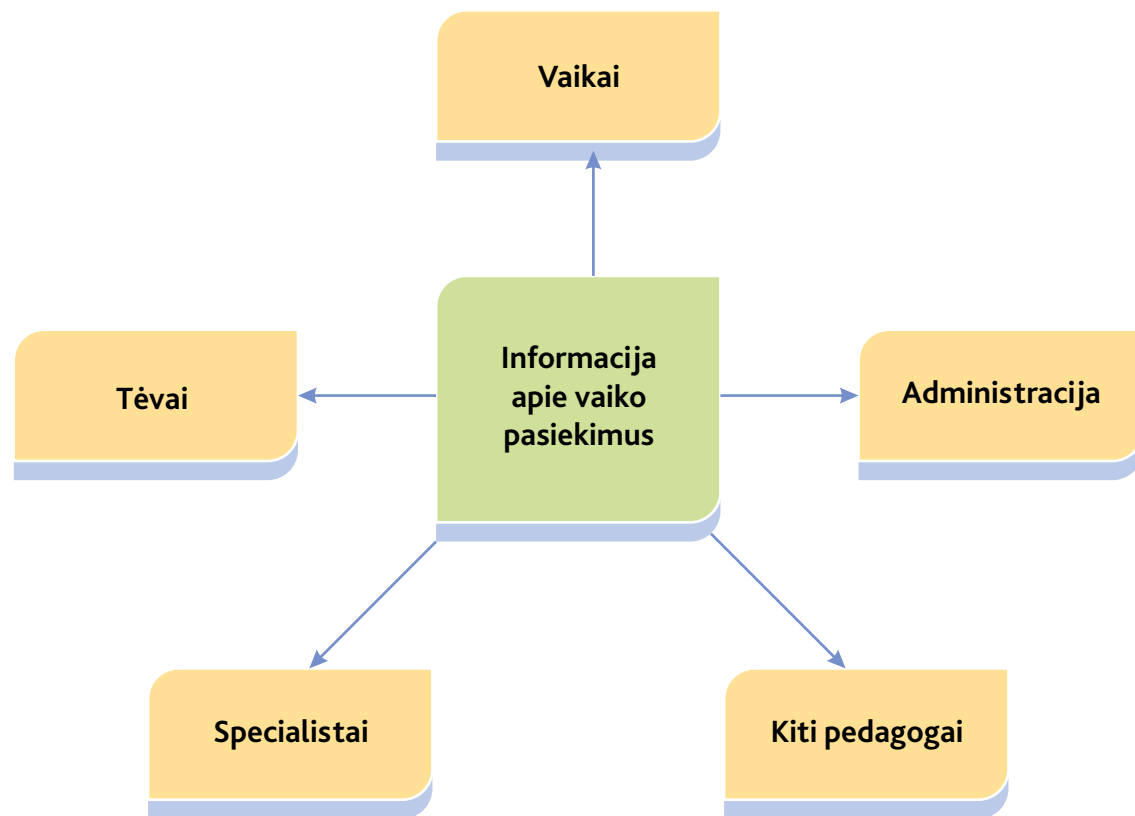
- Kam gali būti aktuali informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą?
- Kokią ir kaip informaciją prasminga pateikti tėvams?
- Kaip bendrauti su skirtingais tėvais?
- Kokią informaciją ir kaip pateikti vaikui?
- Kokia informacija dalytis su toje pačioje grupėje, su tuo pačiu vaiku dirbančiais ikimokyklinio ugdymo auklėtojais?
- Kokią informaciją teikti specialistams?
- Kokią informaciją teikti ikimokyklinio ugdymo įstaigos administracijai?

Kam gali būti aktuali informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą?

Vaiko sėkmė rūpi visai grupei asmenų: pačiam vaikui ir jo tėvams, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantiems specialistams (specialiesiems pedagogams, psichologams, logopedams, kineziterapeutams ir kt.), administracijai ir t. t. Veikėjų daug, todėl visada pravartu susidaryti informacijos apie vaiko ugdymąsi suinteresuotų gavėjų žemėlapi (22 pav.).

22 pav. Informacijos gavėjų žemėlapis

Kai jau turime susidarę nuomonę apie vaiko ugdymo situaciją bei pasiekimus gavėjų žemėlapi (tai gali būti tik sąrašas), iškyla kitas klausimas, kokią informaciją apie vaiko pasiekimus kokia forma būtų prasmingiausiai pateikti.

Kaip ir kokią informaciją prasminga pateikti tėvams?

Visiems tėvams svarbu yra:

- ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos saugumas,
- pasitikėjimas ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėju,
- vaiko poreikių tenkinimas.

Tėvų manymu, svarbūs ikimokyklinio ugdymo kokybės aspektai yra šie:

- personalo šiluma santykiuose su vaikais ir jų tėvais,
- gera ugdymo programa,
- saugumo ir sveikatos užtikrinimas, vaikams siūlomos socialinės ir fizinės veiklos įvairovė.

Kai artėja privalomas laikas leisti vaiką į mokyklą, tėvai ima kreipti dėmesį į tai, kiek ikimokyklinio ugdymo įstaiga gali padėti vaikui pasirengti mokyklai. Būna ir taip, kad jau dvejų metų vaiko tėvai akcentuoja tai, kad jis turi kuo greičiau išmokti skaityti, rašyti, skaičiuoti. Tai gali reikšti, kad

vaiko pasirengimą mokyklai tėvai supranta siaurai, tik kaip išmokimą skaičiuoti, skaityti, rašyti. Ikimokyklinio ugdymo esmė ir tikslas padėti vaikui atskleisti gebėjimus, kuriais remiasi vaiko pasirengimas mokyklai.

Akivaizdu, kad į šiuos tėvų poreikius būtina atsižvelgti ir organizuojant vaiko ugdymą, ir bendraujant su tėvais. Tuo atveju, jeigu tėvų supratimas apie pasirengimą mokyklai yra siauras, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams reikėtų su tėvais aptarti ir jiems pristatyti pasirengimo mokyklai aspektų įvairovę.

Antra vertus, vaiko ugdymusi ir vaiko gerove besidomintys tėvai orientuojasi ne tik į savo (tai, ko nori jie), bet ir vaikų poreikius (ko nori pats vaikas). Paprastai tai yra tėvai, kurie kalbasi su savo vaiku – kas jam patinka darželyje, o kas ne. Tokiuose pokalbiuose vaikai tai ir įvardija. O. Langsted (1994, pagal *Making connections*) tyrimas parodė, kad 3–4 metų vaikų nuomonė apie jų gyvenimą vaikų darželyje gali suteikti įdomios informacijos, kuria galima pasinaudoti gerinant ikimokyklinio ugdymo kokybę. Vaikai vertino labai svarbius ikimokyklinio ugdymo aspektus: koks maistas yra patiekiamas, kitų vaikų bendravimo su jais ypatybės, kiek jie turi draugų, kokia yra veiklos, žaidimų (taip pat ir vaidmenų žaidimų) įvairovė, kokių yra žaislų, kokios ir kaip sekamos pasakos. Jiems buvo svarbu, kokia yra erdvė lauke, skirta žaidimams, ar yra vietos pasislėpti, ar žaisdami jie gali matyti kitų grupių vaikus. Vaikai palankiai vertino galimybę imtis iniciatyvos ir prisiimti atsakomybę pasirenkant veiklą, veikti savarankiškai, t. y. vaikai vertino ugdymo aplinkos, ugdymo programoje numatytas veiklos rūšis, maitinimo ir personalo bendravimo su jais ypatybes, galimybes patiems priimti sprendimus.

A. Mooney ir T. Blackburn (2003, pagal *Making connections*), remdamiesi vaikų nuomonės tyrimais, sudarė savotišką ikimokyklinio ugdymo kokybės rodiklių sąrašą (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo kokybės rodiklių sąrašas, sudarytas remiantis vaikų apklausomis (pagal Making connection)

Vyresni vaikai turi galimybę bendrauti minimaliai prižiūrimi.	Personalas skatina vaikų žaidimus, įvairių veiklą ir vengia kištis į vyresnių vaikų žaidimą ar nurodinti, ką jie turėtų veikti.
Vaikų draugystės skatinamos ir remiamos.	Vaikams siūloma veikla nuolat peržiūrima, keičiama ar modifikuojama atsižvelgiant į vaikų interesus ir poreikius.
Vaikai jaučiasi esą saugūs darželio aplinkoje. Yra aiški patyčių prevencijos politika.	Skiriamas laikas bendroms vaikų ir personalo linksmybėms.
Personalas demonstruoja pagarbą vaikams, globoja juos ir skiria laiko vaikams išklaudyti.	Veikimo erdvė struktūrinama ir veikla organizuojama atsižvelgiant ir į mažų, ir į vyresnių vaikų poreikius.
Personalas vengia bendrauti su vaikais pakeltu tonu.	Personalas, bendraudamas su vaikais, atsižvelgia į jų amžių, brandą ir specialiuosius poreikius.
Patalpose yra erdvės, kuriose vaikas gali pabūti ramiai ir atsipalaiduoti.	Vaikai gali pasirinkti iš siūlomo maisto. Vaikams visada yra lengvai pasiekiamo geriamo vandens.
Patalpose yra vietos, kur vaikas gali pabūti be suaugusiųjų priežiūros.	Personalą sudaro ir vyrai, ir moterys.
Yra pakankamai erdvės vaikams ir patalpose, ir lauke.	Personalas kaita nedidelė, siekiant skatinti artimus vaikų ir suaugusiųjų ryšius.
Vaikai drąsinami dalyvauti sprendžiant apie ugdymo programą. Jie mato, kad jų nuomonė vertinama.	Tualetai saugūs, švarūs ir tinkamai įrengti.

Tai, ko nori ir kas patinka vaikams lentelėje, yra pateikta ne vaiko, o suaugusiojo kalba. Dirbdamas su vaikais, patyręs ikimokyklinio ugdymo auklėtojas visada atpažins tuos norus savo grupės vaikų kalboje. Tėvai intuityviai orientuojasi ir į tai, kas patinka vaikams. Bet kokių atveju bendraudami su tėvais, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turi orientuotis į vaikų poreikius. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga, kuri sugeba atsižvelgti į vaikų poreikius, yra patraukli tiek vaikams, tiek jų tėvams.

Kita vertus, neužtenka žinoti tik tai, kas patinka tėvams ir jų vaikams, kokie jų poreikiai. Tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymą, taip pat, tėvų ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojų bendradarbiavimo sėkmė priklauso ir nuo tėvų socialinio-ekonominio statuso, ir nuo tėvų elgesio su vaiku stiliaus.

H. Phtiaka (1994) išskiria tris tėvų grupes: stipriai įtraukti tėvai, vidutiniškai įtraukti tėvai ir „ribinė“ tėvų grupė (angl. *fringe group*) (žr. 2 lentelė). Kaip matome toliau pateiktoje lentelėje, skiriamasis trijų grupių bruožas yra tėvų išsilavinimas. Aukštąjį išsilavinimą turintys tėvai pakankamai greitai perpranta ikimokyklinio ugdymo specifiką, gali kalbėti ir bendrauti su ikimokyklinio ugdymo

auklėtoju kaip lygiaverčiai partneriai. Tėvai, turintys žemesnį išsilavinimo lygmenį, patiria sunkumų bendraudami su ikimokyklinio ugdymo auklėtoju ir yra linkę būti pasyvūs klausytojai, jie sunkiai supranta, apie ką yra kalbama ir ką jis (tėvas, mama) turi daryti.

2 lentelė. Tėvų grupių klasifikacija (remiantis R. Vogels)

Stipriai įsitraukę į vaikų ugdymą tėvai	Aukštąjį išsilavinimą turintys, labai aktyviai ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenime dalyvaujantys ir patenkinti gaunama informacija apie savo vaiką tėvai
Vidutiniškai įsitraukę į vaikų ugdymą tėvai	Tėvai, turintys gerą išsilavinimą, bet su ikimokyklinio ugdymo įstaiga užmezgantys kontaktą tik tada, kai kas nors jų vaiko ugdyme kelia nerimą ir kai nori gauti daugiau informacijos apie tai
„Ribinė“ tėvų grupė	Tėvai, turintys žemesnį išsilavinimo lygmenį, patiriantys sunkumų bendraudant su ikimokyklinio ugdymo personalu ir besijaučiantys bejėgiai

Kaip vienas iš reikšmingesnių veiksnių, turinčių įtakos santykiams tarp vaiko tėvų ir ugdymo įstaigos, nurodoma tėvų socialinė padėtis (A. Lewis, 2011; G. Driessen, F. Smit, P. Slegers, 2005). Daugelis tyrėjų pastebi, kad žemesnio išsilavinimo, skurdžiai gyvenančios šeimos, bendraudamos su ugdymo įstaiga, susiduria su įvairiomis kliūtimis. Šią poziciją patvirtina ir tyrėjų pateikiamos tėvų grupių klasifikacijos. Jose išskiriamos tėvų grupės pagal tai, koks tėvų socialinis ekonominis statusas, o su juo siejamas ir tėvų aktyvumas ugdymo įstaigos gyvenime (R. Vogels, 2002) Remiantis šiais galime išskirti mažiausiai keturias grupes: **turtingi ir išsilavinę tėvai, turtingi neišsilavinę tėvai, neturtingi išsilavinę tėvai, neturtingi ir neišsilavinę tėvai.**

Atsižvelgiant į šiuos ypatumus kiekvienai tėvų grupei bus priimtini skirtingi bendradarbiavimo būdai ir formos. Bet kuriuo atveju, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų gerai pažinti tėvų galimybes, suprasti pedagoginę terminologiją ir kalbėti tėvams suprantama kalba, o jei reikia, ir padėti susigaudyti bei suprasti savo vaiko ugdymo poreikius. Verta žinoti ir tai, kad žemesnio išsilavinimo tėvai geriau jaučiasi tėvų grupėse, kuriose gali aptarti vaikų ugdymo problemas, suvokti, kad visi tėvai turi vienokių ar kitokių vaikų ugdymo problemų, mokytis vieni iš kitų. Tiesiogine to žodžio prasme, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas yra ne tik vaikų, bet ir daugelio tėvų ugdytojas. Ugdytojas, padedantis tėvams suprasti savo vaikų ugdymo poreikius, ypatybes.

Kaip tėvai priima ir supranta informaciją apie jų vaikų ugdymo pasiekimus, priklauso ir nuo tėvų elgesio su vaikais ypatybių. Priklausomai nuo jų tėvai skirtingai vertins ir supras ikimokyklinio ugdymo auklėtojo pateikiamą informaciją apie jo vaiką. Tėvai gali daugiau dėmesio kreipti:

- į vaiko kontrolę – arba priešingai – į jo savarankiškumo skatinimą;
- į patį vaiko ugdymo(-si) procesą ar daugiau tik į ugdymosi rezultatus;

- į tai, kaip vertinami vaiko ugdymosi rezultatai – pozityviai ar negatyviai;
- į tai, kokius lūkesčius (teigiamus ar neigiamus) dėl ugdymosi rezultatų tėvai pabrėžia bendraudami su vaiku.

Tėvų elgesio apraiškos, kurios gali talkinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojai pažinti tėvų elgesio ir bendravimo su vaiku ypatybes, yra pateiktos 3 lentelėje. Lentelė sudaryta remiantis E. Pomerantz, E. Moorman ir S. Litwack (2011) tyrimų duomenimis.

3 lentelė. Dominuojančios tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymą apraiškos ir jų poveikis vaikui

Tėvų elgesio su vaiku charakteristika	Kaip tai gali pasireikšti, vaikams ir tėvams kartu dalyvaujant bendroje veikloje, tėvų susirinkimuose	Komentaras
Tėvai orientuoti į vaiko savarankiškumo paramą	Būdami kartu su vaiku darželyje drąsina aktyviai dalyvauti renginyje	Skatina vaiko iniciatyvą ir savarankiškumą
Besidomintys vaiko ugdymo procesu tėvai	Būdami kartu renginyje atkreipia vaiko dėmesį į tai, kokį malonumą jis gali patirti	Akcentuoja malonumą, kurį galima patirti veikiant; pastangas, o ne gebėjimus; patį procesą, o ne kaip atlikta veikla. Kreipia dėmesį į vaiko vidines pastangas
Pozityviai reaguojantys į veiklos rezultatus tėvai	Dalyvaudami kartu su vaiku renginiuose, demonstruoja buvimo kartu džiaugsmą	Vaikas patiria tėvų meilę ir dėmesį, paramą
Teigiamus lūkesčius dėl vaiko galimybių turintys tėvai	Tėvų susirinkimuose domisi vaiko stipriosiomis pusėmis	Nepamiršta stipriųjų vaiko pusių. Padeda tada, kai užduotys sunkios. Pratina priimti iššūkius. Akcentuoja, kad jis gali patirti sėkmę.
Kontroliuoti linkę tėvai	Būdami kartu su vaiku, nuolat kontroliuoja jo elgesį	Neleidžia vaikui veikti savarankiškai, slopina vaiko iniciatyvą
Tėvai, orientuoti į vaiko asmenį, jo gabumus	Girdami už gerai atliktą darbą, akcentuoja vaiko gabumus. Kalbėdami apie vaiką, pabrėžia jo gabumus arba jų stoką	Daugiau dėmesio skiria vaiko savybėms, veiklos rezultatams, mažiau – jo pastangoms. Tėvams svarbiau tai, kas įgimta arba jau susiformavę
Negatyviai reaguojantys į vaiko veiklos rezultatus tėvai	Labai kritiškai ir priekabiaai vertina vaiko veiklą	Susierzina, kai reikia kalbėti su pedagogu apie ugdymo problemas
Neigiamus lūkesčius dėl vaiko galimybių turintys tėvai	Skatina vengti sunkių užduočių, aiškina, kaip išvengti nesėkmės, o ne kaip patirti sėkmę	Abejoja vaiko galimybėmis, dėmesį sutelkia tik į vaiko patiriamus sunkumus. Akcentuoja, kad „vaikas negabus“

Minėti mokslininkai nagrinėjo, koks yra poveikis, kai tėvai, įsitraukdami į vaiko ugdymą, daugiau dėmesio kreipia į vaiko kontrolę – arba priešingai – į jo savarankiškumo skatinimą; į patį vaiko ugdymosi procesą ar daugiau į rezultatus; kokia reakcija (pozityvi ar negatyvi) dominuoja vertinant ugdymosi rezultatus, kokius lūkesčius (teigiamus ar neigiamus) pabrėžia bendraudami su vaiku.

Kaip bendrauti su skirtingais tėvais?

Jei tėvai pasiturintys:

- parodykite, kad vertinate jų siūlomą finansinę ir materialinę paramą ikimokyklinio ugdymo įstaigai, bet neleiskite už jos „pasislėpti“;
- kalbėkite apie tai, koks svarbus jų įsitraukimas į ugdymą jų pačių vaikui;
- aiškiai parodykite, kaip jie gali pasinaudoti ikimokyklinio ugdymo auklėtojo teikiama informacija ir pagalba.

Jei tėvams trūksta išsilavinimo ir žinių:

- kalbėkite paprastais žodžiais ir pavyzdžiais;
- retkarčiais sudarykite galimybes bendrauti su panašaus išsilavinimo tėvų grupe, kad jie galėtų remtis vieni kitais;
- vaiko nesėkmės pateikite kaip sėkmės ateityje galimybę.

Jei tėvai yra linkę nuolat kontroliuoti vaiką, pesimistiškai vertina vaiko galimybes, per daug vertina vaiko gabumus:

- akcentuokite vaiko savarankiškumą ir žavėkitės tuo, kiek vaikas daug gali padaryti pats;
- akcentuokite vaiko pastangas, o ne veiklos rezultatą. Vaiko veiklos rezultatais galima remtis tada, kai jie atskleidžia vaiko galimybes;
- kalbėkite apie vaiko ateitį, o ne apie praeitį – ne apie tai, ko vaikas negalėjo vakar ar negali šiandien, o apie tai, ką jis galės ateityje;
- mokykite tėvus pastebėti menkiausias pažangos apraiškas.

Kokią informaciją ir kaip pateikti vaikui?

Tarp vaiko ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojo visada susiklosto ypatingi pasitikėjimu grįsti santykiai. Kiekvienas vaikas unikalus:

- jį galima lyginti tik su juo pačiu – ką jis galėjo padaryti vakar, šiandien ir ką galės padaryti rytoj;
- kalbėdami apie tai, ko jis turi pasiekti, išmokti, visada kalbėkite apie to reikšmę jam, o ne jums ar tėvams;
- vaiko nesėkmę vertinkite kaip būsimos sėkmės galimybę;
- akcentuokite ne tai, ko vaikas negali, o tai, ką gali;

- pastebėkite kad ir mažiausią vaiko pažangą ir kalbėkite apie tai ir su juo, ir su jo tėvais;
- periodiškai apie tai, kaip vaikui sekasi, kalbėkite trise (jūs, vaikas, jo tėvai).

Kokia informacija dalytis su toje pačioje grupėje su tuo pačiu vaiku dirbančiais ikimokyklinio ugdymo auklėtojais?

Labai svarbu, kad toje pačioje grupėje ir su tais pačiais vaikais dirbantys ikimokyklinio ugdymo auklėtojai nuolat kalbėtusi, tartusi ir keistusi informacija apie vaiko ugdymą, jo pasiekimus ir vaikų daromą pažangą. Dalijimasis informacija padeda užtikrinti ugdymo proceso vientisumą, tęstinumą ir nuoseklumą bei pritaikymą prie vaiko ugdymo stiliaus, patirties, polinkių, interesų ir kt.

Toje pačioje grupėje dirbantys ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turėtų periodiškai aptarti kiekvieno vaiko ugdymo ypatybes ir rezultatus. Tą patį vaiką du ar keli ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali matyti įvairiai ir atkreipti dėmesį į:

- skirtingus vaiko ugdymo aspektus;
- vaiko ugdymo galimybes ir stipriąsias puses;
- su ugdymu susijusias problemas.

Tai ikimokyklinio ugdymo auklėtojams leistų susidaryti vientisą ir visapusišką vaiko ugdymo poreikių ir situacijos vaizdą.

Informacija apie vaiką visada yra konfidenciali. Ją pateikti galima tik su tuo vaiku dirbantiems ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, specialiesiems pedagogams, kitiems specialistams ir tėvams.

Kokią informaciją teikti specialistams?

Informacijos apie vaiko ugdymo problemas teikimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantiems specialistams – tai naujo darbo komandoje pradžia. Šią komandą sudaro su vaiku dirbantys ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, specialūs pedagogas, specialistas ar specialistai ir vaiko tėvai. Įstaigos vadovas irgi gali tapti tokios komandos narys, jei teikiant pagalbą vaikui ir jo tėvams reikalingi papildomi resursai, reikia keisti vaiko dienos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tvarkaraštį ir t. t. Svarbu, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojas kreiptųsi į specialistus laiku – nei per daug anksti, nei per vėlai.

Tai reiškia, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turi surinkti informaciją apie tai, kaip reiškiasi viena ar kita vaiko ugdymo problema (pvz., kalbos raidos problemos), kas ir kaip buvo daryta siekiant suteikti reikiamą pagalbą vaikui, ar tai buvo veiksminga, kaip reaguoja tėvai – ar jie pripažįsta vaiko ugdymo problemą ir t. t. Specialistui reikia ne visos informacijos apie vaiką, o tik tos, kuri susijusi su ikimokyklinio ugdymo auklėtojui nerimą keliančia problema. Specialistui pateikiama informacija turi būti labai konkreti, o tai reiškia, kad turi būti nusakomos vaiko problemos, konkrečios sunkumų apraiškos, kaip tai pasireiškia vaiko veikloje, kaip vaikas reaguoja į nesėkmę ir teikiamą

pagalbą. Grupės ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gerai žino vaiko silpnąsias ir stipriąsias puses ir tokia informacija yra būtina specialistui.

Tokia komanda yra: vaikas, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, specialistas, tėvai, administracijos atstovas. Veikloje turi būti laikomasi kelių svarbių principų:

- Bendradarbiavimo – ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, specialistas, tėvai bendradarbiauja vykdydami vienas kito rekomendacijas.
- Informatyvumo – visi komandos nariai žino, kas ir kodėl yra daroma ir remia vienas kito pastangas, vykdo rekomendacijas.
- Nuoseklumo – ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, specialistas, tėvai yra bendradarbiaujanti komanda, užtikrinanti tikslingą ir nuoseklią pagalbą vaikui. Specialisto rekomendacijos vykdomos vaiko ugdymo grupėje ir namuose. Su vaiku dirbantis ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, specialistas ir tėvai yra vienas kito konsultantai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas ir tėvai gali suteikti informaciją specialistui, ar veiksminga yra teikiama pagalba, kokie papildomi sunkumai kyla ar gali kilti.
- Konfidencialumo – apie vaiko ugdymosi problemas turi žinoti tik su vaiku dirbantys ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, specialistai, darželio administracija ir tėvai.

Kitas svarbus dalykas yra tai, kad grupės ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turi būti tarpininkas tarp specialisto ir tėvų. Tėvai turi aiškiai žinoti, kokia pagalba ir kodėl yra reikalinga ir ką jie patys turi daryti. Vaikui teikiama pagalba gali būti veiksminga, jei ji pagal rekomendacijas yra teikiama ir namuose. Tariantis su tėvais apie tai, kokia jų pagalba reikalinga vaikui namuose turi būti, reikia vengti profesinių terminų, privalu kalbėti paprasta, tėvams suprantama kalba. Prisiminkime anksčiau sąlyginai išskirtas tėvų grupes ir tai, kokius sunkumus gali patirti tėvai, bendraudami su ikimokyklinio ugdymo auklėtojais ir specialistais.

Kokią informaciją teikti ikimokyklinio ugdymo įstaigos administracijai?

Paklausus ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovą apie tai, kokios informacijos jam reikia apie konkrečią vaikų grupę, galima sulaukti atsakymo: „labai įvairios“. Svarbi informacija apie kiekvieną vaiką, jo poreikius, daromą pažangą, taip pat informacija apie visą grupę, jos ypatybes, tėvų bendruomenę, jos lūkesčius.

Tai reiškia, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojui tenka nemažas iššūkis, kad vadovas gautų visą būtiną informaciją, iš kurios galėtų susidaryti vaizdą apie vaikų grupės „veidą“, grupės ypatybes, konkrečių vaikų ypatybes, vaikų tėvus. Grupės ikimokyklinio ugdymo auklėtojai turi labai daug informacijos apie savo vaikų grupę ir kiekvieną vaiką atskirai. Todėl ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų pateikti vadovui informaciją remdamasis keliais principais, tai:

- Konkretumas – pateikiama informacija turi būti konkreti, kad iš jos būtų galima susidaryti konkrečią, faktais pagrįstą nuomonę apie konkretų vaiką, vaikų grupę, tėvų ypatybes.

Užrašai

10. KAIP UŽTIKRINTI DERMĘ TARP IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMŲ

10. KAIP UŽTIKRINTI DERMĘ TARP IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMŲ

Skyriuje pateikta informacija apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio programų dermę užtikrinančius komponentus, apie programų dermės svarbą vaikui, šeimai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Atskleidžiama, kokia yra dermė tarp Pasiekimų apraše pateiktų vaikų ugdymosi pasiekimų sričių ir Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje plėtojamų kompetencijų, t. y., kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimai susiję su sveikatos, socialinės, komunikavimo, pažinimo, meninės kompetencijų ugdymusi priešmokyklinėje grupėje.

Tobulinant įstaigų ikimokyklinio ugdymo programas, jose numatomus vaikų ugdymosi rezultatus rekomenduojama derinti su Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) numatytais ugdymosi rezultatais. Programose aktualu suderinti vaikų ugdymosi pasiekimų sritis, esminius gebėjimus bei nuostatas, jų sudėtingumą.

Skyriuje rasite atsakymus į klausimus:

- Kas užtikrina ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio dermę?
- Kokia ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio programų dermės nauda vaikui, šeimai, pedagogui?
- Kaip galime siekti geresnės ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų dermės?

Kas užtikrina ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio dermę?

Nuoseklus, tęstinis vaiko ugdymasis padeda jam sėkmingiau įgyti gebėjimus, žinias bei supratimą, nuostatas. Todėl svarbu, kad vaikas kuo sklandžiau pereitų nuo ugdymosi pagal ikimokyklinio ugdymo programą prie ugdymosi pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinėse bei priešmokyklinėse grupėse dirbantys pedagogai ir specialistai turėtų susitarti, kaip bus užtikrinamas vaikų ugdymosi tęstinumas. Toliau pateikiame informaciją, kuri padės ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams suprasti, kokie vaiko ugdymosi aspektai aktualūs, siekiant darnaus vaiko perėjimo iš ikimokyklinio į priešmokyklinį ugdymą.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo dermę užtikrina:

- *Bendras struktūrinis ugdymo lygmenų modelis* – apibrėžtas vaikų skaičius grupėse, vaikų ir suaugusiųjų santykis, pedagogų išsilavinimas ir kompetencijos, reikalavimai ugdymosi aplinkai ir kt.
- *Numatytų vaikų ugdymosi rezultatų tęstinumas* – tikslų, uždavinių, plėtojamų kompetencijų, pasiekimų suderinamumas (pačių svarbiausių gebėjimų plėtojimas ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje, palaipsniui augantis jų sudėtingumas, pereinant iš ikimokyklinio į priešmokyklinį ugdymą).

- *Suderintas ugdymo programų turinys* – turinio sričių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų dermė, tematikos, problematikos sudėtingumo augimas spiralės principu, integralus požiūris į vaiko ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinį.
- *Šiuolaikinę ugdymo sampratą atitinkantys vaikų ugdymo proceso organizavimo principai* – į vaiką orientuoto ugdymo tęstinumas priešmokyklinėje grupėje, daugiakryptė sąveika ugdymo procese (vaikas – vaikas, vaikas – pedagogas, vaikas – pedagogas – tėvai, vaikas – reali ir virtuali aplinka ir kt.), laipsniškas perėjimas nuo vaiko ugdymosi žaidimu ikimokyklinėje grupėje prie labiau struktūruoto sisteminio ugdymosi priešmokyklinėje grupėje ir kt.
- *Ugdymo prieinamumas ir socialinė integracija* – optimali ugdymosi aprėptis, įtraukusis ugdymas, skirtingų socialinių grupių vaikų ugdymasis bendrose grupėse ir klasėse, socialinės lygybės užtikrinimas, socialinis jautrumas ikimokyklinėse ir priešmokyklinėse grupėse.
- *Ugdymo įstaigose, namuose ir bendruomenėje tęstinumas* – tėvų dalyvavimas vaikų ugdymo procese, informazio, neformaliojo ir formaliojo ugdymo vienovė, ugdymasis socio-kultūriniam kontekste ir kt.
- *Tinkama vadyba ir lyderystė* – centralizacijos ir decentralizacijos dermė, bendra ugdymo kokybės užtikrinimo sistema, pedagogų ir vadovų profesinių ir lyderystės kompetencijų ugdymas.

Kokia ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio programų dermės nauda vaikui, šeimai, pedagogui?

Darnus, sėkmingas vaiko perėjimas iš ikimokyklinio į priešmokyklinį ugdymą užtikrina:

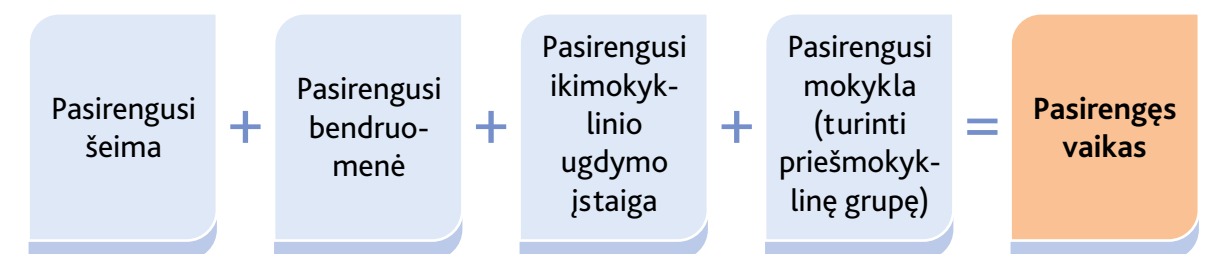
- vaikui
 - saugumą ir gerą savijautą;
 - greitą socialinių ir emocinių galių atsinaujinimą;
 - bendrumo su aplinkiniais jausmą;
 - pozityvius santykius su pedagogais ir kitais vaikais;
 - pozityvų savęs, kaip besimokančiojo, suvokimą;
 - nuolatinę globą ir paramą;
 - socialinį teisingumą ir lygybę;
 - nuoseklią asmenybės brandą;
 - mokymosi motyvaciją ir sėkmę;
 - nuoseklų kompetencijų ugdymąsi.

- šeimai
 - informacijos apie vaiko ugdymosi tęstinumą gavimą;
 - informaciją apie nuoseklią vaiko ugdymosi pasiekimų kaitą;
 - įsitraukimą į vaiko ugdymo procesą ikimokyklinėje įstaigoje ir priešmokyklinėje grupėje;
 - nuoseklią švietimo specialistų pagalbą.
- pedagogams
 - vaiko ugdymosi tikslingumą ir planingumą;
 - konstruktyvų bendradarbiavimą – ikimokyklinė grupė – priešmokyklinė grupė;
 - nuoseklų bendradarbiavimą su švietimo specialistų komanda.

Suprasdami ikimokyklinių ir priešmokyklinių grupių bendradarbiavimo svarbą, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai drauge aptaria atnaujinamų įstaigos ikimokyklinio ugdymo programų tikslus, uždavinius, rezultatus, įvertindami, ar apimti visi svarbiausi vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, ar jie atitinka priešmokyklinio ugdymo programoje plėtojamas kompetencijas, ar ugdymosi rezultatai realūs (ne per sudėtingi ir ne per lengvi vaikams), ar jie nuosekliai sudėtingėja. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai kartu su tėvais aptaria, ar programose numatyti rezultatai tinka kiekvienam įstaigą lankančiam vaikui ir vaikų grupei. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai programose suderina ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinį, metodus bei būdus, ugdymosi aplinką, įvertindami, ar visa tai prieinama visiems vaikams, ar padės nuosekliai siekti visų numatytų ugdymosi rezultatų.

Vaikų ugdymosi visapusiškumo ir tęstinumo klausimus ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai aptaria nuolat, įgyvendindami ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo programas bei stebėdami vaikų pažangą. Jei reikia, programos ir jų įgyvendinimas koreguojami, atsižvelgiant į įstaigas lankančių vaikų pasiekimus, patirtį bei ugdymosi poreikius, jų ugdymosi tempą.

Kad vaikas sėkmingai pereitų iš ikimokyklinės įstaigos į priešmokyklinę grupę, tam turi būti pasirengusi šeima, ugdymo įstaiga ir bendruomenė:

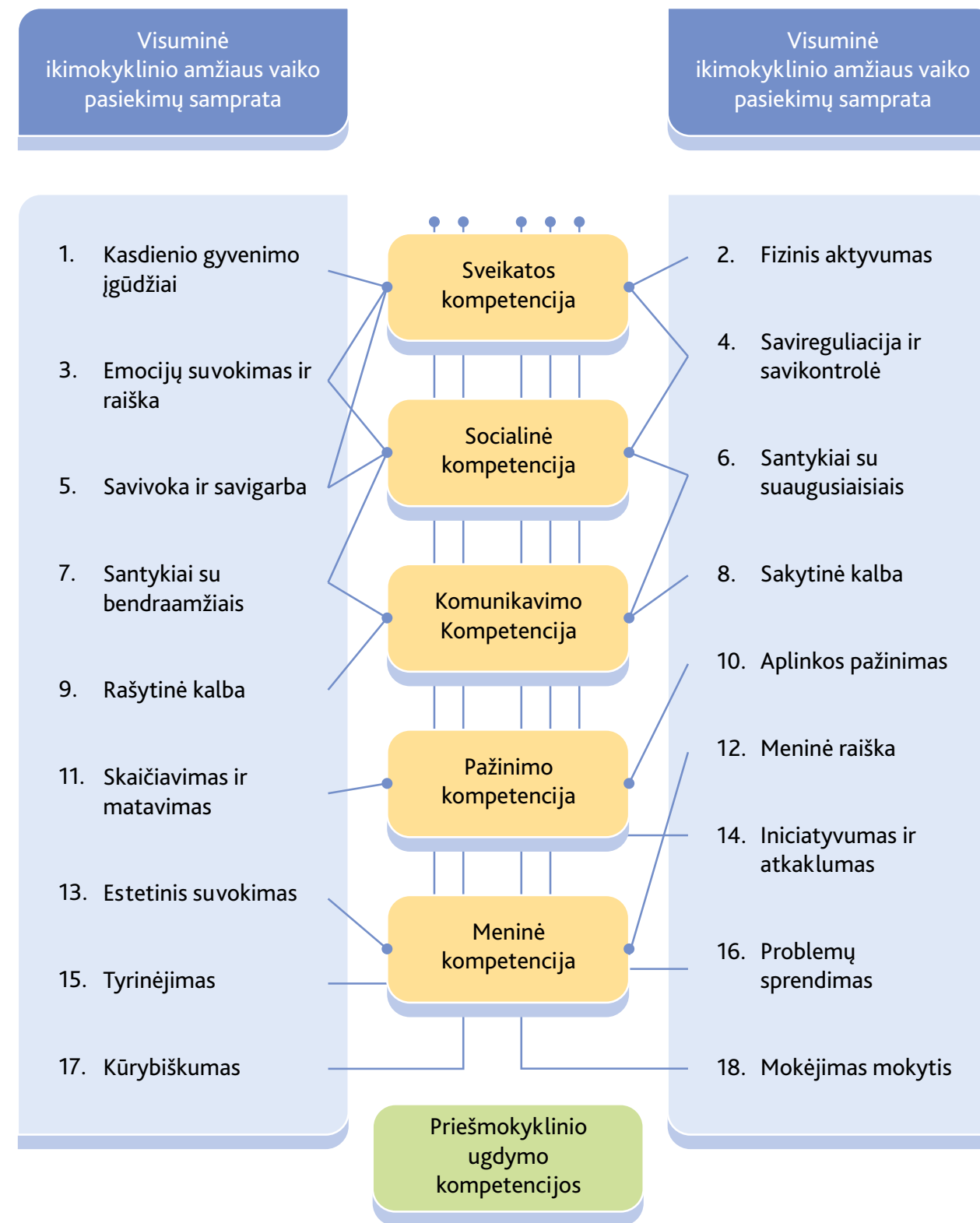
Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai, specialistai, įstaigų vadovai turėtų nuolat kelti klausimus:

- Ar tėvai tinkamai informuoti apie nuoseklų vaikų pasiekimų augimą, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas ir ugdymo procesą įstaigoje?
- Ar jie įtraukiami į vaikų ugdymą ikimokyklinėje bei priešmokyklinėje grupėje, ar skatinami namuose užtikrinti vaiko ugdymo tęstinumą?
- Ar vietos bendruomenė supranta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo svarbą vaikui?
- Ar įstaigos, kuriose yra ikimokyklinės ir priešmokyklinės grupės, padarė viską, kad būtų užtikrintas nuoseklus, tęstinis vaikų ugdymasis?
- Kokios su vaikų grupės ar atskirų vaikų ugdymosi tęstinumu susijusios problemos kyla ir kaip jas galima spręsti?

Kaip užtikrinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų dermė?

Ikimokyklinio amžiaus vaiko Pasiekimų apraše numatytos ugdymosi pasiekimų sritys bei vertybinės nuostatos ir esminiai gebėjimai kloja pagrindus Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje išskirtoms penkioms kompetencijoms – sveikatos, socialinei, komunikavimo, pažinimo, meninei.

Paveiksle grafiškai pavaizduota, kurios vaiko ugdymosi pasiekimų sritys sudaro vienos ar kitos kompetencijos pagrindus.

23 pav. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų dermė

Užrašai

11. LITERATŪRA

11. LITERATŪRA

1. 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos išvados dėl vaikų iš migrantų šeimų švietimo. Europos Sąjungos institucijos ir organų pranešimai (2009/C 301/07), Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2009 12 11.
Prieiga internetu:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:301:0005:0008:LT:PDF>.
2. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework, 2009.
Prieiga internetu:
http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Early_Childhood_and_Primary_Education/Early_Childhood_Education/Aistear_Toolkit/Aistear_and_PSC_audit.pdf.
3. Andrijauskas A., Grožis ir menas. Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija (Rytai–Vakarai), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996.
4. Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas. Europos Komisija. Dokumentą paskelbė ES Švietimo, garso bei vaizdo ir kultūros vykdomoji agentūra (angl. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice), Briuselis, 2009.
Prieiga internetu:
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098LT.pdf.
5. Ankstyvojo ugdymo vadovas: tėvams, globėjams, pedagogams: vaikas iki trejų metų, sud. O. Monkevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
6. Barnett W. S., Ackerman D. J. (2006). Costs, Benefits, and Long-Term Effects of Early Care and Education Programs: Recommendations and Cautions for Community Developers. Community Development, Journal of the Community Development Society, Vol. 37, No. 2.
7. Blair C., Razza R. P. (2007). Relating effortful control, executive function, and false belief understanding to emerging math and literacy ability in kindergarten. Child Development 78 (2), 647–63.
8. Blandford S., Knowles C. Developing Professional Practice 0-7. England, Pearson Education Limited, 2009.
9. Blank-Mathieu M., Kuo skiriasi mergaitės ir berniukai: lytiškai orientuotas auklėjimas vaikų darželyje, Kaunas: Šviesa, 2003.
10. Boyd D., Bee H., Augantis vaikas, Vilnius: UAB „Vaistų žinios“, 2011.
11. Commission staff working paper, Brussels, SEC (2011) 928 final.
Prieiga internetu:
http://ec.europa.eu/languages/pdf/ellpwp_en.pdf.

12. Cryer D., Defining and assessing early childhood program quality, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 563, May 1999.
13. Dailės žodynas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999.
14. Dodge D., Colker L., Heroman C., *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*, Vilnius: Presvika, 2007.
15. Driessen G., Smit F., Slegers P., Parental involvement and educational achievement. *British educational research journal*, vol. 31, No 4, 2005, p. 509–532.
16. Einon D., *Ankstyvasis ugdymas*, Vilnius: UAB „Egmont Lietuva“, 1998.
17. *Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams*, 2011.
Prieiga internetu:
<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/medziaga.php>.
18. *European Strategic Framework for Education and Training („ET 2020“). Language learning at pre-primary school level: making it Efficient and sustainable A policy handbook. Commission staff working paper, Brussels, 7.7.20 11 SEC (2011) 928 final.*
Prieiga internetu:
<http://www.scribd.com/doc/53448360/Ue-2011-Progress-Towards-the-Common-European-Objectives-in-Education-and-Training-2010-2011>.
19. Europos bendrijų komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Briuselis, 3.7. (2008), 865.
Prieiga internetu:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0425:FIN:LT:PDF>.
20. Europos bendrijų komisija. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui. Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas, Briuselis, 8.9.2006, KOM (2006), 481.
Prieiga internetu:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:LT:PDF>.
21. *Exploring Children's Creative Narratives*, ed. Faulkner D., Coates E., London and New York: Routledge Tylor and Francis Group, 2011.
22. *Framework Plan for the Content and Tasks of Kindergartens. Norway, 2006.*
Prieiga internetu:
<http://www.regjeringen.no/en/dep/kd/documents/legislation/regulations/2011/framework-plan-for-the-content-and-tasks.html?id=631906>.
23. Gaižutis A., *Vaikystė ir grožis*, Kaunas: Šviesa, 1988.
24. Gevorgianienė V., Kairienė D. ir kt., *Metodinė medžiaga kompleksinės pagalbos teikimui*, 2011.
Prieiga internetu:
<http://old.smm.lt/ugdymas/docs/Methodine%20medziaga%2012%2019.pdf>.
25. Grabauskienė A., Morkytė J., *Dailė ir darbeliai I–IV klasėje. Mokytojo knyga*, Kaunas: Šviesa, 1997.
26. *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo dermė. Tyrimo ataskaita*, 2012.
Prieiga internetu:
http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir574/dir28/dir1/15_0.php.
27. *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė. Tyrimo ataskaita*, 2009 11 05.
Prieiga internetu:
<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Tyrimai/VPU%20tyrimo%20ataskaita/Ikimokyklinio,%20priesmokyklinio%20ugdymo%20turinio%20ir%20jo%20%20igyvendinimo%20kokybes%20analize%20Tyrimo%20ataskaita%202009%2011%2005.pdf>.
28. *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas. Tyrimo ataskaita*, 2009 11 05.
Prieiga internetu:
<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Tyrimai/J.%20Ruskaus%20tyrimo%20ataskaita/Ikimokyklinio,%20priesmokyklinio%20ugdymo%20vadybos%20kokybes%20vertinimas%20Tyrimo%20ataskaita2009%2008%2031.pdf>.
29. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*, Klaipėda: Baltic Printing House , 2014.
Prieiga internetu:
http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir795/dir39/dir1/1_0.php
30. *Ikimokyklinio ugdymo kokybė. Švietimo problemos analizė, ŠMM, 2012, rugsėjis Nr. 13 (77), ISSN 1822-4156. 4.*

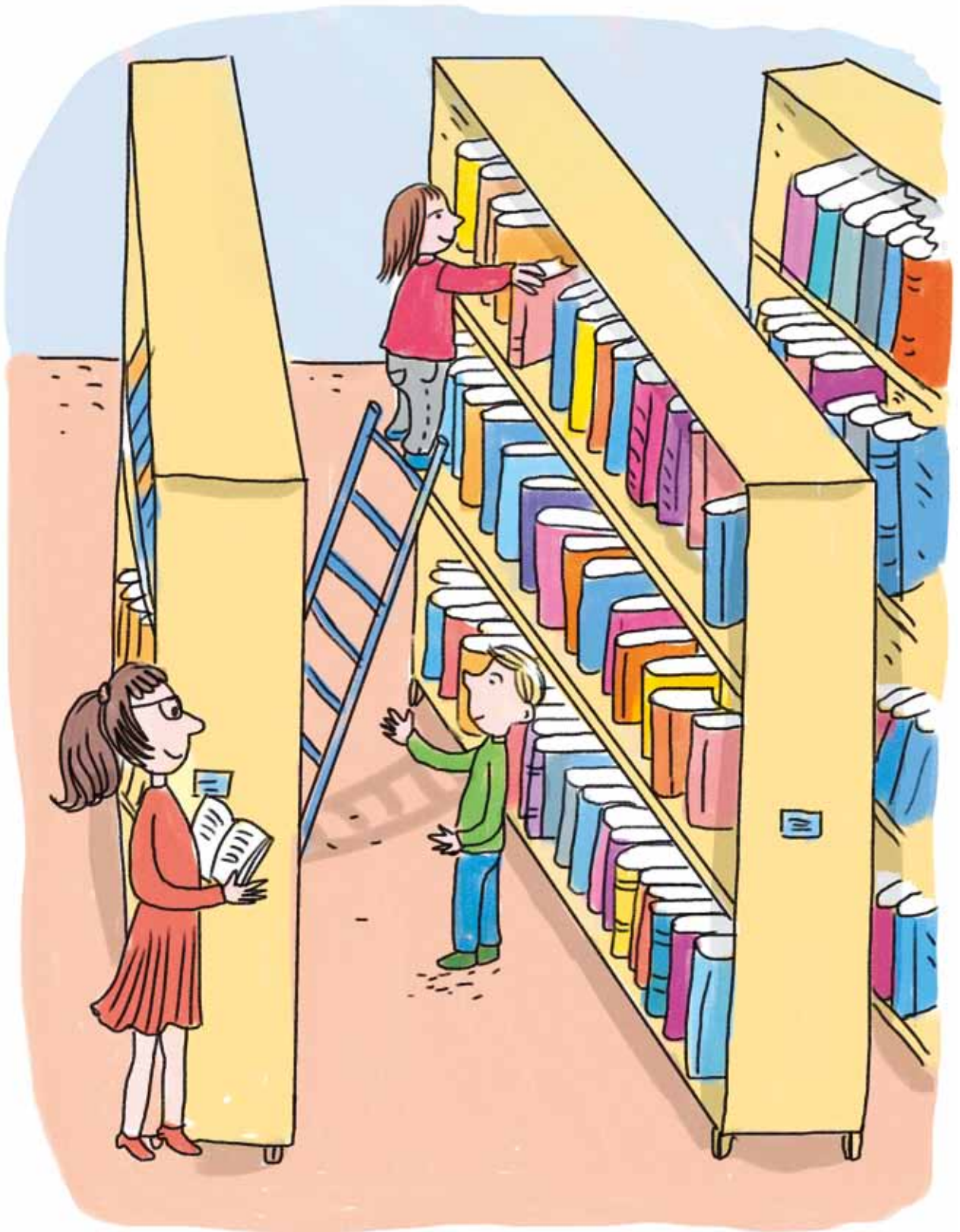
31. Katinienė A., Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje, Vilnius: Kronta, 1998.
32. Lewis A. E., Forman T. A., Contestation or Collaboration? A comparative study of home-school relations. *Anthropology & Education Quarterly*, vol. 33, No. 1, 2002.
33. Lietuvių liaudies dainynas. I. Vaikų dainos, parengė P. Jokimaitienė, melodijas parengė Z. Puteikienė, Vilnius: Vaga, 1980.
34. Lietuvių liaudies rateliai, žaidimai, šokiai, sud. A. Kirvaitienė, Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1998.
35. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012.
Prieiga internetu:
www.Lietuva2030.lt.
36. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005–2012 metų plano patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250552&p_query=&p_tr2=.
38. Lietuvos Respublikos švietimo ir ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. V-1009 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“.
Prieiga internetu:
www.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/aprasas.
39. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-3219 „Dėl Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=119889>.
40. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. V-1795 „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408141&p_query=&p_tr2=.
41. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. V-269 „Dėl Vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/UP%202011%20pagr_vid_intern_.pdf.
42. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. V-779 „Dėl Priešmokyklinio ugdymo bendrosios programos patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/naujienos/ipup-projekto-naujienos/patvirtinta-nauja-priesmokyklinio-ugdymo-bendroji-programa/17933>.
43. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. balandžio 26 d. įsakymas Nr. V-735/A1-208. „Dėl Privalomo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=423753&p_query=&p_tr2=2.
44. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas.
Prieiga internetu:
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf.
45. Maceina A., Tautinis auklėjimas, Kaunas: Šviesa, 1991.
46. Mager R. F., *Preparing Instructional Objectives* (2nd edition), Lake Publishing, 1984.
47. *Making connections A review of international policies, practices and research relating to quality in early childhood care and education. The centre of early childhood development*, 2004.
48. Marzano R. J., *Naujoji ugdymo tikslų taksonomija*, Vilnius: Žara, 2005.
49. *Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams*, parengė O. Monkevičienė ir kt., Klaipėda: Klaipėdos banga, 2011.
50. *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti*, Vilnius: ŠAC, 2006.
51. *Milestones of Child Development. A Guide to Young Children's Learning and Development from Birth to Kindergarten*, Virginia, Richmond, 2008.
52. Mooney A., Blackburn T., *Making connections. A review of international policies, practices and research relating to quality in early childhood care and education. The centre of early childhood development*, 2004.

53. Narkevičienė B., Gabūs vaikai: iššūkiai ir galimybės, Kaunas: Technologija, 2007.
54. Papatheodorou Th., Luff P., Gill J., Child Observation for Learning and Research, London: Pearson, 2012.
55. Petty G., Šiuolaikinis mokymas, Vilnius: Tyto alba, 2006.
56. Policy guidelines on Inclusion in education. UNESCO, 2009.
Prieiga internetu:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r.pdf>.
57. Pomerantz E. M., Moorman, E. M. The how, whom, and why of parent's involvement in children's academic lives: more is not always better. Review of educational research, vol. 77, No. 3, 2007, p. 373–410.
58. Pre-Birth to Three. Positive Outcomes for Scotland's Children and Families. National Guideline, 2010.
Prieiga internetu:
<http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/>.
59. Schaffer H. R., Introducing Child Psychology, USA: Blackwell Publishing, 2004.
60. Schola Europaea. Early Education Curriculum, Brussels, 2011.
Prieiga internetu:
http://www.schola-europaea.eu/ELC/documents/EN_EARLY_CURRICULUM.pdf.
61. Schulman K., 2005 longitudinalinio tyrimo duomenys.
Prieiga internetu:
<http://sunnybrook.ca/research/team/member.asp?t=13&m=158&page=172>.
62. Sirutienė L., Dainu dainu dainuškėlį, Vilnius: Muzikos švietimo centras, 1997.
63. Standartizuotų mokinių pasiekimų vertinimo ir įsivertinimo įrankių bendrojo lavinimo mokykloms kūrimas. Projektas (projekto kodas vp1-2.1-šmm-01-v-03-003).
Prieiga internetu:
<http://www.egzaminai.lt/335/>.
64. Szarkowicz D., Stebėjimas ir refleksija vaikystėje, Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2010.
65. Tautinė mokykla, I t., red. Ž. Jackūnas, Kaunas: Šviesa, 1989.
66. Te Whariki. Early Childhood Curriculum, 2003.
Prieiga internetu:
<http://www.educate.ece.govt.nz/learning/curriculumAndLearning/TeWhariki.aspx>.
67. Ties grožio vertybėmis, sud. R. Serapinas, Kaunas: Baltos lankos. 2001.
68. Vaiko teisių konvencija.
Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2=.
69. Vaikučiams pabiručiams. Dainuojamosios tautosakos rinkinys ikimokyklinio amžiaus vaikams, sud. A. Katinienė, Kaunas: Šviesa, 1990.
70. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. 2013.
Prieiga internetu:
<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.
71. Vecchi V., Art and Creativity in Reggio Emilia, London and New York: Routledge Tylor and Francis Group, 2010.
72. Vilkelienė A., Ypatingųjų vaikų integruotas muzikinis ugdymas, Vilnius: Kronta, 2003.
73. Wright S., Understanding Creativity in Early Childhood. Meaning-Making and Children's Drawings, London: Sage, 2010.
74. Šalkauskis S., Rinkiniai raštai. I knyga. Vilnius: Leidybos centras, 1992.

Užrašai

12. PRIEDAI

KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠU?

KOKYBIŠKO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI UŽSIENIO PROGRAMOSE

Kokybiško ugdymo samprata paprastai atskleidžiama formuluojant ikimokyklinio ugdymo programų principus. Priede pateikiami keli užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo programų sudarymo principų pavyzdžiai, iš kurių galime spręsti, kokie reikalavimai keliami šių valstybių ikimokykliniam ugdymui.

Atnaujindami įstaigos ikimokyklinio ugdymo programas, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali pasisemti patirties iš užsienio šalių programų: pasimokyti, kaip galima pateikti svarbiausias vaikų ugdymosi nuostatas, formuluojant programos principus, vaikų ugdymo filosofiją bei vaikų ugdymo kokybės kriterijus.

Ikimokyklinio ugdymo principai **Naujosios Zelandijos** ikimokyklinio ugdymo programoje *Te Whariki* (2003):

1. Vaiko įgalinimas mokytis ir plėtoti savo galimybes.
2. Visuminis ugdymasis, apimantis pažinimo, socialinę, kultūrinę, fizinę, emocinę ir dvasinę sritis.
3. Šeimos ir bendruomenės gerovė, kaip integrali ikimokyklinio ugdymo programos dalis.
4. Mokymasis, grindžiamas dvikrypte vaiko sąveika su kitais žmonėmis bei aplinka.

Airijos ikimokyklinio ugdymo programoje *Aistear: (the Early Childhood Curriculum Framework, 2009)* ikimokyklinio ugdymo principai suskirstyti į tris grupes, nusakančias vaiko individualių galių plėtotę, vaiko santykius su kitais ir mokėjimą mokytis.

Pirma principų grupė susijusi su vaikais ir jų gyvenimu.

1. Kiekvienas vaikas unikalus, turi savo gyvenimo istoriją ir patirtį.
2. Ugdymas grindžiamas lygiateisiškumu ir teise būti skirtingam.
3. Vaikas, kaip pilietis, turi teisę įgyti demokratiško gyvenimo patirtį.

Antra principų grupė nusako vaiko ryšius su kitais.

1. Vaikas ugdomi sąveikaudamas su kitais vaikais.
2. Vaikas ugdomi sąveikaudamas su tėvais, šeima ir bendruomene.
3. Vaikas mokosi iš suaugusiojo ir moko suaugusįjį.

Trečia principų grupė nusako, kaip vaikas mokosi.

1. Vaiko ugdymas yra visuminis.
2. Vaiko ugdymas yra aktyvus.
3. Vaikas mokosi žaisdamas ir praktiškai veikdamas.
4. Vaikas mokosi, kai veikla jam yra reikšminga ir aktuali.
5. Vaikas mokosi bendraudamas.
6. Vaikas mokosi ugdančioje aplinkoje.

Briuselio Jungtinio pedagogų komiteto (*The Joint Teaching Committee*) parengtoje ikimokyklinio ugdymo programoje *Schola Europaea* (2001) nurodomi bendrieji ikimokyklinio ugdymo principai ir ugdymo proceso principai.

Bendrieji ikimokyklinio ugdymo principai:

1. Ikimokyklinio ugdymo vaidmuo yra padėti vaiko mokymosi visą gyvenimą pagrindus ir brandinti vaiką kaip dorą, atsakingą visuomenės narį.
2. Kokybiškas ugdymas ir mokymasis ikimokykliniame amžiuje sąlygoja vaiko fizinę ir psichinę gerovę, apimančią socialinę, pažinimo ir emocinę vaiko raidą, ir padeda įgyti sunkumų įveikimo gebėjimus.
3. Ugdymas ir mokymasis ikimokykliniame amžiuje yra holistinis. Ikimokyklinio amžiaus vaiko patirtis ir veikla yra svarbiausi kasdiniame jo gyvenime, įstaigoje.
4. Vaiko sveikatą ir savigarbą stiprinti padeda pozityvi mokymosi patirtis ir sąveika su kitais žmonėmis.
5. Vaiko patirtis turtinama, kai jam padedama rasti naujas interesų sritis.

Ugdymo proceso principai:

1. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymosi galimybes.
2. Ikimokyklinis ugdymas turėtų laiduoti vaiko savivokos plėtotę ir mokėjimo mokytis gebėjimų stiprinimą.
3. Vaiko ugdymas turėtų garantuoti jo amžių atitinkančius įvairių sričių esminius gebėjimus bei žinojimo plėtotę.
4. Vaiko mokymasis žaidžiant yra pagrindinis jo ugdymosi būdas.
5. Vaikui svarbu atrasti galimybes mokytis kartu, bendraamžių grupėje.
6. Vaiko mokymasis turi būti džiaugsmingas ir entuziastingas, drąsiai ir kūrybingai priimant su mokymusi susijusius naujus iššūkius.
7. Ugdant vaiką atsižvelgiama į jo individualumą ir specialiuosius ugdymosi poreikius.

Parengė O. Monkevičienė, M. Jonilienė, K. Stankevičienė

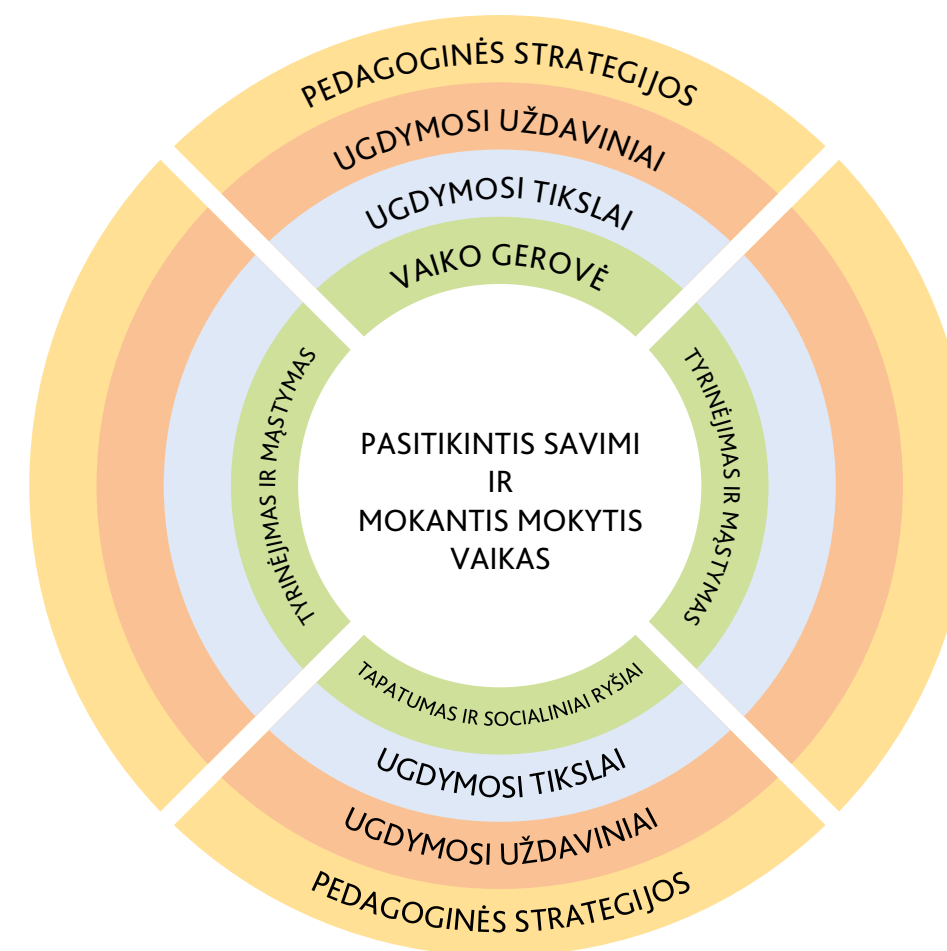
KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠU?

VAIKŲ UGDYMO SIŪLYTŲ REZULTATŲ PATEIKIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOJE. UŽSIENIO PATIRTIS

Šiame priede pateikiamos kelios užsienio ikimokyklinio ugdymo programos, kurios galėtų būti šiuolaikiškų ikimokyklinio ugdymo programų pavyzdžiais.

Airijos ikimokyklinio ugdymo programa

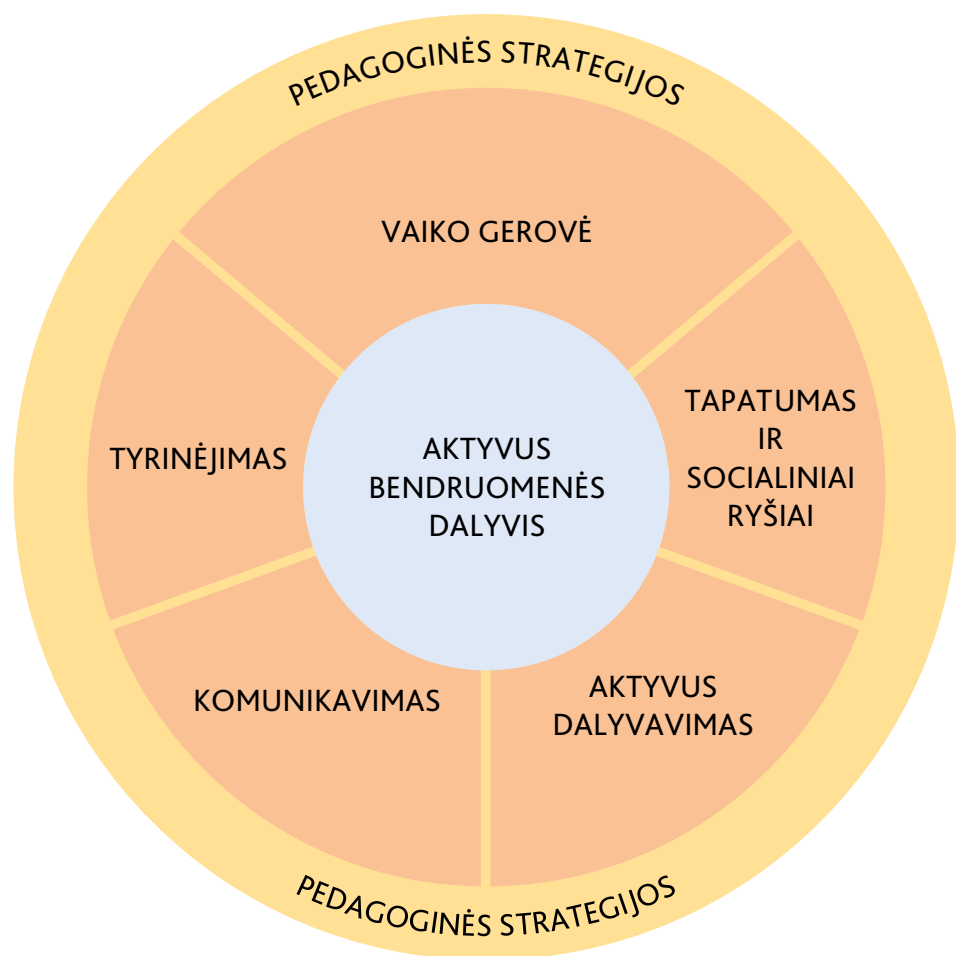
Airijos ikimokyklinio ugdymo programoje *Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework* (2009) dėmesio centre – pasitikinčio savimi ir mokančio mokytis vaiko ugdymas. Ši programa apima keturias vaiko pasiekimų sritis: vaiko gerovė, tapatumas ir socialiniai ryšiai, komunikavimas, tyrinėjimas ir mąstymas. Programos struktūra pateikta 1 paveiksle.

1 pav. Airijos ikimokyklinio ugdymo programos struktūra

Naujosios Zelandijos ikimokyklinio ugdymo programa

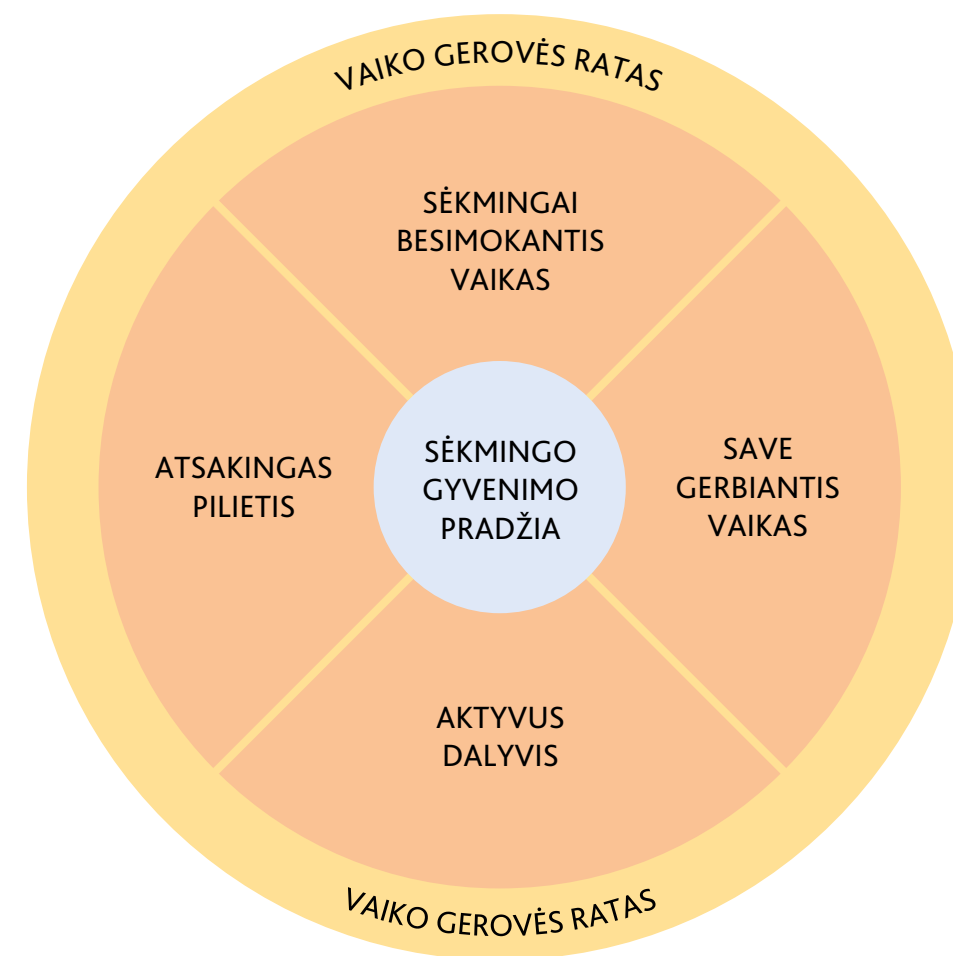
Panaši struktūra pateikiama Naujosios Zelandijos ikimokyklinio ugdymo programoje *Te Whariki* (2003), kurios dėmesio centre – vaiko, kaip aktyvaus bendruomenės dalyvio, ugdymasis. Programoje išskiriamos penkios struktūrinės dalys: „Vaiko gerovė“, „Tapatumas ir socialiniai ryšiai“, „Aktyvus dalyvavimas“, „Komunikavimas“ ir „Tyrinėjimas“. Programos struktūra pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Naujosios Zelandijos ikimokyklinio ugdymo programos struktūra

Škotijos ikimokyklinio ugdymo programa

Vaikų nuo gimimo iki trejų metų ugdymui Škotijoje (*Pre-Birth to Three. Positive Outcomes for Scotland's Children and Families*, National Guidelines, 2010) pateikiamas „Vaiko gerovės ratas“, kurio dėmesio centre – save gerbiančio, sėkmingai besimokančio, aktyvaus ir atsakingo vaiko ugdymas, laiduojantis sėkmingą jo gyvenimo pradžią. Programos struktūra pateikta 3 paveiksle.

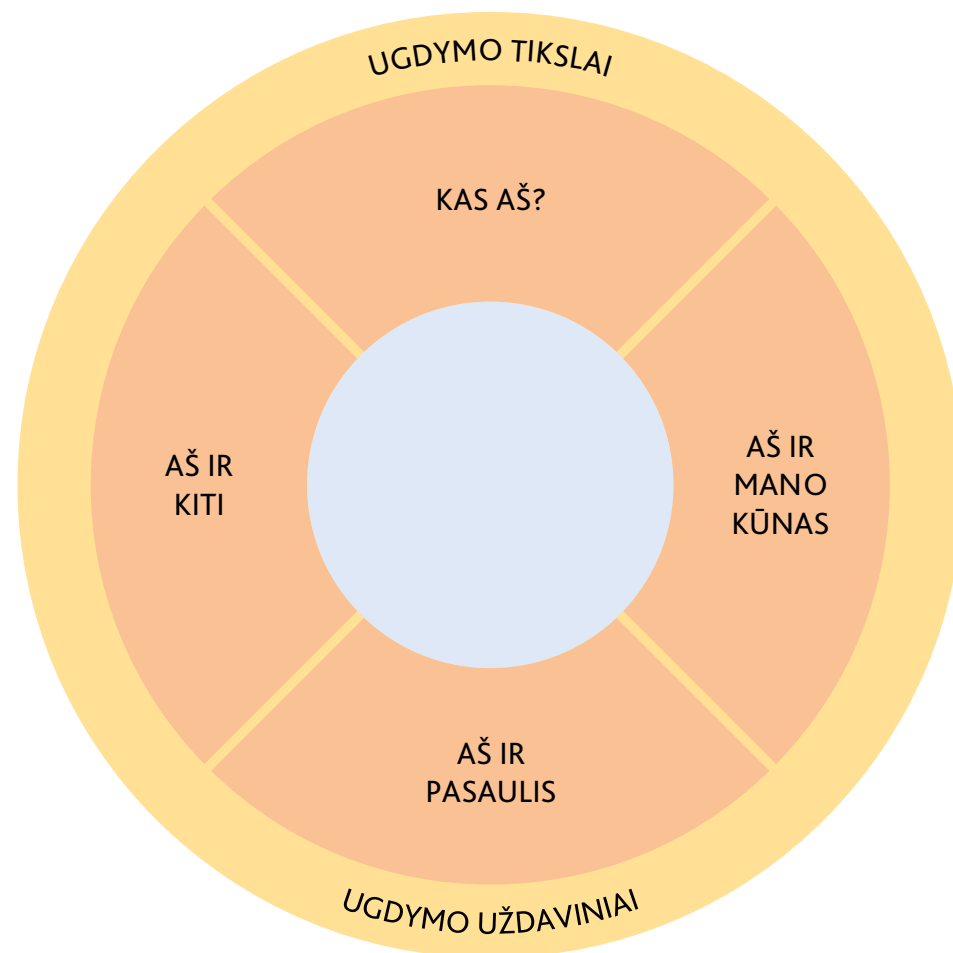
3 pav. Škotijos ikimokyklinio ugdymo programos struktūra

KAIP TOBULINTI ĮSTAIGŲ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMAS
VADOVAUJANTIS PASIEKIMŲ APRAŠŲ?

Ikimokyklinio ugdymo programos *Schola Europaea* (2001) dėmesio centre – vaiko santykių su savimi, kitais ir aplinka plėtojimas. Programoje ugdymosi sritis yra temos – „Kas aš?“, „Aš ir mano kūnas“, „Aš ir kiti“, „Aš ir pasaulis“.

Skyrius „Kas aš?“ apima savivoką, savireguliaciją, emocijų suvokimą ir raišką, kūrybiškumą, dorines vertybes. Skyriuje „Aš ir mano kūnas“ pateikiama informacija apie judėjimą, orientavimąsi erdvėje, sveiko gyvenimo įgūdžius, saviraišką judesiu ir meninę veiklą. Skyriuje „Aš ir kiti“ kalbama apie komunikavimą, ryšius su kitais, bendradarbiavimą, kultūrinį tapatumą, pilietiškumą. Skyriuje „Aš ir pasaulis“ – pasaulio pažinimą ir samprotavimus apie pasaulį, problemų sprendimą, kritinį mąstymą.

Programos struktūra pateikta 4 paveiksle.

4 pav. Ikimokyklinio ugdymo programos *Schola Europaea* struktūra

Aprašytos užsienio programos rodo, kad orientuojamasi ne tiek į formaliai išskirtas vaiko kompetencijas, kiek į patį vaiką, kaip save gerbiantį, sėkmingai besimokantį, vertybinius santykius su savimi, kitais ir aplinkiniu pasauliu kuriantį asmenį.

Parengė E. G. Bogdaniėnė, M. Jonilienė, O. Monkevičienė, K. Stankevičienė

PASIEKIMŲ APRAŠE PATEIKTŲ VAIKO UGDYMO SIŪLYTŲ REZULTATŲ JUNGIMO Į GRUPESE, REMIANTIS UŽSIENIO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOMIS, PAVYZDŽIAI

Priede siūlomi keli pavyzdžiai, kaip Pasiekimų apraše pateiktus vaiko ugdymosi rezultatus galima jungti į grupes, remiantis užsienio programų idėjomis.

Pasiekimų apraše pateiktų vaikų pasiekimų jungimas į grupes pagal Airijos ikimokyklinio ugdymo programos siekiamus rezultatus ir jų struktūrą.

Pasirinkus Airijos programos *Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework* (2009) struktūrą ir siekiamus rezultatus „Pasitikintis savimi ir mokantis mokyti vaikas“, Pasiekimų apraše pateiktus vaikų pasiekimus būtų galima suskirstyti taip:

VAIKO GEROVĖ

Emocijų suvokimas ir raiška

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Iniciatyvumas ir atkaklumas

Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

Kūrybiškumas

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Problemų sprendimas

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Vertybinių nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Esminiai gebėjimai. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

Fizinis aktyvumas

Vertybinių nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminiai gebėjimai. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydami pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

TAPATUMAS IR SOCIALINIAI RYŠIAI

Savivoka ir savigarba

Vertybinių nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminiai gebėjimai. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

Savireguliacija ir savikontrolė

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminiai gebėjimai. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsijaudinęs geba nusiraminti.

Santykiai su suaugusiais

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminiai gebėjimai. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Santykiai su bendraamžiais

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminiai gebėjimai. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

KOMUNIKAVIMAS

Sakytinė kalba

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminiai gebėjimai. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

Rašytinė kalba

Vertybinių nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminiai gebėjimai. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

Meninė raiška

Vertybinių nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminiai gebėjimai. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Estetinis suvokimas

Vertybinių nuostata. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminiai gebėjimai. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

TYRINĖJIMAS IR MĄSTYMAS

Mokėjimas mokytis

Vertybinių nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminiai gebėjimai. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Tyrinėjimas

Vertybinių nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminiai gebėjimai. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Aplinkos pažinimas

Vertybinių nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminiai gebėjimai. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Skaičiavimas ir matavimas

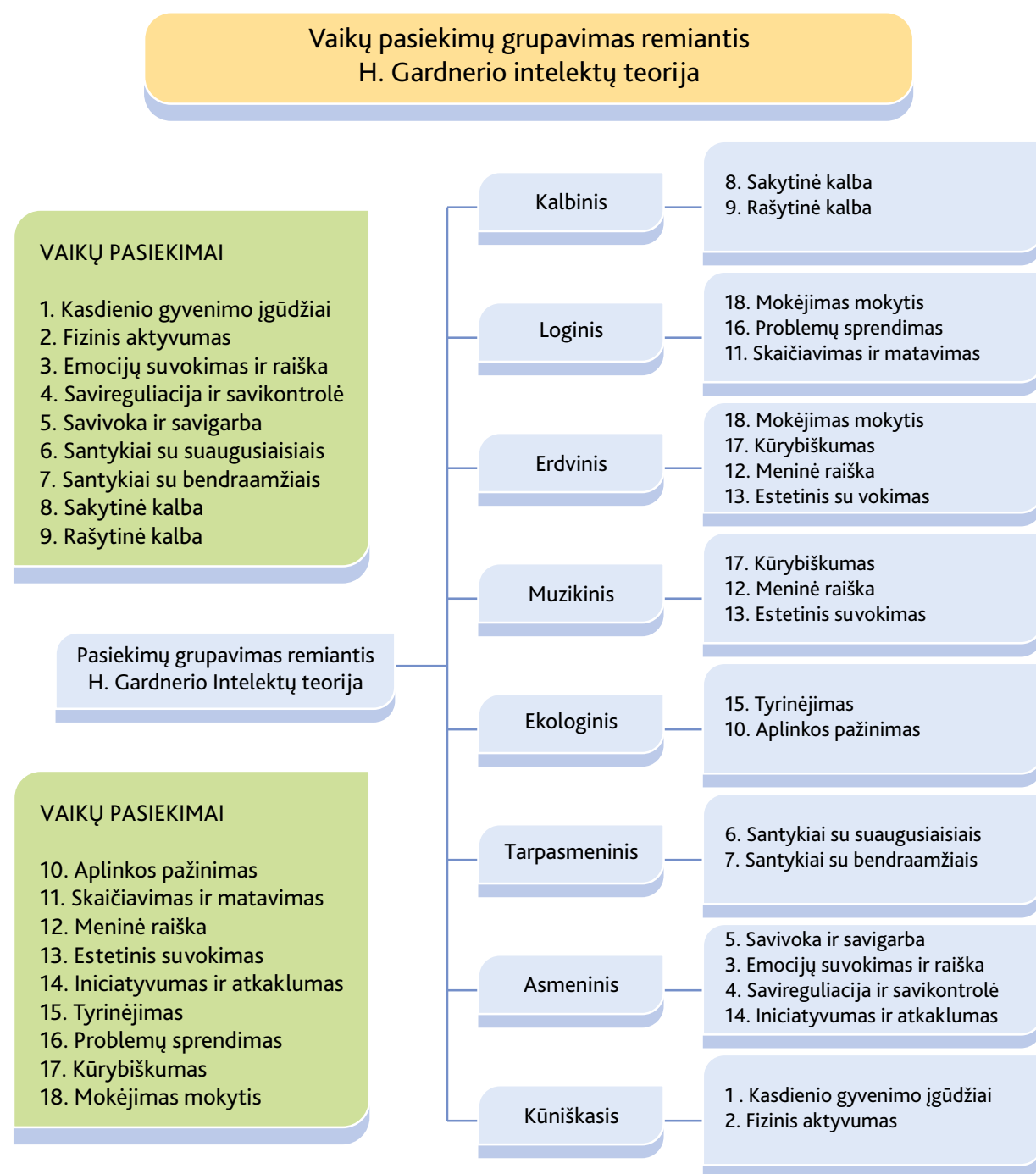
Vertybinių nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminiai gebėjimai. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Vaikų pasiekimų jungimas į grupes pagal teorines ikimokyklinio ugdymo sampratas

Jeigu ugdymo įstaigoje įgyvendinamos inovatyvių teorinių sampratų – H. Gardnerio intelektų teorija, Reggio Emilia kūrybiškumo ugdymo projekto ir kitos idėjos, – vaikų pasiekimai į grupes gali būti jungiami vadovaujantis teorinėmis nuostatomis.

Pvz., remiantis H. Gardnerio intelektų įvairovės teorija, gali būti išskirtos šios ugdymo sritys: kalbinis, loginis, erdvinis, muzikinis, ekologinis, tarpasmeninis, asmeninis, kūniškasis intelektas. Vadinasi, ir pasiekimai gali būti grupuojami remiantis šiuo teoriniu modeliu. Pasiekimų apraše pateiktus jų pasiekimus būtų galima suskirstyti taip:

5 pav. Vaikų pasiekimų grupavimas

KALBINIS

Sakytinė kalba

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

Rašytinė kalba

Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

LOGINIS

Mokėjimas mokyti

Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Problemų sprendimas

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

Skaičiavimas ir matavimas

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

ERDVINIS

Mokėjimas mokyti

Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Kūrybiškumas

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Skaičiavimas ir matavimas

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Meninė raiška

Vertybinių nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Estetinis suvokimas

Vertybinių nuostata. Domisi, gėrįsi, grožįsi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

MUZIKINIS

Kūrybiškumas

Vertybinių nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Meninė raiška

Vertybinių nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Estetinis suvokimas

Vertybinių nuostata. Domisi, gėrįsi, grožįsi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

EKOLOGINIS

Tyrinėjimas

Vertybinių nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Aplinkos pažinimas

Vertybinių nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

TARPASMENINIS

Santykiai su suaugusiais

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Santykiai su bendraamžiais

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

ASMENINIS

Savivoka ir savigarba

Vertybinių nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

Emocijų suvokimas ir raiška

Vertybinių nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Savireguliacija ir savikontrolė

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiauđrinęs geba nusiraminti.

Iniciatyvumas ir atkaklumas

Vertybinių nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

KŪNIŠKASIS INTELEKTAS

Fizinis aktyvumas

Esminės nuostata: Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas: Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Vertybinė nuostatos. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

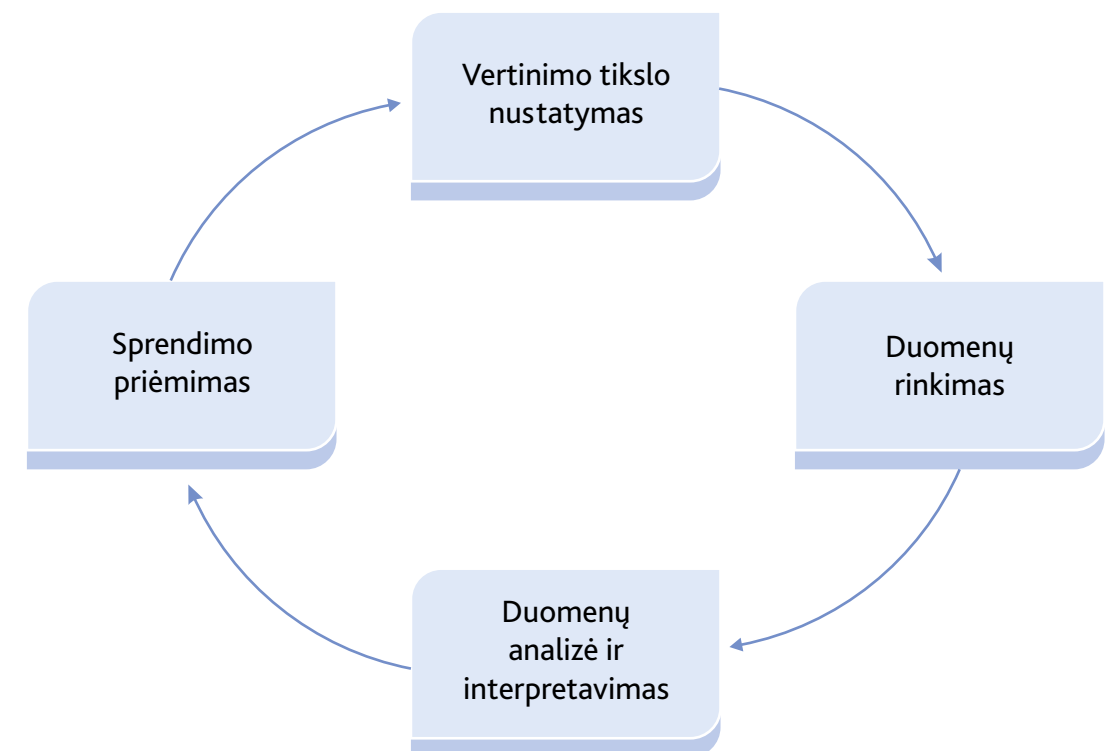
Esminiai gebėjimai. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

Parengė O. Monkevičienė, K. Stankevičienė

KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMO PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?

Vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimo procesas

Kai kalbama apie vaiko pasiekimus, pažangą, tolesnes vaiko ugdymo kryptis, neišvengiamai susiduriama su vertinimo sąvoka. Vertinimą suprasime kaip procesą, kurio metu ikimokyklinio ugdymo auklėtojas atlieka šią veiklą: nustato vertinimo tikslą, renka tikslą atliepiančius duomenis, juos analizuoja ir interpretuoja, galiausiai – priima sprendimą dėl vaiko pasiekimų ir jo tolesnio ugdymo (žr. 1 pav.).

1 pav. Vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimo procesas

Kodėl svarbu apmąstyti vertinimo tikslą?

Vertinimo tikslo apmąstymas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams:

- susitarti, ką jie norėtų įvertinti ir kokių duomenų tam reikėtų surinkti;
- išvengti nereikalingo duomenų rinkimo;
- susitarti dėl veiklų, laiko terminų ir atsakomybių.

Tarkime, į grupę atvyksta naujas vaikas. Visų pirma, siekiama jį pažinti, išsiaiškinti jo poreikius. Diagnostinio vertinimo tikslas – išsiaiškinti, kokį ugdymosi pasiekimų žingsnį pasiekė vaikas, tarkime, santykių su bendraamžiais srityje. Ko gero, pakaktų dviejų savaitių reikiamai vertinimo informacijai surinkti, kad išsiaiškintume šios srities vaiko ugdymosi poreikius.

Kitas pavyzdys. Atsižvelgiant į seniau vaikų grupę lankančio vaiko ugdymosi poreikius, jam buvo sudaryta individuali 6 mėnesių ugdymo programa. Pirmąjį mėnesį ikimokyklinio ugdymo auklėtojas renka duomenis apie vaiko įsitraukimą į siūlomą veiklą, jo gebėjimų raišką tam, kad galėtų įvertinti, ar siūloma veikla vaikui yra tinkama, t. y. duomenys renkami formuojamojo vertinimo tikslais. Pasibaigus 6 mėnesių ugdymo programai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas išsikelia tikslą – įvertinti vaiko pasiektą šios srities pažangą. Šiuo atveju kalbama apie apibendrinamąjį vertinimą.

Kaip matome iš aptartų pavyzdžių, vertinimas yra neatsiejama ugdymo proceso dalis, skatinanti kryptingiau galvoti apie visybinius vaiko pasiekimus ir jų įgijimo proceso organizavimą.

Kas žinotina apie duomenų rinkimą ir analizavimą?

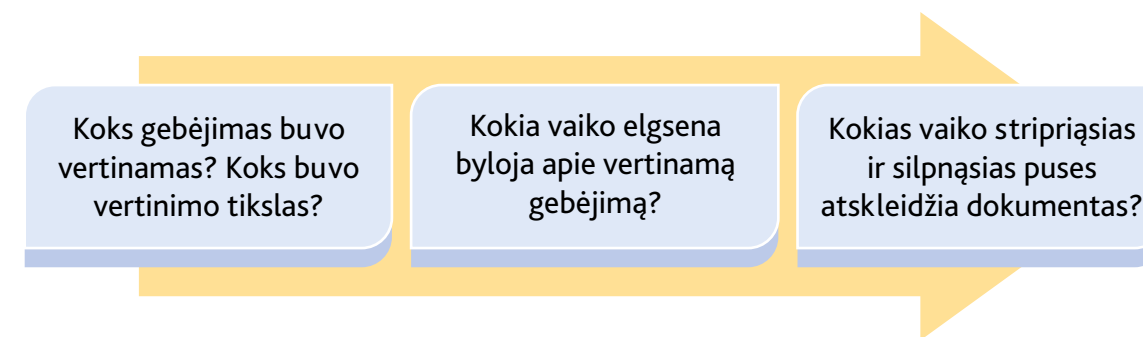
Niekada nereikia pamiršti, kad įrodymų turi būti tiek ir tokių, kad rastume atsakymą į mus dominančią klausimą. Tai leidžia sutaupyti daug jėgų ir laiko. 2 lentelėje glaustai aprašyta, ką turėtų kaupti dėmesį ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, rinkdamas tinkamus, kokybiškus įrodymus apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą.

2 lentelė. Kokybiško vertinimo požymiai

Požymis	Aptartis
Pagrįstas	Rinkti, fiksuoti, analizuoti tik išsikelto vertinimo tikslą atliepančius įrodymus apie vaiką.
Įvairiapusis	Stengtis surinkti kuo daugiau įvairesnių įrodymų apie stebimą vaiko gebėjimą, pasitelkiant kuo įvairesnius įrodymų rinkimo būdus.
Patikimas	Surinkti pakankamai informacijos apie jau susiformavusį vaiko gebėjimą, kad galėtume priimti teisingus sprendimus dėl vėlesnio ugdymo.
Autentiškas (tikroviškas)	Vertinimą atlikti realiomis sąlygomis, kad jis būtų kuo autentiškesnis ir naudingesnis, leistų pastebėti, kaip vaikas elgiasi kasdienio ugdymo situacijose.
Objektyvus	Atskirti objektyvius faktus (ką matome ir girdime) nuo subjektyvių (ką apie tai manome, jaučiame, galvojame).
Teisingas	Kiekvienam vaikui suteikti visas galimybes pasirodyti geriausiai, atsižvelgiant į jo ypatumus ir poreikius.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas turėtų kaupti tik tokius vaiko darbelius ir dokumentus apie vaiką, kurie byloja apie vaiko stipriąsias ir silpnąsias puses, jo ugdymosi pasiekimus ir pažangą, ug-

dymosi reikmes. Priimti sprendimą, kiek vienas ar kitas dokumentas (situacija) tai parodo, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas gali remdamasis schema:

Kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas nusprendžia, kad įrodymų jau turėtų pakakti, vertėtų dar kartą juos peržvelgti bei apmąstyti:

- ar turimi dokumentai objektyvūs;
- ar įrodymai neprieštaruoja vienas kitam;
- ar visi įrodymai vertingi, teikiantys naudingos informacijos apie vaiko ugdymosi pasiekimus;
- ar pakanka įrodymų, kad galėtume kalbėti apie tam tikrą vaiko ugdymosi pasiekimų žingsnį;
- kokios išryškėjo stebimo vaiko stipriosios pusės ir interesai.

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo teigiami atsakymai į šiuos klausimus leidžia jam priimti pagrįstesnius sprendimus dėl kryptingo vaiko ugdymo.

Kaip priimami sprendimai dėl tolesnio vaiko ugdymosi?

Išsiaiškinęs, ką vaikas jau sugeba, o ko dar ne, ikimokyklinio ugdymo auklėtojas iškelia paprastus ir konkrečius, nesunkiai ir realiai įgyvendinamus vaiko ugdymo uždavinius. Ugdymo uždavinius reikėtų suformuluoti labai konkrečiai, paprastai ir aiškiai įvardijant, ko iš vaiko tikimasi. Priešingai nei suaugusieji, vaikai nemoka savęs vertinti, todėl jiems reikia padėti suprasti, kokiam jų elgesiui pritariama, kartu pasidžiaugti vaiko laimėjimais, o tada pasakyti, ko iš jo tikimasi. Apie vaiko ugdymo uždavinius kalbama ir su vaiko tėvais. Visų pirma pabrėžiamos vaiko stiprybės, sėkmės, o tik tada patariama, kaip vaikas galėtų dar patobulėti.

Kai vaiko ugdymo uždaviniai išskirti, numatoma vaiko ugdomoji veikla. Sugalvotos tinkamos veiklos įtraukiamos į ugdomosios veiklos planą. Paprastai tenka rūpintis ne vienu vaiku, todėl geriausia būtų vienu metu vienam vaikui suplanuoti tik kelis mokymosi uždavinius ir užsiėmimus, juos įgyvendinti, pažiūrėti, kaip sekasi, o paskui, jei reikia, užsibrėžti tolesnius ugdymo tikslus ir uždavinius.

Parengė V. Sičiūnienė

KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMOŠI PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?

Utenos vaikų lopšelio-darželio „Želmenėlis“ vaikų ugdymosi pasiekimų stebėjimo, fiksavimo patirtis naudojantis Pasiekimų aprašu

Darželyje kiekvienam vaikui skirtas jo ugdymosi pasiekimų aplankas, kuris grupėse vadinamas įvairiai: „Pasiekimų knyga“, „Pasiekimų aplankas“, „Ką aš mokau, galiu“ ir pan. Kiekvieno vaiko ugdymosi pasiekimų aplanke fiksuojami tie atvejai, kai vaiko elgsena, kalba rodo jau įgytą gebėjimą planuotame pasiekimų žingsnyje.

Vaiko „Pasiekimų aplanke“ pateikiami visų vaiko ugdymosi pasiekimų sričių įrodymai. Aplanke pateikiamas įrodymas arba nurodoma, kur tai galima surasti (pvz., kompiuteryje nuotraukų archyve 2014 m. gruodžio mėn. 19 d.). Apie vaiko ugdymosi pasiekimus kalbama su tėvais, tariama, jei kyla kokių neaiškumų. Metų pabaigoje rašomas laiškas tėvams apie šių metų vaiko ugdymosi pasiekimus. Laiškas rašomas pagal Pasiekimų apraše pateiktą schemą, kurioje atsispindi tam tikro amžiaus vaiko ugdymosi pasiekimų lūkesčiai. Parašytas laiškas aptariamas su tėvais ir įdedamas į individualų vaiko pasiekimų aplanką ar segtuvą.

Individualūs vaikų ugdymosi pasiekimų aplankų viršeliai

Vaikų ugdymosi pasiekimų fiksavimo pasiekimų aplankuose pavyzdžiai

Pastaba.
Piešinys įdėtas į
Emilijos „Pasiekimų knygą“.

Emilija – 5 m.

Aplinkos pažinimas. Pasakoja apie savo šeimą, įvardija visus šeimos narius.

Savivoka, savigarba. Įvardija save kaip šeimos narį.

Papasakojo apie savo šeimą, nupiešė ją, įvardijo visus šeimos narius. Save nupiešė mažiausią, nes ir yra mažiausia, o kadangi labai myli savo mamą, nupiešė ją šalia savęs. Atkreipėme dėmesį, kad Emilija labai gražiai suderino spalvas.

Pastaba.
Pasiekimų aplanke nuoroda, kad nuotraukos yra grupės nuotraukų archyve, 2014 metų sausio mėn.

Titas – 4 m. 10 mėn.

Santykiai su bendraamžiais. Turi draugą ar kelis nesikeičiančius žaidimo partnerius. Sėkmingai įsilieja ir kartu žaidžia.

Problemų sprendimas. Tariasi su kitais.

Titas yra labai draugiškas, sugyvena su visais, tačiau žaidimams dažniausiai renkasi Korneliją. Jam labai patinka ložiniai žaidimai. Susidūręs su problema, tariasi su kitais bei pats siūlo pagalbą.

Pastaba.
Nuotrauka įdėta į
Jokūbo pasiekimų aplanką.

Jokūbas – 5 m.

Fizinis aktyvumas. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius ranka.

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai. Taisyklingai naudoja stalo įrankį.

Skaiciavimas ir matavimas. Dalina daiktą į dalis.

Nusprendus pagaminti vaisių salotas, vaikai atsinešė vaisių ir ėmėsi darbo.

Jokūbas gavo užduotį perpjauti pusiau vynuoges. Jis labai kruopščiai tai atliko ir, beje, labai atsargiai ir taisyklingai naudojo peilį.

Jokūbo darbą atidžiai sekė Austėja. Gal ir patarimų davė?

Saulius – 4 m. 10 mėn.

Iniciatyvumas ir atkaklumas. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis veikloje.

Aplinkos pažinimas. Skiria augalo dalis.

Fizinis aktyvumas. Taisyklingai laiko žirkles.

Sauliukas labai stropiai atliko užduotėlę: iškirpo žiedą, jį nuspalvino, priklijavo, pripiešė kotelį ir lapelius.

Taip gražiai iškirpti jam pavyko todėl, kad taisyklingai laikė žirkles, dirbo susikaupęs ir neskubėdamas. Atkreipkite dėmesį, kaip gražiai jis suderino žiedo spalvas.

Pastaba.
Vaiko darbelis įdėtas į Pasiekimų aplanką.

Laiško tėvams forma

SVEIKAS(-A):	
ORUS(-I):	
BENDRAUJANTIS(-I):	
SMALSUS(-I):	
KURIANTIS(-I):	
SĖKMINGAI BESIUGDANTIS(-I):	

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojos: _____

Data _____

Utenos vaikų lopšelis-darželis „Želmenėlis“

Kornelija

2009-05-01

Aš jau moku, aš galiu!

2013–2014 m.

Laiškas tėveliams

Prabėgo dar vieni metai. Kokie jie buvo Kornelijai?

Kokiais pasiekimais ji gali pasidžiaugti?

SVEIKA

Kornelija yra labai tvarkinga. Jos spintelėje nėra išmėtytų, bet kaip sudėtų daiktų. Dažnai patikrina ir savo priemonių skyrelį, ar nėra ten neberašančių flomasterių, pasibaigusių klijų, sulamdytų popierių ir pan.

Kornelija labai judri, mėgsta aktyvią veiklą. Labai džiaugiasi išmoktais naujais judesiais ar veiksmis. Mėgsta žaisti darželio kieme ant karstyklių, tiksliai ir saugiai atlikdama visus fizinius veiksmus.

ORI

Kornelija yra labai empatiška: tiek klausydama skaitomų tekstų, tiek stebėdama grupės draugus, puikiai jaučia nuotaikas. Labai įsiminė jos frazė: „Jei žmogus liūdnas, vadinasi, jo niekas nemylė. Aš tą žinau.“

Kornelija turi didelį autoritetą grupėje. Ją vaikai myli, mielai su ja žaidžia. Būnant lauke, jei kuriam vaikui reikia grįžti į grupę (pvz., į tualetą, pasiimti pamirštą daiktą ar pan.), paprastai jį palydi Kornelija.

BENDRAUJANTI

Kornelija mielai bendrauja su grupės draugais, pasakoja jiems savo nuotykius ir klausosi draugų. Mėgsta klausytis auklėtojos skaitomų ar pasakojamų istorijų. Domisi raidėmis. Gražiai ir tiksliai nukopijuoja užrašus, o savo vardą jau pati savarankiškai parašo.

SMALSI

Kornelija viena iš aktyviausiai dalyvaujančių „Ryto rate“ ir bet kurioje kitoje veikloje. Skaičiuoja iki 10, lygina daiktų grupes bei formas.

KURIANTI

Iš visų menų Kornelijai, atrodo, labiausiai patinka piešti ir lipdyti. Nors mielai ir dainuoja, ir vaidina.

SĖKMINGAI BESIUGDANTI

Kornelija neabejotinai priklauso prie grupės lyderių. Ji puiki auklėtojos padėjėja. Beje, kartą ji prasitarė, kad užaugusi bus auklėtoja. Tikėsimės, kad taip ir bus.

*Ikimokyklinio ugdymo auklėtojos Regina Girčienė ir Valda Liugailaitė
2014 m. gegužė*

Kornelijos ugdymosi pasiekimai

Santykiai su bendraamžiais. Turi draugą ar kelis nesikeičiančius žaidimo partnerius. Sėkmingai įsilieja ir kartu žaidžia.

Problemų sprendimas. Tariausi su kitais.

Kornelija yra labai draugiška, sutaria su visais, tačiau žaidimams dažniausiai ją renkasi Titas. Jis įsiklauso į Kornelijos duodamus patarimus, pasiūlymus, kurie yra tikslūs, suprantami.

Iniciatyvumas ir atkaklumas. Ilgesnį laiką pati bando įveikti kliūtis veikloje.

Kūrybiškumas. Neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones.

Problemų sprendimas. Ieško tinkamų sprendimų.

Pasiūlius iš antrinių žaliavų padaryti paukšteliams lesyklėlę, Kornelija savarankiškai pasirinko dėžutę nuo pieno ir ėmėsi darbo. Nors sekėsi sunkiai, ji nesutriko ir ieškojo būdų, kaip pabaigti lesyklėlę (prašė stipresnių klijų, auklėtojos padėjėjos pagalbos lesyklėlei sutvirtinti).

Kornelija sugalvojo, kad savo lesyklėlę pakabins medyje, todėl, paprašiusi auklėtojos virvutės, ją pririšo prie stogelio.

KAIP STEBĖTI IR VERTINTI VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMUS BEI PAŽANGĄ?

VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ ANALIZĖS BŪDAI

Sigita Balčiūnienė
Vitalija Bujanaušienė

Grupėje dirbančios ikimokyklinio ugdymo auklėtojos kartu planuoja ugdomąją veiklą. Duomenis apie vaikų ugdymąsi žymi tuose pačiuose grupės užrašuose. Dalis informacijos užrašoma ir saugoma užrašuose, segtuvuose (pedagogų pastabos, įvairių tyrimų grafikai, vaikų darbų ar jų fragmentų pavyzdžiai ir kt.), dalis – skaitmeniniame archyve (nuotraukos, filmuota medžiaga, pasiekimų analizės duomenys).

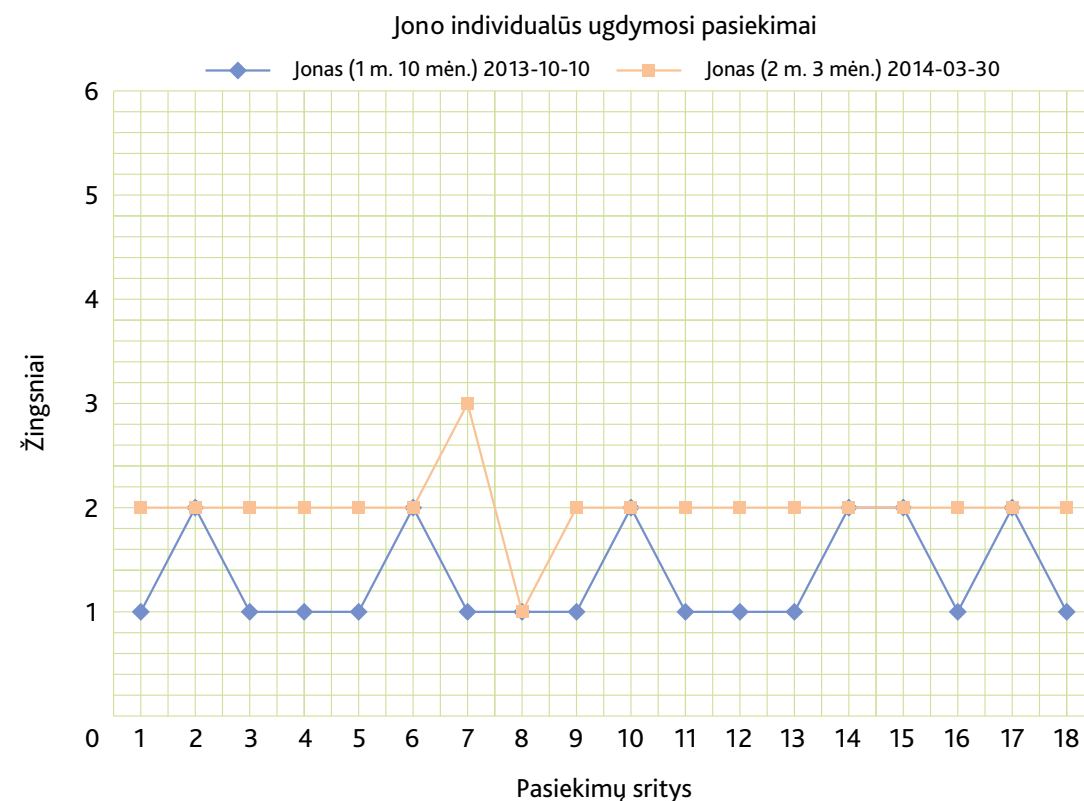
Grupėje dirbančios ikimokyklinio ugdymo auklėtojos susitaria, kokios informacijos apie kuriuos vaikų ugdymosi pasiekimus joms reikia, kokią medžiagą susidės į užrašus. Vienose grupėse daromi „Pasiekimų sąvadai“ iš Pasiekimų aprašo, kitose naudojamos visu Pasiekimų aprašu ir jame pasižymimi siekiami pasiekimų žingsniai.

Šiame priede pateikiami individualaus vaiko ir mišrios vaikų grupės duomenų analizės pavyzdžiai.

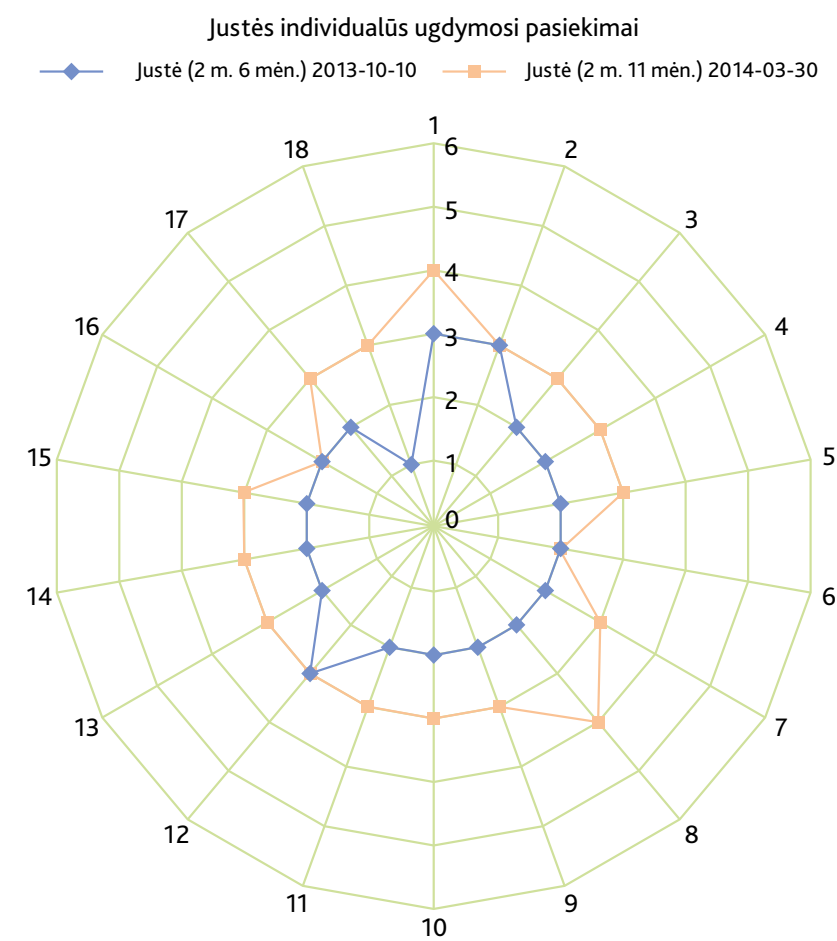
Surinkti duomenys apie vaikų ugdymosi pasiekimus analizuojami pasitelkiant diagramas, lenteles. Individualiai vaiko pažangai analizuoti naudojamos linijinės diagramos, voratinklis. Visos grupės vaikų duomenų analizei naudojamos stulpelinės diagramos, lentelės. Diagramos vaizdžiai parodo vaiko kiekvienos srities pažangą. Naudojamos diagramų duomenimis ikimokyklinio ugdymo auklėtojos kryptingai planuoja ir organizuoja vaikų ugdymą. Diagramos padeda išryškinti ugdymosi pasiekimų sritis, kurioms reikia skirti daugiau dėmesio, jose atsispindi vaikų individualūs pasiekimai.

Diagramos gali būti daromos ranka popieriuje arba kompiuteryje naudojant *Microsoft Office Excel* programą.

Individualios vaiko ugdymosi pažangos analizė. Duomenys renkami įvairiais būdais: stebėjimo užrašai, nuotraukos, vaikų darbai. Auklėtojos iš įvairių turimų duomenų nustato kiekvienoje srityje ugdymosi tą pasiekimų žingsnį, kurį pasiekė vaikas. Lape pažymėjus pasiektus žingsnius visose vaiko ugdymosi pasiekimų srityse yra braižoma linijinė diagrama. Tame pačiame lape gali būti braižoma tiek diagramų, kiek kartų pagal ugdymo įstaigos susitarimą vykdoma vaiko ugdymosi pasiekimų duomenų analizė. Pavyzdyje „Jono individualūs ugdymosi pasiekimai“ viena diagrama braižyta 2013 m. spalio 30 d., o kita – 2014 m. kovo 30 d. Pavyzdyje „Justės individualūs pasiekimai“ duomenys pateikti voratinklio diagramoje. Skirtingu laiku braižoma diagrama parodo vaiko ugdymąsi ir suteikia auklėtojoms informacijos, į ką atkreipti dėmesį planuojant ugdomąją veiklą.

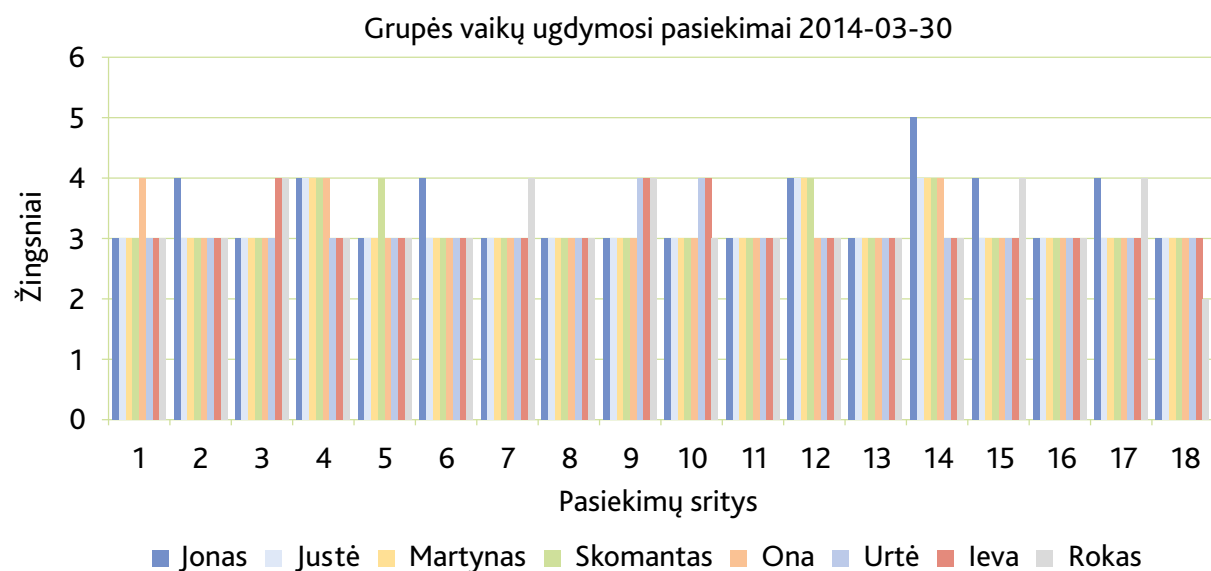

Pavyzdys. Jono individualūs ugdymosi pasiekimai

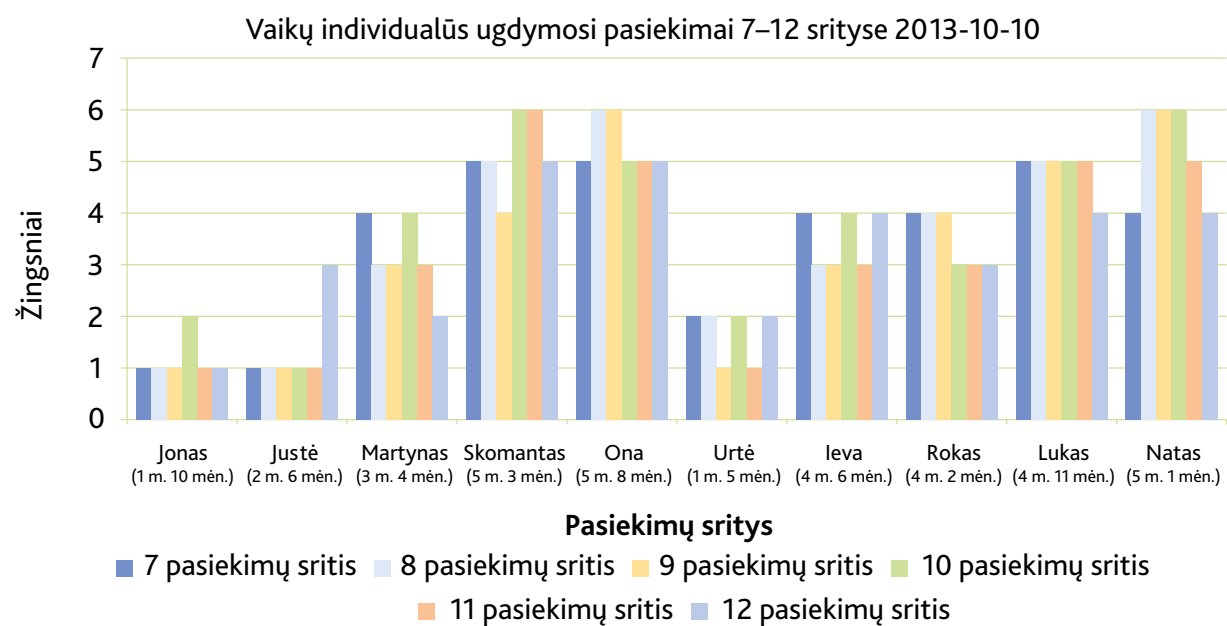
Pavyzdys. Justės individualūs ugdymosi pasiekimai

Grupės vaikų ugdymosi pasiekimų analizė. Grupės vaikų ugdymosi pasiekimų analizei naudojamos stulpelinės diagramos. Pavyzdyje „Grupės vaikų ugdymosi pasiekimai“ aiškiai matyti kiekvienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities pasiekimai. Ant X skalės surašomi pasiekimai, ant Y – žingsniai. Kiekvienam grupės vaikui suteikiama skirtinga spalva. Vaikai panašaus amžiaus. Pasiekimų skalėje pažymimas pasiektas ugdymosi pasiekimų žingsnis. Diagramoje matyti, kuriems vaikams itin sekasi tam tikrose srityse.

Pavyzdys. Grupės vaikų ugdymosi pasiekimai

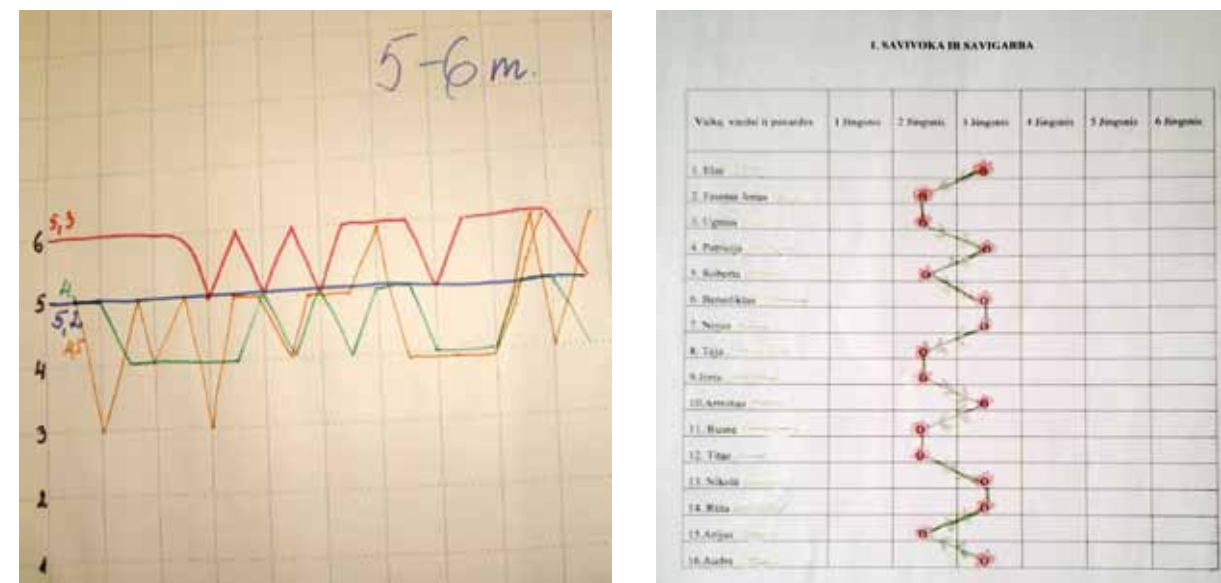
Pavyzdyje „Vaikų individualūs ugdymosi pasiekimai 7–12 srityse“ aiški informacija apie kiekvieno vaiko ugdymosi pasiekimus keliuose srityse. Ant Y skalės užrašomi ugdymosi pasiekimų žingsniai, vaikų vardai užrašomi ant X skalės, o ugdymosi pasiekimų sritys žymimos skirtingomis spalvomis.

Pavyzdys. Vaikų individualūs ugdymosi pasiekimai 7–12 srityse

Ranka braižytos diagramos

Diagramas galima braižyti ranka ant A4 ar didesnio formato lapo. Mažesnio formato diagramos gali būti laikomos ikimokyklinio ugdymo auklėtojų užrašuose. Kad būtų aiškiau, kiekvienai vaiko ugdymosi pasiekimų sričiai galima pasidaryti atskirą grupės vaikų pasiekimų diagramą.

Pavyzdys. Ranka braižytos vaikų ugdymosi pasiekimų diagramos

Duomenų pateikimas lentelėje. Duomenys gali būti suvedami į lenteles, tačiau jos nėra tokios informatyvios, kaip diagramos.

Ugdymo įstaiga susitarė, kad vaikų ugdymosi pažanga analizuojama du kartus per metus: spalio ir kovo mėnesiais. Vaikai stebimi po vasaros atostogų iki spalio vidurio. Pavyzdyje „Vaikų ugdymosi pasiekimai spalio mėn.“ pažymėti tuo metu užfiksuoti vaikų ugdymosi pasiekimų žingsniai. Antrą kartą analizuojama kovo mėnesį. Kovo mėnuo pasirinktas, kad būtų pakankamai laiko iki vasaros atostogų koreguoti ugdymo procesą. Pavyzdyje „Vaikų ugdymosi pasiekimai kovo mėn.“ pažymėti vaikų ugdymosi pasiekimų žingsniai kovo mėnesį. Analizė daroma remiantis surinktais fiksavimo duomenimis.

2013-10-10

Vardas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Jonas (1 m. 10 mėn.)	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	2	1
Justė (2 m. 6 mėn.)	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1
Martynas (3 m. 4 mėn.)	3	4	3	2	3	3	4	3	3	4	3	2	3	3	3	2	2	2
Skomantas (5 m. 3 mėn.)	5	5	5	4	4	4	5	5	4	6	6	5	5	4	6	5	5	4

KOKIOS Į VAIKO UGDYMO SI REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATYBĖS?

GRUPEI PRITAIKYTAS „UGDYMO SI PASIEKIMŲ SAŲVADAS“ (pavyzdys)

Grupės vaikų, kurioje ugdomi vaikai nuo 20 mėn. iki 43 mėn., ugdymosi pasiekimai.

Dauguma grupės vaikų spalio mėnesio duomenimis yra pasiekę antrąjį ugdymosi pasiekimų žingsnį. Ugdymo turinys orientuojamas į 3-iojo pasiekimų žingsnio rezultatus.

Išsiskiria Urtė, Nojus ir Lina.

Urtė daugelyje ugdymosi pasiekimų sričių yra pasiekusi trečiąjį pasiekimų žingsnį, o Nojus ir Lina – visose ugdymosi pasiekimų srityse – tik pirmąjį pasiekimų žingsnį.

Planuojami individualūs pasiekimai.

Lina – ■

Nojus – ■

Urtė – ■

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
1. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI		
<ul style="list-style-type: none"> • Valgo ir geria padedama arba savarankiškai. • Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kai nori tuštintis ar šlapintis. • Suaugusiojo rengiama „jam padeda“. • Suaugusiojo padedama plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. • Paprašyta padeda žaislą į nurodytą vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudoti stalo įrankius. • Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. • Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. • Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. • Padeda vieną kitą daiktą į vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo gana tvarkingai. Pirmenama po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam servuoti ir po valgio sutvarkyti stalą. • Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojusi. Šiek tiek padedama apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedama plau-nasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Pirminus čiudėdama ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.

Vardas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Ona (5 m. 8 mėn.)	6	5	6	6	6	6	5	6	6	5	5	5	5	6	5	4	5	6
Urtė (1 m. 5 mėn.)	2	1	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	2	2
Ieva (4 m. 6 mėn.)	5	4	5	5	5	4	4	3	3	4	3	4	4	3	4	4	4	4
Rokas (4 m. 2 mėn.)	4	4	3	3	3	4	4	4	4	3	3	3	3	3	4	4	3	4
Lukas (4 m. 11 mėn.)	5	5	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4	4	4
Natas (5 m. 1 mėn.)	5	6	5	5	5	5	4	6	6	6	5	4	4	5	6	5	5	5

Pavyzdys. Vaikų ugdymosi pasiekimai spalio mėn.

2014-03-30

Vardas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Jonas (2 m. 3 mėn.)	2	2	2	2	2	2	3	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Justė (2 m. 11 mėn.)	4	3	3	3	3	2	3	4	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Martynas (3 m. 9 mėn.)	3	4	3	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3	3	4	4	3	3
Skomantas (5 m. 8 mėn.)	5	6	6	5	5	5	6	6	5	7	6	5	5	5	6	6	5	5
Ona (6 m. 1 mėn.)	7	6	6	6	6	6	6	7	7	6	5	5	5	6	6	5	5	6
Urtė (1 m. 10 mėn.)	2	1	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ieva (4 m. 11 mėn.)	6	4	5	5	5	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	5	4
Rokas (4 m. 7 mėn.)	4	5	4	4	4	5	5	4	4	4	3	4	3	4	4	4	4	4
Lukas (5 m. 4 mėn.)	5	6	5	5	5	6	6	6	6	5	5	4	4	5	6	5	5	5
Natas (5 m. 6 mėn.)	5	6	5	5	5	5	5	6	6	7	7	5	5	5	6	5	5	5

Pavyzdys. Vaikų ugdymosi pasiekimai kovo mėn.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
2. FIZINIS AKTYVUMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdama ar tempdama daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdusi ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedama lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydama pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdama jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdama pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori. Vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akių-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> Stovėdama pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdama ir sėdėdama atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikydama už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA		
<ul style="list-style-type: none"> Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pradeda atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs). 	<ul style="list-style-type: none"> Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadiną pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jos ir kitų emocijos gali skirtis (jai linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ		
<ul style="list-style-type: none"> Išsigandusi, užsigavusi, išalkusi nusiramina suaugusiojo kalbinama, glaudžiama, maitinama. Pati ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodama į ja besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. 	<ul style="list-style-type: none"> Nusiramina, kalbėdama apie tai, kas ją įskaudino, ir girdėdama suaugusiojo komentarus. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Nuolat primenama ir sekama suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdama stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Paklausta ramioje situacijoje pasako savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes.
5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA		
<ul style="list-style-type: none"> Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadiną kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pati, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis draudžia tai daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi ja besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaiškymo, pagyrimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „Mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadiną 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. 	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad turi individualų norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS		
<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. • Akivaizdžiai parodo prierašumą prie ja besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su ja besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydama pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdama pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jai suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. • Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tiki si suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. • Grupėje jaučiasi saugi, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklausta suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos, priima auklėtojų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai juo besirūpinantis auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS		
<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti, imti ar atimti (supykusi) žaislą iš kito, jam suduoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimama į žaidimą). • Žaisdama mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedama suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais greitai susipyksta, bet lengvai susitaiko.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
8. SAKYBINĖ KALBA		
<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir reaguoja kalba, mimika, gestais į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvakarė susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. • Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. • Dviejų trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. • Kartuoja, suaugusiajam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius. 	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. • Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, pasiūlymus, patarimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trijų keturių žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „Ačiū“, „Prašau“. • Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. • Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. • Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminingumą, skaičių, linksnį. • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraštkus. 	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinėlių literatūrine kalba, tarmiškai. • Pradedama išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jai sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. • Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. • Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. • Deklamuoja trumpus eilėraštkius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
9. RAŠYBINĖ KALBA		
<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradedą atpažinti savo mėgstamas knygeles, nori, kad jas paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitymą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. <p>Rašymas.</p> <ul style="list-style-type: none"> Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape. 	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Gebą sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigloja vertikalias ir horizontalias linijas. 	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuriam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradedą jais manipuliuoti įvairioje veikloje. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.) Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradedą manipuliuoti įvairioje veikloje.
10. APLINKOS PAŽINIMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė). 	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar pavėksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir jiems būdingus požymius, skiria daugiau gamtos reiškinų (rūkas, pūga, šlapdriba).

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS		
<p>Skaiciavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdami stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan. 	<p>Skaiciavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria žodžius mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas, duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnė, o apačioje – mažesnė kalandėlė, nebus tvirtas. Supranta ir pradedą vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi, skiriasi ir pan. 	<p>Skaiciavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Pradedą skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras ir t. t.). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradedą atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradedą vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedą skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
12. MENINĖ RAIŠKA		
<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Spontaniškai keverzoja „rankų judesių“ piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdama dailės medžiagą ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). 	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> Emocingai atliepia klausomus kūrinus (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinus) – šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų – keturių garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. Apžiūrinėja, tyrinėja ritmičius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką. 	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> Klausydamasi ir tyrinėdama gamtos garsus, trumpus vokaličius ir instrumentinius kūrinus, judesiu emocingai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, eina ratelius, atlikdama kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodama, plodama, trepsėdama, stuksendama, spontaniškai kuria ritmičius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
	<p>Žaidimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu. 	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka 3–4 natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas 3–4 natūralių judesių seką. <p>Žaidimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdama atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškiai intonuojama. Žaisdama atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudama šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdama spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
13. ESTETINIS SUVOKIMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguoja girdėdama besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydama gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jiems patinka. 	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, supranta dailės kūrinių turinį. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygių iliustracijas, žaislus, džiaugdamosis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydama ir stebėdama skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.
14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Pati pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja pavykusius veiksmus. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pati noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugi. Veiksmams ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdami įveikti kliūties. 	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat ką nors energingai žaidžia, veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažniausiai pati pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą viena ir su draugais. Kviečiama, sudominama įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jai, vaikų grupei, visai vaikų grupei. Susidūrusi su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.

2-asis žingsnis	3-iasis žingsnis	4-asis žingsnis
15. TYRINĖJIMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų. 	<ul style="list-style-type: none"> Atsargiai elgiasi su nepažįtamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta. 	<ul style="list-style-type: none"> Pati pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdama juos tyrinėja, išbando (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).
16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Susidūrusi su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando pačios taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
17. KŪRYBIŠKUMAS		
<ul style="list-style-type: none"> Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti. 	<ul style="list-style-type: none"> Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdama: žaisdama, pasakodama, judėdama. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.
18. MOKĖJIMAS MOKYTIS		
<ul style="list-style-type: none"> Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdama paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjų, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.

KOKIE J VAIKO UGDYMO SI REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

5–6 METŲ VAIKŲ UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAS.

PROJEKTAS „Aš stebiu ir pažįstu aplinką kitaip“

Ugdomosios veiklos pavadinimas (veiklos tema, ugdomasis projektas, problema): *Aš stebiu ir pažįstu aplinką kitaip.*

Vaiko ugdymo uždaviniai. Siekti, kad vaikas: apibūdintų kelis gimtojo miesto objektus, atrastų gimtojo miesto vaizdų panašumus ir skirtumus meno kūriniuose, nuotraukose, savo piešiniuose bei tikrovėje; pasijustų gebantis įžvelgti, kurti bei fiksuoti įdomius vaizdus elektroninėmis priemonėmis; reikštų emocijas, įspūdžius, grožėjimąsi gimtuoju miestu bei gamta žodžiais ir vizualinėje kūryboje.

Ugdymosi aplinka ir priemonės: domėjimąsi bei kūrybines idėjas skatinanti aplinka ir priemonės: fotoaparatas, filmavimo kamera, kompiuteris, mobilusis telefonas, multimedija, diktofonas, padidinamieji stiklai, fotoalbumai, nuotraukų rinkiniai, grožinės literatūros kūriniai, dailės priemonės ir kt.

Trukmė: 05. 19–30 d. (2 savaitės).

Vaikų amžius: 5–6 m.

Vaikų pasiekimai	Vaikų idėjos ir sumanymai	Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai
<p>Aplinkos pažinimas Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą (5-asis žingsnis). Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (6-asis žingsnis).</p> <p>Estetinis suvokimas Grožisi gamtos spalvomis, formomis (5-asis žingsnis). Pastebi papuoštą aplinką, pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako kodėl gražu (6-asis žingsnis).</p> <p>Problemų sprendimas Nepasisėkus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities (6-asis žingsnis).</p>	<p>Kasparas pasiūlė nueiti ant tilto ir nufotografuoti miestą iš toli.</p> <p>Akvilė pasiūlė fotografuoti lauko gėlyną, nes „bus graži nuotrauka, kaip atvirukas“.</p> <p>Vaikai sumanė įkurti kelias „fotostudijas“.</p> <p>Karolis pateikė netikėtą pasiūlymą – kurti ir fotografuoti kompozicijas iš gamtos kampelyje esančių gėlių ir vaikų lipdinių iš molio.</p> <p>Simona ir Karolina sugalvojo padidintu stiklu apžiūrėti žolytę, smėlį, nutarė nufotografuoti juos iš labai arti, sakdami, kad „žolytė atrodo kaip miškas, duobė smėlyje – kaip lapės uola“.</p>	<p>Visos grupės veikla</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Susitikimas su fotografu.</i> Stebėti fotografavimo, filmavimo veiksmus, atliekamus fotoaparatu, filmavimo kamera, mobiliuoju telefonu. Klausinėti, tyrinėti bei patiems bandyti fotografuoti ar filmuoti grupės vaikus, daiktus. <i>Išvyka į miestą.</i> Naudojant įvairias vaizdo fiksavimo technikas (fotografavimą, filmavimą) stebėti gimtojo miesto pastatus, augmeniją, žmonių gyvenimą. Kiekvienam nufotografuoti po vieną jam patikusį vaizdą ar objektą, pakomentuoti, kodėl jį pasirinko, samprotuoti, kuo jis galėtų būti svarbus miestui, žmonėms.

Vaikų pasiekimai	Vaikų idėjos ir sumanymai	Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai
<p>Tyrinėjimas Paaiškina, kad su nežinomais daiktais reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti (5-asis žingsnis). Domisi aplinka, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami (6-asis žingsnis).</p> <p>Lygiagrečiai tobulėjantys kiti pasiekimai</p> <p>Sakytinė kalba Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius (6-asis žingsnis).</p> <p>Meninė raiška Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti (6-asis žingsnis).</p> <p>Kūrybiškumas Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų (6-asis žingsnis).</p> <p>Iniciatyvumas ir atkaklumas Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą (6-asis žingsnis).</p>	<p>Artūras, Nojus, Saulė ir Gustė sumanė daryti albumus, klijuodami iš senų žurnalų iškirptas nuotraukas apie sportą, gėles, gyvūnelius.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>Surengti kūrybos darbų ir nuotraukų parodą „Aš savo mieste“.</i> Susitarti, kur ir kaip įrengti parodos vietą, ką ir kaip eksponuoti. Patiems, kiek įmanoma, dėti, kabinti kūrybos darbus ir nuotraukas. <p>Veikla grupelėmis</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisti „Fotostudiją“: prisimant fotografo vaidmenį fiksuoti pačių sukurtus, atrastus aplinkoje patikusius vaizdus, detales, situacijas, netikėtas draugų veido išraiškas, judesius, peržiūrėti nuotraukas su draugais, komentuoti, kas ką pastebėjo, sukūrė. Fotoaparatu ar filmavimo kamera užfiksuotus vaizdus (išvykos į miestą, darželio lauko aplinkos ir pačių sukurtų kompozicijų) peržiūrėti naudojantis kompiuteriu, dalytis įspūdžiais, ką kuris pamatė, užfiksavo nuotraukose. Patiems galvojant, kaip jas paženklin, atrinkti geriausias nuotraukas parodai. Priėjusiam auklėtojai išsakyti savo nuomonę apie pavykusias, nepavykusias fotografijas, paaiškinti, kodėl atrinko geriausias. Žiūrėti įvairaus pobūdžio fotografijas (ne)spalvotas, menines, dokumentines ir kitokias) knygoje, meno ir šeimos albumuose, reklaminėse skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, dokumentuose ir kitur, kalbėtis su draugu apie tai, ką nuotraukos

KOKIE JŲ VAIKO UGDYMO SI REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

5-6 METŲ VAIKŲ UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAS

Projektas „Smėlio laboratorija“

Utenos „Želmenėlio“ lopšelio-darželio auklėtojų patirtis

Ugdomoji veikla grupėje planuojama naudojantis Pasiekimų aprašu. Įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa pakoreguota pagal Pasiekimų aprašą.

Tema (Idėja). Projektas „Smėlio laboratorija“.

Kas paskatino?

- Šiuolaikinio vaiko aplinka dažnai yra dirbtinė ir technologinė, vis didėja žmogaus ir gamtos susvetimėjimas, virtuali realybė tampa patrauklesnė už tikrovę. Šiuolaikinį vaiką, apsuptą mobiliųjų telefonų, televizijos, kompiuterinių žaidimų, smėlis priartina prie gamtos.
- Objektai, kuriuos galima tyrinėti, keisti, iš jų ką nors sukurti, padeda vaikui pačiam surasti daugybę įdomių dalykų. Taip įgytos žinios išlieka gerokai ilgiau negu pasyviai iš kitų žmonių gauta informacija.
- Vaikas nori naujovių ir turiningos veiklos. Jis mokosi, sužino, supranta ryšius, priežastis, santykius, darydamas įvairius bandymus. Ypač vaikams patinka realių priemonių naudojimas veikloje. Patinka veikla, kurios rezultatais vaikas gali pasinaudoti kitoje, jo paties inicijuotoje veikloje.
- Žaidimas su smėliu skatina vaizduotę, kūrybiškumą, saviraišką, lavina smulkiąją motoriką, gebėjimą susikaupti, nuoseklumą. Tai ypač svarbu besiruošiant mokyklai.

Projekto tikslas. Ugdyti pasirinktų sričių vaikų pasiekimus panaudojant įvairias smėlio rūšis, formas.

Vaikų pasiekimai	Vaikų idėjos ir sumanymai	Veiklos formos ir idėjos vaikų veiklai
		<p>pasakoja. Iš senų žurnalų išsikirptų nuotraukų pasidaryti patikusių nuotraukų albumą, apie jį papasakoti kitiems grupės draugams.</p> <p>Individuali veikla</p> <ul style="list-style-type: none"> • Padrąsinti Tomą ir Gustę prisiminti atsakomybę pagaminti kelis parodos „Gido“ ženkliukus.
<p>Tėvų (globėjų), specialistų idėjos, pagalba, dalyvavimas</p> <p>Tėjos tėtis pasiūlė pademonstruoti fotoaparato bei filmavimo kameros galimybes bei pamokyti vaikus, kaip jais naudotis. Aurelijos tėtis pasiūlė padaryti vaikų nufotografuotų vaizdų nuotraukas. Nojaus tėtis pasiūlė autobusą, kad vaikai galėtų pamatyti įvairias gimtojo miesto vietas.</p>		
<p>Vaikų pasiekimų refleksija, idėjos dėl tolesnio ugdymosi. Savo veiklos refleksija</p> <p>Uždavinius iš esmės pavyko realizuoti, nes veikla buvo įdomi, turininga, skatinanti veikti pačius vaikus. Tačiau pritrūkus fotografavimo bei tyrinėjimui skirtų priemonių ne visi vaikai tinkamu momentu galėjo realizuoti savo sumanymus. Kilo konfliktai kuriant kompozicijas ir jas fotografuojant. Saulius, Karolis, Kornelija ėmė tik tarpusavyje fotografuotis, kitiems vaikams fotoaparato nedavė. Reikėtų kitaip organizuoti tokią veiklą: arba parūpinti pakankamai priemonių, arba pasikalbėti, dėl ko jie turi tarpusavyje susitarti, kaip derinti veiksmus, arba įsteigti „Nuomos punktą“, kuris motyvuotų vaikus deramai laukti eilės.</p> <p>Vaikai pasiūlė savitų pavadinimų surengtai parodai: „Mūsų nuotraukos“, „Mano miestas ir darželis“, „Aš moku fotografuoti“, „Aš savo mieste“ ir kt.</p> <p>Pokalbiams su vaikais reikėtų parinkti tinkamesnių klausimų, nes klausimas „Ką matai nuotraukose?“ paskatino tik išvardyti objektus. Vaikų pažinimą, estetinį suvokimą bei kalbą labiau ugdytų pokalbis-diskusija: „Papasakok apie nuotrauką“, „Kodėl taip manai?“, „Iš ko sprendi?“ „Kas joje patinka, gražu?“</p>		

Vaikai nuotraukose fiksavo įvairiausias vaizdus taip, kaip jiems pavyko, reiškė savo įspūdžius piešiniuose

Planavimo paaiškinimas. Mėlynomis rodyklėmis parodyta, kaip Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys atspindi formuluojamuose uždaviniuose. Raudonomis rodyklėmis parodyta, kokie planuojamų uždavinių pasiekimo rezultatai. Numačius laukiamus rezultatus, planuojama veikla.

Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys: Mokėjimas mokyti. Kūrybiškumas. Santykiai su bendraamžiais. Problemų sprendimas. Tyrinėjimas. Aplinkos pažinimas. Kiekio supratimas ir skaičiavimas. Sakytinė kalba. Rašytinė kalba. Meninė raiška.

Laikas: 2 savaitės (sausio 27–vasario 7 d.)

Vaikų amžius: 5–6 m.

Ugdymo uždaviniai: bendradarbiaus, sudarys grupes, spręs problemas dalydamiesi prietaisais. Lygins ir apibūdins iš skirtingų vietovių atvežto smėlio savybes. Tyrinėdami, atlikdami bandymus, sužinos kai kurias sauso ir šlapio smėlio savybes. Naudodami įvairių rūšių smėlį, gamins muzikos instrumentus. Kurs knygelę apie smėlį.

Eil. Nr.	Veikla	Vaiko pasiekimai, kurie vestų į galutinį rezultatą	Priemonės	Galutinis vaiko pasiekimų rezultatas, pasiekus uždavinį
1.	„Minčių lietus“.	Išsako savo nuomonę apie smėlį: kas jis yra, kur naudojamas ir kt.		
2.	Informacijos apie smėlį ieškojimas knygoje, fotoalbumuose.	Ieško knygose paveikslėlių su smėliu, kopomis, smėlynais, žodžio „smėlis“.	Knygos: „Pradinukų žodynas“; „Vaikų enciklopedija“; „Vaikų enciklopedija“ (DK) „100 įspūdingiausių gamtos stebuklų“; fotoalbumas „Daina Lietuvai“.	Pasako, kuo skiriasi smėlis pristatytas iš skirtingų vietovių (spalva, smulkus, rupus ir kt.) Apibūdina sauso ir šlapio smėlio savybes. Skirstosi grupelėmis ir dalijasi prietaisais. Žiūrėdami į smėlį pro mikroskopą, didinamąjį stiklą ir plika akimi apibūdina pastebėtus pokyčius. Pagamina muzikos instrumentų. Pagroja. Kuria knygelę apie smėlį.
3.	Smėlio pavyzdžių paroda.	Atneša smėlio pavyzdį iš savo gyvenamos vietos ar atvežto iš kitur. Kartu su kitais parengia smėlio pavyzdžių parodą. Pristato savo smėlio pavyzdį (pasako jo spalvą, apibūdina jo savybes).	Indeliai su smėliu.	
4.	Vietovių, iš kurių pristatytas smėlis, ieškojimas žemėlapyje ar gaublyje.	Domisi, ieško ir parodo (su auklėtojos pagalba) vietą (šalį, miestą, miestelį), iš kur atvežtas jo smėlio pavyzdys.	Žemėlapis, gaublys, smėlio pavyzdžiai.	

Eil. Nr.	Veikla	Vaiko pasiekimai, kurie vestų į galutinį rezultatą	Priemonės	Galutinis vaiko pasiekimų rezultatas, pasiekus uždavinį
5.	Sauso ir šlapio smėlio savybių tyrinėjimas.	Atlikdamas bandymus, eksperimentuodamas su sausu ir šlapio smėliu (piešdamas, pūsdamas, lipdydamas, sverdama), pastebėjo ir įvardijo skirtumus.	Sausas ir šlapias smėlis, vanduo, įvairūs pagaliukai piešimui, svarstyklės. Bandymų aprašymai.	
6.	Smėlio tyrinėjimas.	Pasakoja, ką mato pro mikroskopą. Palygina, kuo skiriasi vaizdas naudojant prietaisus ir žiūrint paprasta akimi.	Mikroskopas, didinamieji stiklai, smėlis.	
7.	Problemos sprendimas.	Diskutuoja, siūlo sprendimo būdus, kaip grupei pasidalyti vienu mikroskopu.	Mikroskopas.	
8.	Meninė kūryba.	Piešia pasirinktomis piešimo priemonėmis paveikslus „Smėlio takeliai“, „Prie jūros“. Naudodamas skystus klijus ir smėlį iliustruoja sukurtą pasaką. Puošia akmenukus smėlio smiltelėmis. Pasirinkęs temą ir priemones, kuria individualų darbėlį. Antspaudai ant smėlio. Daro su formele ant smėlio antspaudą, prašo draugų atspėti, kokio tai daikto antspaudas. Muzikos instrumentai. Naudodami įvairaus smėlio rūšis sukuria muzikos instrumentą, groja ir pastebi skirtingą skambesį.	Smėlis, akmenukai, įvairaus popieriaus lapai, klijai, akvarelė, gvašas, įvairios formelės, indeliai.	
9.	Plastilino iš smėlio gamyba	Atsirinkęs pagal instrukciją reikalingas medžiagas, atmatavęs reikiamą jų kiekį, skaičių, pasigamina plastiliną. Nulipdo pasirinktą darbėlį, pristato jį draugams.	Plastilino gamimo receptas: smėlis, miltai, aliejus, vanduo.	

Eil. Nr.	Veikla	Vaiko pasiekimai, kurie vestų į galutinį rezultatą	Priemonės	Galutinis vaiko pasiekimų rezultatas, pasiekus uždavinį
10.	Sakytinė kalba: eilėraščio mokymas, posakio aiškinimas, žodyno turtinimas.	Išklausyti eilėraščių, išsiaiškinti neaiškius žodžius, mokytis jų atmintinai. Išsiaiškinti posakio prasmę. Liesdamas smėlį, apibūdina jį tinkamu žodžiu (sausas, šlapias, birus, smulkus, rupus).	J. Degutytė „Gimtinė“. Posakis „birus kaip smėlis“.	
11.	Knygos kūrimas.	Drauge su kitais sukuria pasaką apie smėlį, užrašo ją ir iliustruoja.		
12.	Užduotys, panaudojant smėlio laikrodžius.	Naudodamas smėlio laikrodžius, siūlo įvairias užduotis.	Smėlio laikrodžiai.	
13.	Informacijos apie smėlyje augančius augalus, ieškojimas.	Išsiaiškinti ir pasako, kokie augalai gali augti smėlyje.	Internetas, knygos.	
14.	Kaktuso sodinimas.	Pasiruošia tinkamas priemonės kaktusui sodinti, sodina. Svarsto, kodėl kaktusui patinka augti smėlyje.	Vazonėlis, smėlis, akmenukai, kaktusas, vanduo.	
15.	Ekskursija.	Pasivaikščiavimo metu stebi aplinką, pamato ir pasako, kur yra smėlio, pasako, kam ir kur jis naudojamas.	Saugaus eismo liemenės.	
16.	Žaidimai, linksmosios estafetės.	Aktyviai dalyvauja žaidimuose ir estafetėse nešdamas ant galvos smėlio maišelius, perduodamas draugui ir pan. Laikosi susitartų žaidimo taisyklių.	Smėlio maišeliai, akmenukai.	

Tėvų, kitų darželio pedagogų, specialistų pasiūlymai, pagalba vaikų veiklai

Saulės močiutė pasiūlė pasigaminti plastilino, į kurio sudėtį įeina smėlis. Urtės tėtis vaikams piešiant ant šviesos stalo, patarė nusemti šiek tiek smėlio, kad būtų didesnė piešinuko raiška.

Vaikų idėjos, jų sumanyta veikla

Urtė pasiūlė smėlį tyrinėti, naudojant du didinamuosius stiklus.

Ieškoti gaublyje smėlynų.

Nuspalvinti klizais ir smėliu pieštą darbelį.

Veiklos refleksija ir ateities idėjos

Gavome daug prietaisų tyrinėjimams. Vaikai atsitiktinai paėmė kibirėlį smėlio ir pradėjo jį tyrinėti su didinamuoju stiklu. Taip mums gimė idėja prietaisus panaudoti įvairiau.

Veiklų metu vaikai tyrinėjo sauso ir šlapio smėlio savybes, svėrė, skaičiavo, sukūrė pasaką, pagamino knygą, grojo iš smėlio pačių pagamintais muzikos instrumentais.

Ryškiau atsiskleidė vaikų bendradarbiavimas, iškilusių problemų sprendimas. Visi vaikai stengėsi vienas kitam padėti spręsti iškilusias problemas. Padėjo vieni kitiems naudotis prietaisais, orientuotis žemėlapyje, sprendė, kaip priemonėmis ir prietaisais dalinsis vieni su kitais.

Vaikai tyrinėjimų, bandymų metu stebino mus gražiais palyginimais apie smėlį: jiems smėlis kaip skruzdėlynas, kaip ledas ar brangakmeniai, o gal ledinukai.

Vaikai suradę laisvą minutę patys savarankiškai tyrinėjo, žaidė su smėliu ir siūlė daug idėjų: smėlį tyrinėti naudojantis dviem didinamaisiais stiklais, nudažyti smėlį. Mūsų veiklai numatyto Lietuvos žemėlapiu buvo per mažai, turėjome ieškoti gaublio, nes gavome smėlio iš Egipto ir vaikai norėjo sužinoti, kur jis yra. Tai dar labiau praplėtė ir papildė mūsų užsiėmimus.

Norime paminėti, jog dar labiau sustiprėjo mūsų ryšiai su tėveliais, jie, matydami aktyviai įsitraukusius į veiklą su smėliu vaikus, ėmė siūlyti savo patarimų, pvz., kad piešiant smėliu ant šviesos stalo jo reikia šiek tiek mažiau.

Veiklų metu buvo ugdomos ir kai kurios neplanuotos gebėjimų sritys: emocijų suvokimas ir raiška, savireguliacija ir savikontrolė, santykiai su suaugusiaisiais, fizinis aktyvumas, kasdienio gyvenimo įgūdžiai, estetiškas suvokimas.

Projekto pradžioje negalvojome, kad bus toks susidomėjimas ir pasirūpinome per mažai smėlio. Buvo sunku jį padalyti numatytoms veikloms. Šį nesklaidumą padėjo išspręsti kolegė.

Pasirinkta idėja dirbti su smėliu pasiteisino. Buvo labai daug atradimų ir kūrybinio džiaugsmo.

Ateities idėjos. Vaikai nori spalvoto smėlio ir kitoms veikloms. Planuojame jį nudažyti. Veikla dar galėjo tęstis, tačiau su vaikais sutarėme, kad palauksime pavasario ir pradėsime smėlio tyrinėjimą lauke, smėlio dėžėje.

Projekto įgyvendinimo fragmentai

Projektas įgyvendintas per dvi savaites. Projekto įgyvendinimo laikotarpiui sukurtos erdvės, skatinančios vaikus tyrinėti. Vaikai žaidė individualiai, rinkosi veiklas mažomis grupelėmis, kai kurios veiklos vyko visiems vaikams vienu metu.

Kūrybiškumas

Vaikai pasiūlė su smėlio laikrodžiu pažaisti nuotaikų žaidimą: kai smėlis bėgs į vieną pusę, vaizduoti liūdnius, o kai bėgs atgal – linksmus.

Taip vaikai džiaugėsi

Taip vaikai liūdėjo

Tyrinėjimas

Vaikai tyrinėjo smėlį, žiūrėdami į jį pro tikrą mikroskopą, pro didinamąjį stiklą ir pro vaikišką mikroskopą.

Nojui, žiūrint pro mikroskopą, smėlis atrodė panašus į ledo pilį ar į sniegą

Urtei smėlis – tarsi mažas skruzdėlynas

Vaikai atliko eksperimentus tirdami, ar smėlis gali plaukti vandenyje, ir aiškinosi sauso bei šlapio smėlio savybes

Saulė nusistebėjo, kad smėlis kaip sniegelis krinta iš viršaus į apačią

Milita ir Karolis tyrinėjo sauso ir šlapio smėlio savybes – aiškinosi, kurio paveikslėlį lengviau nupūsti. Militos smėlis šlapias, o Karolio – sausas

Aplinkos pažinimas

Tėveliai mūsų prašymu į grupę atnešė smėlio. Tikslas buvo išsiaiškinti, kad iš įvairių vietovių paimtas smėlis yra skirtingas, apibūdinti jo savybes ir atrasti šio smėlio vietas žemėlapyje.

Vaikai dešinėje žemėlapiu pusėje ieškojo raidės A, nes gavome smėlio iš Anykščių rajono „Kaip tu, Benai, nematai, kur tie smėlynai?“ – stebėjosi Urtė

Mokėjimas mokytis

Vaikai atliko bandymą pagal knygoje pateiktą instrukciją

Vaikai stebisi, kaip į pilną stiklainiuką smėlio dar telpa ir vanduo

Milita mano, kad smėlis turi mažiukus tarpeliukus ir vanduo tenai pasislepia

Kiekio supratimas ir skaičiavimas

Vaikai svėrė smėlį. Lentoje žymėjo savo svėrimo rezultatus – rašė į indelį supiltų smėlio šaukštų skaičių ir šalia piešė, kiek ir kokios spalvos svarelių padėjo, kad svarstyklės pasiektų pusiausvyrą.

Benas atsakingai ruošiasi sverti smėlį

Vilius užrašo svėrimo rezultatus

Sakytinė kalba

Vaikai veiklos metu dalijosi įspūdžiais, kur yra matę smėlio, kam jis reikalingas, apibūdino jo savybes, aiškinosi nesuprantamus žodžius.

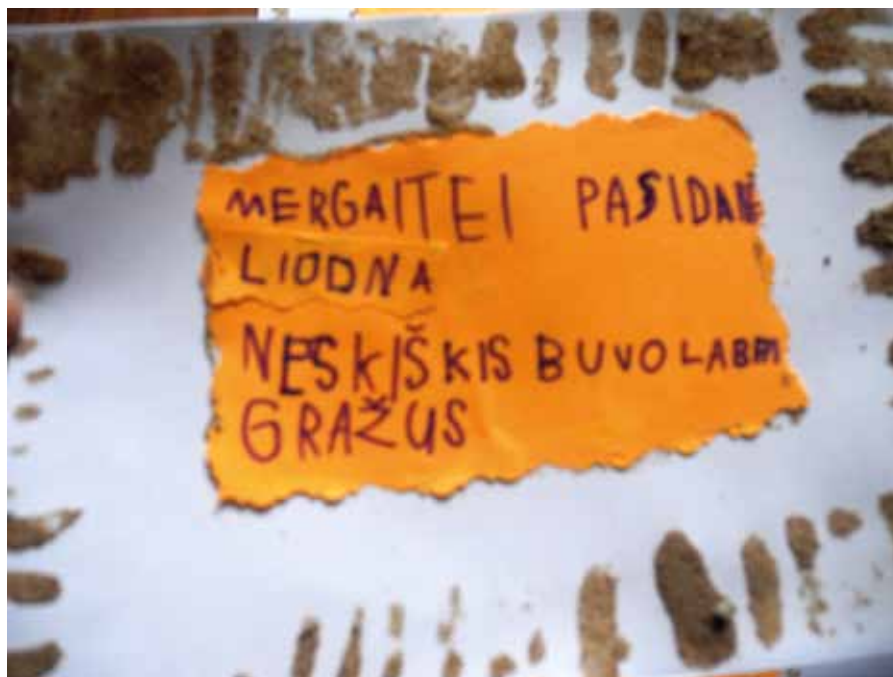

Vaikai pasirenka raidelę ir šalia jos, ant smėlio, deda žaisliukus, kurie prasideda pasirinkta raide

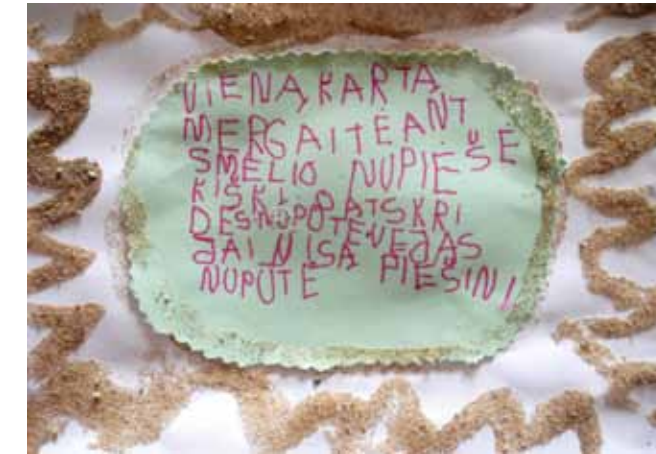
Vaikai kuria ir seka savo pasakas. Grupės mergaitės Tilės sukurtas „Smėlio pasaka“. „Gyveno maža mergytė su broliu. Ji labai mėgo žaisti su smėliu ir piešti ant jo pagaliuku. Vieną kartą ant smėlio ji nupiešė kiškį, o vėjas jai visą piešinį nupūtė. Mergaitei pasidarė liūdna, nes kiškis buvo labai gražus“.

Rašytinė kalba

Ant smėlio vaikai rašinėjo raides, savo vardus, skaičius, jų elementus, piešė įvairius ornamentus.

Vaikai sukūrė knygelę – užrašė Tilės sukurtą pasaką.

Nojus parašė ir smėliu papuošė vieną knygos „Smėlio pasaka“ puslapių Tilės rašytas pasakos tekstas

Meninė raiška

Vaikai lipdė, smėliu piešė ant šviesos stalo. Piešė kljais ir beveik nematomą piešinuką apibėrę smėliu, sukūrė įvairių kūrinėlių.

Deniso lipdinys iš smėlinio plastilino: „Labai papuoštas namas“

Tilės kljais ir smėliu pieštas vėjas

Problemy sprendimas

Vilius nemokėjo naudotis mikroskopu. Norėdamas pamatyti, ar smėlis panašus į žirnius, jis į pagalbą pasikvietė Urte

Sprendžiama problema, kiek ir kokių svarelių reikia uždėti, kad svarstyklės išsilygintų

Fizinis aktyvumas

Smulkiosios motorikos lavinimas

Vaikai turėjo išrinkti iš smėlio visus kaštonus ir juos atidžiai apžiūrėti, nes kai kuriuose iš jų slypi staigmena

Kamilė, formuodama kamuoliuką iš šlapio smėlio, stengėsi prilipdyti ir pačias smulkiausias jo daleles

Bendradarbiavimas su šeima

Militos močiutė pasiūlė receptą, kaip pasigaminti plastiliną, kurio pagrindas – smėlis. Mes paprašėme, jog pati močiutė mums parodytų, kaip ir iš ko jis daromas.

Militos močiutė supažindina vaikus su smėlio plastilino gamyba

Vaikai buvo ne tik stebėtojai, bet ir aktyvūs dalyviai

1. Kate Burke Walsh, Į vaiką orientuotų klasių kūrimas, Vilnius, 1998.
2. Monkevičienė O., Glebuviene V. S. ir kt. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams, Klaipėda, 2011.
3. Monkevičienė O., Banevičiūtė-Ališauskienė B. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projektas, 2013.
4. Žukauskienė R., Raidos psichologija, Vilnius, 2007.

Prieiga internetu:

<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/i-vaika-orientuotas-ugdymas/2821>.

KOKIE Į VAIKO UGDYMO SIŪLYMŲ REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

3–4 METŲ VAIKŲ UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAS
 „Saulėtų dienelių sulaukus“
 Panevėžio rajono Dembavos lopšelio-darželio „Smalsutis“
 ikimokyklinio ugdymo vyr. auklėtoja Augėnija Akelaitienė ir ikimokyklinio ugdymo auklėtoja Živilė Dulkienė

Data: 2014-04-07–2014-04-11

Vaikų amžius: 3–4 metai

Tema „Saulėtų dienelių sulaukus“

Vaikų gebėjimų pasiekimų sritys: Aplinkos pažinimas; Sakytinė kalba; Skaičiavimas ir matavimas; Meninė raiška (vizualinis menas); Fizinis aktyvumas.

Galutinis vaiko pasiekimų rezultatas-uždavinys (ugdymosi pasiekimai)	Galimos veiklos, kurios veda galutinio vaiko pasiekimų rezultato link	Priemonės
Visi vaikai išvardins 4 pavasario požymius (sušilo orai, žydi gėlės, paskriejo paukščiai, sprogstą medžiai).	Vaikai pasakos apie gamtos pasikeitimus: pavasario orų įvairovę, augalų atbudimą, pavasarį. Dauguma vaikų knygose, žurnaluose atpažins vaizdus apie pavasarį ir pasakos, ką mato. Ainius, Vaida – apibūdins metų laikų skirtumus. Žiūrės filmus apie gamtą, dauguma patys aiškins, ką mato.	Enciklopedijos, žurnaliukai „Lututė“, „Penki“, „Jums, mažieji“. Loto „Spalvos“, knygos, žurnalai. Interaktyvioji lenta (Senoji animacija).
Apibūdins daiktus pagal formą (apvalus, keturkampis, trikampis). Spalvą, dydį. Vartos: didelis–mažesnis–mažiausias. Įvardins figūras (trikampis, keturkampis, skritulys).	Vaikai savarankiškai pasirinks spalvinimo priemones. Kurs spalvingą žydinčio sodą, pievos, gėlyno paveikslą, tapydami guašu, pasakys, kokiomis spalvomis žydi gėlės, jas suskaičiuos. Elija ir Augustas įvardins spalvas: geltona, žalia. Vainius parodys, kurie du iš 5–6 paveikslukų yra tokie patys. Martynas atras, įvardins trikampį. Ugnius įvardins, parodys keturkampį.	Guašas, popierius, klijai, žirklys.
Naudodami įvairias linijas ir spalvas kurs pažįstamus pavasario vaizdus.	Daugumą vaikų atneš prašomo dydžio didelis–mažesnis–mažiausias kaladėles. Juventa sakys sąvokas.	Kaladėlės įvairių dydžių.
Vaikai kerpa paveikslėlius.	Karpys paveikslėlius ir iš jų kurs paveikslą apie pavasarį. Domas mėgins kirpti. Edita taisyklingai iškirps paveikslėlį.	Žirklys, klijai, seni žurnalai.
Vaikai deklamuos eilėraštį apie pavasarį.	Kartu su auklėtoja kartos eilėraščio žodžius. Lauke tyrinės atbūdančią gamtą, pasakys pavasario požymius. Apibūdins kieme augantį ąžuolą, liepą, beržą. Gėlyne – gėles. Žais žaidimus lauke: kreida nubrėžiama trikampis, keturkampis ir apskritimas (lizdeliai). Vaikams išdalinamos šių formų kortelės, po auklėtojos duoto signalo vaikai subėga į atitinkamos formos lizdelius. Vaikai pasikeičia kortelėmis.	J. Degutytė „Pavasaris“. Didinimo stiklas. Kortelės trikampis, keturkampis ir apskritimas.

Tėvų, kitų darželio pedagogų, specialistų pasiūlymai, pagalba vaikų veiklai

Logopedė:

Mantas įtvirtins garsą [c'] skiemenyse ir žodžiuose.

Rytis taisyklingą garso [s] tarimą įtvirtins uždaruose skiemenyse ir išmoks tuos skiemenis iš-tarti žodžiuose.

Dovydas savarankiškoje kalboje diferencijuos garsus [s]–[z] žodžiuose.

Martynas taisyklingai atliks kalbos padargų mankštą ir paruošiamuosius pratimus, mokydama-sis garso [š].

Domas sukaups ir išlaikys dėmesį bent 7 minutes, girdėd logopedės prašymus ir gebės juos atlikti.

Justas taisyklingą garso tarimą pritaikys tardamas atvirusius skiemenis.

Ugnius mokės išlaikyti pakeltą liežuviu galiuką prie viršutinių dantų alveolių, aplaižyti viršutinę lūpą, paprunkšti kaip arkliukas, caksėti.

Su visais vaikais, lankančiais logopedinius užsiėmimus, mokėsime pasidžiaugti saulės teikia-mais malonumais, gebėsime juos įvardyti, išsakyti savo norus, ko trokštame saulėtomis dienomis.

Vaikų idėjos, jų sumanyta veikla

Juventa tyrinėjimo kampelyje esantį smėlį išpylė ant stalo ir pakvietė draugus su juo žaisti.

Veiklos refleksija ir idėjos ateičiai

Dauguma vaikų skiria gamtoje ir paveikslėliuose matomus požymius. Vaida ir Ainius žino metų laikus ir įvardija jų požymius. Domas, Ugnius, Dovydas, Justas nesuvokia esminių pavasario požymių.

Domas, Elena nemoka taisyklingai laikyti teptuko. Vaikai įvardija pagrindines pavasario spalvas (geltona, žalia, mėlyna). Elija, Juventa įvardija šių spalvų atspalvius (žydra, oranžinė, žalsva).

Vainius jau randa du vienodus paveikslukus tarp kitų. Daugelis vaikų skiria sąvokas „didelis“, „mažas“, „mažesnis“, „mažiausias“. Juventa skiria šias sąvokas ir jas įvardija, sudėlioja pagal požy-mius, dydį.

Domas taisyklingai laiko žirkles, įkerpa popieriaus kraštelį.

Vaikams kilo mintis (idėja) tyrinėti smėlį.

Žygimantas, Vaida, Martynas įvardijo smėlio savybes (dulka, byra). Patys atrado, jog ant smėlio galima piešti.

Vaikai dar sunkiai skiria ąžuolą, beržą, liepą. Mantas, Vaida, Elija apibūdina jų sandarą (šakos, kamienas, šaknys).

KOKIE J VAIKO UGDYMO SI REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

1,5–3 METŲ VAIKŲ UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAS
„Graži mūsų šeimynėlė“
Panevėžio rajono Dembavos lopšelio-darželio „Smalsutis“
Ikmokyklinio ugdymo auklėtoja Ramutė Adomavičė

Data: 2014-04-07–2014-04-11

Vaikų amžius: 3–4 metai

Tema „Graži mūsų šeimynėlė“

Vaikų gebėjimų pasiekimų sritys: Emocijų suvokimas ir raiška; Meninė raiška (šokis); Aplinkos pažinimas; Skaičiavimas ir matavimas;

Galutinis vaiko pasiekimų rezultatas-uždavinys (ugdymosi pasiekimai)	Galimos veiklos, kurios veda galutinio vaiko pasiekimų rezultato link	Priemonės
Vaikai atsakys į klausimus: Kas tai? Ką veikia? Įvardins šeimos narius.	Vaikai įvardins savo šeimos narius, pasakys jų vardus. Vartydami knygutes vaikai atras ir įvardins įvairaus amžiaus žmones (senas, jaunas, mažas, tėtis, mama, sesė...), įvardins jų emociją (liūdnas, bijo, linksmas).	Šeimos nuotraukos. Knygos, žurnalai, jausmų kortelės
Vaikai įvardins žmonių emocijas, pamėgdžios veido išraišką.	Pažins naują emociją – piktas. Pamėgdžios veido išraišką. Asvėja, Rusnė, Benas pasakys, kuris liūdnas, kuris linksmas. Gabija nuotaikas parodys mimika.	
Šokdami eis ratu, poromis suksis į abi puses.	Grojant muzikai, vaikai eis ratu visi susikabinę už rankų, suksis poromis. Tada lėtai, greičiau. Keis kryptį pagal auklėtojos duotą ženklą. Aidas įsiūnys į bendrą ratelį.	CD grotuvas.
Vaikai įvardins 4 pagrindines spalvas: geltona, mėlyna, žalia, raudona.	Vaikai puoš lapus dėdami antspaudus ant popieriaus (stačiakampį – šaliką, trikampį – skarelę), įvardins 4 pagrindines spalvas. Gabija, Benas parodys spalvas. Asvėja, Rusnė pasakys daugiau spalvų: violetinė, juoda.	Guašas, antspaudukai, klijai, žirklys, popierius (baltas ir spalvotas).
	Žaisdami žaidimą „Kas kam priklauso?“ vaikai atpažins ir pavadins daiktus, suskirstys į mamos, tėčio, savo paties. Rusnė, Vakarė, Miglė įvardins daiktus. Kajus, Tautvydas, Aidas daikto paskirtį parodys veiksmais.	Pintinė su įvairiomis priemonėmis (skarelė, kaklaraištis, batai, plaktukas, adata, mezgimo siūlai, kosmetika, žaislai ir t. t.). Loto „Augu ir keičiuosi“.
	Žaisdami stalo žaidimus vaikai pasakys, parodys, kokiais įrankiais galima ką nors daryti: plaktuku – kalti, pjūkluku – pjauti, atsuktuvu – sukti, adata – siūti ir t. t.	Konstruktorius Loto „Mano darbai“.
	Vaikai multimedija žiūrės nuotraukas, stebės save ir kitus, pasakys, parodys, kur jis mažas, kur ir kokie nuotraukoje yra šeimos nariai.	Interaktyvioji lenta (nuotraukos iš darželio archyvo).
	Kieme vaikai su smėliu: „keps bandeles“, „virs valgyti“, „statys namus“, imituodami, mėgdžiodami suaugusiųjų veiklą. Įvardins: kepa, stato, verda... Rusnė, Tautvydas, Benas, Miglė įvardins, ką daro.	Smėlio žaislai, gamtinė medžiaga, antrinės žaliavos.

Tėvų, kitų darželio pedagogų, specialistų pasiūlymai, pagalba vaikų veiklai

Vaikų idėjos, jų sumanyta veikla

Rusnė ir Asvėja pasikvietė Tautvydą kartu žaisti su virtuvės indeliais ir vis kartojo, kad kandžiotis negalima.

Veiklos refleksija ir idėjos ateičiai

Žaisdami stalo žaidimą „Augu ir keičiuosi“, Asvėja, Rusnė, Jonas neklysdami surado, kokie daiktai priklauso įvairaus amžiaus žmonėms. Kajus susidomėjęs stebėjo jų žaidimą, pasiėmęs korteles bandė pakartoti, nepavykus laukdavo pagalbos.

Žygis jau geriau jaučiasi grupėje, trumpam įsitraukia į kitų vaikų žaidimus.

Benas po veiklos stengiasi susitvarkyti žaislus.

Aidui sunkiai sekasi žaisti bendrai, jis vis dar žaidžia vienas arba guli ant grindų.

Tautvydas, norėdamas ko nors gauti, vis dar kandžioja vaikus.

Asvėja, Gabija įkerpa į popieriaus kraštelį. Rusnė, Miglė plėšo popierių mažomis skiautelėmis ir priklijuoja.

KOKIE JŲ VAIKO UGDYMO SIŪLYMŲ REZULTATUS ORIENTUOTO ATVIROJO UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAVIMO YPATUMAI?

VAIKŲ UGDOMOSIOS VEIKLOS PLANAS

Kauno lopšelis-darželis „Vaikystė“

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojos Edita Martinkėnienė ir Jūratė Raškevičienė

Veiklos sritys: meninė raiška, kūrybiškumas, rašytinė kalba.

Uždaviniai.

1. Spontaniškai ir savitai reikš savo sumanymus meninėje veikloje.
2. Manipuliuos garsais ir raidėmis įvairioje veikloje.

Data: gegužės 12–16 dienos.

Vaikų veikla	Tarpinis vaikų pasiekimų rezultatas veikloje, kuris vestų į galutinį rezultatą	Laukiamas rezultatas pasiekus uždavinį
Individuali veikla		
Žodiniai žaidimai „Sugalvok žodį“ („Kajus“, „Frepų“ žaidimai, pvz., „Parduotuvė“)	<ul style="list-style-type: none">• Sugalvos žodžių pagal paveikslėlius ir įvardins pirmąjį ir paskutinįjį garsą.• Įvardins aplinkoje esančius daiktus ir pasakys pirmąjį žodžio garsą.• Pavadins ir surūšiuos daiktus pagal vienodus garsus.• Atrinks raides pagal išstartą garsą.• Kopijuos pasirinktas raides ir jas iliustruos, įvardins.• Atrinks tekstuose žodžius su raidėmis.	Įvardins trumpuose žodžiuose pirmąjį ir paskutinįjį garsą, priskirs raidę garsui.
Žaidimai su M, A, K, L raidėmis		
Veikla grupelėmis		
Vaidybinė improvizacija	<ul style="list-style-type: none">• Susikurs žaidimų aplinką, naudodami įvairius daiktus ir medžiagas, plėtos siužetą, perteiks veikėjų nuotaiką, keis balso intonacijas (5–6 m. vaikai).• Kurs dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuos, perteiks emocijas, atsipalaiduos, panaudos įvairius daiktus ir medžiagas (4–5 m. vaikai).	Savitai realizuos savo sumanymus vaidindami, muzikuodami ir vizualizuodami. Suras nežinomą informaciją. Jaus kūrybos džiaugsmą.
Kūrybinė veikla „Pavasario žiedai“	<ul style="list-style-type: none">• Suras informacijos apie gėles internete, knygose, žurnaluose.• Diskutuos, svarstys, įsivaizduos, fantazuos.• Įvardins augalų išorinius bruožus.	

Užrašai

